

Saraswati Series No. 28

MADE IN INDIA

TALES

FROM

SANSKRIT DRAMATISTS

BY

KROTTAPALLI SURIAROW

(Reprinted from 'the Saraswati')

S/NO 440

FIRST EDITION

ASERU

2740

COCANADA

PRINTED BY S. RAYULU, AT THE BALASARASWATI PRESS.

AND PUBLISHED BY THE EDITOR "THE SARASWATI"

1902.

Price Rs. 0-12-0.

All rights reserved.

సంస్కృతనాటకకథాసారము.

౧ మృచ్ఛకతికము.

శ్రీకరంచై పూర్వకాలమున నుజ్జయిననగరంబు భాసిలుచుండెను. అపట్టణమున దనకురాజధానిగాఁజేసికొని పాలకుడను రాజు ప్రజాపాలనముఁ జేయు కాలమున నాపురమున బ్రాహ్మణవంశదీపకుఁడును సాగరదత్తపుత్రుఁడునగు చారుదత్తుఁడు (అర్థకల్య) వర్తకమున నమితమగు ధనమును సద్గుణముల నపరిమితయశమును గడించెను. ఎన్నఁడు నసత్యమాడఁడు. అడుగువానికి లేదనకయిచ్చుటచే ధనమంతయు వ్యయమయ్యెను. దానివలన నాతనికి దారిద్ర్యము ప్రాప్తించినది. ఎంతకేదవడిన నెండున్నెహితులు మూఁడుముగఁ గొలఁగెను జూదత్తుఁడు మహాదైశ్వర్యముననుభవించు దినములలోఁ గామదేవాలయమున నాతనికి ర్తయింప గుణములును సౌందర్యమును దెలిసికొనినదిమొదిలు వసుంతసేనయను వెలయాలుమాత్రము విడువలేదు.

ఒకనాడు సాయంకాలమున జూదత్తుఁడు నవతపాదులొనర్చి గృహదేవతలకు బల్యన్నములువేయఁబోవుచు “నయ్యో పూర్వము నాయుంటిముంగిళ్లను హంసలు కాచుకొనియుండునట. ఇప్పుడే గిడ్డిలోని పురుగులు సేవ వేయుబలులు తినవలసివచ్చెనుగదా” యని చింతించుచుండఁగా నతని పేదకు పలికాడగు మైత్రేయుఁడువచ్చి “అయ్యా! మీహితుఁడగు మార్గివృద్ధుఁడు మీరు దేవయజ్ఞాదులు నివర్తించుకొనఁగానే మీకిచ్చని నాచేతికీ జాబిపూవులతావులుగల వనిపెంపుటు త్రరీయము నిచ్చినాఁడు” అని దానినందిచ్చెను. అప్పుడు చారుదత్తుఁడు “మేలుగ బ్రదికినవారి లేవడిననుభవంపనోపని. అహ! అంధకారమున దీపమును జూచినట్లేదడియందు నుభము ననుభవించినగునుగాని సౌఖ్యపడి దరిద్రము చేతఁ బడింపఁబడుట కష్టము. అట్టివానిని సేవార్చనమునకి శిష్యుడు. దారిద్ర్యమునకు దానుఁడగుటకన్న మృతినొందుటయే మేలని నాకుఁ దోచుచున్నది. ఏనుఁగుబొడలనుండి మదము వెలువడు ఋతువంతయు జాప్తుని తుష్టాద్యుగ్రమ్ముకొని యంతః

నని మాటలాడుచుండఁగా రదనికయు మైత్రేయుఁడును బలులునమర్పించివచ్చుచు
 “నవ్విరదనికా! నీభంగపాటును జారుదత్తునితో ననెదవునుమా! దరిద్రమునం
 దవమానముగూడ దుఃఖకారణమగును” అని మైత్రేయుఁడు వెలిబుచ్చుకొండఁ
 జెప్పి చారుదత్తునినమిపించి “యిదిగో వచ్చితిమనెను. అపుడాతఁడు మీరిప్పుడు
 వచ్చితిరిగదా! నాచేతియు త్రిరియునును రోహసేనునకుఁ గప్పమనియిచ్చినఁ బుచ్చు
 కొన్న యామె యెవ్వ” రనెను. ఆమె వసంతసేనయని మైత్రేయుఁడు చెప్పెను.
 అంత నాచారుదత్తుఁ “ఉన్నా యీవసంతసేనకు నాయుండలివలపు నావిభవనాశివ
 మునఁ జేతులాడనివాని కోపమువలె నున్నది.” అనుచుండ మైత్రేయుఁడు, “కా
 రుఁడు గర్వముతో ననినమాటల నాతనికిఁ దెలిపిన నారాజ్య స్వాధ్యక్షుని యవివేక
 మునకువగచి “వసంతసేనా! నాచేత నంధకారమునఁ బరిచారికాభావమున
 దూషింపఁబడితి” వని బహుమాలఁగొడఁగెను. వసంతసేన “స్వామీ మీరట్లన
 వలదు మీవలన నేను భూషింపఁబడితిని. నీయయుంచి యీసువర్ణభాండమున
 మీయొద్ద వాఁచియుంచుఁడు. నాకడనున్న బో శకారాదిమట్టులు నన్ను వెన్నాడి
 వంచించిన తలంచుచుండురు. నేను తదవున నిచట నిశ్చితిని కలవి” డని
 యానగను వనచలికానికీయఁగా నాగ్రాహ్యుఁడు “సువర్ణభాండమును దాఁపఁగల
 శక్తి యీ మాతర్లగృహమునకు లేదుగదా” యనెను. అందుల కావేశ్యకన్యా
 రత్నము “మీగృహముయొక్క సిగలనా సిగలతనుఁజేటి నేనివ్వలేదు. నత్తురువు
 లగుటను నేదాఁచికొంటి” ననెను. వసంతసేన రాత్రి యొంటిగా నింటికఁ బోవ
 లసివచ్చునని చారుదత్తుఁడు మైత్రేయునిఁగూడఁ దీసికొనికెడలి యామె నింట
 బ్రవేశపెట్టి తనయొద్దనున్న సువర్ణభాండమును “మైత్రేయగ్రామలయందు
 నీవును బగలుపూట వెళ్లమానకుఁడును పృథముగ రక్షించు” డని చెప్పి చేతికిచ్చి
 నడచివచ్చుచుండను.

వసంతసేన తనయొంటికడ నొకసమయమునం జేసియో యాలోచించుకొను
 చుండఁగా మదనికయును పరిచారికవచ్చి “ఏమమ్మా! దరిద్రుఁడయిన చారుదత్తుని
 యందు తగులమును గూర్చుకొంటి” వని సరసము లాడుచుండ నందుల కామె
 “యోసీ! యిట్లు తలఁపకము. నీధనాఁగి జేరినపుడుగాని వెలయాలను దాని గుర్తి
 మపార్థమగాదు. ఎల్లకాలమును దరిద్రము నే యనుభవించురా” యనెను. అపుడు
 మదనిక “యానాను నీచైక మిషచెప్పి సువర్ణభాండమును జారుదత్తునియొద్దఁ జెట్టు
 టయే దరిద్రము నొలఁగుటకు సూచకముగనున్నది” అని యిట్లు వారిద్దఱును

ముచ్చట లాడుకొనుచుండఁగా సంవాహకుఁడనువాడు జూడమాడి యొకనికిఁ బదివరా లొడిపోయి చావడిగుత్తియైనఁ దీర్చక పరుగెత్తి యొకవాడు దేవాలయము లోనికి వెనుక కడుగు లిడుచుఁ జోయి ప్రతిమహీన మైనపీఠముపై విగ్రహమువలెఁ గదిలక కూర్చుండి “అయ్యో! మాధురునితో నాదిగాఁడు తఱిమికొని వచ్చు చున్నాఁడు. వారిద్దఱు నన్నేమిచేయుదురో! నేను పదివరా లెక్కడనుండి లేఁగ లను.” అని తలపోసికొనుచుండఁగా వానిని వెడకుకొనుచు నాగుడిలో వారు ప్రవేశించి యిటునటుఁ జీకటిలోఁ జూచి యిదిశూన్యాలయము గదా! యిందు విగ్రహము కనఁబడుచున్న దేమి? ఇది యొకకొయ్యబొమ్మ. కొయ్య గానీ తాయి గానీ మన కేల? యని దిగ్గరగ నని వారిలోవాని సంవాహకుఁ డితిఁడే యని నైగఁ జేసికొని కూర్చుండి సంవాహకునకు మరిల జూడమాడి నభిరామ పుట్రింప నుద్దేశించి యిందు పాచికలు చొల్లంపఁ ప్రారంభించి. పంచము వేసి పాచికలువైచి నాఁ పంచము నాఁ యని వారి వానించుకొనుచుండఁగా సంవా హకుఁడు పీఠముమీఁదనుఁడ, యిదవజ కెన్నియో బట్టలుతని యెండఁజేరి యప్పు పడి యువ్వరికిఁటఁ బడకుండి బరువై తివచ్చి యొకవాడునుడలోఁ జూచియు నా రాడు నాటనుఁచి నెఱవలచితి యావేళమున “రాయమిపోయిన రాజునకు ధంకాధ్వని వినింపడనపుడువలెనే నొప్పుపోయిన నాదిగాఁడుఁ జూచికలవప్పుడు వినివచ్చిన మనసు నిలువదు మున్నెంతయెని ద్రవ్యము నాకనముచేసితిని. ఎన్నఁ ఁడును నాపుమాటలఁపని యొట్టుపెట్టుకొంటని గాని నాకిక్కడవారినిఁజూచి యూరికుండ బుద్ధికొలుపదు.” అనియుఁజేక “మీదియు మీదియును గూడ గాదు నాఁ పంచ” మని వారిమధ్యకు వచ్చెను. అపు డాయుద్దఱు గీతనిదించుమే యక్కడ నాడిమెదలుపెట్టిరి గనుగ లేచి “దొరికినాఁడు పంచగాఁడు దొర కివాఁ” డని వానినిఁ బట్టుకొని “యోరీ మాపంచపు సొమ్మఁ దీర్చివేయుము. ఈక్షణమే యిప్పు” అని నిర్బంధముఁ జేయుచుండి “నుఁడుండియ్యా! కనిక రింపుఁడు; నాకు వికారపెట్టుచున్నది” అని నేలఁగూఁగెను. అపు డాలని టక్కిరి తినమును గని కొట్టి కట్టి “యిప్పుడు ద్రవ్యమంతయు నీమవలయును. దేకున్న నొకరిని బూఁటపడుమును. అట్లు కాకున్న నీ వచ్చుకుపడియైన నొప్పించుము.” అని నడివీఁగలోనికిఁ దెచ్చిరి. అంత నాసంవాహకుఁ “ఉట్టిపాల్లు నామాడువారి కంటఁజీక రాఁగలవు లే. ఎన్నివిధముల నాలోచించినను నాఁ ధనము నను కూడదు. కనుక నన్నెవ్వరైనఁ గొని కరి కాసాన్లుచైన లేమొ కనుకొనెదను.

ఓ నాగరికలారా! అయ్యలారా! నేను కాలుసేతులు పిసికి తలయంటి జలక
 హాడించువృత్తిని జీవించువాడను. సంవాహకుఁ డనువాడను. ఎవ్వరైనఁ బది
 వరా లీజాదరుల కిచ్చి నన్నుఁ గొనుండు! అయ్యో! ఎవ్వరును మాటలాడరు!
 మాచారుదత్తుఁడుగారి కైశ్వర్యనాశనము కలుగఁగానె నా కట్టిదశి సంప్రాప్త
 మైనది!" అని నిలువఁగా నేమి మాబులుముఁ దీర్పుమని మాధురుఁడు గాధించు
 చుండఁ జతికలఁబడెను. అతని నాయుద్ధిటుజాదరులును బట్టి యాడ్చుటకు మొదలు
 పెట్ట "రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁ" డని మొఱవెట్టెను. ఆసమయమున దర్బుఁ డను
 నొకజాదరి ఎచ్చుచు మాధురుని జూచి "యయ్యో! వీఁడు నాపూర్వవ్యూతసభి
 కుఁడు వీనిని జూచితినా సన్నేమనునో! ఎట్లు పోవుదు నన్ను ను వేఱుదారి లేదు.
 ఈబట్ట చాలు వెట్టుకొందమన్నును జరిగినది. నాలుగుచెంగులును గట్టివి. నడుమ
 నేమియును లేదు. ఏమి చేయుదును; అయినను నానియెదుటఁ బడెదను.
 జూచిగాఁ డదృష్టివంతుఁ డైన నో భూకాంతునివ సేనే నిచ్చియు నంచులు మూట
 గట్టును. సింహాసన ముండదుకాని రెండవ నవాలుండె." అనికొనుచు సమీపించి
 "యీతని నేలకొట్టెదరు నాయెదుట! మీ పగివరాలును జలిదిమూడిపాటి చేయ"
 వనెను. మాధురుఁ డాదర్శునితో "నీ కఠలేక గా నన్నది గాని మాకుఁ బది
 వరాలును పదివేలవలె నున్నవి." అని మాటలాడుచు సాష్టిమని సంవాహకుని
 ముక్కునిఁ గ్రుద్ది న ర కముకాలుచు మూర్ఛపడినట్లు క్రందఁబడఁగా దర్బుఁ
 డును మాధురునితోఁ గలవాముపెంచుకొని కొట్టుకొనుచు సంవాహకునితో మాధు
 రుని కిన్నులలో నిజములై పాటిపొచ్చుని అంజ చేసెను. అప్పుడు వాఁ డట్లుచేసి
 పరుగెత్తుచుండను. కన్నులు సులిమిగాను మాధురుని విడిచి నగ్గురుఁడు "నేనెండితీ
 తోను వైరిమును పెంచుకొంటిని, నేనెక్కడికిఁబోయినను లెస్సగానుండుటలేదు.
 నాచెలికాఁ డగుశ్వరకుఁడు, గొల్లపిల్లవాఁ డయినయూర్వుకుఁడు సిద్ధుఁడుచెప్పి
 నట్లు ముందు మనకుఁ బ్రభు వగుననిచెప్పె. చాలమంది యీతని నాశ్రయించు
 చున్నారు. నేను నచ్చటికి యేగెద" నని వెడలిపోయెను. అట్లు పరుగెరుచు
 నంత నాసంవాహకుఁడు వనంతనేనియిల్లుచొచ్చి "అయ్య నన్నుఁ గా పాడుము.
 శరణుచొచ్చితి" నని నిలిచెను. వనంతనేన "నీ చెవ్వెడవు? నీ కవ్వరివలన
 భయము గలిగిన" డనియడుగఁగా "నేను బూజ్యులైన వారుదత్తునికిఁ గాళ్లు
 పిసికి తలయంటి జీవించువాడను. జాదమాడి పదివరా లోడిపోతిని. నాయధి
 కారికి దరిద్రము సంప్రాప్తముకాఁగా నాకక్కడను బ్రవృత్తి లేకపోయినది. నావెను

కనే వారు దలీమికొని వచ్చుచున్నారు.” అని చెప్పినతోడనే యామె పీఠితలుపు గడియనేయించి భయములే దనియాతని నోదార్చి పీఠముపై గూర్చుండ నియోగించి యాపచారము చేయింపఁ బ్రారంభించెను. అప్పటికి సంవాహకుని మరలఁ బట్టుకొనవలె ననిజూడగాండ్రు వెడకుచు నాతనిముక్కునుండి పడినరక్తపుజాడను వసంతసేనయింటియొద్దికి వచ్చి యిందుండు ననినిశ్చయించుకొని నిలువఁబడిరి. వసంతసేన చారుడత్తునిసేవకుఁ డనితెలియఁగనే “యాహా! గూళ్లు పెట్టికొనిన వృక్షము గాలిచేతఁ బడిపోయిన నలుగడలకుఁ బోవుపిట్టలవలెనే నాచెలికాని పనివాండ్లెట్లయిరి!” అని విచారించి యొకయుంగరమును మదనికచే వీధిలో నిలిచినవారి కిచ్చిరత్ననిపంప నామెవలన నానాదరులానగనుబుచ్చుకొని సంవాహకునితో నిఁకమనకేల యని మరలిపోయిరి.

సంవాహకుఁడు వసంతసేనతో “నమ్మా! చారుడత్తుని సుగుణములు నేను దలఁచుకొనఁగా నన్నుఁ గాపాడితిరి. ఆయనకేను చెప్పకొని బ్రదుక వచ్చును. మీమేలు మఱవను - ఇదివఱకు జూరమాడి నేనెన్నివిధములనో యవమానమును బొందితిని. ఎవ్వరు జూడనలైన నిట్టిపాలులు తిప్పక కలుగును. ఇంక కాక్య శ్రవణకుఁ డనుకేదగుల తానెనన్యాసి నై నాదముఁ జెందింతునీచులచే నిందింపఁ బడి తలవంపులుగా నుండమనలితి నో దానికేమిదు లెండును నత్నుమిఁగులలోఁ బొగ డఁచుచుఁ దలయెత్తుకొని రాజువలె మనలువాడ నయ్యెదనో చూడుము - నన్ను, నాయిప్పటికేగి, నెన్నటికైనను మఱవకుండుము. ఈ పనికి నన్ను వలదన కుము. “అని యావలకుఁబోయి సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి నడచుచుండఁగా ఖంటమోడక మనువసంతసేనమదిపుటేకుఁగు కట్టుత్రెంపుకొని యల్లరిచేయుచు వచ్చి తొండముతోఁ బట్టి నోటఁ బెట్టుకొనుచుండెను - నమలండును సన్యాసి మడననని గొంతెత్తి కేకలువేయఁ గర్ణపూరకుఁ డనువసంతసేనపరిచారకుఁడు మొద్దుకట్టతో దానిని కాఁచి నోటిలోని పరివ్రాజకు నూడిరాగుకొనియెను. అపు డాసాహసమును జూచి దానిని బోవుచున్న చారుడత్తుఁడు పూర్వమువలె ననికొని తనయొడలు తడవుకొని యేమియును నగదులేమింకేనీ పైనున్న యుత్తరీయము నాకర్ణపూరికున కిచ్చి పోయెను. అంత నాపరిచారకుఁడు తన యజమానురాలి కడకుఁ జని యేనుఁగు నోటినుండి సన్యాసినివిడిపించుటఁ జిప్పి “యమ్మా! అసకు యమున నెవ్వరో యొకపురుషుఁడు నాధైర్యసాహసములకు మెచ్చి తనపైదువ్వలువ నిచ్చె” నని చెప్పి యామెచేతిలో నద్దానినిడి మీకవస్థానిలంకారము తగి

యున్న దనెను. అది యావనిత చూచి “బాజిపూవులపరిమళము గొట్టుచున్నది చారుదత్తుని యానవాలిండున్నది - కాబట్టి దీని నాపుణ్యాత్ముఁ డిచ్చె నని తలచి తనయొడలివగను పారిలోషికముగ నిచ్చి యాయన యొక్కడనుండె నని వాని నడిగెను. “అమ్మ యిప్పుడే రాజమార్గమునఁ బోవుచున్నా” రని యాతఁడు సెప్పఁగా మేడయొక్క యామె చూడఁబోయెను.

ఒకనాఁడు రేఖిలుఁ డనువానిసంగీతమును వినుటకుఁ జారుదత్తుఁడును మైత్రేయుఁడును బోయి కొంతరాత్రియైనవెనుక నింటికివచ్చి యడవికొమ్ముటేనుఁగు మడుఁగులో మునుఁగుచున్నపుడు కనబడు వాడిదంతపుఁగొనలవలెనే శృంగములు మీఁదికి వెలయఁ జందమామ క్రుంకుచుండ రెండుజాము లైనదని యెంచి పాదముల చూచి కడిగికొని నిద్రింపఁబోవునపుడు వర్ణమానకుఁడను పరిచారకుఁడువచ్చి “మైత్రేయా! రాత్రులయందు నీవుగదా సువర్ణభాండమును రక్షించువాడవు. ఇదిగోకొను” మని చేతికిచ్చెను. దానిని బుచ్చుకొని యాతఁడు లోపలబవంతిలో నిద్రించెను. శర్వీలకుఁ డనునొక బ్రాహ్మణుఁడు వసంత సేనయొద్దనున్న మదనికయందు రాగము గలవాఁడై యామెను దాను స్వీకరింప నుద్దేశించి ద్రవ్యముకొఱకు విచారించి తనకు దేనియందు విశేషముగా నిపుణత కలదో యట్టి కన్నపుదొంగతనమువలన ధన మాప్తించుట కంచి చంద్రాస్రమయమయినవెంటనే దీపమాటుపుపురుగును మొలను బెట్టుకొని కన్నమువేయునపుడు శరీరమునఁ బూసికొన్నచో నితరులకింట నీవుపడ వనియు బాణములు మొదలయినవి గ్రుచ్చుకొన్నను బాధంపవనియును జెప్పి యోగా చార్యు లిచ్చినపనులు బరచిని సంగ్రహించి కత్తియొకటి చేతఁబట్టికొని బయలుదేలి తన్ను దల్లివలెనే కావాడుమని యంధకారమును బ్రార్థించి, కన్నపు దొంగ తనము నిద్రించువారిని మోసపుచ్చుట కనుక కూడదని కొండలుచెప్పదురు. కాని యితరులకు దాస్యముచేసి జీవించుటకన్న నీస్వతంత్రజీవనమే శ్రేష్ఠమని నేనుదలఁ చెడను. అశ్వధామ నిద్రించువారినిజంపక మేలుకొనియున్న వారిని జంపెనా! యని యొకసాటి చూచుకొని యేగోడనానినదో, యెవరియింటిగోడ త్రపునపుడు చిప్పుడుకాదో, యెచ్చటఁ తొడుగుట్లుచున్నదో, యేగోడతాళ్లుగాని యిటికలు గాని యూడుచున్నదో స్త్రీలెచ్చటనుండఁగో, యేవైపునఁద్రవ్వినఁ గన్నమింటిలోని వారి కగపడకుండునో యని పెదకుకొనుచుఁ బోయి తన శాస్త్రమునఁ జెప్పినట్లు తగియున్న చారుదత్తునియిల్లువేరి చెప్పఁబడినట్టిలక్షణములే కాక యొలుకలుగూడఁ ద్రవ్వినందునఁ, గార్తీకయశస్య లగుచోరాచార్యులవారు “పండితక లున్నచో,

చెకలింపుమనియు, బచ్చినైనఁద్రుంపుమనియు మట్టిగోడలను వాస్తుమనియు, బల్లకూర్పు
గోడను బద్దలుచేయుమనియు హెచ్చించి యున్నవారు బాలచంద్రునివలెను, బద్దము
మాదిరిని, సూర్యునిదిని, నిండుకుండ పోలికను నాలుగువిధములుగాఁ గన్నముత్రపుట
యందు వాచమక్కారముచేతఁ బండిటికలగోడగనుక నాగురువుగూడఁ జూచి తెల్లపో
వునట్లు త్రవ్వెదను నే నెవరియింటికిఁ గన్నమువేసినను నన్ను నిందించెయ్యును గన్నము
త్రవ్విన నేర్పునుమాత్రము పొగడుచునేవచ్చిరి." అనియనుకొనుచు గుమారకార్తికేయుల
కును, గనకశక్తులకును భాస్కరనందనులకును నమస్కరించి కూరుచుండి కన్నము పొ
రంభించి యింటనుండి కొలదారముఁదెచ్చుట మఱచినందున పని యడ్డునని విచారించి
యు "బ్రాహ్మణునకు మహాపాపముగను జందెముఁడఁగా నాకు వగవేల? దీనితోఁ
గన్నముఁ గొలుచుకొందువే, బాముకలుచెనా కట్లు కట్టుకొందును, దలుపుల యంతకలెత్తు
దును, భూషణముల తిరుగుదునీలలు త్రిప్పుదును." అని వైర్యముతెచ్చుకొని యజ్ఞోపవీత
ముందీసి కన్నముయొక్క రూపమును నిండుకుండవలెనుండఁ గొలిచికొనియుండఁగాఁ
బాహుతనింగఱచినది. వెంటనే జందెముతో నక్కడగట్టిగా పెరిచికట్టి ముందుని కొం
తపేవుదాధవడి యది తగ్గినవెనుక మరలత్రవ్వి దీపపువెలుగు కనబడఁగా లోనికిఁబోవ
నంశించి చూచి యిద్దఱుపురుషులమాత్రమే నిద్రించుచున్నట్లు తెలిసికొని లోనఁబ్రవే
శించి ప్రాణరక్షాముకొలుకుఁ దలుపుతెలువఁబోయి కిల్లుమని భయపడెయఁగలదని తలచి
వెదకి నీళ్ళుతెచ్చి యంతకమీఁదఁబోసి చప్పుడుగాకుండ తిసి యానిద్రించుచారి ముక్కు
లనుండిశ్వాసములాక్కమాలు వెడలుటయును హెచ్చుతగ్గులు గాకుండ నొకసారిగాఁ
దగ్గుటయును గనుతెప్పలు చూపువడి నడుమనడుమఁ గదలకుండుటయు, మంచముకంటె
ను బొడవుగాఁగాలుసేతులు చాఁపుకొనఁబడి యుండుటనుగాంచి గాఢనిద్రయందు
న్నారని నిశ్చయించుకొని యిల్లంతయును నెమకి యేమియుఁగనఁబడక "యయ్యా! పెద్ద
గృహమని ప్రవేశించితిని. దరిద్రునియిలైనది. ద్రవ్యమును భూస్థాపితమునేసినేమో తెలిసి
కొనెదనని విత్తునాటిచూచి పచ్చికపట్టి పెరుగుటలేదు కాబట్టి భూమిలో ధనములేవ
ని తిరిగి పోవఁదలచుచుండెను.

అంతటనానిద్రించుచున్న యిద్దఱిలో నొక్కఁడగు మైత్రేయుఁడు సువర్ణభాండము
ను రక్షించుటయందైన భయముతో నిద్రించినందున నిదురయందెవ్వరో దొంగ కన్నము
వేసినట్లు కలగని "యోస్తేహితుఁడా (చారుదత్తుఁడా) దొంగ లింటిలోఁబ్రవేశిం
చిరి. కాన నీసువర్ణభాండమును నీవుపట్టుకొనుము. నీవు పుచ్చుకొనకుంటివా గోబ్రాహ్మ
ణుల కోరికి భంగముచేసినంతయొ" ట్టని పలవరించెను. అదినిని శర్యులకుఁడ "ని

జముగా నువ్వళ్లకాండమున్నదా? లేక నేను దరిద్రునియింటికిఁ గన్నముపేసినందులకు నన్ను వెక్కిరించుచున్నాడా?" యని చింతించి యాతనిని వమిపించి యంగవస్త్రమున ముడిచి తనదగ్గఱనుంచికొనిన నగనుజూచి యాతనింజంపఁదలంచి "నావలెనే వీరడును దరిద్రుఁడు. బ్రాహ్మణుఁడు, వీనిని గట్టపెట్టరాదు. పలవరింతలుగాని నన్ను నిందించుట కాదు. కనుక నేనుబోయెదను." అని నడువఁబోయి "యితఁడొట్టుపెట్టుచున్నాఁడుగఱక ప్రతిగ్రహించెదను." అనిపట్టుకొనుచు "దీపమువెలుంగున నన్నానవాలు పట్టగలఁడేమో; యీశద్రవీతపుంబురుగునుఁబంపి దీపమూర్చించెదను" అని యట్లుచేసి "యవయశమున బ్రాహ్మణవంశమును, దీపములేకుండ నీయింటిని నేనంతదీకటిచేసితిని! నద్రాహ్మణునిపుత్రుఁడను, బోగపుదానికొఱకుగదా యిట్టిసాహసము చేసితిని. ఒకరిని జేయిచాచి యడుగని మాతండ్రికిఁజన్మించి యీతనికిదిగో చేయి చాఁపుచున్నాను." అని తలుపుతీయుటకైతెచ్చిన నీశ్వరన చల్లనైనచేతులతోఁ బట్టుకొనఁబోగాఁ "జేయి చల్లగానున్నదేమోయి" యని మైత్రేయుఁడడిగెను. ఆపుదాచేయి చంకలోఁబెట్టుకొని వెచ్చఁజేసి గ్రహించుచుండ "బట్టుకొంటివా" యని యాతఁడనిన "బ్రాహ్మణునికోర్కి నతిగ్రహింపఁగూడదు గనుక పట్టుకొంటి" నని పుచ్చుకొనెను. మైత్రేయుఁడు "నాకు సరకులన్నియు నచ్చుకొన్న వర్తకునివలె నింక సుఖముగా నిద్రపట్టు" ననెను. శిగ్విలకుఁడు "మైత్రేయుఁడా! యీశాత్రియేగాదిష్టి రెండేదులు నిజురింపు" మని యీవలకువచ్చి "మదనికకొఱకెంతపాపముచేసితి! నీదళింకము చేయవలసివదియుఁ జేయరానిదియుఁ గూడఁ దెలియనియదు. దుష్కార్యమును జేయనేచేసితిని. దీనితో వసంతపేనముద్ద మదనికను గొనెదను. రాజభటులకుఁ గానరాకుండఁ బోవలయును. నే నేలకానఁబడుదును. కనఁబడినచో నాకేమిలక్ష్యము. పిల్లివలెనడతును, లేడివలెఁ బరుగెత్తెదను. పామువలెఁ బ్రాఁకెదను. చూయవలె చూలువేసము వేయఁగలను. నేను గుట్టమును జలముననోడయు నగుదును. కాఁబట్టి నాకేమిజనుపు?" అని నడిచిపోయి "పదివేలబంగారును గవిపెనబండియు శకారుఁడుగారంపి" రని తనతల్లియొద్దనుండి వర్తమానము దెచ్చినదానితో "నోసీ! చూయవలె నేను బ్రతికియుండుట తనకెప్పుడుని యెన్నటికి నెట్టిపనికి నన్ను నీయొగింపవల" దనచెప్పుమని బదులుమాటఁబంపి చూరుదత్తుఁడు గారిపాటునుచూచుచు మదనికయ్యదామబ్రయోక్తులందుచున్న వసంతపేనగృహమునకు "మదనికకొఱకై ధనముఁబోగువేయఁదలంచి యొకరియింటఁ బ్రవేశించి యందు పరిచారకులమాటలు విని పరువెత్తియు, సంకొకయింట స్త్రీలుండుటంబట్టి పొరనరకయ్య, వేలొకచో భటులచేఁజిక్కి చిక్కువడియుం దుడఁకెట్లులో యీనగనుదెచ్చితిని.

నాకు మదనిక గవబడుటయెట్లు. నేనెట్లామెతో మాటలాడుదు” నని తలపోయుచు వచ్చి నేరుచుండగా వనంతసేన మదనికతోఁ “జారుదత్తుని పటమును శయనగృహము నందుంచి విసనకట్టుచు దె” మృగి పంపఁగా వామె యీపనులనిమిత్తమందు వచ్చుచుండ నొకరినొకరుఁచూచికొని మదనికాశర్వలకులు మిక్కిలి యనురాగముతో మాటలాడుకొనుచుండెరి. అపుడింకను మదనిక రాదేమని వనంతసేన గవాక్షములోనుండి చూచి “బేరొండొరుల నన్యోన్యప్రేమతోఁ జూచుకొనుచున్నారు. నిశ్చలదృష్టితో మదనిక యాతని మనసార్థజూచుచున్నది. మదనికనీరఁడు గ్రహంపందలఁచి వచ్చినట్లున్నది. కాబట్టి దీనిని నేను విలువను.” అని నిలువఁబడినది అపుడు మదనిక యాతని సంశయమును గనుఁగొని యెండులకనుచూపించువని యడిగెను. శర్వలకుఁడు “నీతో రహస్యముకొకదానిని జెప్పెదను విను నిన్ను మీవనంతసేన వెలకువిడుచునా?” యన మదనిక “యీమె నే నీపనంగము లెచ్చినపుడు “నాకు స్వతంత్రముగలదేని వెలలేకయే యిచ్చెదనన్నది. ఓయీ! నన్నునీవు కొనుటకుఁ దగినద్రవ్యమెక్కడిది?” యనుడు నాతఁడు “బీదవడియుండుటను నీమిఁది యనురాగమునఁజేసి యొకసాహసము సొనర్పితి” ననిన వనంతసేనయు మదనికయుఁ గూడ నందేహపడుచుండ నాబ్రాహ్మణుఁడు “సంశయమేల? సాహసమునగాని లక్ష్మీయుండకు. అట్లని బ్రాహ్మణుల ద్రవ్యమును దొంగిలించలేదు. యజ్ఞభంగముదేలేదు. నిద్రించు పసివాండ్రను దాడులుచూడకుండఁ గొంపోలేదు. ఏదియుఁ దగదని తోర్మమునొనర్తును. నాయందు నెయ్యముచూపి నీకని యాది పెట్టివేయించిన యీనగను నీవుధరింపుము.” అని నమ్మింప మదనిక “నేను వెనుక దీనింజూచినట్లున్నది. ఎవ్వరింటదెచ్చితి” వనిన “జారుదత్తునియింటనని చెప్పెను. వెలుచి మదనిక “నానిమిత్తమింతటి యకార్యమున కొడిగట్టితివా? వారియింట నెవ్వరినిఁ జంపలేదుగదా?” యనెను. “భయపడువానిని నిద్రించువానిని శర్వలకుఁడెన్నఁడునుఁ జంపఁ” దని యాతఁడనిన దైవమా బ్రదికితిమని మదనికయు వనంతసేనయు సం తరించిరి. అపుడు శర్వలకుఁడు “నద్యంశమునఁబుట్టి నీయందలి యనురాగమున నిట్లుచేరితిని. గుణముపోయినను మానయునుఁ బోఁగొట్టుకొందునా! ఇట్టి నమ్మగాదనుచున్నావా!” యనివీశ్యానిందనమునర్పి చారుదత్తుని నోనాడి నడచుచుండఁగా “నేలపోయెదవు? అసంభావనీయమందుఁగనినెదవేల?” యనిమదనిక నిలిపెను. “సంభావనీయముగాకపోవులేల?” యని శర్వలకుఁడన మదనిక “యీభూషణము మాయస్మగారు చారుదత్తునియొద్ద దాచుకొన్నది” యనెను. అంచులకాతఁడు భయపడి “యిపుడు నే నేమిచేయుదు? ఎండయందుబడలి చెట్టునీడకుఁజేర నాకులన్నియు రాలినట్లయినది”

యనుకొనెను. శర్వలకుని విచారముచూచి “అయ్యా! నాపలుకువని యీనగను మరలఁ జారుదత్తునికిచ్చివేయుము. ఆతఁడు కోపగించునని తలంపకుము. చంద్రుఁడెప్పుడు నెండ కావఁడు.” అని మదనికచెప్పెను. ఆబ్రాహ్మణుఁడాపనికి జంకుచుండఁగాఁ జాటుననున్న వనంతసేనయు నిదియే మందియుపాయమని తలఁచుచుండెను. శర్వలకుఁడు తాను జేసినపనికి నిగ్గుపడి యుపాయాంతరము వెదకుచుండఁగా మదనిక “నీపట్లుచేయవేని మాయమృగానికి వేనాయననంబంధిసనిచెప్పి యొప్పించితివా నీవు దొంగవు కానేరవు. వచ్చువామకుఁజేరును.” అనిచెప్పెను. అదిమంచిదని యతఁడు వనంతసేనయొద్దకు మదనికతోఁగూడఁ జని “మాయిల్లు శిథిలమైనది కాబట్టి యీనగనుదాచుటకు వీలులేదు. నీవేజాగ్రతచేయు” మని చారుదత్తుఁడుగారు నీయొద్దికంపిరనిచెప్పి యొప్పగింపఁగా నీ మాటలన్నియు వనంతసేన వినుచున్నదేగనుక వుచ్చుకొని సంతసించి “అయ్యా! శర్వల కా! యీనగనెవ్వరు నీకిచ్చెదనో వారికి మదనికనిమ్మని నాతోఁ జారుదత్తుఁడుగారు చెప్పిరికాబట్టి నీవీమెను గ్రహింపు” మని యామెను గవిసెనబండిలలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి బుద్ధులుసెప్పి యాతనితోఁబంపెను వీరిద్దఱును బండిలోవచ్చుచుండఁగాఁ “కాలకన్య పాలుఁడు సింధునివచనములనుబట్టి గొల్లపిన్నవాఁడయిన యార్యకుఁడు రాజగునని తలఁచి యాతనిని జేఱులోనుంపించెనని యెవ్వరోచెప్పకొనుచున్న మాటలనువిని శర్వలకుఁడు బండివానితో “నాప్రియురాలిని రేఖిలునియింట విడువుము. నేను నామిత్రునార్యకుని జేఱునుండి విడిపించుటకై పోయి వత్సరాజును యుగంధరుఁడు చేసినట్లుచేపెదను.” అనిచెప్పెను. అపుడు వారెవ్వరక్కడికిఁ బోవలయునో యక్కడికిఁ బోయిరి.

అక్కడఁ జారుదత్తునియింట రదనికమేల్కొని గోడను గన్నముచూచి మైత్రేయునిలేవను. ఆతఁడును జారుదత్తునిలేవను. అందఱుచుగలసి కన్నమునొద్దకుఁ జని దాని పొగసును బొగడి యిటికలను దైమండి క్రిందికిఁ దీసివదితెలిసికొని చిన్నతలయును బెద్దకడుపునుబెట్టి కూటెననియెంచి దుష్కార్యమునందలి పనివానితనమున కచ్చేరువడి “యిదియెవ్వరో పొరుగురికాఁడు చేసియుండవలెను. లేదా నేర్చుకొను క్రొత్తవాఁడుకావలయును. లేకున్న నీయింటియొక్కస్థితియెఱుంగఁదా” యనుకొనఁదొడఁగిరి. ఇంతవఱకు కన్యకి ననుమానములేదు. చారుదత్తుఁడు “నాయింటికివచ్చినవాఁడెన్నఁగును వృథాగాఁబోలేడు. పాపమిహింస యేమియుందొరకనికరమునఁ దాను తనవోడివారలతోఁ జారుదత్తునియింట శ్రమయే కాని ఫలములేదని చెప్పునుగాఁబోలును.” అని వగవఁజూ

చేసి, అంతట మైత్రేయుడు “చారుదత్తుడా! దొంగ కేమియు నబ్బలేదని విచారింతువేమి. ఆహారువాఁడీయింట రత్నభాండమో సువర్ణభాండమో యిందు నని వచ్చి నాడు.” అనిచెప్పి తనయొద్దనున్న సువర్ణభాండమును జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుకొని “చెలికాడా! రాత్రి బలిమాలి యెట్లుబెట్టి నిమ్మబుచ్చుకొమ్మని నీవేతికి సువర్ణభాండమునీయకపోతివా వోరుండు నిజముగా తిసికొనిపోవునుగదా! యనెను. మైత్రేయుని మాటకుఁ జారుదత్తుడు “నాతో నీలాటినమయమున నెగతాలిమాట లాడకుము. నీవు నాకివ్వనిదే యెట్లిచ్చితి నంచున్నా” వనెను. “నేనెన్నఁడు నవత్యమాడువాఁడఁడ గాను. నీవేతిలొకబెట్టినపుడు చేయి చల్లగానున్నదేమని యడుగలేదా? యని మైత్రేయుడు చెప్పెను. ఆమాటలపై నాతఁడు వీనిమూలముననే సువర్ణభాండము పోయియుండునని తలఁచి “స్నేహితుఁడా మేలుచేసితివి. నేను బుచ్చుకొనలేదుగాని దొంగ యేడువకుండఁబోయినాఁ” డని యుత్తరముచెప్పెను. “అయ్యో! పరులసాక్షుగదాయది” యని మైత్రేయుఁడనిన నాబ్రాహ్మణోత్తముఁడు “వన్నెవ్వరును, నిజముడి దొంగలు చూరించరని చెప్పిన నమృత్యు. నీచులసాంగత్యమున్నదనియో వీదతనముననేదానిని సంఘ్రాహించుకొంటిననియో లోకులెందురు. ఆహా! ఇంతవఱకు నాయదృష్టము ద్రవ్యమునందేయుండెను. ఇంకఁ జూరితమునకుఁగూడఁ జేరినదిగదా! యనిదుఃఖింప మైత్రేయుడు “నేను మనవేతికిచ్చినపుడు సాక్షులెవరున్నారు. యెవ్వరిచ్చినా రని మొదలేదండ” నని పలికెను. చానికాతఁడు “నేనట్లనఁగలనా! చిచ్చుమి తిమ్రునఁ దీర్చివేయదునుగాని నానడతకు భంగముదెచ్చుకొందునా! అట్లయిన నేనెట్లు జీవింతు” నని వచించెను.

ఈవృత్తాంతమునంతయుఁ జారుదత్తునిభార్య ధూతాంబరదనికవలననెఱింగి “యేమి యీ దారిద్ర్యమహిమ! తామరాకుపై నీరువలె బురుషులభాగ్యము చేసి యాడుకొనుచున్నది. నాపెనిమిటి చారిత్రమునకేమియు భంగమురాకుండినచోఁ జెప్పకుము. జనులందఱును నామగఁడు దరిద్రమునకుఁజూనై యీవస్తువునవహరించె నందురుగదా! కానీ, గావుట్టినింటిచారిచ్చిన రత్నావళి నాయనకుఁ బంపెదను. వంటినఁ బుచ్చుకొనరుగదా!” అని విచారించి మైత్రేయునిఁజిలిచి తాను రత్నపట్టిత్రతముఁ బట్టిననయ నొకబ్రాహ్మణునికి దానముచేయవలయును గనుక నిట్లుచేసితిమి చెప్పి యారత్నావళినిచ్చెను అదితిసికొని చారుదత్తునియొద్ది కాతఁడే “చెలికాడా మీకు మంచిపెండ్లాము న్నంజులకు ఫలమిదిగో ననిచెప్పి యునఁగెను. చానికాతఁ “దీవుడు స్త్రీభవము నాకాధారమగుటచే నిజనముగా నేనుదరిఁబ్రుఁడను. అట్లుగాను. నేను నమయానువర్తనముగల భార్యయు నీవంటిహితుఁడును గలిగియున్నంతి నీదవాఁడనుగాను. అయ్యా! ని

త్తుఁడా! దీనినిగొనిపోయి వనంఠపేనతో సువర్ణభాండమును మావస్తువునుగానెంచి గెల్చుము నమ్మకముతో జూదమాడి యోడిపోతిమి. కాంచెట్టి దానికిబదులు దీనినియిచ్చుకొమ్మని" చెప్పి యచ్చిరమ్మ. ఈకన్నమును మరలఁ బూడ్చింపుము. లేకున్న నొరులు నమ్మ నిందించెదనని వలికెను. అపుడు మైత్రేయుఁడు "నెయ్యఁడా! సువర్ణభాండమును మనము మూచూడవైన లేకుగదా; తక్కువవిలువగలదానికై యెక్కువవెలగల యీరత్నావళినిచ్చెదవా?" యనిన శాతఁడు "మనకడ నేనమ్మకమున నామె యుంచినదో దానికిందగినట్లు విలువలెంచుకొనుచుండక యచ్చుటలెన్నయగును. నీవు మోటుమాటాడక యచ్చిరమ్మ. అని" యొట్టుబెట్టి పపించెను. ఆతఁడూనునదచి వనంఠపేన గృహముఁజూచి బహువిధవిచిత్రములతోఁ జూడఁదగియున్న యెనిమిదిద్వారములు దాఁటి పుష్పవనములలోఁ గూర్చుండిన యావేశ్యాంగనను నహిపించెను. అప్పుడామె యాతనినిగౌరవించి క్షేమమడిగి యొకపీఠమునఁ జూర్చుండఁబెట్టి "యయ్యగారిండులకే మివనివీఁడ వచ్చి" రని యడిగెను. "సువర్ణభాండమును నీకును మాకును గల యన్యోన్యభావ్యురాగమువలన కూయదిగానెంచి జూదమాడి యోడితిమి. అదియెవ్వరిచేతనో వదివది. కాంచెట్టి యీరత్నావళిని నీవు పుచ్చుకొమ్మని నీతో చెప్పియిమ్మని చారుదత్తుఁడుగారు నన్నఁచి" రని మైత్రేయుఁడు వేతికానగనిచ్చెను. వనంఠపేన నవ్వియూతనితో "దొంగలెత్తుకొనిపోయినదానికి మానరక్షణమునకై యిట్లుచెప్పికారా? నేనెల దీనినిగైకొందును?" అని పుచ్చుకొని "కూమిడిఛాళులు వలచఁబడినను తేనెచివుకులను జిలుకదా! నేనుసాంఘికాలమునఁ దమదర్శనముఁ జేయవచ్చుచున్నానని చెప్పుము" అని యాతనిఁబిలిపి తామఁగూడఁ బ్రయాణమగుచుండెను.

చారుదత్తుఁడప్పుడు కురియుచున్న వషామును వర్షించుచుఁ గూరుచున్న పుష్పవనములోనికి "కుంభలోఁబుట్టనితామరతీఁగయును, వంచనలేని వర్తకుఁడు, దొంగిలనిబంగారు వనితాఁడును, బోరులేని యూరిరచ్చయును, లోభములేని గణికయు నుండదనిపెద్దలుచెప్పుదురు, నేను బట్టుకొనివెళ్ళిన రత్నహారముకంటె నెక్కువవిలువగలది సువర్ణభాండమును టకుఁగారబోలును సాంఘికాలమున వచ్చెదనని చెప్పుమని నాయుద్దమండి రత్నావళిఁ బుచ్చుకొన్నది" అనుకొనుచు మైత్రేయుఁడువచ్చి కనఁబడిన అపుడు చారుదత్తుఁడు తానింజూచి "నీవువెళ్ళిన కార్యము నెఱవేరినదా" యని యడిగిన శాతఁడు వెల యాతఁడఁగఁ జెప్పఁబని రాయవంటిది. కాని నొప్పియెత్తినపుడాతఁడయి తీసివేసినట్లే మనకు గడ్డయినవచ్చినవాఁడు దానినేలనిదునరాదు? సువర్ణభాండము విలువకు రత్నావళి విలువచాలదని యడుగుటకుఁగానోవు సాంఘికాలమున నామె మీయొద్దకు

వత్తునన్నది. బోగముదియుఁ గాయఁడును భిక్షులును గాదిదయు నమ్మించిసామ్యకొనువారును గలవోట్ల దోషములు వెదకుకొననేల. కావున దానిని మిత్రుఁడాచిదువు' మనెను. చారుదత్తు "దాగొడవయెందుకు గాని యేనమ్మకమున మనదగ్గఱ నామెదాచినవోదానికి తగినట్లైనగను మనమిచ్చుట యొకప్రాంతిగాదు. పరువెత్తు గుఱ్ఱముకాళ్ళతో నత్తువలేనివాఁడు నిలిచిపోయినట్లే ద్రవ్యములేనివాఁడు నేనును విడిచియేయున్నామలే, యిక్కడికామె యాయాహతో వచ్చెనేని పశుత్వస్థాపించుమలే" యనియెను. "చారుదత్తుఁడు వసంతసేనయందుత్కంఠతో మన్నాఁడు, నేనుజెప్పినదానివలన లాభములేదు." అనుకొనుచు మైత్రేయుఁడు కూర్చుండియుండఁగా గుంభీరకుండనువాఁడు వసంతసేన యిందువచ్చుచున్నదని వర్తమానముచెప్పఁ జూరుదత్తుఁడు నాకు మంచివార్తను జెప్పినవాఁడూరక యెన్నడును బోలేడు. కనుక నీవీయుత్తరీయమును వైకొమ్మ" అని యొకవస్త్రపూతనికిచ్చెను.

దర్శనమే ముఖ్యమయిన కోరికగాఁగల వసంతసేన వానయని సంశయింపక తడియుచునేవచ్చి "యయ్యా! మీజూదగాఁడెక్కడనున్నాడని మైత్రేయునడిగి వృక్షవాటికయందున్నట్లూతనివలనఁ దెలిసికొని చారుదత్తుని నమిపించి "ద్యూతకరా నీకప్రదోషము సాఖ్యుగనున్నదా?" యనియెను. దానికాతఁడు "నీవువచ్చుటవలన సుఖకరమే" యనెను. చారుదత్తునకామె తానుదెచ్చిన సువర్ణఛాండమును జూపి యిదియెక్కడిదోయన నపుడతఁడును మైత్రేయుఁడును రదనికయు నాలోచించి యిద్దఱును నందేహించుచుండ రదనిక మనయింటఁ జోరులునంగ్రహించిన విదియే నని చెప్పెను. "దొంగలెత్తుకొనిపోయి రసక జూదమునందోడిపోతి మనిచెప్పితిని. నిక్కముగా మనకిక్కడనే యగవదుచున్నదని నంతసింతి నీవు నాకు మంచిమాట చెప్పితిని గనుక నీయుంగరమును బుచ్చుకొమ్మ" ని చారుదత్తుఁడు రదనికకు బహుమానమిచ్చెను. అదిచూచి వసంతసేన నే నిట్టివాఁ డనియేకదా యీతని ననుసరించితి నంచు మూదమందెను. చారుదత్తుఁడు "భవములేనివాఁడు మొదటఁ బుట్టికయే ముండవలయును. కోపప్రసాదములుఫలముఁజెందని దరిక్రనిజన్మమే?" యనెను. వసంతసేన యీరత్నావళిని మీరు మరలఁ బుచ్చుకొనుండని వేదంబొనిననాతఁడు మందహాసముతోఁ "వేదవేదమునం దీవనియందలీకి నవహానమును బుట్టింపకమానద సుమీ" యనిచెప్పి లోనికి నామెతోఁ బోయెను అందఱును నిద్రింపఁబోయిరి.

తెల్లవాటిసతరువాతఁ జూరుదత్తుఁడు మైత్రేయునితోఁ గూడఁ బువ్వుకరంజ మను మద్యానవసమునకై పోవుచు వసంతసేనను గూటిబండిలోఁ గూర్చుండఁచెట్టి య

క్కడకుఁ దీసికొనిరమ్మని వర్ధమానకునితోఁజెప్పెను. వనంతసేన తనయొద్దనున్నచేతితో “నీవీరత్నావళినిఁ దీసికొనిపోయి ధూతాంబకు నేనర్పించుకొంటి ననిచెప్పి యచ్చి తమ్మింతలో నేనలంకరించుకొందు” ననియంపెను. ధూతాంబయొద్దకుదేయిగి యట్లుండఁ యుండెప్పగా నామె నాప్రాణనాథుఁడు నీకిచ్చినది నాకక్కఱలేదు. నాపెనిమిటియే వాకెక్కడలేనియలంకారము నగు ననిబోధించి తిరుగ నంపెను. ఇంతలో వర్ధమానకుఁ డు బండినిదెచ్చి దొడ్డిగుమ్మము తొక్కలకలుపునొద్దనిలిపి “వనంతసేన కింకను నాల వ్యమున్నది బండిలోనిజలుపు మురిచితినిగాన నదితెచ్చెదను. బండినిక్కడనేయించితి నా యెద్దుబుజెదరును. కాఁబట్టి యక్కడకుఁ దోలుకొనిపోయి మరల వత్తును.” అని యన్నెను. అట్లుండఁగాఁ జారుదత్తునికుమారుఁడు పొరుగింటివారివీడ్డు బంగారుబండితో నాడుకొనుటను జూచి తనకట్టిద కావలెనని యెచ్చుచుండఁగా దానియైన రదనిక మట్టిబండినొకదానినిఁ జేసియిచ్చిన నది తనకక్కఱలేదని పట్టుబట్టిన నోదార్పుట కు వనంతసేన యున్ననైపునకుఁ దీసికొనివచ్చెను. అట్టిదానిని గాంచి వనంతసేన వాయనా నీతి బంగారుబండినిఁ జేయించుకొందువుగానిలే యనెను. దానికాతఁడు రదనికతో నీమె యెవ్వరని యడిగి మీయమ్మయేయని యామెచెప్పఁగా మాయమృత్యునొడలున నగలుండు నాయనెను. దానికావేశ్యారత్నము జాలిపడి యొకనగను దీసి దీనితో బంగారుబండి చేయించుకొమ్మని యిచ్చెను. నేనుబుచ్చుకొను నీవీధిపొరువని చిన్నతనపుమాటతో నమచుండు వారోహసేనునితో నామె నేనేమియుననుకోను పుచ్చుకొమ్మనియెను. రదనిక యానాలు నూలడింపుచు దోడ్కొని వెదలిపోయెను.

అంతట రాజస్థానమునమిక్రమైపోతి ప్రవహానమునబండి రాజమార్గమునవచ్చుచుండెను. దారికడ్డుగాఁ బల్లెటూరిబండ్లుండి యంకొకదానిచక్రమూడి బండివాఁడుచి కుగ్రులపడుచుఁ ప్రవహానమునుదోలు స్థావరకునిసాహాయ్యమూరమృత్యునెను. స్థావరకునికా బండివానిపై దయగలిగి నమీపమునంకుఁ జారుదత్తుని దొడ్డిగుమ్మముకడఁ దనబండినినిలిపి చక్రమును ద్రిప్పటలో దానికి నహాయముచేయుచుండెను. ఈనడుమ వనంతసేన యలంకరించుకొని సిద్ధముగా దొడ్డిగుమ్మముకడనున్నబండి వర్ధమానకుఁడు తెచ్చినదేయని తలచి అహంకూర్చుండి తలుపుమూసికొనియెను. స్థావరకుడువచ్చి బండియొక్క నడపించుచు “నీబండి నాకెంత బరువుగాఁ గన్పడుచున్నదో! బండికిఁ జక్రముపెట్టుటయందా యాసపడినంకున నిట్లున్నదనుకొనుచు దోలుకొనిపోవుచుండెను.

గోపాలతారకుఁడగు నార్యకుఁడు వెంటలోనుండుబడిని వినిన కర్వలకుఁడు కారాగృహములనుఁ ప్రవేశించి యర్చితయధికారిని బంపి కాలివంటెలు క్రింది యా

ర్యకునివదలించి నందున నాతఁడుముసుగుతోఁ బరువెత్తిపోవుచు రాజమార్గమునకురాఁ గాఁ బట్టణమునం దార్యకుఁడు చెఱునుండి దూఁపెననియు నెందుండునో వెదకుండనియు రాజభటులు ప్రతివోటను బరిశీలించుచుండ నాయదియార్యకుఁడు వినియెందుఁబోదు నేమిచ్చేయునుననిచింతించి యుఱుకుచు వసంతసేనయపుడే దొడ్డిగుమ్మమున స్థావరకుని బండి నెక్కి పోయిన వెనుక మూయకుండిన గుమ్మమునుజూచి యాదారిని లోనికిఁబో యిఁదాఁగెను. అపుడు వర్ధమానకుఁడు బండిలోఁ బఱుపువేసి తిరుగఁ దోలుకొనివచ్చి యాగుమ్మమునొద్దనిల్చి వసంతసేననుబిలిచెను. ఆపిలుపువిని ముసుగుతోఁ గాలిగొలుగుగ లగలలాడ నార్యకుఁడు “ సిఁఘఁడుచెప్పినందున నాకురాజ్యమువచ్చునని వినిపాలకుఁడు నన్ను బండ్చీకృతుంజేసెను. రావలసినది తానిట్లుచేసినంతమానునా! సిరివచ్చునెడ మోకా లొడ్డిననాఁగునా! తన్నుద్దర్శప్రాపింపకుండఁ జేసికొనఁగలఁదా! యీబండియూరి వెలుపలకుఁ బోవురది గనుక నేనెందువసంతసేనవలెఁ గూర్చుందును. ముందేమి జరగిన జరగును.” అని పెట్టెబండిలో నెక్కెను. ఆకూర్చున్నది వసంతసేనయనుకొని యావర్త మానకుఁడు తోలుకొనిపోవుచుండఁగా మార్గమధ్యమునఁ జంచనకుఁడు వీరకుఁడను భ టులు గోపాలదారకుఁడగు నార్యకుని వెదకుచు నీశకటమును సమీపించి బండివాని నెవ్వరిందుఁ గూర్చున్నారా? బండియేవారివని యడిగిన నాబండివాఁడు వసంతసేన కూరుచున్నవనియు బండి చారువత్తునిదనయుంజెప్పెను. దానికిఁజంచనకుఁడు చారువ త్తునియందలి నమ్మకమున బండిని దోలుకొనిపొమ్మనెను. వీరకుఁడు మాత్రము చారువ త్తుఁడెవ్వరు? వసంతసేనయెవ్వరు? లోనఁబరిక్షింపకుండఁ బోనీయఁగూడవని యాపె ను. ఆసమయమునఁ జంచనకుఁడు చారువత్తుని వసంతసేనను వారియశము నెఱుంగని వా రువెన్నెలతోఁగూడిన చంద్రునిఁగూడ నెఱుంగరనెను. అందులకు వీరకుఁడు చంచన కా! మున్ను వారి నెఱుంగకపోలేదు. రాజనియోగము గనుక నిపుడు మాతండ్రినిఁగూడ నెఱుంగను. నాతల్లిదండ్రులైనను బైయిద్దఱైనను గూటిబండినిఁజూడక విడువరాదు. కాబట్టి నీవందుఁజూడు మనెను. చంచనకుడు నేను జూచినయెడ నీవుచూడవుగదా? నీకునమ్మకముండునా యనెను. నీవును నేనును రాజభటులమేగనుక నీవు చూచినవో నేనుగాను మనరాజుగారు కూడ చూచినట్లే యునియె. అంతటఁజంచనకుడు చూడఁబో వుచుండగా నార్యకుఁడు వీరునమ్మజూచినవో వేమిచేయుదురో! చేతిలోఁగ న్నియైనను లేదు. కానీ సుమయమువచ్చినా సింహబలుని భీముఁడు చేసినట్లే యున్నానని నిశ్చ యించుకొని మరల నింతటిదాని కంతవని యేల యనికొనఁ దొడఁగెను. ఆభటుఁడులో నికిఁ దొంగి మూఁచెను. ఆర్యకుఁడాతనిశరణుని యాశ్రయించెను. చంచనకుఁడు నీకభయ

మిచ్చి నని బండిదిగి చూచితినార్య—అని చెప్పబోయి యార్యసంతసేన యిం దున్నదనెను. అయనందర్భపు మాట కనుమానపడి సేనం గూడఁజూడక తీరనని వీరకుఁ డనఁగా నానమ్మకమేటఁ గలసినదా చందనకుండను నేను జూచిన నీవుగూడఁజూడవ లెనా నీవెవ్వఁడవు! నీజాతిగుణములు పోనిచ్చుకొనవలెను, అపైవారిష్టమునొకరినొ కరు నిందించుకొనిరి. వీరకుఁడు నేనుజూడకపోనీయనని పట్టుబట్టినఁజందనకుఁడు బండి లోనిపుడున్న వాఁడు నాన్నే హితుఁడగు శర్వికులని ప్రియుఁడు. వీఁడుచూచెనా రాజు గారితోఁ జెప్పును. చెప్పినచో వీనినిబండింతురు. కాబట్టి కర్ణాటకలహముఁ బెంచెద నని నిర్భయముచేసికొని నీవును జూడవయ్యా యనియారకుఁడు బండియొక్కఁ బోవుచుం డఁగాజుట్టుపట్టి క్రిందికిలాగి సేలఁబడవైచితన్నెను, అంచులకాతనికిఁ గోపమువచ్చి య ధికారులయొద్దఁ జెప్పినిన్ను శిక్షచేయింతునని లేచిపోయెను. చందనకుఁడు బండిలోని యార్యకునకుఁ దనచేతిలోనున్న కత్తినిచ్చి బండితోలు వానితో నిన్నెవ్వరైన నడిగినఁ జందనకుఁడును వీరకుఁడును బరిక్షించిరని చెప్పిపామ్మని చెప్పెను. బండితోలుకొని పో వుచుండఁగాఁ గొంతదూరమునఁ గనిపెట్టె శర్విలకుఁడు తనన్నే హితుఁడయిన యార్యకుఁ డంనున్నాడని నిశ్చయించి వెన్నాడిపోవుచుండినఁ జందనకుఁడు 'వీరకునితోఁ గలహ ముచెచ్చుకొంటిని రాజునకుఁ గోపమురాఁ గలదు గనుక నాసంసారముతో శర్విలకునిఁ గలసి యార్యకుననుసరించి యుండెద ' ననిపోయెను. వర్ధమానకుఁడు చారుషత్తుఁడున్న చోటికిఁబోయిపోనిపోవుచుండఁగా లోనున్న యార్యకుఁడు కాలిసంకలతో నడువరే క వెచ్చెరడుగకుండఁ గాకిగూటిలోఁ గోయిలవలెఁబెరుగుచున్నాను. పురమువెలుపల కువచ్చిని ఇంకదిగి పరుగున నెందని బోదునా! నేనుబయిటనిల్చితినేని బండివాఁడు చూడఁదా? పోని. శరణాగతవత్సలుఁడైన చారుషత్తుని యొద్దకేపోయెదను. అని లల పోసికొనుచుండెను. అంతట వసంతసేనకై యెగురు చూచుచున్న చారుషత్తుని కడకా బండిని వర్ధమానకుఁడుతోలి బండిలోఁబఱుపు ముచిచిరిసనియు, దానివలనసంత యా లస్యమైనదనియుఁ జెప్పినిల్పెను. వసంతసేనను దింపవలెనని యాబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడు వచ్చిచూడఁపదార్యకుఁడుండి యయ్యా రక్షింపుమనెను. నీకునిష్ఠయమగుఁగాకయనియూ తఁడు దింపి కాలిగొలుసు నూడలా గెన్ను. మీయాజ్ఞలేకుండఁగనే మీబండియొక్క నంను లనునన్ను త్తమింపుము. సేను పోయెప్పుని గోపాలబాలుఁడు వేడుకొనఁగా మీరట్లు చేసిండుమకు మిక్కిలి యానంద మైనది. పాలకుఁడు మిమ్ముఁగూర్చి పెద్దకట్టడఁ జేసియు న్నాఁడు, మీ కాలిగొలుసు నిప్పుడేతీసిండుమ మీకాశ్చ్యోత్సాహపడను. కనుక నీబండి మీఁదనేమీరు మీబంధ గులఁ గలయఁబొంద, మీరుమందు మేలగును. నన్ను ముఱుగుఁ

డని చెప్పి పంపి తానును మైత్రేయుడను వసంతసేనకైనడచిపోయిరి.

జూహిమువలన బుద్ధి తెచ్చుకొని బాధసన్యాసియైన శాక్యశ్రమణకుండు తననీరు కావిదోవతుల నుదుకుకొనవలెనని శకారుని పుష్పదన్యానమునందలి బావియొద్దకుఁబోవు చుండఁగా నొక్కఁడును వెంటఁబెట్టుకొనిరాప్త్రియుఁడువచ్చి యాలనిని ముఱికిగుడ్డలం దుడుకరాడు. పానయోగ్యమైన పుష్కరిణియం దీమైలచింపుల నేలయుదికడవని కొట్టి తిట్టి యెట్టకేలకు నీరుపాడుగాకుండునట్లుదుకుకొమ్మని యాజ్ఞయిచ్చి స్థావరకునితోనఁ త సేవయి చెప్పియుండఁగా నేలబండితీసికొనిరాఁడయ్యెని యాలొఁచింపుచుఁ గూరు చుండెను.

అపుడుబండితారుమారుగా వసంతసేనయొక్కైన బండిని స్థావరకుఁడు తోలుకొని వచ్చెను. అచట రాప్త్రియుని మాటలువివఁబడి వసంతసేన వీఁడునన్నేవిచేయునో! ప్రమాదమున నీశకటముపై నెక్కి యిందువచ్చితినిని తెలిసి విచారింపుచుండ విటుఁడు దానిలోవిడిదొంగిచూచెను. వసంతసేన ననుభ్రోవుప్రోవుమని ప్రార్థించెను. దానికారఁ ఁదు మిగులచిల్రము! ఆఁడులేడిపులినివెన్నాడి నట్లేమెయ్యన్నది. అని తనలోననుకొని రాజ్యస్వాస్థ్యకునితో నోయీచచ్చితినిందు రాక్షసియున్నది. ఈబండిని విడిచి మనము నడిచిపోదము. అట్లయిన మన శరీరమునకు వ్యాయామముచేసేటలు సుఖమిచ్చును. రాక్ష సివలనభయమునుండదు. అనెను. అందులకారాజుగారి బావముఁబడి నేనుప్రభువుగాక బావను గనుక నన్నంపఱుఁబోగడునట్లు హాయిలుగా బండినెక్కియేవచ్చెననిన న యోనిషమునకు మందుకైచినను కుండదుగదాయని చింతించి నీకొఱకు వసంతసేన యిందువచ్చినదయ్యా యనిచెప్పెను. వసంతసేన యామాటలకు దిగులుపడుచుండగా శ కారుఁడు నీదాసుఁడ నని కాశ్యపట్టుకొని యామెను బలిమాలినవారిని నామెకాలి తోఁ ద్రోసివేసినది. శకారునకుఁగోపమువచ్చి యోసీ! నీవు బీదబాపనయ్యనునమ్మి మ మ్మునిఁగించినదానవు. మాబండిదిగుము. మాయెద్దులమెడలు నొప్పియొస్తును. అనిపలిక ను. ఆమాటకు వసంతసేన చారువక్తనే నమ్మియుంటిని నీననిన ముత్తెమంతమాటయే నాకుమేనెల్ల నగలుదాడిగికొనినట్లయినది. నీవేమిచేయఁదలఁచిన నట్లుచేయుమనియె. ఇదిగోనిన్నిప్పుడె కొప్పువట్టిక్రిందికి ద్వివను. చూడుమవి శకారుఁడన నట్లుచేయకుమని విటుఁడువారించి యామెనుడింపెను. వసంతసేనను జంపుమనివిటునిఁ శ్రోతాహుపతిచివ శకారునితో నాతఁడు పట్టణమునకెల్ల భూమణమైన నిరవరాధినియగు నీమేఁజుపి పర లోకసముద్రమునెట్లుతలంతు ననివిటుఁడొప్పుకొనఁడయ్యెను. స్థావరకునిఁజంపుమన్న వా రఁడు నేనెన్నికానిననుచు చేయుటఁబట్టియో మీకుదాసుఁడనైతిని. ఇఁకనేనీమియు

నకార్యములొనర్పను. నాశరీరమునకు నీవధికారివిగాని చారిత్రమునకుఁ గావు కాబట్టి నన్ను నిష్పంధపెట్టకుమనెను. అపుడు శకారుఁ డోరీ స్థావరకా నీవు పరలోకమునకు భయపడుచున్నావు. ఓయీవృద్ధుఁడా (విటుఁడా) నీవునీనధర్మమునుచున్నావు. నా కెందున నెవరివలనను భయములేదు. నేనేచంపెనను, అనిచెప్పెను. స్థావరకుఁడు పాతీ పోవుచున్నాఁడు. రాష్ట్రీయుఁడు, విటుఁడు చూచుచుండెనా తన్ను వసంతసేనను జం పనీయఁడని వానినెందైనఁబంపనెంచి, ఓయీముసలివాఁడా! నాచేత దెబ్బలుతిని యల్ల వాఁడుపరుగెత్తుచున్నాఁడు వానింబట్టితెచ్చునెను. అట్లుగానేచేసెదనని యాతఁడావల కరిగి నన్నీ పనిమీఁదనంపి వసంతసేనను మరణమునొందింపఁగలఁడువీఁడ్లు. కాన నీచాఁ టుననుండి చూచుచుండునని యొక్కచోటఁ బొంచియుండెను. శకారునకు ననుమాన ము గలదు గావున నీమచునలివిటుఁడెందో డాగియుండి నన్నీ పనిజేయఁ జూచుచుం డును గనుక యికనొకయుపాయము చేసెదనని పూవులనుగోసి యలంకరించుకొని వ సంతసేననుగూడ నీవువృద్ధునుజూడు మాతీఁగలనుగనుము, వరాల మూటయిచ్చెనను, నీపాదములమీఁదఁ బడినదాను నేలకైకొనవని యామెతో ననునయవాక్యములాడఁజొ ఁ్చెను. దానికావృద్ధుఁడు సంతసించి, పోనీ, సరసములాడుచున్నాఁడు. చంపడులే య నిపోయెను. వసంతసేన పైవానిమాటలకు తలవంచి దుర్మదాంధుఁడా తియ్యమామిడినా శ్రయించి యిపుడు మోచుగుచ్చెట్లునేల యనుసరింతు నని నిరసించెడిది. అందులకువాఁడు కుపితుండై దరిగ్రు నేమని తలఁచుకొనుచున్నావు? నిన్ను జారుదత్తునిఁ గూడ నిప్పుడు భారతయుగమందు సీతను చాణక్యుఁడు చంపినట్లు మడియించెననుజూడుమని కొట్టమొ డుపెట్టిన నోచారుదత్తుఁడా నీకువేయివందనములని వసంతసేన యబుచ్చెడిది. మరలనా తనినేతలఁచుచున్నదని కోపించి యామెనాతఁడు కంఠమునలిపెను. దానిచేతనామెనే లఁబడి మూర్ఛవోయెను.

అపుడు స్థావరకుఁడును వృద్ధవిటుఁడును వచ్చుచుంటునుజూచి రాజ్ఞస్థానిల కుఁడెదురు చని విటుని పాదములపైఁబడిన నతఁడనుమానపడి యామెను చాపమోదెన ని చింతించి వసంతసేనయేదియనెను. కొంచెము మచ్చముచెప్పి తుదకుఁజంపిలిననెను. ఆయ్యా యెంతపాపకార్యము చేసితిమని నిందించి యీనేరములొఁ దనకేమైన మాటవ చ్చునని వృద్ధుఁడు పాతీపోవుచుండఁగా శకారుఁడాతనిఁ బట్టుకొని నీవుచంపినాయు దాన్యవనమునఁబాఁబవైచి పోవుచున్నావాయునినవ్వెను. నీనక్కే నన్ను శైలుచునులే, ఓ వసంతసేనా! యెన్నిజన్మములెత్తినను వేశ్యతనుపూనకుమని కేకవైచి విటుఁడు కలుషా త్ముండయిన యాతనిని విడిచి శర్వలకుఁడుఁ జంపనకుఁడు నున్నచోటికేఁబోయెను. అ

కార్యముఁ జేసితివని దగ్గఱనున్న స్థావరకుండనఁగా నెవరితోనైనఁజెప్పునని తనయొద్ద నున్న యొక భౌషణమునాథనికి శకారుఁడీయఁబోయెను. వాఁడుదానింబుచ్చుకొనఁడ య్యెను. అపుడు స్థావరకుని దనమేడమీఁదికిఁ దీసికొనిపోయి సంకలలుతగిలించి వసంత సేన బ్రదికియన్న దేహాయని వచ్చిచూచి కదలకుండుటనుగాంచి వచ్చినదని యెండా కుప్పాల్లుప్రోగుచేసి మీఁదఁగప్పి సన్యాసికావిగుడ్డలుదుకుకొని వచ్చుచుండుటచే నాతని కిఁగనఁబడకుండ దాటిపోయి న్యాయస్థానమునకేగి యీ నేనుచేసినపని నాపైఁబడకుం డఁటప్పిపోవుటకు దరిద్రుఁడైన చారుదత్తుఁడు వసంత సేనను వస్తువులయందవేత్తు గలిగి చంపి నాయంనుఁగల విరోధముచేత శవమును నాతోఁటలోఁబాటవేసినని యాతనిపై నేరమునిల్పిచెప్పెద ననియెంచి తిన్నఁగఁబోయి యధికారులు సభలోనికిగుఱించి యె వ్వఁడైన మనవులు చెప్పొకనువారు గలరాయుం యడుగనీతఁడువచ్చి తనద్రుష్టత్రమం తయుఁజెప్పి నేనుజంపలేదని గొలుగుకొనసాఁగెను. దానిపైనధికారులనుమానించి ధనా వేత్తుచేఁబారుదత్తుఁడు చంపెనని నీకట్లు తెలిసినదని యడిగిరి. దానికాతఁడు మేడను నొసటను చేతులను శూన్యాలంకార సంజ్ఞలుకనఁబడుచున్నవని బదులుచెప్పెను. సరియ నువారుచెప్పి యిట్టివిషయములు వాని ప్రతివాదుల మాటలవలనఁదెలియఁబడునని వా క్యానుసారమని, యధికారుల బుద్ధిబలమువలనఁ గ్రహించునది యర్థానుసారమని రెం డు విధములుగదా! కాబట్టి వసంత సేన తల్లినిఁబిలిపించి కనుఁగొందమని యామెనుర ప్పించి నీకూఁతురెందున్నదని యడిగిరి. చారుదత్తుని యింటనున్నదని యామెచెప్పెను. తరువాత శోధనకుఁబంపి యాచారుదత్తుని బిల్చుకొనిరమ్మరి. వాఁడువెళ్ళితీసికొని వచ్చుచుండఁగా దారిలో నాబ్రాహ్మణుఁడు నాబండియొక్కించి యార్యకు నెండైన బంపితివని వినిరాఁయేమి! ఎందులకొఱకునన్నుఁబిలిచిరో! నాకుగాఁనఁబడు దుశ్శకున ములను బట్టిధయముకలుగుచున్నది. కానీ, సభకేపోవుచున్నానుగదా! యనుకొను చు సభలోనికిఁజరియె. అతనిఁజూచి న్యాయాధికారులు సౌందర్యాదులు వర్ణించియొ కపీఁముపైఁ గూర్చుండఁజయమించిరి. అపుడు శకారుఁడులేచి అయ్యలారా! మీర న్యాయముగస్త్రీని వధించినవారికిఁ బీఁమిచ్చి గౌరవించుచుండెదని యఱచివూర్చుండె ను. అయధిపతులచారుదత్తునితో నయ్యా! విశకువసంత సేన స్నేహితురాలాయనియడి గిరి. ఆగునని యాతఁడుత్తరముఁజెప్పి నాకెవ్వనితోవివాదమనెను. నాతోనని శకారుఁ డులేచి నీవువసంత సేననుజంపి రత్తు భౌషణములుహరించి కఠేబఁమును నాయుద్యావన నమంను వదిలి యేమియు నెఱుఁగనివానివలె నడుగుచున్నావా! యనెను. నీతోనైన చోనాకుఁగప్పమే యనిబ్రాహ్మణవర్తకుఁడనుచుండఁగా నధికారులు వానితోనేమి,

మామాటలకుఁబదులు నెప్పుడు, వసంతసేన యెప్పుడెవ్వరితోనెంచేగినది. యనియడిగిరి. ఇంటికేపోయినది. అసమయముననేను జూడలేదు గనుక వివరమునుఁజెప్పఁజాలనని చారుదత్తుఁడనియెను. శవమును మాతోఁటలోఁబాటవైచి, యింటికేగెనని చెప్పినవేమని శకారుఁడడిగెను. అధిపతులు మార్గఁడా! శకారా! యాలజరగుమీ. చామృతత్తుఁడ ట్టి పనిచేసినట్లుతోఁచదు. సకలధనధాన్య రత్నాభరణాదులన్నియును నీవు పట్టినిన నాపేక్షచే జంపునాయనిరి. వసంతసేన తల్లిలేచి దాఁచెట్టికొన్న సువర్ణభాండమును దొంగలెత్తుకొనిపోగా చతుస్సముద్రపారభౌతమైన రత్నావళిని నిన్ననిచ్చినయారఁడు చలిదిముద్దపాటిచేయనినగలకై నాకూతును జంపెనాయని యేడ్చెను.

అప్పుడు చందనకునిచే దెబ్బలుతిని యధికారులతోఁ జెప్పకొనుటకైవచ్చి మహా త్యూలూహా! చెబుసాలనుండి దూటిన యాఁగ్ధకుని వెవకుచు చారుదత్తుని బండిమీఁద వసంతసేన యేగుచున్నపుడు బండిలోఁజందనకుఁడు చూచినవెనుక నేనుజూచెదనంటి ని. ఆమాటకేవాఁడునన్ను గొట్టెనని మనవిచేసికొనియెను. నీవ్యవహారమును న్యాయము నుముందుచూతుముగాని గుఱ్ఱము నెక్కియుద్ధానవనమునకుఁబోయి యెవ్వరెయైన నం దువిపన్నురాలైయుండెనేమో చూచిరమ్ము. అనిపీరకు నధికారులు పంపి చారుదత్తుని తో నిజముఁజెప్పువనిరి. అంతనావిప్రుఁడు పుష్పమువికసింపగనే తుమ్మెదలుచుట్టుకొనినట్లు దరిద్రమునన్నలమగనే యనర్థములెట్లుచుట్టుకొనినవో! పువ్వునువీరగవంచితొ యువానినిజూచి బెదరువాఁడను నేనుబువ్వువీవవంటియామె శరీరమునునంటి శరముప ట్టుకొని బాధించితిన్న మీరునమ్మెదరా యనెను. శకారుఁడధికారులారా! మీర న్యాయముఁజేయుచున్నారు. సేరముచేసినవానికింకను బీకమునచ్చియున్నారు. అనినఁ జారుదత్తుఁడులేచి క్రిందఁగూరుచుండి యయ్యలూరాయరయఁడనెను.

అసమయముననే బంగారుబండిచేయించుకొమ్మని చారుదత్తుఁడొడుకునకు వసం తసేన యిచ్చిననగను దిరిగియామెకిచ్చి యుద్ధానవనమునకేలరాదయ్యెనో కనుఁగొని ర మ్మని చెప్పిపంపిన చారుదత్తుని హితుఁడు మైత్రేయుఁడు రేఖినిని వలనఁ జారుదత్తుఁ డధికరణమండపమున కెందులకొఁభటునితో వెళ్ళినాఁడని విని ముందక్కడికే పోయి చూచి తరువాత నగనిచ్చుటకు వసంతసేనయింటికిఁ జనెదనని యక్కడకేగి విచారము తోనున్న తనహితుని వలనవంతయునెఱిగి యింటికేగినదని యేలచెప్పలేదని యాతని కందించెను. అట్లుచెప్పిన నాయవస్థలనుబట్టి నమ్ముటలేదని చారుదత్తుఁడనిన శకారు పైఁగొప్పించి మైత్రేయుఁడు నిందించుచు మీఁదిటుటికననాతఁడు వినుండీయ్యా! నా కుఁజారుదత్తునితో వివాదముండఁగ నడువవీడు నిలల చుచున్నాఁడు! అనిచెప్పితాను

ను గలహమునకాయితమై యొకరి నొకరు కొట్టుకొనసాగిరి. అంతట మైత్రేయు చంకలోనున్న నగమాట నేలబడినది. అదిశకారుఁడుతీసి యిదిగో వసంత సేననగయీ తనియొద్దదాఁచెననిచూపెను. దానితోనందఱకును జారుదత్తుఁడే దోషియని దృఢమైనది. అధికారులు మనువాక్యమునుబట్టి బ్రాహ్మణునిజంపఁ గూడదు. దండించుగూడదు. ఈ నేలనుండి దూరముగాఁదఱుమవలెనని యున్నది. చారుదత్తువిషయములో మీసెలవేమని పాలకరాజునడుగ నాతఁడు వసంత సేనను జంపినవానిని వాఁడుదొంగిలించిన వస్తువులు వానికంతమునకుఁగట్టి డిండిమవాద్యముతోఁ దీసికొనిపోయి కొఱతవేయుఁడని యాజ్ఞయిచ్చెను. ఆమాటకు వసంత సేనతల్లి నాకూతురు మృగినొందినది మరలరాదుగదా! దానికైయీతని నేలచంపెదరు వలదని వారిం బరిమాలఁదొడఁగెను. శకారుఁడుమిగుల నానందమున నోలబాడుచుండెను. చారుదత్తుడు పాలకరాజుగారిట్టి యన్యాయముఁజేయించి దుర్దశబొందుదురని విచారించి తనతోపాటు చాపనున్న మైత్రేయుఁడనిచి తనభార్యనుఁ గుమారునిదాను గొఱతవేయఁబడక మున్ను చూడవలెనని మైత్రేయునితోఁజెప్పి వారిం దేఁబంపెను.

అంతట నిరువురుచండాలురువచ్చి చారుదత్తునిఁ దీసికొనిపోవుచుండఁ గాదారిలో వాఁయు నుఱుములులేకయే పిడుగులుపాలెను. అవిదుశ్శకునములని వారు తెలిసికొనియు వాఁడుదానినిఁ జంపెను. వీనినిశిక్షింపవలయును. అనుకేకలువేయుచు నందఱును విచారింపుచుఁ జూడవచ్చినఁ దొలఁగుండు తొలఁగుండు, లోకులులేన్నదుఃక్షరములు రాలుటయు నావురీనుటయును మహాపురుషుని జంపుటయుఁ జూడఁగూడదంచుఁగొంతదూరమువచ్చి యక్కడ పీడువినయదత్తు పుత్రుఁడు చారుదత్తుఁడు ధనాపేక్షనుజేసి వసంత సేనను బాహుపాశబలాత్కారమునఁ జంపినట్లాపుకొన్నందునఁ బాలక మహారాజుగా కీర్తనగొట్టున వేసితిమా ఇదిచూచినవా శివ్వరు నట్టిని చేతులని యానతిచ్చిరి. అందులకై దక్షిణదక్కిననున్న శృకానమునకుఁగొంపోవుచున్నామని చాటించిరి. చారుదత్తుఁడు వసంత సేన మరణమునకుఁ దనకష్టమునకు విచారించి యయ్యో! నన్ను జూచియు నామిత్రులు బట్టలు ముఖమునకడ్డులుంచుకొంచు నెట్లుపోవుచున్నాగో యనినగచి పాలకరాజువలెనే చండాలులైనను వీంద్రజ్ఞానహీనులు నవరీక్షకులునుగారు. కాఁబట్టివఱలోకార్థము నాకొడుకుముఖమును జూపింపుడని యడిగెను. అట్లుయడిగినఁ జండాలురందరుకు సమ్మతించి మైత్రేయుఁడువెంటఁ బెట్టుకొనివచ్చిన రోహసేనుం ధూతాంబునుఁ జూచిదుట్టునుఁ గూడిన జనులను దొలగించి కుమారునెదుటికిఁదీసికొనివచ్చిరి కంద్రియుఁ గూడకు నొకరినొకరు కలుపుకీఱఁజూచుకొనిరి. చారుద

త్తుడు తనతనయునితో నాయనా! నాకుబరలోకమందు డప్పికినకుండఁజేయుము. ముత్తెములఁగూర్చలేదు, బంగారుఁజేర్చలేదు, మణులుచెక్కలేదుగాని పితరులను దేవతలనుగూడ బ్రతికించు నిదిబ్రాహ్మణులకు వెలలేనగమని! నీవు పుచ్చుకొమ్మని తనజంఁదమును దీసియిచ్చెను. అపుడుచండాలుఁడొకఁడు రారాయనిచారువత్తునిగగ్దించి నడిపింపఁదొడఁగెను. రెండవవాఁడోరీ చారువత్తుని గౌరవమునఁబిలువుము, రాహువుచే తఁబట్టుపడినను జంద్రుఁడు జనులకు పూజనీయుఁడేకదా! యనెను. రోహసేన కుమారుఁడు తలార్లతో మానాయన నెక్కడికిఁ గొంపోవుచున్నాడు? అనియడుగుచు నేడ్చిన నాయనా! కొఱతయొద్దకేగుచున్నానని తండ్రిబదులుచెప్పెను. మాతండ్రినేల చంపుచున్నాను. నన్నుజంపుడు. అనియజచిన నావెట్టివాండ్రబ్బాయీ! ప్రభువుగారి నెలపువాఁడు టకువీలులేదు. అనిమైత్రేయుఁడు మొదలైనవారిమాటలకు నిలువకకొఱపోవుచు రెండుమూఁడుసారులు పైమాటల నేచాఁటిరి. దానినానమిషమున నే మేడమీఁదఁగట్టివేయఁబడిన స్థావరకుఁడు విని నారాయణ! చారువత్తుడు వసంతసేనను జంపలేదు. నేనుగూటిబండిలోఁ బ్రమాదమునఁ గూరుచున్నదానిని శకారునియొద్దకుఁదెచ్చితి. అపుడాతఁడా మేతన్నొడఁబడిని కతమున బాహుపాశబలాత్కారమున జంపెనని కేకవైచి నామాటలెవ్వరికి నేనుమేడమీఁద నుండుటవలన వినఁబడలేదు. సద్రాహ్మణుఁడు, కల్పవృక్షముమంటివాఁడు మృగినించుచున్నాఁడు. నేనుజచ్చినను లోటులేను. వానినిబ్రదికించితివానాకు మోక్షముబడేతిలోనున్నది. కాబట్టి ప్రాణములకాశింపక నెమ్మదిగా దాని మీఁదనుండి, దానిమీఁదనుండి యీకట్లతోనె ప్రాక్రిందికుటీకడను. అపబహుశ్రమ పడియుతీకను. గట్టిదెబ్బలుతగులలేదు. కట్లులేగినవి. లేచియాజనసమృద్ధములోనికిబరువైపోయి నాకు దారియిందులోనికిఁబోసిండు. అనిగట్టిగా నఱచుచు జరిగినసంగతి వారలతోఁజెప్పెను. అపుడు చారువత్తుఁడాహా వీఁడెవ్వఁడు? యెండిపోవుచేనుమీఁద ద్రోణమేఘముదిగవట్లువచ్చినాఁడు. చావునకుబడియను. నాకీర్తిగిగ్గిపోవుచున్నదనియు; దురాత్ముడైన శకారుఁడు నిందించెనియు వగచెను. చండాలురిద్దఱును స్థావరకునితో నీవునిజహుడితివనిరి. ప్రాణములుపోవునయైనను జడియక కష్టగొలుగుటచేఁగట్టఁబడియును మేడమీఁదినుండియుతీకి యవిల్రెంచుకొనివచ్చిన వాడే నేలయుబహుదేవనని యాతఁడుబదులుచెప్పెను. శకారుఁడేమో పెద్దధ్వనివినఁబడుచున్నదని వినికట్టియుంచిర స్థావరకుఁడు కానఁబడనందున నడలుచు వీధిలోనికివచ్చి చారువత్తుని విషయమని తెలిసి శక్రమురణమునందలిసంతసమున నచటికేగి యోచీ కుమారులారా! కుమ

దనితోఁ గూడవానిని జంపుడనిచెప్పదు స్థావరకునిజూచి రారానాయనా యింటికిఁ బోవుదమని ఋజుగించెను. చీపామృత, నసంతసేనను బంటి యొకల్పకసమానుఁడైన చారుదత్తుని పైఁ బెట్టితివాయని స్థావరకచేటుఁడు నిందించెను. నేనుజంపలేదు. సాక్షులెవ్వరని యాతఁడుచెప్పుచుండ నందఱునుదప్పక నీవేదంపితివని యెద్ది యీచేటుఁడే సాక్ష్యమిచ్చనిరి, అందునకాతఁడు భయపడి మాటుపడిచికొని పీఠునాయుంట గొంగతనముచేసినందునఁ దన్నికట్టిపడవైచితిని, ఆకారమున నిట్లనుచున్నాఁడు. అంతియెకాని వీనిమాటలు నిజమని నమ్ముదు. అనిపైకి స్థావరకుపై నిందమోపి చాటున నొక బంగారునగనిచ్చి యూనికుండునునెను. ఆశ్రయ్యకొనక వాడందఱితోనయ్యా కనుఁగొనుండు నాకులంఁచుచు నోరుమాసికొనుచుచున్నాడనెను. దానికారాజు గారి బానిమఱిచి చూడఁపియ్యవగును దొంగిలించునకునేనుగొట్టితిని. ఆశ్రయ్యకొనఁజొచ్చెను. అందుననుండు నానా నాసేనకారత్తిసనుసరించి యెవ్వరును నమ్మునన్నాను కాఁబోలు నేమనిజను నేచెప్పిన నెను. రాక్షస్సాస్థలకుఁ డవుతులొందఁగా నింకిను జారుదత్తునిఁ జంపలేమి? యెదిగో నుమానుఁడుఁ గూడ నిక్కడనేయున్నాఁడు వీరిద్దఱను నొఱుగిల్లనుచ్చువనెను, చారుదత్తుఁడు నుమానుతో నాయనా వీనికి నీరూఁముగూడఁగనునట్లుచున్నది. మీయన్మతోఁ గూడఁ దిరిగితికి బొమ్మనిచెప్పెను. నొఱుగలాలెనందట వ్యవస్థాకమునకుఁ గొంపోయి చారుదత్తునిఁ జంపువంతునీది నీకియని పంచమఱాడుకొని నిచ్చులందుకొనలేక నీటులువ్రాసి చూచుకొని యనేకముల నుఁ దెక్కిలువేసికొని వారిలోనొకఁడగు వీరకుని వంటిని నిరారణచేసికొనిరి. వీరకుఁడు నాయనా! నీవురాజుజ్ఞముబట్టి యెచుకైన నధింపఁ బోవునపుడు త్వరగానాతనిఁ గంకఁ తండుగడియాలగ్ధముచేయుము. అని మాకుంకి మృతికొంచు నపుడుచెప్పెను. వీరును:- ఎవనలైన సాగులు భవనిచ్చివారిని విడిపించును. ప్రభువునకుఁ గుమారుఁడు కలిగినా సంతోషమునేఁ జెల్లాలనివారిని విడిపించి నధింపఁబోవువారిని మాన్పించును. వీను గుకట్టువీకిఁ గుకట్టుచుండెనా య సుగ్రామమున నేకులవదితురు . లేదారాజులేమరుటనలన నొకప్పుడు నష్టంబులను విడువఁజొందుడఁడయింట. కాఁబట్టి కొంచెముసేపుతాళెనను. అనియూఁగుంపి యందఱెంపఁజొచ్చి చారుదత్తా! రాజానుమతినిన్ను మఱియనొందఁజీయచున్నాము. కానీవు తలఁచికొనవలసిన వారి నెల్లఁదలపోసి కొనుమనిచెప్పెను. చారుదత్తుఁడు తనభాగ్యవిహీనతయు వసంతసేనసంగతియుఁ దలపోసి యోయీ నేనెందునిలుతువని వారుచూపిన కొత్తైక్కి మీరుమందెనో. ఆపురాతలూరుల్లిలు నయ్యా! ఆకనుమకంఁగుడు మూర్ఖచంద్రులకే గృహస్థములు నిలుగుమందఁ గామాననజాతి కిష్టములగులంతుట కన్నారహ! కొంపలు లేదుమందుకు పుట్టింపఁజూ కది మందురు. నీటులైనె వచ్చిమునుఁడు నాగిని

దుమంతును. కాబట్టి నీవు ధైర్యముఁ జెచ్చుకొమ్ము. అని చెప్పిరి. చారుపత్నుడబి యా
లకించి వసంరసేనా శ్రీయురాలా! యనుచుఁ గీర్తి నశించుటకు నలె మఁడమునకు నే
ను వెనువనచెప్పెను.

శకారుఁడు వసంరసేనను గొంతునులిమి యాకుఁబోలులో మాటుపటిచి సన్యాసి
వచ్చుచున్నాడని భయపడి పరువెత్తి మొండిగోడ మాకన జేసుక మనభిక్షునంబున కా
కృత్రమణుఁడు తనగుడ్డలుచుకుని వచ్చుచు నొకచోట నీచెట్టు కొమ్మలకివి యా
ఱుగట్టితనా క్రోఁతులుచిందును. క్రిందఁబడిచితిని దుమ్ముపడును. ఈయెండాకుల
గుట్టమీఁదఁబడిచెవనని యెండాపైచి నన్నుబరిచాలిచ్చి జూపగాండ్రనుండి తప్పించి
నది మొదలుగా వసంరసేనకుమి ప్రత్యుపకారమునేయురువనియున్నాను. నేటికిని న
మహాదలేదనుకొనుచుఁ గూరుచుండి నాకొఱకై గాలిచేతనొకచోటికిఁ బ్రోగుపడిన
యీ యాకులగుట్టమీఁద బట్టలేంపవేసితిని. ఎందునంతవఱకు ధన్యవాక్య పారాయణ
ముచేసి కొందునని ప్రాచంభించెను. అంతలో నాయాకులగుట్టలోఁ జప్పుకు విసఁబడి
తానుపడిబట్టలందుపై నుంచుండున నెండాకులట్లుపలికని యూహించి మఁడఁబడి
చుచుండ నొక్క ప్రక్కనుండి యొకస్త్రీహస్తము వానిలోనుండి బైటికినచ్చినది. దా
నినానన్యాసి చూచి జేసుక నీచేయియెందో చూచియున్నాను. అనియూచొక్కాకులు
పెల్లగించినదానిలోనున్నది వసంరసేనయే! చప్పిగొనినట్లొమె యభినయించుండున చా
వియొద్దకుఁ బోవుట మిక్కిలి హామని కాకృత్రమణుఁడు తనరడిబట్టలనే పిండినో
టిలోఁ బోసి దాహమునీచ్చెను. వసంరసేన కొంతసేపుకనుఁ జెలిసిహుచ్చుడఁ జనబట్ట
తోనామెకు విసిరి యాననాలు పట్టలేకున్న యామెకుఁ జననంగతి జ్ఞాపకముచేసెను.
వసంరసేన నావేళ్ళభావముఁడు చగినననియేజరగనది. కానియృతివొందనైనని విచా
రింపఁజొచ్చెను. తాను సన్యాసియగుటచే నాతఁడు స్త్రీలను దాఁచఁగూడదు గనుక న
మీపముననున్న యొకతీఁగనుచుంచి యామెచేతికందియిచ్చెను. అతీఁగనుబట్టుకొని యా
మెలేచినది. తరువాత నామెనాతఁడింటికి దిగివిడువఁబడి చివ్వురొనెమ్ముదిగా నది
పించి తీసికొనివచ్చుచుండ నన్ను రాజమార్గమునఁ జారుచున్నది గృహమునకుఁ గొనిపో
మ్మని వసంరసేనయన రాదారిలోనికివచ్చి యెదుట గుమిగూడియున్న జనులకలకల
మువిని సన్యాసి యావసంరసేనా! నన్ను చారుపత్నుఁడు చంపినాడని నేరమాలస్యపై
మోపి చంపఁజూచుచున్నట్లున్నదియన నయ్యా దౌరభ్యర్థురాలగు నానిమిత్తమునఁ
జారుదత్తుని జంపఁ జూచుచున్నారా! అతని కెంతకష్టము వచ్చినది! వేగముగఁ బరుకా
త్తుము పరువెత్తుమని యామె యాభిక్షునితోఁ జరణములు లేడఁబడ నక్కడకుఁ బో
వుచుండెను.

బిరకుఁడు చారుపత్నునిలుపఁబెట్టికది నోనటుకఁబోఁగాఁజేరిలోనికితిలేంబ

డిచి. దానిచేరవారెడు చారుచక్రస్థితిజావులేదని నిశ్చయించుకొనియును రాజ్యాన్ని నె
లువేర్చుటకు బ్రయత్నించుచుండగా భిక్షుగణము వసంతసేనయునువచ్చిసంపరుడగు
చంపరుడుమాకారణముననే యింతటికష్టపాటియనకువచ్చినది. అనియెలుగెత్తియార్చి
రి. అట్లునుజంఁడియగు సంతసించి బ్రాహ్మణుని జంపలేని సంతోషపడి యజ్ఞశాల
యందున్న రాజుగారితో సీసంగతి మవచియుదమని నడువసాగిన శకారుడు భయ
పడి వసంతసేన జీవించి యున్నదని పరువెల్లెత్తోచ్చెను. అప్పుడారెలూరులు రాజెవరు
నేరముచేసిలో వానిని జంప్రముపయెనుగనుక శకారుడే జంప్రముని పట్టుకొనఁబోయిరి.

చారుచక్రఁడువస్తుగగతిమాసిగొంతుకొనువలెని యుండగా నెండినచేతులై
బంటవాన పడినట్లు సభకంఠరాయము గలిగించుటకు స్వయమునుండి దిగివచ్చిన దేవర
యే కావలెనీమె కాకున్న వసంతసేన మృతినొంపినదిగదా యెట్టిచ్చటికి రాఁగలదని
సంశయించుచుండ నేనేపాపాశ్శూరాలవైన వసంతసేనను. అనిన గొంపలక్షవున కాని
తెలిసికొని కన్నులనీరు గాబనేచ్చుమ వక్షస్థలమందయుం దడియవచ్చి నాచావును ప
ట్టించినది వసంతసేనయేయనిచూచి ప్రియ! సమాగమపువీలునడలుపలేను, చెలి! నే
విశ్రమకుట్టుకొనిన యెట్టుబట్టిలో నీచాటింపు వాచ్యములతోఁ జెడ్లకొడుకులెనుంటిని.
నీకీగూఁపత్తునకుఁ గాఁబడినదనిన వృత్తాంతమందయు నామె తెలివినది. ఈసన్యాసి యె
న్నవని చారుచక్రఁడిగిన సంవాహదనివృత్తాంతమును జెల్లముగాఁ జెప్పుచుండగా శర్వి
లూడు సన్యుయను శ్రోసికొనుచు నచ్చటికివచ్చి చారుచక్ర! మీయింటికిఁ గన్న
మురైవ్వి గున్నభాండమును దొంగిలించివాడను. శర్వికుడను. నేఁడుదుర్మాభుడగు
పాలక రాజును నీ ప్రసహదమును గుటిబండిలోఁ గాలిగొలుగుతో వచ్చినీపలనఁ దనస్త్రీ
హిరులను బండ్లవులనఁ దేరిన గూఁచుకుడు యజ్ఞశాలయందుఁ గంకముదెగనవేకినాఁ
డు. అనిచెప్పెను సిద్ధవాక్యమువలన నన్యాయముగఁ జెబులోమంపఁబడిన మనలోపచా
లుఁడేనా యని చారుచక్రఁడడిగి మిక్కిలి సంతసించెను.

శర్విలూడు మీన్నీహితుఁడైన యాశ్వులకుఁడు తనమజ్జయిన రాష్ట్రమునకుఁ బ్ర
భుత్వమువచ్చిన వెంటనే మీకు వేణారటముంఁది దశావతీయందు రాజ్యము ధారాప
తముచేసి యిదియందయు మీగుణోపార్జితమగు రాజ్యమని చెప్పినచెప్పి శకారుని
బట్టిలేచ్చుట కాఱియచ్చి శర్విలూని మాటలోనఁ జెక్కలుగట్టి చారుచక్ర నెనుటకుఁ
దచ్చి తలారులుపెట్టి వీనింపుటకురైరువిమ్మనికీశికారుఁ జెలుఁజూచినను దన్నుఁడిం
చువారులేనందునఁబారుదత్తునే శరణముగోరెను. చారుచక్రని మెడలో నధ్యమాల
సంతసేనతీసి శకారుని మెడలోన వేసినది. అందఱునీదుర్మాభునిఁ జంప్రంచనియు లో
కములోనుండినముప్పునియు నెలుగెత్తి చెప్పిరి. శర్విలూడు మొదలైనవారు మీరానతి
యిచ్చ పీఠింబలమార్చుచున్నారు. నేనానతిచ్చి క్షేణిమీమనోయుదయిని చారుచక్రఁడు

డిగి వారలనుబట్టి యనిన నట్లయిన శరణువొచ్చినవాడు గనుక నాయనుమతినిబట్టి యీరనిని విడువవలెను. అప్పుడుతానెన్నడును దలచుకొననివీతిగా ప్రదీనమునకు సంతోషపడి వారలకు మ్రొక్కి శకారుడు వారలచే విడువబడి పోయెను.

చారుడత్తుడు చచ్చెనని నిశ్చయించి ధూతాలు పయ్యెడకొంగుపట్టి యేడ్చుచున్న రోహనేనుని విడిపించుకొని మండుమన్న జ్వలనజ్వాలలలోబడ నిర్ధమయిన నీర్ధర్త బ్రతికి యున్నాడని యెవ్వరుచెప్పినను వినుటమాని పిల్లవాడు విడువకున్న నాతని నోదాచుచు నగ్నికుండమున బడనున్నదని చంపనకుడు వచ్చి శర్వలకునితో దొంగచగాఁజెప్పెను. వెంటనే శర్వలకుడు చారుడత్తునితో పసంతసేనతో పీఠంగతిచెప్పియచ్చికిఁగిరికొని పోవుచుండెను.

అచట ధూతాలు కుమారా! నన్నుబోనిమ్ము. మినాయనగారు వృశిసోరిగి ను నమంగళవాక్యము నేనువినఁ జాలనుగనుక నాకడ్డురావలను. అనిచెప్పుచుండ నేనునీవులేనియెడల బ్రదుకఁజాలను. అనియేడువసానను. మైత్రేయుడు బ్రాహ్మణస్త్రీలు నేలుగా నిట్లు చిలికెక్కిరారు పాపమునిచెప్పుచుండఁ బెనిమిటి మరణముకంటె నిగిపాపముగాఁవచెప్పి యగ్నిలోబడబోవుచు రచనకాపిల్లవానిని బట్టుకొమ్మనెను. రచనక నీకిట్టిపనివలదమ్మా యనియంచలించుటను విచక నె! నేయుడుగానూ! మినాయనోహనేనుని బట్టుకొనుండని చెప్పెను.

అంతటఁ జారుడత్తుడు నచ్చుచు నామాటలుకనినందున నేనేయాపిల్లవానిని బట్టుకొనునని వచ్చి రోహనేనునెత్తుకొనెను. ధూతాలు యాప్త్యపడి ప్రాణనాశుడు బ్రతికెననినాడని సంతోషించి నగ్నికుచచ్చెను. ఒకరి నొకరు గాఁగిరించుకొనిరి. శర్వలకుడు చంచూచంచమున నోలూడెను. పసంతసేన ధూతాలు బ్రతికియుండుట నేనాప్రాణములు నిలిచినవని సంతసించెను.

చారుడత్తుడు భిక్షునిగి బ్రయమని యడిగిన నాకిదిదే ప్రియమని యాతఁడనెను. సాదగుడు శకారుడే యీపనిచేసినవని మేడమీదినుండి ప్రాణభయమునకు లగ్నముచే పకపచ్చిచెప్పెను గావున వానికి దాస్యములొగించెను. చంపనకునికై భిక్షుండపాకత్వమిచ్చెను. శకారునికి మున్నున్నకన్నులన్నియునుంచెను. భర్మిలకాదులు శకారుని బంధువీధి మంచినదికాని చారుడత్తుడు శరణాగతుని జంపవనెను. చార్మము కుభ్రమైకది. దాయలను వ్రేళ్ళతోఁబెకలించితిని. శస్త్రుఁడేభణమనియెను. మునుపటికన్నకెక్కువ యైశ్వర్యమువచ్చిరి. భార్యయు పసంతసేనయు నీవించిరి. ఇంతకన్నవాకుఁ బ్రియములేదు. అనిచారుడత్తుడుగానుసరించిరి. మహావీర్యమున సంపాదించుచున్నయిట్లగుచోబోయిరి. పిశాచునందమతో నాభ్యుక్తుడగుచో పాలాముఁడే యుమరిగిన లోనిమునుగుచునుండెను.

౨ ముద్రారాక్షసము.

పూర్వకాలమున నుండాకినీతీరమున బాటశీఘ్ర మను పురియుండెను. ఆది
బహుబాతిరమ్మలిలము నశోకోపయమునగుటను భూమికిఁ దిలకాయమానమగుటనుగును
మథురమనియు దానికొక పేరుగూడఁ గలను. ఆనగరము నందుఁ జనుమాటుపేరు కిల
సర్వాస్థిస్థియను రాజు పాలించుచుండెను. ఆతనికిబుద్ధిశాలియగు రాక్షసుఁ డనుమం
త్రి కలఁడు. ఆరాజు నునంద యను రాజకన్యను ముద యను శూద్రపుత్రిని పెండ్లియా
డి సంతానములేక నగచుమండఁ గొంతకాలమునకు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడొకఁడు రాజు
నన్నిధికివచ్చెను. రాజుభనికదురుగావెళ్ళి తీసికొనివచ్చి పీఠముపైఁగూర్చుండఁబెట్టిపా
దములు గడిగి యాపాదోపకముఁ దనభార్యల శిరములపైఁ జల్లెను. మురలపైఁ జదిచ
గొక బిందువయ్యే మైనను బహుధిక్తిప్రభలతో ధరియించెను. అందుల కావహించును
నందరిసించెను. రాజపుత్రి యతిమానిని యగుటఁ దలమీఁచి జినికిఁ తొమ్మిదివిందువుల
ను దింపాఁక భావముతోఁ దాల్చెను. బ్రాహ్మణుఁడు తనయభీష్టమును నడిపి యెంచు
నింబోయెను.

కీర్తికాలమున ముగ్ధముధరించి సరాక్రినందుఁ డగు నొక్కకొడుకుం గాం
చెను. అనికొం డింద్రి మాన్యమున నామకరణముచేసి కిరుక్రిమముగ వేదమురస్వం,
క్రియవిష్మయన్నియు నేర్పించెను. తల్లిపిండులిరుకును లోతులను నానందకరంద్రె యగు
చునుండు పెరుగుమంచి నునంద గిచ్చిచేయె పదియనమానమున నొకమండపంశయంగ
నియె. రాజునులకు న్యమండమంచి నాకాశవాణి నీవు విచారించుము, తొమ్మిం
ద్రుభద్రు నీపిండమునం గలని చెప్పెను. ఆపుడు బుద్ధిశాలి యగురాక్షసుఁడు గాం
భావించెనను తలంపునకురాగా నానందమున్దను దొమ్మిదిభాగములు నేర్పించి
ధరించి యైకాగ్రమున చక్షింపఁ గొన్నినాళ్ళకుఁ దొమ్మిండులిరుయులైతి. వారికిఁ గా
రికరణనామకజూగు లొకరించి పెంచి నదివిద్యాపరిపూర్ణులందేసి ప్రాప్తయోవ
ను లైనపురులఁ దిలిచి నుండుతో వీరిలోఁ దెన్దవార డెన్దఁడు? ఎన్దనికి రాన్ద
భాగ మిచ్చగించును? అనియడిగి నచార్యులు నీప్రస్థిత్యులతోఁచిని వారిని రాజుగా
వింది మాన్యని నేనాధిపతినిగా నొనర్పరానిది. ఇదివిని మాన్యఁడు పెన్దవారఁడు నే
నుండఁగ నన్ను సింహాసనమునకుం గావని యొక్క స్థానైవ నీయక నేనావలెన్దమీఁచు
లందుమిన్నగు. నాకాగ్రుగదర్శముతోఁ దనితేను. రాజుతో నేని, ముద్రులతో నే
ని, నును మీలతో నొద్దావెలో నొద్దా ముం ది నొద్దా కి యని విలంబి నింద్రి

లోఁ గాజా! తొమ్మిదిలో నొకని రాజాజేసి తక్కువవారిని నానీని కిందివానిని గాఁ
గావించును. లేదా భూమిని దొమ్మిదిపాళ్ళుచేసి వాహనములను సరిగిఁ జరిపియి
వ్విని వెప్ప నినియంతయు రాక్షసుఁడు విని వీఁడు రాజపుత్రులకు హితునినల్ల నుండు
ధేనిమును గలిగిండుచున్నాఁడు. కనుక నేనట్లందు నని రాకొమరులతో నీపుట్టి
పురమువంటివే మఱియొనిమిది పురములు కట్టింపి ధనాగాఁములు గణతుఁ గానికిములు
చనుభాగములుచేసి శలాకాపరీక్ష (బాటకీ, లేక చీల్లుపేయుట) చేఁ జేలివచ్చినది రా
జ్య మిచ్చెను ననిన మూర్ఖుఁడు సంపదనముతో సమానము నుద్యాపనము పుష్పర
మున మున్నది. నీపు పురముల నెన్నింటి నిర్మించినను ముప్పవ నట్టిగినిర్మించలేననిం
ద్రుతిరాక్షసుమనుఁడును, దెక్కుమాటలేని, యీపురము నీయుండుమును నాకున్నప్పు
డేరాజ్యముగొందుగాని లేకున్న ననమునకుఁ బోవుదునని చెప్పిరి. అప్పుడు మూర్ఖు
ఁడు పోయిపోని సమానులనుగాఁ జేసి ప్రభువులనుగాఁ దొమ్మిది నభిషేకింపుచుని రా
జాలో మరవిచేయ నారఁచి పరగడమున ప్రశాంతత్వము నొక్కొకని సింహాసన
మెక్కింపు ననిన మంత్రులు మొదల నేపుతుని వెక్కింతుననిరి. పుత్రులు నేన నేన
ముందు సింగంపున ద్ద నెక్కొకనికె టందులకై చీల్లుచేసి వానిలనఁ జేలివచ్చినది
మొదలఁ ద్రుభుక్త్య మిచ్చి సంపదయేట మిగిలిన యెవరుండును గొడ్లి చీల్లుచేసి
యండుఁ జేలివచ్చి కాదేట రాజ్యమిచ్చి యట్లే తొమ్మిది సంపదములను దొ
మ్మిదిఁ జాలకులనొక్క మూర్ఖుని వారికెల్లమును నేనాధిపతి గావొనరించి వారిలో
నానికి ధేనిములును నవిధమున రాక్షసుఁడు మొదలైన కొంతఁకు వంతులని
నెఱవఁచి నర్వాసికి పునముకుం బునవలఁచియుఁ జూపుచున్నాముననె నునమున
నే యుండును.

అచూవానికి మూడు రాజ్యము లున్నను నేనీయె నెవ్వము లేకు నని
చిరుమిండును మూర్ఖునకుం కొంతకాలమునకు నూర్వముకొడును లుభ్యవీడ్లక. నాకు
నింజ్రాపియు నెదురించి పకలూకఁచుతోటము గావించుచుండుక. ఏఁడానికొక్కొ
డు రాజగుటలక వారిమంగుకంటె నెల్లపుడు నేనాధిపతిగా నుండుమూర్ఖునినెఱచి
నక్కనుని సంశయము కలదియు రాజపుత్రుడనియు, సనయులు గుణవతులనియు
నభిమానమున రాజ్యము కైకొన్నమెప్పుట్లందెను నానికిరాక్షసాధి మూర్ఖులు సహించక
నేనాధిపతిలో రాజ్యముండెననుట మిగులనిక్కలనే టసి నూర్వముని కొడుకులతో
నానెం గూర్చింధ చేయఁ జెంచిరి. చంద్రాలోకమునకై యీపురమున భూమిలో నొ
కమందిమునకుగా. రాజులోఁ గావేరించి నూర్వమునికై పునమున నవినిపోలయు

ను అందు రాజులు మంత్రులతోడను సమైక్యమున జూర్యునితోఁ గూడి యాలోచించువాడుక కలదు. ఇట్లుండ మంత్రులచూలోచనమున నొక సేవకుఁడు పరుగెత్తి ముచ్చియ నేనాధిపతియొద్దకుఁ బోయి ప్రభువుగారు మంత్రయుక్తముగ మంత్రాలోచనా మండల సులోనున్నది, వేగముగ విమర్శించి తెచ్చిన నన్నపిండిని చెప్పిన నదిని బ్రమేయము నూహతోఁ జుత్తుల పెంపినిడుకొని భూదీలమున వారఁడు ప్రవేశించెను. చొచ్చివెళ్లిన కాదుకొనియున్న రాజసేవకు లాచిలముఖమున తాత్పర్యముతో యిండ్లకుఁబోయిరి. దిరులులోనివా రెంతవెలకెనను రాజులుగాని మంత్రులుగాని యందుఁ గాఁగింపలేకరి. నగించుబోవువారు పూర్వావాద ప్రకారము పెట్టుభోజనపద్ధాతులతోఁడి పాత్రములును దీపములును గలవు. అది చుర్చుల్లులును మారఁజిండ్లోఁబెట్టెనునైన రాజకుమారులు చేసినది యనియేంచి కాలనెముకు వచ్చుదు మాత్యుఁడు, మానయంబుకకు సుచంబునఁజము సంధిపించిరి, కాని కొంచె మాత్ర బాధించుచున్నది, యింపనము సమైక్య ధీయున్నమున్ను తిని వెనుకఁ గిండిలేక నుచ్చుబకంఁజై మున్నె చెల్లెయొక కిచ్చియు దీపముగా నూటయొక్కటిఁ బెట్టి యున్నామని కా! మాలో నొకఁడు ప్రతిదినము నొక పాత్రములోని భోజనము నొక ప్రమిదలోనిదీపముతోఁ గలెట్లుమిండి యెపుడుగాని పైటపెట్టుచు నుపాయము కల్గెనా దీక్షుల నిగ్రహింపవచ్చునని తోచి యున్నవల సహించిని మఱియుఁజ్జే కుందుచు నెల్లరు నూనకుండుఁగిడపటివాఁడును చంద్రగుప్తుఁడు రెండవో నే నెల్లుప్రతిక్రయదేయట కుపాయముకొనునేమో ప్రయత్నించి చూడెనని సిగ్గుపడియెను. తక్కిన వారందఱు సుపవాసములు చేసి గుడిని

మూడు మాసము లట్లు కడచిన పిమ్మట వెంగిజేతపురాలోనికి యిరుండవోవలలో నొక సింహమును బెట్టి బుద్ధిమంతు ఓహోను క్షేనింపకుండ సింహమును వెలుగునగుదీపములయు నను నెత్తమిచ్చు “ ఆభిర్యా పంజరం నింహాఁ క్రాన్దతాం పరార్హహి ” యనుమాటనుగ్రాసి జేత జేతముల పెంపఁ గొంతమంది ననులనిచ్చింపించెను. ఏ జేతమును నెవ్వరుఁ దీయలేకపోయిరి. తుదకు నీనందపుత్రులయొద్దకుఁ బోయితి యెవ్వరు దానింబరిఁ గనిపెట్టలేకపోవుటఁ జూచి మాత్యుఁడుముగిలయొక మంత్రవివాదిని పుదునచ్చి సూర్యుని నూనవకుమారుఁడు చంద్రగుప్తుఁడెపుడుండెనా దీనికంటునుఁ గనిపెట్టెడు వాఁడని చెప్పివచ్చుండెను. అదివిని దానిం బరీక్షించుటయందైన సంతోషముతో భూదీలమున నొక వేళ్ల్రుగిడయున్నాఁడేమో చూడుడని రాజపుత్రులు బరిగనులంబరికి. వాను సురంగివోదము తెచ్చిని లోనికిఁ బోయి చూచిఁ జంద్రగుప్తుఁడు

నూత్రమే జీవించియుండెడి వక్త్రనూర్పురు మృతులైరి. ఈతఁడు బ్రాహ్మియున్నను కిక్కిలేక ప్రాణానశిష్టుడై యుండెను. రాజపరివార మాతనిం జూచి నైటికి రమ్మని పిలిచిరి. తనయూహ రావలయుననియే ఘోషను రానిచ్చలేనివానివలె నటించుచు చిందలు నావారు మృతులైరి, పాపాత్ముడనైన నాజీవనము లింకను నన్నవిడువవు, మీరు నాయుసుజులు గొనుండు నన్ను జంపుండని యేడువసాగిన నచటకు నృపాలురేసచ్చి యోదార్చి రాననువానినిఁ గార్యగౌరవముచే సిగ్గుమాలి పోయినవారికై వగచిన నేమిలాభము, మేము మీతండ్రులము కామా! నీకు భయములేదని బతిమాలి తీసికొని పోయి తండ్రి యాస్తియంతయు నాతఁకిచ్చి నేడదేర్చి యొకనాఁడు సింహమున్న పంజరముం గనఁబఱచిరి. ఆచంద్రగుప్తుఁడు శిల్పశాస్త్రము బాగుగ నెఱిగినవాడగుటను నగ్ధశాస్త్రము తెలిసినవాఁ డగుటవలనను జక్కఁగఁ బరిశీలించి యింతజంతపును బోనులోనుండి వీరు చెచ్చినట్లు బద్దలుగొట్టకుండఁ దీయటకు వీలుపడదు. కనుక ద్రావ్యతాం అనఁగాఁ 2 రువెత్తించుట యనునగ్ధమిక్కడ ననువుపడదు. తోఁకయాడించుచు నోరు తెఱచుచుఁ బంజరములో సింగము తిరుగుచున్నను గల్పితమైన కావచ్చును. ద్రావ్యతా మనుచుటకు ప్రవింపఁ జేయుట యనునగ్ధము పొసఁగించి చూతమని యనుచకమృతకాల్చి మృగరాజున కంటించిన నది మైనమగుట స్పష్టమైనది. అప్పుడు పంజరము వ్రేలఁ గట్టించి క్రింద మంటఁబెట్టించిన సంరక్షణఁగరఁగి వెలుపటికిఁ బంజరము బద్దలుకాకుండ వచ్చెను. అందులు నచ్చతఁపడిరి. సింగంపుబోను దెచ్చినవా రావలంబొగడుచుఁ డమ దేశమునకుఁ బోయిరి. నైరి కేషించినందులకు నందులు చింతించి చంద్రగుప్తునిచేత నాతని తండ్రికి నన్నలకుఁ బరలోకక్రియ లొనర్పించి యీతవికేయవ్యోగమిచ్చిన నందానివలన రాజ్యమునకు హానిగలిగించును, బ్రాహ్మణభోజనములు పెట్టించుటలో నియమించితిమా రాజ్యధంగమునకుఁ దగినవిషయము లారనికి సంబంధించియుండవు. భోజనమునకువచ్చి యాపూట భుజించిపోవు బ్రాహ్మణులేమి రాజద్రోహము చేయ నీతనికిఁ దోడుపడుదునని యోచించి యాపనిలో నియమించిరి. తండ్రియు నన్నలుఁ 2: చుచ్చుచే వైరము మనసులో రాఁజుచున్నందునఁ బంద్రగుప్తుఁడు తనకట్లు సంభవమాయలను వంచించుటకు వీలగునా యని నగచుచుండెను.

ఒకనాఁ డాపురసమీపమున నొక లేజన్యి, సకలశాస్త్రపారంగతుఁడు నీతితో విదుఁ డగు చాణక్యుఁ డను బ్రాహ్మణుఁడు భోజనమునకై యాచంద్రగుప్తుని యొద్దకే వచ్చుచుండి మాగ్ధమునఁ దనకాలిలో నొకదృఢపుల్ల గుచ్చుకొన్నది. అఱిఫమున దానిని నిష్పృచెట్టికాల్చి యాబూడిద నీటిలోఁ గలపి లోనికిఁ బుచ్చుకొనుచుండెను. చంద్ర

గుత్తుఁ డదిమాచి నమస్కరించి స్వామీ ! యిది యేమి యని యడిగెను. దత్త నాకా
లిలో గుచ్చుకొని నాకపకారము చేసిండున మాడ్చియుఁ గ్రోధము తగ్గక యిట్లు దా
హమృతముకొంటి నని చాణక్యఁడు చెప్పెను. మహాత్మా ! నాకడుగ మనసగుచున్న
ది, మనుజులెవ్వరయిన నపకారముచేసిన నేమిచేయుదురని చంద్రగుత్తుఁ డడుగ బిడ్డా!
నీవు నాబలిమి యెఱుంగవుగాని సకల సన్నాహముతో నెత్తివచ్చిన రాజును గూడ
నాబుద్ధిలముచే నిట్లే పాపము చేయుదు నని యాతఁడుచెప్పఁ జంద్రగుత్తుఁ డాతనిపా
దములపైఁబడి, యార్జవర్యా! తమరెవ్వరో వినఁగోరుచున్నాఁడ నని వేడుకొనిన
నేను సమస్తవిద్యలుజేచ్చిన చాణక్యఁడను బ్రాహ్మణుఁడను. నందులు పెట్టుబ్రాహ్మ
ణభోజములపై వృషభుఁ (శూన్రుఁ) డొకఁడఁదొడ్డియై యున్నాఁడనియు నాతఁడు
దొడ్డవాఁడనియువిని యంగుఁ బోవుచున్నానని చెప్పిన నేనేయావృషభుఁడను దయ
చేసి తమరు మానగరమును బాపనముచేయుఁడు మీరాకవలన నందకులము వర్ధనమగుం
గాక యి చంద్రగుత్తుఁడు మరచియుఁ జాణక్యఁడు లజ్జించి బ్రాహ్మణజాతి చపలత
వలన నెఱుంగక నిన్ను వృషభుఁడంటిని, నీవు రాజపుత్రుఁడవు గదా! నాసిగ్గువాపు
కొనుటకై నీక్రిందైన వరమువేడు మిచ్చెననిన నాతఁడు మహాత్మా! నన్ను వృషభుఁ
డని యెఱుఁపడును బిలుచుటయే వరము మీకింక నాయం దనుగ్రహముకల్గెనేని తామీ
యూరునుండి పోవునపుడు నాయుంటి కొకసారి వచ్చి దర్శనమియఁ గోరుచున్నానని
చెప్పి ప్రసంగవశమునఁ దనతండ్రియు నన్నలు గలించిన వృత్తాంతమును వాక్రుచ్చెను.
తరువాత స్నానపాదులొనర్చుకొని చాణక్యఁడు భోజనశాలలోనికిఁ బోయెను. చం
ద్రగుత్తుఁడు నాకీబ్రాహ్మణుని వలనఁ గార్యసాఫల్యము కావచ్చునని తలంచుచు భోజ
నశాలలోనికి రా వీలులేదు గనుక నింటికిఁ బోయెను. బ్రాహ్మణోత్తమం దాశాలయం
గు నలుదిక్కులను జూచి తూర్పుమొగముగాఁ దొమ్మిదిపీఠమును వానికెదురుగ నొ
క్కపీఠము వేల్చొకఁ డొక్కపీఠము వరుసగను బెట్టియుండుటఁ జూచి యక్కడి
వారి నివి యెవ్వరెవ్వరికని యడిగెను. తొమ్మిదిపీఠములు తొమ్మిదిరాజులకు నిని
యు వానియెదుటిపీఠ ముత్తమబ్రాహ్మణునకనియుఁదక్కినవి సాధారణ విప్రులకనియు
వారు చెప్పిన నేనే సకలకాస్త్రపారంగతుఁడ నుత్తమవిప్రుఁడనని యా యగ్రాసన
మునఁ గూర్చుండెను. అంతట రాజపుత్రునవకమువచ్చియీ బాపఁడెవ్వఁడు క్రోధి
త నెగుప్రపీఠపై నెక్కెను. అని నిరసించిరి. క్రోధిని పందినో నాతోసమానమైన
క్రోధిగాని పందిగాని యిందున్న నన్నీవిద్యలలో గాని పరీక్షింపవచ్చుననుచాణక్యఁ
గాలక్రేమితులైన నందులు పీఠముమీదినుండి యీవలకు నెట్టిరి. దానికిఁగవలె విప్రు

దు సుర్యాస్తయైవ మిమ్ముల సంపద నిర్మూలము చేసిన వెనుకఁ గాని మీదిఁగ్రోసింపుడు విడిచి నాజుట్టు ముడివైచికొనవని ప్రతిజ్ఞ పట్టి యటనుండి చంద్రగుప్తుని యింటికిఁ బోయెను. రాజపుత్రులు బాపఁ దాఁకఁ లినోర నట్లు ప్రేరినాఁడు కాని వీఁడునుకల శ్రమి చేయఁగలఁ డని నవ్వుకొనుచు భోజనములు చేసిరి. ఎవ్వరికిని ముందు జరగఁబోవు విషయము తెలియదుగాదా! చాణక్యుఁడు మురారపుత్రు నింటికిఁ జూచి నందుల నెల్లఁబడ మాల్చి నీకురాజ్య మిచ్చెన నని చెప్పిఁగ నన యభిప్రాయము నదియె కావున సందేహించి చంద్రగుప్తుఁడు నమస్కరించి వివాహవ్యవహారము నన్ను కట్టిననుభవము మీయిదియే యనియెను. అక్కడినుండి విప్రవర్తిముఁడు తనయింటికిఁ బోయి లోకస్నేహితుఁ డగునింక శక్తియును వానింబలిచి జననవృత్తాంతము తెలియఁబడచి యాతనిని తనవఱకు వేరము వీయించి నందులను మోసపుచ్చుటకై పంపించెను.

తనవఱకు వేరముతో నున్న యిందుశక్తి శీతనిధియను మారువేరుతో నందులయొద్దకుఁబోయి వారడిగిన నేను గణితశాస్త్ర మంత్రశాస్త్రములందు గట్టివాఁడ నని చెప్పిన బ్రాహ్మణులకును తనవఱకులకును వైరము గనుక మనకు బాధలు గలుగఁజేయుటలో హృణాని (చాణక్యుని) పంచించుటకై వీఁడు పనికివచ్చునని రాక్షసుఁడు రింఁచుచు నానిధియను పనులకును గలవైరకారణము నాతనితో నుడివెను. అప్పుడు శీతనిధి, యాత్రానకా, జడియీ, బనిలేరు, విప్రవర్తియేయఁగలఁడు! ధనమా, వైద్యమా, వైశ్యమా, ఒక్కమంత్రబలమున నభిచారహోమములు చేసిన నేమిద్రయోజనము! వాని కన్నెంటికి నేనెక్కడినుండి ప్రశ్నికయలు చేయుదుందు నని నమ్మకము గలిగించి తానే యొక నాఁడు రాజుకు జ్వరము పుట్టించి, యిదిగో! చాణక్యుఁడు చేయునభిచారమిది. దీనిని నిమిషములోఁ బోగొట్టెదనని లోకచేలిలోనికుంచె యొక్కసారి ప్రస్థి యాయుధులను నివారణ చేసెను. మఱి యొక నాఁడు వెట్టియెత్తించి యిదియు నా బ్రాహ్మణుఁడు చేసి నదియే యని కొంచెముసేపు పేలించి కుంచెయొడించినంతలో మాన్పెను. రాజు నంతెరిచి కొలఁదిలేని ధనమిచ్చిన నిష్కర్మభావముతోఁ బరిగ్రహింపక పోవుచుండెను. ఇది చూచి రాజులకును రాక్షసులకును మిగుల విస్మయము కలిగెను. ఒక దినమున నీగ్రామములో మార్కటకులమువాఁ డొకనియందుఁ గొన్నదోపములు కనుపట్టుచున్నవని తెప్పి రాజులచేరఁ జంద్రగుప్తుని నగరమునుండి వెడలఁ గొట్టించి యాతనితో నీవు మఱమాడవులమున నుండువునియు నచ్చటనుండునందులకు స్నేహితుఁడైన శబరునితో స్నేహముచేయుమనియుఁ జెప్పెను. ఇచ్చటవీరితో మీస్నేహితుఁడైన శబరుఁడు చాణక్యునిచేర నడవిలో నభిచారహోమము చేయించుచున్నాఁడని చెప్పిన మీఠ (నందులు) కొప్పించి

తామరనికిచ్చ జీర్ణమునీయమానిరి. శబరునికిచ్చవేరసము నందులు తనమాలముః మా
నినాని కిదాయని చంద్రగుప్తుడు తనపిత్రార్జితమైన ధనమువలన నాతనికిఁ దానునెల
జీతమీయఁ దొడఁగినందున వారిద్దఱు నత్యంతహితులైరి.

చాణక్యఁడు మేచ్చరాజున పవ్వతుని యొద్దికిఁబోయి నన్నునందు లనమానపలు
నిర్మి. ఆఁగోనముచేత వారిసంబంధి సగము సంపరాక్యము నీకొచ్చెనను. కనుక నీవునాకు
సహాయుఁడై వారిపై దండెడలుమనిన నామేచ్చప్రభువు తనతమ్ముడు కై రోధ
నినితోడను గుమారుఁ డగు మలయకేతువుతోడను నాలోచించి బుద్ధికాలియగు నీచాణ
క్యనివలన నచ్చరాజ్యమిపుడు లభించును, గ్రమముగాఁ జంద్రగుప్తుని తుచ్ఛగణమువల
న నాసగమును మనకే రాఁగలను. అది వారిలోవారూహించుకొని దురాశయే, మంచెది
నీగుసహాయము నొచ్చిననీ చాణక్యనితో సమాధానముచెప్పెను. చాణక్యఁడు వానిని
నెఱవేరుచుకొని నందులకును చనకువిరోధమున్నట్లును వారిపై దాడివేయఁచున్నదీయుఁ
డైకిఁ జెలియనీయక వేలొకనగపాలుఁడు తమకు శత్రువుండెనని నపంత్రుట్టించెను.
చాణక్యని జేగులవాండ్రీ సమాచారమును జీవస్థియొద్దికి వచ్చి చెప్పిరి. వారివలన న
కొంతకుఁ చాణక్యఁడు యుద్ధమునకువచ్చు దినమును వేళయఁ జెలిసికొని జీవస్థినిం
ని జీవాంతి యొద్దికిరి యాపాథబహుళమున మొదటి జయవాఁమున మీశత్రుపక్షము
నారికి జయవిజయముగాఁ గానఁబడుచున్నది. నాఁడు మీపైవేరోధులు వచ్చిరేని మీరెను
గుఱింతిరా లొనగుఁడము సిద్ధము. ఈసంగతినీవు నాహితుఁడవు గనుక నీతోఁజెప్పి
నని, ఎన్నోకినిఁ చెలియనీయకము. నీవాదినమున చణమునకుఁ బోకుమని చహస్యమున
వేఱోని నాంపతితోడ నల్లచెప్పెను. చాణక్యఁ డాజయవాఁమునాటికి పవ్వరముఁ
కొక్కచక్కను శబుఁ జంద్రగుప్తు లొక్కచక్కను నేవలతో బలిసిరాఁచాటిల్లెనము
ని ముట్టించెను. సంపకుమారుల నేయంతయు జీవస్థి చెప్పిన మాటలవలన సన్న
ముకలెను. అప్పుడై న్నముతో రాజులును రాక్షసుఁడును వచ్చిమాడఁ నెందుఁ జంద్ర
గుప్తుఁడన్న బాని యొక్కకు రాక్షసుఁడు పోయి నామంత్రితో నానఁడు నమస్క
రించి రాజులైనవై నందులకుఁ గొంచెమైనను రాజ్యము రావలయునుగదా, యీ
స్థాయమొకింతయెంచి పాలిప్పించితివా యుద్ధము మాన్పెన ననిన రాక్షసుఁడు నీవల
ననే యింతయెప్పుడు గనుక నిన్ను జంపించెనను. దీనింబునేయుమని యన రాజ్యభాగిమి
చ్చుని చంద్రగుప్తుఁడనియెను. అట్లే చణము చేయుమని మంత్రియును రాజ్యభాగి మిన్న
ని చంద్రగుప్తుఁడనియు శుక్కువాచములోనికి దిగి ప్రార్థనపుచ్చుమంచి నింతలోఁ జాణక్య
నికొకటి చూపుతు గును పైకమును గొమ్మగొను రాజులైనవై నుటిక వారివల

లు నటికిరి. అంతఃపాదమిన కలకలమువిని రాక్షసుఁడా వాదము మాని యచ్చటికిఁబోయి రాజపుత్రశవములను జూచి దుఃఖించుచు నగరము చొచ్చెను. చాణక్యునకు రాక్షసుని జంపక పట్టుకొనియెట్లయినఁ జంద్రగుప్తుఁకి మంత్రినిగా నియోగింపవలయునని యుద్దేశముగలిగి యందులకై యింక నేయుపాయము పన్నిన నాతఁడు దొరకునో యని యాలోచింపఁదొడఁగి సంపవంశము నందొక్కఁడు బ్రతికియున్నను దనప్రతిజ్ఞకుభంగముకలుగునని యింటిలోఁ దపముచేసికొనుచుఁ గూర్చుండిన సర్వాధిపిధిని జంపఁ బ్రయత్నము చేయుచుండెను. అదివిని భూమిలోనుండి వెలుపలకున్న సురంగమువెంట నాతఁడు వనమునకుఁ బోయినను జాపుత్పరేగు. తనకర్థరాజ్యము దొరకినదని సంతపించుచుఁ బర్వతకుఁ డింటికిఁ జనియెను. రాక్షసుఁడు పుష్పపురముననున్నఁ దనపనియేమగునో యని తనభార్యను కుమారుని మిల్కిలి నమ్రకమును స్నేహమునుగల చందనదాసుఁడను రత్నవర్తకునింట దాచి జీవనీధిని వెంటఁ బెట్టుకొని వేటొకఁగోటికిఁ దెలియకుండఁ జని యక్కడనుండి చంద్రగుప్తుని హింసించుటకై యొకవిషాన్యను గావించి దానిని జీవనీధివెంటఁ బాటలీపురమునకుఁ బంపించెను. అపుడు చాణక్యుఁడుతన యంతరంగమిత్రుఁడే జీవనీధియగుటచేత నాకస్యకను బర్వతకుని యొద్దికిఁ బంపి యచ్చరాజ్యమారెనీకీయవలసిన యవసరములేకుండ మృతినొందించి రాక్షసుఁడే పర్వతకుని వికస్యమాలమునఁ జంపించెనని కింపవంశి కలిగించి మలయకేతువును బట్టుకొనుటకైఁ గూతనియొద్ద నమ్రకముగా నుండుమని భాగురాయణునకు మెలఁకువలు చెప్పి నీరండ్రిని చాణక్యుఁడే చింపినాడని చెప్పుమని యంపిన నామాటలవలన భయంపడి మలయకేతువు తనస్థానమునుండి భాగురాయణాదులతోఁ బాటిపోయెను. ఆక్కడ నాచాణక్యుఁడు రాక్షసునివలనఁ బంపఁ బడిన వేగులవాండ్రను గనుపెట్టి దానికిఁ బ్రతివిధానము చేయుచుచుఁ దనచారులవలన సంగతులు తెలిసికొనుచుండెను. రాక్షసుఁడు తనమీఁదికి వచ్చిన యపవాదకు విచారించుచుఁ జేయఁదలఁచినపని యట్లునిం జంపనుంచిన కష్టనిశక్తిచేఁ కష్టమైదు భీమసేనకుమారుం జంపించినట్లయినందుకు వగచి చంద్రగుప్తునిఁ జంపి మలయకేతువుతోఁ జిన్న రాజుఁగాఁ జేసెనని ప్రతిజ్ఞవట్టెను.

చాణక్యుఁ డొకనాఁడు నేను బట్టినపంకము ననుసరించి నందులంజంపితిని. రాక్షసుని జంద్రగుప్తునికి మంత్రినిగాఁ జేయునజకు నాయీచేతిలోనికత్తిని విడువ నిష్ఠములేదు. ఆహా! యేమి! రాక్షసునికి సంపవంశముపై యభిమానము! నేను నందులఁ జంపినానను కోపముచేఁ దండ్రీచచ్చియున్న మలయకేతువును బురికొల్పి నృసింహుని (చంద్రగుప్తుని) బరిమార్చవచ్చుచున్నాడని యొకపంత్తి కలిగినది. కానీ; ఆహా! రాక్షసు!

యెవ్వరును ధనవంతు నాశ్రయించెదరు, నీవేమి కోరియో నాధుడు గతించిన నాకు
 లముపైఁ బ్రేమను విడువకున్నావు; ఇట్టి వాడవగుటచేతనే నిన్ను వృషకునకు మంత్రి
 ని జేయఁ దలచితిని, ప్రజ్ఞ లేనివాఁడు రాజున కంతకూర్చువాఁడైన నేమిలాభము!
 ఇన్నిక్షణములు నేను బడుచున్న ను జంద్రగుత్తుఁడు సకలసౌఖ్యముల ననుభవించుచు
 న్నాఁడు, రాజును నేనుగను గొల్చువాఁడెందఱున్నను నాహారమును దమకుదామె
 తినవలసినచేసి నని కుందుచుండుట కలదు అట్లుగా గుఱపడనిమ్ము అను కొను చుండ
 నిపుణకుఁ డను వాఁడు యమపటము నొకచేతఁ బట్టుకొని యెందఱు దేవతలఁ బ్రార్థిం
 చినను లాభములేదు యమనిఁ గొల్చుచున్నందులకే నాకేయాపదయు వచ్చుటలేదని
 పాటలు పాడుకొనుచు వచ్చి గుమ్మముకడఁ జాణకృశిమ్యని వలన నాపఁబడియు స
 ర్వజ్ఞుఁడే మిగురు వైనచోఁ జంద్రునకు విరోధు లెందఱో యడిగెదమని యను మాట
 లు లోననుండి విని చంద్రున కనుమాటలలోఁ జంద్రగుత్తునకి యర్థముచేసికొని నేనుబం
 పిన చారుఁడు కావలయు నను తలంపుతో “లోకిరా నీమాటలకు సమాధానము చెప్పు
 వాఁ డిందున్నాఁ ” డని చాణక్యుఁడు పిలిచిన నాతఁడు వచ్చి చంద్రగుత్తునియందు జను
 లు నుంచి యభిప్రాయమునే కలిగియున్నార కాని రాక్షస పక్షపాతమున విరోధులు
 గ నొక క్షుపణకుఁడును శకటదాసుఁ డను నొక కాయసుఁడును గలరు. అనియొక
 ముద్రయుంగరము నిచ్చి యిది యొక్కడిని యాతఁడడుగ నేను యమపటమును బట్టు
 కొని యింటింట సంగీతముతోఁ దిరుగుచుండఁ జంద్రదాసుని యింటిలో నుండి యొ
 క్కబాలుఁడు వచ్చిన నాతనిని లోపలకుఁ దీసికొనుటకై తలుపుచాటునుండి చేయి చా
 చి ననిత యొక్కతే బాలునిఁ బట్టఁబోయిన నామెఁజేలున వదులుగా నున్నందున
 నూడి దొరికినామొద్దఁ బడెనని చెప్పిన నేవకుని మాటలవలన రాక్షసుఁ డీనగరము వి
 డించి పోవు నపుడు తనభార్యను బిడ్డను స్నేహితుఁ డయిన చంద్రదాసుని యింట
 నుంచిపోయె నని యూహించి నిపుణకునిఁ బొగడి పంపి చాణక్యుఁడు రాక్షసుఁ డింక
 నాచేతఁ జిక్కినాఁ డని సంతసించి చంద్రగుత్తునకు రాక్షసుఁడు వ్రాసిన ట్లొకయుత్త
 రముం దానువ్రాసి తనవ్రాత యందఱు నావవాలు పట్టెదరు కాన నెన్నందును వైది
 కబ్రాహ్మణుల యక్షరములు బాగుగానుండవు శకటదాసునిచే దీనికిఁ బ్రతివ్రాయించి
 యెవ్వరికినిఁ దెలియకుండ నిక్కడికిఁ దెచ్చునియు దీనివృత్తాంతము నేను స్వయముగా
 నీతోఁ జెప్పెననియుఁ బ్రేమే వ్రాయ నక్కఱలే దనియు జేసినిదితోఁ జెప్పియం
 పి యిది వ్రాయించి యాతఁడు దెచ్చిన తరువాత నిపుణకుఁడు కొనివచ్చిన రాక్షసుని
 ముద్రయుంగరముతో దాసిపై ముద్రవేసి యాముద్రికతోఁ గూడ నిగ్రహకుఁ డను నే

వకుని చేతి కిచ్చి నీ వీరెంటినిఁ బుచ్చుకొని నన్ను జంపఁ బ్రయత్నించిన శకటదాసుని నేఁడు వధ్యస్థానమునకుఁ జంపఁ దెత్తురు. అపుడు నీవు పోయి తలవల్లకుఁ బొమ్మని నన్నచేసి కోపమువచ్చిన వానివలెఁ గర్షిదూసి వారిపైఁ గేకలు వేయుము జడిసినట్లు వలె వారు పరుగెత్తెదరు పిదప బంధనముక్తుండేసి శకటదాసుని రాక్షసుకడకుఁ గొని పొమ్ము నిన్నాతఁడు దానికై మెచ్చుకొనును నీవలనియొద్దనే యుండి వారు మనపై దండెత్తివచ్చునపు డీజాబును మలయకేతువున కందింపు మనిచెప్పి పంపించెను.

తరువాతఁ జాణత్యుఁడు శిష్యునిబంపి రాక్షసునిసంసారమును జంపనదాసుఁడు తనయింట నుంచుకొన్నాఁడని తెలిసినది కనుక యాతనిం బిలిపించెను. అతఁడు చాణత్యుఁడు పిలుచుటచేఁ ద స్నేమి చేయునో యని తనయొద్ద నున్న రాక్షసుభార్యను విద్దను దన నమ్మిన చెలికానియింటికిఁ బంపి యింక బ్రాహ్మణుని వలనఁ దనకు మరణ మైనను గారాగృహవాసమైనను భయము లే దనుకొనుచు నేరము చేయనివానికే చాణత్యదర్శనము భయంకరము నా కట్టివో నపరాధినగుట నిష్ఫయముగా నలనియొద్ది కేగుట కష్టమే యని తలంచుచు వచ్చి నమస్కరించి కూర్చుండినఁ జాణత్యుఁడు కుశలము వర్తకమునందలి లాభనష్టము లడిగి చంద్రగుప్తుని రాజ్యపాలనమును జనులేమనుకొనుచున్నా రని ప్రశ్నించిన జను లమితప్రియమునొందు చున్నారని యాతఁడు బదులు చెప్పెను. ప్రీతిగలలోకము నుండి ప్రభువులు స్రుతిప్రియముఁ బడయఁగోరుదు రని గ్రాహ్యులుడన దాని కర్థము చందనదాసుఁడు ధనమనుకొనియెను. ధనాశ నంగులకుఁగా ని చంద్రగుప్తునకు లేదు; ఈతనికిఁ బ్రియము జనులు తనకృష్టములేని కార్ష్యమును చేయ కుండుటయే యని చాణత్యుఁడు నుడివెను. తృణము నిస్వతోఁ బోరాడినట్లుగా నెవ్వఁడంతవని చేయఁ గలఁ డను పెట్టియన నీవే రాక్షసుని కుటుంబమును నీయింటఁ దెట్లు కొని మారాజున కావీరిని (ప్రణమింపవలె) నెదురుకొనుచున్నా వని కోమటితోఁ విప్రుఁడనియెను. రాక్షసుని భార్యయుఁ బుత్రుఁడును లేరని చందనదాసుఁ డనఁ జాణత్యుఁడు నీకేమియు భయములేదు విరోధులు తాము గ్రాహ్యమును విడిచి పాటిపోవునపుడు స్నేహితులయిండ్లఁ దమ సంసారమును విడిచి పోవుట వారిరహస్య కాదు, కాని తమగృహముల నట్టి వా రున్నపుడు రాజానకుఁ దెలుపకుండుట నీది తప్పనిన రత్నవర్తకుఁడు పూర్వముండినట్లును బ్రస్తుతమేలే నట్లును జెప్పిన నబ్ధమాడువారిని మారాజున హింపఁడు చూడు పర్యతేశ్వరుని విషేకస్యచేఁ జంపిన జీవశిథిలఁ దలగొటిగిలచి దేశము వెదిలఁ గొట్టించెను నాక పాయము లేఁబోయిన శకటదాసుని కూలమునఁ బొడువనంపెను, నిన్ను నట్లు చేయకమునుపె రాక్షసుని సంసారమును దెచ్చియిచ్చుని చాణత్యుఁ

దు పలక చాపారి నాయుద్ధనుండి నపుడే నేనిచ్చెడు వాడను గాను లేనపు డెట్టి
 చెప్పెను నీయిష్టము వచ్చిట్లు నన్ను జేయుము నావుడు “నోయీ! యొరుని యాలబి
 డలక్ష నీయాలబిడ్డల నెందుకుఁ బోగొట్టుకొందువు, నామాట విను” మని యెంత చెప్పి
 నను వినుకొన్న యాతనిం జాణత్యుడగుటకుంబముగ బండలో వేయించెను. నేను స్నే
 హితునివిషయమై బండవడితిని గాని నానేరమునకుఁగాదు గాన నాకేమిభయమని యా
 తఁ డాకట్టడిలోనె యుండెను. అంతట శిష్యుఁడు వచ్చి చాణత్యునితో శకటదాసుని
 సిద్ధార్థకుఁడు విడిపించుకొనిపోయె నట యనిచెప్పెను. వాసింబట్టితెచ్చటకు భాగు
 రాయణునిం బంపు మని చెప్పి శిష్యుఁడు వోయి తిరుగవచ్చి స్వామి! భాగురాయణుఁ
 డె దో పాటిపోయె నని చెప్పెను. వీడుపోవుట మనలాభమునకే యనితలఁచుకొని
 భద్రభట పురుషసత్తడింగీరాతాదులతో భాగురాయణుం బట్టుకొందని చెప్పబం
 పిన నందుపై నాశిష్యుఁడు వెల్లి వచ్చి గురువరా వారు నాతనికింటె ముందుగ
 నెందో పోయి రని మనవిచేసెను. వత్సా! వ్యసనపక్షపలకు, పోయిన వారి నందఱిం బో
 నెమ్ము, పోఁ దలఁచినవారి నింకను బొంపెనుము, నాప్రాణములుమాత్రము నన్ను వదిలి
 పోకుండిన రాక్షసునింబట్టి చంద్రగుప్తునకు మంత్రిని జేయఁజాలుదు నని చాణత్యుఁడు
 చెప్పి శిష్యునితో లోనికిఁబోయెను.

రాక్షసుఁడు పాములవేసము మొదలగు ననేక వేషములతోఁ బలుపురఁ బెక్కు
 తావులకుఁ బంపి చాణత్యచంద్రగుప్తులవేగు తెప్పించు కొను చుండెనుగాని నిష్ప్రయో
 జనమే యొంది. ఎన్నికృత్రిమములు చేసిన నన్నియుఁ జాణత్యునిచే హరింపఁబడినవి.
 తనునుపురమును జంద్రగుప్త పర్యతేశ్వరులు కిరాతమేచ్ఛసేనలతోఁ జాట్టుముట్టిఁ బు
 రములోని వారికిఁ దోచెక యున్నపుడు భూమిలోనుండియున్న బిలమువెంబడిని స
 ర్వాస్థి సిద్ధి వనమునకుఁ బోయినను విషముముంచిన రేగుపండుచేఁ జంపఁబడెను. నే
 నలనుభువు లేనందునఁ జెదిరిపోయెను. భయమున మలయకేతువు పలాయనము నొంది
 న వెనుక నాతని పిఁతఁడ్రి యైన వైశోచకుని దీసికొనివచ్చి యొద్దనుంచుకొని చా
 ణత్యుఁడు నేడు చంద్రగుప్తుఁడు పురమునఁ బ్రవేశించును గనుక పురద్వారాదులు చ
 క్కగ నలంకరింపలయు నని పరిచారకులతోఁ జెప్ప నదిముందుగానే విని రాక్షసుని నే
 వికుఁడు దారువచ్చి మాటువేసముతో నుండి ద్వారముపైఁ గృత్రిమముగ రాళ్ళతో నొ
 క యంత్రముపన్ని చంద్రగుప్తుఁ డాలోరణము క్రిందికి రాఁగ నే పవద్రోయవలయు న
 ని యుంచెను. పుర మలంకరించుట యైన వెనుక చాణత్యుఁ డాయుక్తిని గనుపెట్టి చం
 ద్రగుప్తునితో సమానముగఁ బర్యతేశ్వరులమ్ముఁడు వైశోచకుని సింహాసముపైఁ గూ

రృపండు బెట్టి యభిషేకించి రాత్రి కోటలోనికి బ్రవేశము చేయఁ బోవునపుడు చంద్రగుప్తుఁడు ధరించు నాభరణములచే నలంకరించి యాతఁ (చంద్రగుప్తుఁడై) డెక్కునే నుఁగ నెక్కించి యనేకులు వెంటరాఁ బుద్వారప్రవేశము చేయింప నాతఁడు చంద్రగుప్తుఁడే యని దారువర్మ దారుయంత్రముం బడఁద్రోయనుండ నానమ్మకమున నెయ్యండి చంద్రగుప్తుని యేనుఁగదోలుటకై కుదిరియున్న రాక్షసుని సేనకుఁ జగుబట్టరకుఁడు వానిం జంపుటకుఁ దనచేతకెట్టలోని కత్తిని దీయఁబోయెను. అది తన్ను గొట్టుటకునుభయమున గజము చటాలున ద్వారము కడకు నడచిన దారువర్మకు గుఱితెలియ నందున నాయంత్రము బర్బరకుని మీఁదం గూల్చెను అందులకు వగచి దారువర్మ తన యొద్దనున్న యంత్రసాధనమును నినుఁపగుదియతోఁ జంద్రగుప్తుఁడేయని హస్తీపై నున్న వైకోచకునిమోది చంపెను. ఆఘోరమును గాంచుచున్న యితరు లందఱు దారువర్మను తాళ్ళతోఁ గొట్టి చంపిరి వైద్యుడ ననిచెప్పి చంద్రగుప్తునియొద్ద రాక్షసు సేనకుఁ జభయదక్కుఁ దుండి యొకనాఁడు మంచినీటిలో యోగచూర్ణము కలిపి దాహ మియఁబోవ బంగారు రంగుగల యానీటిని గుర్తించి చాణక్యుఁడు గ్రుక్కఁడు నీ రాతనికే త్రాగుమని యిచ్చిన నావైద్యుఁడు మాటుమా టాడ ననువులేక త్రాగి మృతినొందెను. మరాషాత్రుఁడు నిద్రపోవు నపుడు పొంచియుండి చంపుఁ దని రాక్షసుఁడు పంపిన బీభత్సకుఁడు భూమిలోపలనుండి సురంగము త్రవ్వకొని గదిలోనికిఁ బోయి యాచిలము నందఁ జేచియుండి భోజనాదికము నందేచేయుచుండఁ జాణక్యుఁడాగదిలో నికి వచ్చినపుడు చీమలు కొన్ని మెగుకులు గోడలోనుండి లేచుటఁ గాంచి యాతఁడా యిట్లు తగులఁ బెట్టించినందున గాలధర్మము నొందెను.

ఇట్లన్నివిధములను బ్రాశ్నానివలన మంద్రిరాక్షసుఁడు పరాధివమునుబొందుచుఁ జనిపోయినరాజు తనయందుఁ గనబఱచిన గౌరవమునకై యెట్లుయనఁ జంద్రగుప్తుఁడంపి మలయకేతువునకుఁ బట్టము గట్టవలయు నని భగీరథప్రయత్నములు చేయుచు సాగక విచారింపుచుఁ బ్రయత్నము మానక భారమని కేఱుఁడు భూమిని మోయుట లేదా! స్రుతిదినమును దిరుగుట తప్పదని మార్మఁ దాకనమును విడిచెనా! కాబట్టి నేనును నెగ్గదని మిన్నకుండరాదని యోచించి యొయి చాణక్యుఁడా! సగపాలు రాజ్యమివలసినవచ్చుని వర్వరకుం జంపిరి, ఆయవనావ నాపైఁ బడవైచిరివి లోకులనునములయం దదిపాటుకొన్నది కానిమ్ము ఫలమునలనఁ జెలియకపోదు. అని నిందింపుచుఁ గూరుచుండ మలయకేతువు తనయొడలిసగలు కొన్నితీసి యొకసచే నీ వివిధరింపుము. విచారముతో నున్నను నాభరణములు ధరింప గుం

దుట యేల యని చెప్పి యుపిన విశోభులను జయించు వలకు నలంకరించు కొనుటకట్టము లే కున్నను మలయకేతువు మాట నిరాకరింపలేక పుచ్చుకొని చాణక్యుడు జీవసిద్ధిని వెడలఁ గొట్టుటయు శకటదాసుని శూలమున గ్రువ్వబోవుటయు విని దుఃఖించుచుండ సిద్ధార్థకుఁడు శకటదాసుని జాణక్యుఁడు చెప్పినట్లు చేసి తన యొద్దికిఁ దీసికొనివచ్చుటఁ గాంచి మృత్యునిగాఁ దలంచు శకటదాసుఁడు మరల వచ్చుటకు సిద్ధార్థకుఁడే కారణ మని విని సంతపించి తనకడ కపుడే మలయకేతువు పంపిననగలను బహుమాన మిచ్చి తనయొద్ద నాతని నేవమనిగా నుంచుకొనియెను. తరువాత సిద్ధార్థకుఁడు నాయొద్ద నీనగలు దాచుకొనుటకు స్థలములేదు, వలసినపుడు కొనెదను గనుక యీమాటనుగట్టిగఁ గట్టిముద్రవైచెదను, నీవుదాఁపించిపెట్టుమని తనయొద్దనే యున్న రాక్షసుని ముద్రయుంగరముతో ముద్రవైచి యిచ్చెను. అముద్ర తనపేరుతో నున్నంగన రాక్షసుఁడు నీకిది యొక్కడ దొరకనది? యిది నాయది నీ కేల నాకుపయోగించుచుండు నని యాతని నడిగి పుచ్చుకొని వస్తువులమూట పదిలపఱపించెను, బ్రాహ్మణునిచే దానముపట్టించి తెప్పించి పరవ్రాతకుని నగలను జాణక్యుఁడు రాక్షసునికి వర్తకులచే నమ్మించినందున నాతఁడుకొని తనవగ్గల నుంచుకొనియెను.

చాణక్యుఁడు చంద్రగుప్తునితో నీవును నేనును నైరము గొనినట్లుండి నీవే స్వయముగాఁ బాలనము చేసికొను చున్నటుల లోకులందఱును వలంచు లాగున మనలచుండుమేని బరతేశ్వరపుత్రునితో రాక్షసుఁడు మనపై నెత్తినచ్చును. మనమపు డాతనిం దేలికగఁ బట్టుకొనవచ్చు ననిచెప్పి యొప్పించి దానికై ప్రయత్నము చేయుచుండెను.

నందులపాలనములోఁ గాముదియను వ్రాక మహోత్సవము జరిపఁ బడుచుండెను తాను రాజ్యమునకు వచ్చినతరువాతఁ బ్రజలీయుత్సవముఁ జేయకున్న సంతోషించరను నూహతోఁ బురమునఁ జంద్రగుప్తుఁ డుత్సవ మొనర్ప నాజ్ఞ యిచ్చెను. చాణక్యుఁడదివిని కల్లజగడమునకది కారణముగానుంచఁ దలంచి యాయుత్సవము చేయ నీయఁ దాయెను. వేడుక పురమున జరగుట చూడవలెనని చంద్రగుప్తుఁడు తననుగాంగమను మేడయొక్కను గాని యెందును సంపదలేదు. అందులకుఁ దనగురువు గారె (చాణక్యుఁడ) కారణ మైనట్లు తెలిసికొని యాతనిం బిలువనంపి, అయో! నిజముగ భారమంతయు నాచార్యులు నాపైవేయలేదు, లేకున్నను నా కంత భారముగా నున్నది! వారియానర్థిపై నేనిట్లు చేయుచున్నను మహాపాతక మనకువలె జంకుగానున్నది. యని విచారించుచుండెను. అపుడు చాణక్యుఁడు కొఁపముతో నోరీ! రాక్షసు! నే నవమానమునుబొంది నంగుల సంహారం బంపి చంద్రగుప్తునకు రాజ్య మిచ్చితి నని నీవును చంద్ర

గుప్తుం జంపి మలయకేతువునకుఁ బట్టముగట్టఁ దలఁచుచున్నావా! అది పదలము ప్ర
త్యక్షమైనదను తప్పు నీవు మమ్మేమియుఁ జేయలేవు. అని దూషించుచుఁ గానీ దానవ
కులు పలువురు మలయకేతువుం గొలుచుచున్నారుగదా! రాక్షసునకు నమ్మకఘ్నగా
నావారు కొందఱు బక్కన నున్నారుగదా! ఇంక మేమిష్టమును లోకులకు విరోధ
భావమునఁ గనఁబడుట యొక్కటి మాత్ర మున్నది దానిలో రాక్షసుఁడు నాచేతిలోఁ
బిక్కినవాఁడై యనుకొనుచు నచ్చటికి వచ్చెను. శిష్యుఁడు గురువునకు నమస్కరిం
చి యుండి కామురీమహాత్మ్యమునే నిలిపివేసి రునియడిగెను. మనలోనుండి విడివ
డి భద్రాక్షుఁడు పురుషదత్తుఁడు డింగిరాతుఁడు బలగుప్తుఁడు లోహితాక్షుఁడు నిను
వారు పేరాసలచే మలయకేతువు నాశ్రయించివారు వీరిని బ్రతివిధానములవలన మర
ల మనము చేర్చుకొనుట వలన లాభములేదు శిక్షించితమేనీ నిద్రాశక్తి నందాదుల
నెందఱిలో శిక్షించిందొక లోకులకు మనయం దయిష్టము కలిగినది గాన నట్లును వల
మపడదు, ఇప్పుడు వీరిని మఱికొంత సేనను వెంటఁ బెట్టుకొని మలయకేతువు రాక్షసు
ప్రాత్యాహముచే మనవైకి వచ్చుచుండఁగా మఱుమ పండుగలు పబ్బములలోనుండి నే
నానన్నాహము చేసికొనకుండఁ గూర్పుండఁ గూడదు, గనుక మాన్పించితి నని చా
ణక్యుఁడు చెప్పెను. ఇట్టియనర్థములకు మూలమైన మలయకేతువును మీరేల నట్టిచింత
లే దని చంద్రగుప్తుఁడు శ్రద్ధింప మన మాతనిం బట్టి చంపితిమా యతని లంఢిమైన ప
ర్వతకుని మనమే చంపినామని యందఱుఁ దెలిసికొందురు విడిచితిమా యర్హరాజ్యమీ
యవలసివచ్చు నని యుపేక్షచేసి రని మాత్రమే తలఁతురు కాబట్టి నేనావిషయమై
ప్రయత్న మేమియుఁ జేయలేదని చాణక్యుఁడు చెప్పెను. అది విని శిష్యుఁడు పోనిం
డు మనపట్టణముననే మొన్న మొన్నటివఱకు నున్న రాక్షసు నేలపోనిచ్చితిని యడిగిన
నాచార్యుఁడు వాడు సాధారణుఁడు కాఁడు, మనకు దొరకఁడు దొరకనేనియుఁ
దనకుఁదానె మృతినొందునుగాని యభిమానముగలవాఁ డగుటచే మనవలన హతుఁడు
కాఁడు చిరకాలమునుండి యాదేశమునకు మంత్రికావుటంజేసి తా నెక్కడనున్నను
నిముసములో నెక్కడ నేమి జరగుచున్నదియుఁ గనిపెట్టఁగలఁడు బలనంతమునఁ బ
ట్టుకొనుటకు ముందు మనవారి నెంతటినే బలియివలయును గనుక యూరదండ
ని, ఒకజేళ బలాత్కారమునఁ బట్టుకొన్నచోఁ బ్రాణములు విడుచును, మనకదికా
డదు. అతఁడు గలించెనా యిట్టి మంత్రి మరల మనకు లభింపఁడు అనిచెప్పెను దా
నిపైఁ బంద్రగుప్తుఁ డట్లయిన నందఱికంటె రాక్షసుఁడే యుత్తముఁడు మీరిందటి
మారక విడిచి పెట్టుట చూడ మీయశక్తి కెల్లడియగుచున్న దనఁ గోపము కలిగింపుకొ

ని యామాటపై నీకురాక్షసుఁడే యుక్తముఁ డనితోఁచిన నీకన్ది యాతడకే యిమ్ము నాకక్కఱలేదని యాయుధము నక్కడవిడిచి దిగ్గన లేచి తనలో “నోరాక్షసుఁడా! నీవెంత ప్రయత్నము చేసినను మమ్ముఁ జెనకలేవు, నీవొనర్చును కార్యము నీకే ముప్పుకొచ్చు” ననుననుచు నింటికేగెను. చంద్రగుప్తుఁ డట్లు తనగురువుగారి యాజ్ఞఁగొని న వెనుకనే కోపముపుట్టామాట లన్నను దాసెంతో పాపము చేసినట్లు నొచ్చుకొనుచు నిజముగా గురున కపచారము చేసిన వాఁ డెట్లు బ్రతుకునో యని తలపోయుచు లోనికిం బనియెను.

రాక్షసుఁడు తానెన్నియత్నములు చేయుచున్నను విషయములే యగుచున్న నని విచారించుచు శకారుఁడును దాసును గూర్చుండి యుండఁ పాటలీపురమునుండి కరభకుఁడు వచ్చి యమాత్యా నన్నుఁ జంద్రగుప్తునియొద్ద వైతాళికుఁడుగాఁ గుదిరినప్పుడ కలతునితోఁ “చంద్రగుప్తా! చాణక్యుఁడు నీయాజ్ఞలను సాగిసీయ కున్నాఁడని శ్లోక పూర్వకముగాఁ జెప్పుచుని చెప్పుటకై పంపిన యనంతరము నేనందుఁ జరియుండఁ జంద్రగుప్తుఁడు కాముదీమహోత్సవమును జాటఁబంపఁ జాణక్యుఁడు వారినినాఁడు, ఆనయమును గాంచి పురకలతుఁడు శ్లోకరూపమున నానంగిలి విన్నవించినాఁడు, ప్రసంగ వశమున మిమ్ముఁ జంద్రగుప్తుఁడు విశేషముగా స్తోత్రము చేసి యాలని నుద్యోగమునుండి తొలగించె నని మనవి చేసెను. అదివిని రాక్షసుఁడు చాణక్యుఁడుమనలేతఁ జిక్కను నావుడు శకటగాఁడుఁడంతియకాదు, నీకుభార్యపుత్రులఁ గలసికొనుటయుఁ జంబదవాసుని బంజెనుండి విడిపించుటయుఁ గూడఁ గలిగె ననుమండ మలయకేతువు భాగురాయఁని దోడ్కొని రాక్షసుఁడు కార్యాలోచనములచే నిద్రతక్కునవై తల నొప్పిలో నున్నాఁడని విని చూడ వచ్చి” కరభకుఁ డోగగుమపురవార్తలు వినుచు న్నందున మఁమెదుటఁ జెలితమా యగుగవలసిన మాటలు నిరాటంకముగా నడుగఁడు కనుక యీప్రసంగమైన పిదప వెళ్ళు” మని భాగురాయఁనితోఁ జెప్పిచాటుననుండి గూరినితోఁ “మిత్రమా! భద్రతఁబాదులు నాయొద్ద నేవకులైయుండియు నేల రాక్షసుని ద్వారాగాక నేనాధిపతియగు శిఖరతునిగుండ నన్ను గొలుతుమని”ని యడిగిన బలశాలియుఁ డమగుణముల కనుగుణమైన వాఁడును బ్రియుఁడు నగుటచే నట్లాలనివెంటఁ దమ్ముఁ గొలిచెన మనిఁ గియునుగాక రాక్షసుఁడు మనకల్యంతప్రయత్నముఁడైనను చంద్రగుప్తుఁడు చాణక్యుని విడిచియున్నాఁడు, రాక్షసుఁడుఁ జాణక్యునియందే కోపముగాని చంద్రగుప్తుఁడనినలేదు గనుక యీగుమయమున రాక్షసుఁ డాలని సంధిగోకిన బూర్వమునుండియుఁ దమవారి కిమాత్ముఁ డనుగౌరవమునఁ జంద్రగుప్తుఁడు చేకొనునేను

యనుభయమున నై యుండు నని భాగురాయణుండు చెప్పుచుండగా మలయకేతువు వినుచుండెను. అపుడు రాక్షసుండు, చాణక్యుండు తపోవనమునకుం జనునా లేకయె పుట్టిప్రతిజ్ఞ నెఱవేలుచుటకై యత్నించునా! ఏలతపస్సునకై యేగును! తన్నుబరి భవించిన కోపముతో నందులనందఱిని దునుమాడినవాడు తానిచ్చిన రాజ్యము, నేలుకొను రాజు పరాభవించిన నేల యపారుపునివలె నడవికిఁ బోవును! అనిన ఓకట దాసుఁడమాత్యా! చేసినప్రతిజ్ఞ నెఱవేఱలేదుగాన బహుకప్టములు పడినను సుగ్రద ను నభిప్రాయముతో నడవికిఁ జనుంగాని పంతము గొనఁ డనుచెప్ప నట్లెకావచ్చును, నీవుపామ్ము నేను మలయకేతువుం దర్శింపఁ బోయెద ననఁ జాటుననుండి వినుచున్న వాడు గాన పర్వతకపుత్రుండు నేనేవచ్చితి నని యెదుటికి వచ్చి నమస్కరించి యమాత్యా శిరోభారము తగ్గినవా యనియడిగెను. నీకు రాజ్యభారమును వైబడినపుడుగాని వాశిరోభారము వదలదని రాక్షసుండు కుమారా నీకచిరకాలముననే రాజ్యము లభించును, చంద్రగుప్తుఁ డిదివఱకన్నుండు రాజ్యముచేసి యెలుంగుండు గాన సహాయములేక పాలింపలేడు. చాణక్యుండు వానినుండి తొలగినవాడు కనుక పట్టణమునందలి నందులయం దనురక్తులై చాణక్యనకు జడియు చుండువా రిపుడు నిన్ను జేరదరు. రాజుపై నొకకాలును మంత్రిమీఁద నొక్కపాదమును వైచియుండు రాజ్యలక్ష్మీ మంత్రితొలఁగుటచే నొంటికాలున నిలువలేక క్రింపఁబడును. అనుభవములేని రాజుఁడైనను వెపిలఁ గొట్టి నోటిలోనుండి స్తనమునుడఁ దీయఁబడిన పసిబిడ్డవలె దుఃఖింపక మానఁడు కాబట్టి మన మిప్పుడే సేనలను గొనిపోయితిమా పురజనులు నందపక్షపాతులు నీవు, వీరుండవు, చంద్రగుప్తుండు క్రూర్తగ నేలనేల వచ్చినవాడు నశించితుండను గనుక జయము నీయదియే యని జ్యోతిష్కులఁ బిలుపుడన మొదటనే యనఁకుననూనక' ముగ తుపణకుండు (జీవనీధి) వచ్చి యయ్యా! నీవకు సున్నకు వేళమంచిని కాదు గనుక కుసుమపురముపై దండెత్తెదవని జయింపలేవని చెప్పెను. వేటొక సాంవత్సరి కు నడిగితెలిసికొందము గాక యనుకొనుచు నందఱుం దమతమ విడిదలకుం బోయిరి.

బసలో మలయకేతువు కూర్చుండి భాగురాయణుండు చెప్పినట్లు రాక్షసుండొకవేళ చేయునేమో యను సందేహము నన్ను బాధించుచున్నది, నవ్యకము కలవాఁడైనను సమాత్యుని నేనెట్టివాడని నిశ్చయింపలే కున్నాను, ఈ విషయమై భాగురాయణునే యడిగివదని లేచి యాతనియొద్దకై నడచుచుండెను. అక్కడ భాగురాయణుండు “అహ! చాణక్యుని నీతిచిత్రము భగవంతునివలె నవ్యక్త మైనది, అత్యుపసంపు ప్రకారమే మలయకేతువునకు హితుండనుగా నుండిన, ఇతఁ వానిని మోసపుచ్చు దిను

లు సమీపించినవి. నమ్మినవానిని మోసపుచ్చట కష్టము! ప్రభునియొగము దాటుట యంతకంటెను గట్టము! అనుకొనుచు నొక్కచోఁగూర్చుండిన మలయకేతువు నచ్చెగు ఓరోళ్ల దగ్గజనుండి చారులు పురమునఁ బ్రవేశించి తమతమచేయుపనుల నెఱుంగుండ వలయునను తలంపుతో మలయకేతు వుండుపురములో భాగురాయణుఁ డెన్నఱుగాని యింతకుమున్ను గ్రొత్తవారీయూరు చేరువారు నీగ్రామములోనుండి బైటియూరుపోవువారును నాముద్రను బొందనిదె పోఁగూడదని యజ్ఞచేసియున్నందున నామిషివారఁ దనకార్యము నెర్వహించుకొనవలెనని జీవస్థితిపణక వేసుముతో నక్కడకువచ్చి ముద్రయడిగెను. “ నీవురాక్షసునిపనిమీఁద నరుగుచున్నావా ” యనిభాగురాయణుఁ డడుగఁగాఁ జెవులు మూసికొని “ నే నాతనిపే రెక్కడ వినఁబడదో యక్కడకుఁ బోవుచున్నా ” ననియెను. ఏమి నీకాతనియందంతకొప మనియాతఁడడుగ నాతనిపై నాకుఁ గోపములేదు నేనొనర్చినపనులకై నేను సిగ్గుపడు చున్నానని జీవస్థితిచెప్ప నావలెంతమేమని భాగురాయణుఁ డడిగిన “ నదియంతరహస్యము కాదుగాని నీతోఁ జెప్ప వలనుపడ ” దను నాపురుషుఁ మాటలకు “ నీవు చెప్పవేని ముద్రను నీకు మేమివ్వ ” మన జీవస్థితి తానువచ్చినపనియు నది తెలుపుటకే కనుక నెఁకఁ జెప్పకపోవేల యనిభయపడినవానివలె నటించుచు “ నయ్యోచెప్పవఁ జెప్పెద ” నని యిట్లనియెను:—అయ్యా! వినుము మొదట మేమిదనము మిక్కిలి స్నేహితులముగా నుండఁగా నాచేతనతఁడు విషకన్యను బెట్టి పువ్వలేవ్వనిఁ జంపించినాఁడు. ఆకారణమున నేను రాక్షసస్నేహితుడనని నన్ను బాణకుండు పురము వెడలఁగొట్టించినాఁడు. మరల రాక్షసుఁ డిపుడింకొక పనిని జేయింపఁ వలఁచినాఁడు. దానిచే నే నీలోకమునుండియే వెడలఁగొట్టబడెదనని జడియుచున్నాను, అని అదివిని భాగురాయణుఁ డోయీ! సగపాలీయవలసివచ్చునని పర్వతకుని బాణకుండు కాదా చంపించినది? యనియడుగఁగాఁ బాపమాత్రాహ్మణుఁడు విషకన్య పేరేవినరే దని యతండు బదులుచెప్పెను.

మలయకేతువు తనతండ్రి యేనాఁడో చచ్చినను వీనిమాటలవలననాఁడె చచ్చినట్లు ఎగచి “ రాక్షస! మిత్రుడవనినీపై సకలభారముంప మమ్ముగుఱిమున ముంచితివి. నీవు నిజముగ రాక్షసుడవే ” యని కన్నులు కమరింప భాగురాయణుండు తనలో నీతఁడు రాక్షసునిఁ జంపఁ బోవునట్లగపడుచున్నాఁడు చాణక్యఃయభిప్రాయమదికాదు, కనుక వారించెద నని, కుమార! కొంచెముసేపు కూర్చుండుము కొన్నిసంగులు చెప్పెలయును, సర్వాస్థిస్థి యపుడు జీవించి యున్నందున నాతనికి యిష్టుఁ డను జంతువును పుకంటి బలియుండు నగుటచే ననుయమును బట్టి రాక్షసుండు మీ

రిండింజుంపెను ఇపుడు ప్రభువుగా నీవుండుటచే నీయందు నట్టిమనసునే కలిగియుండును. కనుక మనకార్యము కొనసాగునగు నాతనినేమియుఁజేయదును పనితీరుచేసెనుక నీయిట్లుచచ్చినట్లు కావించు మనిచెప్పజేపనిగిసంతసించుచు బోయెను.

చంద్రగుప్తచాణక్యుల వైము విని రాక్షసుఁడు సేనలను బోగుచేయుచుండెను. ఆతరుణము నెఱిగి సిద్ధార్థుఁడు తాను ముద్రవేసి దాచిన నగలను సాగ్రహించుకొని చాణక్యుఁ డిచ్చినయత్తరముం బట్టుకొని మలయకేతువు నొడ్డుకు రానెంచి భాగురాయణు ముద్రలేకయే యెందో పోవువానినలె నాతఁడున్నపుడము నడ్డుచడి చనుచుండ భటులు వానిబట్టి భాగురాయణమలయకేతువులకడకుం దెచ్చిరి. ఏలముద్రలేకుండ నేరెడపని వారకుగ రాక్షసుని కడనుండి చంద్రగుప్తుడయొద్దకిఁ గొనిపోవుచుండు జూబునందలి కార్షకాచమన నని వాడుకొనమిచ్చెను. ఆయుత్తరమును వారుపుచ్చుకొని ముద్రచెడికుండ విప్పి చమన నంగులో నెవ్వ రెన్నోకిఁ గ్రాసినది మాత్రములేకుండ నూచినగాఁ “దాము నాపగవానిం దెగవాడి సత్యమునిగిపిఱిగి, నేరకెప్పిన యాదైగుగురికి నట్లే దయచేయుటకు నిశ్చయులుకిండు వారువనమాటఁగడవరు, తామంపిన యాభరణములందిరవి, శుభనూచకముగాఁ గొన్ననగలంపిఱిగి కొన్ని మాటలీతఁడు మాతోఁజెప్పు” ననియున్నది. దీనిసత్యమేమనిన భయమునటింపుచుండు సిద్ధార్థుఁడంగట్టిరి. జంబులుసహించు జాలక యటునిటు నెగుగుటలొక జంతుండి నగలనుగిరికి జూచిడిచెను. అది తీసి రాక్షసుముద్ర దానిపైనుండుటఁగాంచి నోటి మాటలుగ నీలో రాక్షసుఁడేమిచెప్పె నని బాధించి యడిగిరి. బాధనహించలేకపోయినవాఁడు నిజమును జెప్పినట్లే “అయ్యా! ఏమిఁడు, చక్రేష్ట, సింహనాగుఁడు; పుష్కరాక్షుఁడు, సింహమేఱుఁడు, మేఘనాగుఁడు ననునెఱుగు ను నాహితులు, మీయందు సమ్యక్ గలవాని, మీరు మలయకేతువును జంతుని నెఱుపటి మువ్వకిని నాతని రాక్షసీవాచలయును, దక్కిన యిరువురనును గదాభరణ్య మిప్పించువలయును, వారికొరుకులివి యనిరాక్షసుఁడు చంద్రగుప్తునిఁ బిచ్చింపమనియె” నని వాడుచెప్పెను. దీనిపై నలుక యట్లుపై మలయకేతువు రాక్షసుని బిలువనంపెను. ఆతఁడును సేనలను సిద్ధముచేసి మలయకేతువుతోఁ జెన్నట్లై భయగాణమై యతఁడిచ్చి నగలను దానొకరికిచ్చియున్నందునఁ జాణక్యుఁడంటి నున్నయొద్దఁ గొనిన నగలనుభరించి, యెలపిలుచునంపెనో యని భయనమునఁ గృతార్థుడై మురారాజుమారుని కడకువచ్చి తనలో భీషణకులుకు సహజముగానుండును, “అది రాజుచ్చ నమున నొక్కింత హెచ్చనని భయపడుచుండ మలయకేతువు సిద్ధార్థుఁడు తెచ్చిన జూబునగపలుచెను. దానినింబడిపి రాక్షసుఁడు సిద్ధార్థుని దీనిచ్చిస్తాఁడనిమన నియ

ను, వాడు మంత్రినరా నన్ను పీరు బాధించుటచే రహస్యమును దాపలేక పోయితి ననియెను నేనునీతో నేమిరహస్యమును జెప్పితిని రాక్షసుఁ డడుగఁగా నీవు చెప్పలేదుగాని బాధను దాళఁజాలక తోచినట్లంటి ననియెందు నుడిచెను.

రాక్షసుఁడు మలయకేతువుతోఁ “గుమర! విరోధులిట్లు తరములు ముద్రలు పెక్కులు కల్పించు” రనిన “నెన్నియైన వైరులు చేయుచురు దాని నటుంచనిమ్ము, శకటదాసుని కైచివ్రాతయుఁ బర్యవేక్షించు ధరించునవి నీకొఱకై రాజకుమారుఁడంపిన నగులును నారెన ప్రించిరా?” యనిభాగురాయణుఁడు చెప్పి వేటొకమిషపై నొకయుత్తరమునకు మాటునకుటదాసునచే వ్రాయించి తెప్పించి యారెండులేఖలను సంపదించెను ఆ ఖాలు శకటదాసుని చేయుటకు సమ్మతించి యలంకారములు వేసినకసంతోషము యమున సిద్ధాధికనకుఁ బసపన మిచ్చితిని, అతనికిన్నేహితుఁడుగానున్న నాయెద్ది వాఁడైన శకటదాసుఁడు వాసిది గనుక జాలు నేను వాసిదట యొప్పుకొనవలయునని రాక్షసుఁడు పలికెను. నాతండ్రియొడలి భూషణములు నికుంబుపితిని, నీవువానినొక నేనువీరకల్పితిని, కిత్తియుత్తిమంపఁ గూడక నీవంపిన యాధరణములకు పీనికిని భేదమేమని యారెండులేఖలనున్న భూషణములనంటి మలయకేతువు పల్కెను. వేసివి వర్తకులయొద్దఁ గంటినిని రాక్షసుఁడు చెప్పిన రాజపుత్రుఁ “డివ్వియును మారండ్రివియే, రాజమునచ్చిన విరోధులు నానగిలు సంగ్రహించి యమ్మించిన మమ్మువెలకెట్టి నీవు కొనుచున్నావా” యని కోపింప వైరమా యిదియును జాణమ్యుని కిర్యమేనా! యని రాక్షసుఁడు విచారించి శకటదాసుని యెడల నాకుంగల ప్రేమకు నాతండ్రిట్లు చేసియుండు నలసినదే! యని యాలోచింపకొడంగెను.

వినిక న నుంపి నానకుని మడియించి నాకుమిక్కిలి కూర్పువానలరె నటించె నపు నిన్నేచునుటకు నాకులనులేచిని మలయకేతువు పలుక “రాజపుత్రా! యీవిషయము నైచమునకు బాగుగఁజరిసియుండు”నని యారాక్షసుఁడని వైవమునకంటె జీవపింకింఁ జక్కిగనెలుక యను మలయకేతువు మాటలకు హరిహాసీ! యీతఁడు (జీవసిద్ధియు) ను జాణక్యసేవకుంజేనా! యని రాక్షసుఁడు వగవనానాను. ఇట్టిమేడివన్నెపులులతో నొకరిపైకెగులు నాకురంగను నీవును నీచెల్లికాంగునుబోయి చంద్రగుత్తుఁగూడి నాపైఁడు, ముమ్మంజుననొక్కఁడని చంపెప్పుని పర్యవేక్షకుని కుమారుఁడు రాక్షసుని విడిచి నోటిమాటలుగా సిద్ధాధికఁడు చెప్పినవారిలో మొదటిమగ్గురుఁ దానేలు రాజ్యము కోరికిగాని వారిని చనిపోమిలోనఁ బాఁడించి, గజాస్యక్షుత్విమంగోరుకొన్న యిరువుర నేనుగులచేఁ గొంకించి చంపెను. రాక్షసుఁ డప్పుడు “హా! చిత్రవర్మమున్నగువారుఁ గూడ నానికొక వ్యూహినిగొనినా! నేనికొక పహానమును కేగివల

యునన్నఁ గ్రోధకాంతికారేదు, యుద్ధముచేసి చక్రవర్తజంపనదాసుని చెనుండి విడిపింపక యట్లుచేయలేను, విరోధిని గూడుట మంచిదేమో యనిచింతించుచోను పోని యగు నేమిచేయుదు నని పగచుచుఁ బోయెను సిద్ధాంతముని నగలతో విడిచిరి. రాక్షసుడై గోపమువచ్చిన యనంతము మలయకేతువు నిజానిజములు తెలిసికొనలేని మాట్లాడని చావగామిగిలిన రాజబోకమాతనిని విడిచి చంద్రగుప్తుని సపరివారముగ నాశ్రయించెను. పాటలీపురము రాక్షసుఁడు చెలికానిం గాపాడుటకై మాటువేసమునఁ జొచ్చెను చాణక్యుడిక నెట్లయిన రాక్షసునిం దేలికగాఁ బట్టుకొననచ్చు ననియెంచి చందనదాసు కుఱుకు కొంతవేయించు చున్నామని వసంతికి లింగించి మా వానిరక్షించుటకై యమాత్యుఁడు నచ్చునని యుక్తిచేసి, సిద్ధాంత సమర్థాగ్రములకుఁ జండాంజేపమువేసి, చందనదాసుని వెంటనిడుకొని వారిని శృశానస్థలమునకుఁ బొమ్మనియానలిచ్చి యావృత్తమును రాక్షసున కతీగించుటకై యొక కుఱుకుఁ దగు వానిం బంప వాఁడు చాణక్యుని నీతియు యుక్తులును రాక్షసునివంటివానికి తెలియకున్న నిక నెవ్వరికి బోధయగుననుకొనుచుఁ బోయి రాక్షసుఁడు పూర్వము నంగులు విహరించిన స్థలములను దిలకించి విచారించుచు జీర్ణోద్ధ్వనమున ముసుగు పెట్టికొనిపో! రాజ్యమును లపాలనెడి, రాజునందలి భక్తింబోవాడి యందలు వేలొకనిం జేరిరి, నేజేయఁ జూచినపనులు నిష్పరములయ్యె, నేను వలలేడయట్లనలే నుంటిని, గులము నాశమునందినను నాన్నేహము రూపాలునికై నుండి విడువను, ఎటి నేను ౭౦౦ గుప్తుని గూడుదు నని యవిసీతుఁడు మేచ్చుడు నగుమలయకేతువు తలంచెను, అని తలుపోసికొనుచు నందెవ్వరైన నగపడినఁ జందనదాసుని స్వప్నాంత మడుగవలయునని తిరుగుచుండఁ గాంచి యెగుట నొక చెట్టునకుఁ జొరగినికొని చచ్చువానివలెఁ గ్రుచ్చునింపఁగా రాక్షసుఁడు సమీపించి వానిలె నీకునింత దారుణముచేయవలసినిచ్చెనని యాతని నడిగెను. స్నేహితుని కపాయమువచ్చి నపుడట్లేదా చేయవలసినది యని యాపురుషుఁడు చెప్పెను. రహస్యము గానినొకొంచెము నాకుఁ జెలుపుము. రాక్షసుఁ డడుగ నెచ్చెలిమ్యులుఁడగునపుడు నే నాలస్యముగఁ గ్రొక్కియుండి నీతో నేలచెప్పుచుఁ గూర్చుండ వలయును. కాలహరణముచేయక నేనుజీవించుకొందును నన్నుమాటలాడింపకు మని యాతఁడు త్రాళ్ళు సరుదుచుండ నాకంటె నెక్కువ సహృద్యుని సనము గలిగియున్నాఁ డీతఁడని విచారింపుచు నాతో నీవిషయమును దప్పక చెప్పవలయునని రాక్షసుఁడు నిష్పంధింప నాతఁడు చేయవలసిన పనియు నదియే గనుక యట్లయిన విషయము:—చందనదాసుఁ డను రత్నచర్మకుని ప్రియమిత్రుఁడు కిష్టుదాసుఁడు నాకర్మంతస్నేహితుఁడ, రాక్షసుని బిడ్డను భోగ్యము జంపనదాసుఁడు పంపించుట నుం

చుకొన్నాడని, చాణక్యుడుని వానినివధింప వధ్యస్థానమునకుం బంపఁగ నె యా విప్రసియొద్దికి విష్ణుదాసుఁడు చని యయాగ్య! నాసర్వస్వమును బుచ్చుకొని చందన దాసుని విడువుము బోమాలిన మాకు ధనాశలేడు, రాక్షసుకుటుంబము నప్పగించినగాని విడువమనినందున జంపనదాసుండు కడలేఱునను నగపుతో విష్ణుదాసుఁ డొప్పుపవేశము చేసివృత్తినిొందవని యెందోచనినాఁడు, ఆయశుధవార్త నాచెవిం బడకుండ నేను మరణము నొందవలయు నన్నిఁకఁ బలకరింపకు మని త్రాడునరిగమెడం దగు లచ్చ కొనఁ బోయిన రాక్షసుఁడు మిత్రుఁడా! చందనదాసుఁ డిప్పటి కింకను బ్రతికి యుండునా? యిదిచెప్పువన వధ్యస్థానమునకుఁ దీసికొనిపోయియు నింకను రాక్షసుకు టుంబ మెక్కడవన్నది చెప్పువని బలవంతపెట్టుచున్నారని యతఁడు చెప్పిన నట్లయిన నేఁగితి గొనిపోయి వర్షకుని రక్షించె నీవీఘోరప్రయత్నము మానివిష్ణుదాసు న గ్నిప్రవేశమునండి తొలగింపుమని యమాత్యుఁడు నుడివెను. అంతట నుత్తీత్రాశ్వున దలి యాతఁడు స్వామీ! చక్రముబట్టి యెంచగా మీరమాత్యరాక్షసునివలె దోచుచున్నారు, కొంతకాలముక్రిందట శకటదాసు నెవ్వరో కత్తిచేఁగని కొత్తియొద్దికి వచ్చి విడిపించుకొని పోయినది మొదలు పరులెవ్వరుగాని సాయుధులైనచ్చినఁ బట్టుకొందని చాణక్యుని యుత్తరపుకావుటచే నెన్న గల్గిన జూచిరా రాజభటులు పట్టుకొందు” అనిపురుషుఁడు పలికె నాహా! చాణక్య డొనర్చుక త్యములు నిక్కముగ నిచ్చయింప లేకున్నాడను! ఏమైనను గానెమ్మ నేనాలస్యము చేసిన మిత్రుఁడు మృతుఁ డగుట నిక్కము గనక నేఁందు బోవును నని వెల్లెను. పురుషుఁడు నెందోచని యెను. చండాలమేముతో సింహాసనముక్కులు చందనదాసుని వెంట నిడుకొనిపోవుదు “చూడుండు లోకులు! న్నేతునిపైఁ గనఁబఱచిన ప్రేమకు ఫలమిదిగో! రాజుని కిచ్చుమలేనిపని నొనర్చి యిట్లయినాఁడు ఇప్పుడైన రాక్షసుకుటుంబము దెప్పించి యిచ్చిన నీని నిడుతును” అని చెప్పుచుండిరి. వెంట వచ్చు భార్యను బుత్రుం గాని పెట్టి నేను జిటికాని కార్యమునకై చంపఁబడి స్వర్గమునకుఁ బోయెను, కాని పాపమొకటిగాని నేనుగాని చేసినవాడనుగాను, బిడ్డనిగొని నీవంటికింజనుము నన్నాటంక పెట్టకు మని బలిమాలు కొనెను. నాహా! నీవు గ్రామాంతరి మేగుచున్నానన విడిచెదనుగాని లోకాంతరమునకు బోవుమింక నెట్లాటంక పెట్టకుందును, నీలోక నేనును నర్హుని యామె యేదచ్చుమందెను. లోకజ్ఞానమెఱుంగని పిల్లవాని బెంచుటకు నీవును నేనుగూడ లేకున్న నెట్లు కనుక నీవుండుమని యాలించేవారి యాదార్శముండెను ఘోరములు చందనదాసుం బట్టి కొఱ్ఱపై పెక్కింప సిద్ధముగానుండ పెట్టికొడుకు మా నాయను బ్రతికింపుఁగు మానాయం బ్రతికింపుడని యేడువ సంకల్ప రాక్షసుఁడు

పత్నీ! బెదలకుము నేనదిగో చక్షించెద నేడునకు మేడునకు మది నచ్చిరె జం
చనదాసుడు మిత్రుఁడా నీప్రతిజ్ఞ లన్నియు నేమయినవి, యిట్లుచచ్చివే మని యడి
గిన రాక్షసుడు హితుఁడా! నన్నుండిండునుచి చిండాలులతో నోరీ! నేస్కెద
నచ్చి నని చాణక్యునితోఁ జెప్పెద. అనవుడు నొక్కఁడు చింపనదాసునొద్దఁ గా
వుండి యొక్కఁడు రాక్షసుని జాణక్యుని కడకుంఁగఁబోయెను. రాక్షసుఁ డచ్చటి
కఁబోయి యహా! మనములో రాజునున్న కోపాన్ని చేసితని సుగుణములు నాకుచుం
చినవి కావుగాని గుణములకు రత్నాకరముంటివాఁడుగదా యీ చాణక్యుఁడు! అ
నికొనియాడుచుండఁ జాణక్యుఁడునచ్చి నీకొనకు నేనును జంఁగుపుడను రాక్షసి
పములు ప్రదాహరిములు మా పండురుచుంటి మ నమస్కరించె నేను జండాల్పు
ర్యులవాడను నన్న దాకికుము రాక్షసుఁ డొడ్డిగిల, నోయా! వానిమాలవాండు
కారు, నేనొచ్చిన యత్రెముగా యిది వేలుకాను, తకటదాసున కేమియుం దలి
యదు. నీకు ననములోఁ గనబడినవాఁడు నాటి మాఁడు నగిలు, భీష్మధీమానులు,
నన్ను మంత్రినిగాఁ జేసికొనఁగోరి నేనుగావించినదములు; అని చాణక్యుఁడు చెప్పి చంపి
గుత్తు బిల్చిన నచ్చి యాతనికి నమస్కరించెను. తెలిపిగలరాజునకు బుద్ధిశాస్త్రీని
మంత్రివలన నందరా జేదీయను లేచని రాక్షసుడు చెప్పిన జాణక్యుఁడు నివహి
మున దాయధముం దాల్చి చంఁదగువుని రాక్షసు నేలాలోరాక్షసిచనికొంటి, నీ
వును పచ్చితివి కాబట్టి చింపనదాసుని ప్రాణములు రక్షింపఁ జలచితివేని యీచా
యధముంఁగని చంఁదగువున కధయమిన్మనఁ జేయుచదిలేకి కిచ్చి యందుకొని యధి
మిచ్చెను. అంతట భాగురాయదాదులు మలయకేగువుం గిల్లితెచ్చి యారఁ నేమిచే
యటకు వెలవని యడుగఁ జాణక్యుఁడు రాక్షసుఁ డానతిచ్చినట్లు చేయుఁడ, నా
వుఁడు నాతఁడు నే నీతఁ ఁ గొన్నిదినములు ప్రేమగానుంటి గనుక చంఁచెదనఁ
జంఁదగుత్తు చాణక్యులు మలయకేగువు నాతఁ రాజమునఁజంపి తిండ్రినిహరినము
వెక్కించెరి. రాక్షసున్నేహితుఁ డగుటచే చింపనదాసు నంఁజునఁ బుట్టె నధికారి
ని గావించి యిదివరకుం జంపబడిన వారుగాక మిగిలి కాయంబులములో నున్నవారి
కి, రాక్షసుఁడే మనకు హితుఁడు కాఁగాఁ దక్కినవారిగో నేమిప యి యింట్రికి
స్వేచ్ఛియిచ్చిరి. రాక్షసుని సహాయమునఁ జంఁదగువుఁడు రాజు మాను హయగాఁజాలిం
చుచుండఁ జాణక్యుఁడు తనసంతము వెగ్గెండున సంతసించును సంతోషమునకైయు
లైన జపరపంబు లొనగృహింతుడనెను.

3 మాళవికాగ్నిమిత్రము.

శుంగసంస్థానమున ధౌత్యపుష్పమిత్రుఁ డనురాజు పూర్వకాలమున మగధరాజైన బృహద్రథునికి సేనాపతిగా నుండి యాతనిం జంపి మంత్రియగు మారుగ్ధునిఁ జెఱచెట్టి రాజమెల్లఁ దానె కొని విడితాపురమును రాజధానిగాఁ జేసికొని యేలుచుండెను. ఆతఁడొ తనకు ముద్దిమిత్రుఁగా గుమారుఁ డైన యగ్నిమిత్రునకు రాజ్యమిచ్చి తాను నైవర్జ్వానమునఁ గాలముగడపుచుండెను. ఇట్లుండియు నొక్కొక్క విషయమునఁ బుత్రుఁడగు దనకును సరిపడక వేటుండెను. అగ్నిమిత్రుఁడు తండ్రివలన లభించిన భూభారము నప్రమత్తుఁడై నిహించి ప్రజారంజకముగ నేలుచుండెను. ఈతనికి భారణి యను పట్టపుడేమయు నిరానతి యనుభోగస్త్రీయును గలరు. భారణియందు వసుమిత్రుఁ డనుతనయుఁడు, నసులక్ష్మియును పుత్రుల యుం గలిగిరి. ఆభారణీదేవికిఁ దక్కువ జూగివాఁ డగువీరసేనుఁ డనుతమ్మఁడు కలఁడు. అగ్నిమిత్రుఁ డాతనికిఁ గొంతసేనయిచ్చి గుర్తొధిపతినిగా నియమించెను.

విద్యుచ్ఛాతైన యజ్ఞసేనునిపితృక్షికోడుకు మగధసేనుఁడు తనభార్యను సోఽశ్రియై మాళవికను పండ్రియగు సుమతిని నాతనిచెల్లెలు కాశికిరి మఱికొంతవరివారమును పంటఁబెట్టుకొని యొక్కప్పు డగ్నిమిత్రునిలో సంబంధము చేయవలయునని వచ్చుచుండు యజ్ఞసేనుఁడు వానిని ముట్టడించెను. అముట్టితిలో మగధసేనుఁడు భార్యయొద్దఁజేరి పట్టునవీనిండు వారిని గారాగ్నిహముఁ డైచెను. సుమతి యాయల్లరినండి తొలంగింది మాళవికను దీసికొని చెల్లెలిని మిగిలిన సేనను గూర్చుకొని యగ్నిమిత్రుని యొద్దికి రావలెనని వచ్చుచుండి మార్గములోఁ గిరాతవలగఁ మెదురుకొనియెను. సాహసమున నునాగి యెగిరించెను గాని వాచిచేతిలో వృథానొంచవలసివచ్చెను. కాశికి గూఢిచ్చమును మూర్ఖువోయెను తక్కినవాఁ డెక్కిడెక్కిడకోచెరిపోయెను. కిరాతులు మాళవిక నెట్టుకొని పోయిరి. వీరసేనుఁ డాకన్యను వానివలనఁ గొని గెనయిక్కఁగాకి వివోదన్యము పంచెను. కాశికి తెలివెచ్చి యన్నగారికిన్నియిచ్చి కామమగధములఁ దాగ్చి పరివ్రాజక వేషముతో పండితకాశికయునవేర భారణీ దేవి నాశ్రియించి పుణ్యక్షేత్రలచే నామెను వివోదెట్టుచు గౌరవముగా దినములు జరపుచుండెను. మాళవికకు భారణీదేవి గణదాసుఁడనునాట్యచారుర్య చే నాట్యమునేర్పించును భక్తికంట నామెను బహనీయక నిహస్యముగా నుంచెను. రాజరావతికి వారఁడిట్టఁడను నాచారుర్యునిచే నృత్యము నేర్పించుచుండెను. పండితకాశికి మాళవిక సన్వితమగుచు బృహద్రథ తెలియును గాని గోచర్యముగా నుంచెను. మాళవిక కామయోగస్త్రీముదాల్చి యోగినివలె నున్నను గౌశికి యని యెఱుఁగునుగాని బైటఁబెట్టలేదు.

అగ్నిమిత్రుఁడు గెనయొద్దికి రావోపు మగధసేనుఁడు చెఱచెట్టిబడినది విచార్య సేనునయొక్కని వివాహసంక్రమమున నే యిట్లుచేయుట మంచికాదు, నాతో సం

బంధము చేయవలె నని యున్నాడట, నన్ను గూర్చి యాతనిని జేయుచు విడువ నలయు నని వాద్యయంపిన 'సేనంగతిగాని మీరెఱుంగనిదిలేదు, మాళిపిక యందుో నేలిపోయినది, వెదకించెను, మీదగ్గఱ బండలోనున్న మామూల్యమందలిని విగ్రహించితిరా నే నీతని విడిచెను' నని యష్టసేనుడు మాణుబాబు పంపెను. దానిపై సగ్నిమిత్రుఁడలిసి వీరసేనునిపేరు యష్టసేనుడు నూతనముగా నధికారమునకు నచ్చెను గావునఁ బ్రొత్తగానాటిని బెట్టువలె వేణునాటియుండుడు కాబట్టి యాతనిం బట్టుకొని మృని యానతిపై ఛాణియొకనాడు రిసయ్యెద్దమాళిపిక నచ్చియున్నట్లునుమిగిలిపంకితములు చుట్టును గొలిచియుండినట్లును బట్టము వ్రాయించి దానిని దగ్గఱ బెట్టుకొని కూగుచుండియుండెను. ఆపు దగ్గవిఁశ్రుండు పిక్కిలము నచ్చి ముచ్చటబాడుచుండ బట్టమును గాంచి 'చేపీ! నీసమీపమున నున్న యానిన్నరె యెప్పుడని యడిగెను. చెప్పటయిష్టములేక ప్రసంగించెను కామెదింపుచుండె బొప్పివృక్షమునఁ గూర్చును ననులక్ష్మి యామె మాళిపిక యని చెప్పివేసెను. అట్టినుండ మాళిపిక మహాగోష్ఠముగా రక్షింపబడుచు చుండెను. పిమ్మట అగ్నివిఁశ్రుఁడు తనవేదకదేశికాఁడైన గౌరమున విలిచి పట్టమునందుఁ గలఁబడిన మాళిపికను ప్రత్యక్షముగాఁ జూపించెను నుపాయము చెప్పమని యడుగ నారెడు సులచర్మగణదాసులయొక్క కేస 'పెద్దయందఁ మీయగ్గటిలో నెప్పుడగునని పిల్చింపెను. 'నాపాప భూమి కీసయే నమనఁడు' కాంచని యొకఁడును, వారను నీరెనికి నమనఁమునకుం బట్టికాంచెను నుపాయం ఛేదమున్నదిని యొకఁడును జెప్పిందన వానియందను సలహాము చెప్పెను నా బొప్పివృక్షమున మహాదేశినికొని రావడి గౌరముడు చేసిరెంద్రమే యున్నదిహించియు 'నాకావ్యూహారా! శిష్యురంద్రుడు విద్యసేప్ప నమయము' పంజేయచ్చి' లో యుక ను పురువి వాచ మాయ్దెలుం దచ్చి నాయమును విచారింపు మని లోకిరి. నా నానడు 'నేనొకఁడనె నాకావ్యూహ చేప చతురారము చేసినికలించును గనుక కంపక కల నమింపము' నన్ను ఛాణియొక నే పిచ్చురనిని వానిని బెట్టింపెను. ఇంకొకరియందలి గౌరనమున రాజు బాదపక్షుని మెచ్చుకొను నేమెయిని చేప శిష్యుడుచుండ 'పెద్దయందును నయమునందును గణదాసుఁడె డెద్దవాఁడని పంజీకొనితి ఛాణిశిష్యము చెప్పదు నచ్చటికఁ దెచ్చెను. అగ్నిమిత్రుడు యోగినితో 'వచ్చా! పేష్కెము నంధులబతుకాతులము, మధ్యచ్చరినిప నీవు పీరి వివాచమును నీచ్చి పేష్కెము' దెప్పింపిలో నిష్కయింపు' మనెను. 'రాజానగలము నమనమున గాం బట్టటానిలో నచ్చి పట్టు చేసిట్లు నీరుకుట నేను మీ పురీషిచ్చుట యీట్లని కొకతెచ్చెను గాని యాచాన్యులను కొకతే కొకతని' నందు నామె 'రాజేంద్రా! పీరిపట్టెన్ద్ర మింక

కా నాకుఁగలిసింది, ఎప్పుడంటిత్తున్నానను బోధించుటయం దసమగ్నములగును, బోధనానక బాగుగ నున్నవారికిఁ బాండిత్యములేకండువచ్చును గనుక పేరు పేరు నేర్పుచున్న శత్రువులం బరీక్షింతుమని నిర్ణయించెను. భారణి మాళవిక క్రూరంగా నేర్పుకొనుచున్నందునఁ దగినట్లే పరీక్షయింపలేకపోవునేమో యనుభయముననుండి 'యొకవేళ నేర్పుకొనువారు తెలివితేవచ్చినయెడల నదియును గురునిలోప మేనా!' యని యడుగ 'నది' జమే శిష్యులను జేర్చుకొనుటలోఁ గూడ గురుని తెలివితేటలు బయల్పడునని కాళికి చెప్పెను. గణరాసుడు దేవితో 'నమ్మా! నీవు నమ్మతించి నన్ను కల్పింపనులయును, ఎన్నిదిగములో కాలేదు గనుకనే మాళవికను బరీక్షిచేయించినట్లే నా సామర్థ్యము వెల్లడియగు' నని ప్రాశ్నింపఁగా నదియంతయు రాజు మాళవికను జూచి టల్లక చేసిన యర్పునని గ్రహించి కోపముతో నామె మొగము త్రిష్వకొనియెను. 'అట్లే! నీవు కోపించి నన్ననమాముపాలు చేయకుమని గణరాసుడు వేడుకొనవలెనట పరివ్రాజిక 'వయసు నంపు గణరాసుడు చెడ్డగాన ముంపిరని శిష్యురాలైన మాళవికను బరీక్షింతుము' నావుడు పరిమింభూషణములతో మాళవికను దీసికొనివచ్చిరి. భారణి 'నాగా! మీరిట్టిసేర్పి రాజ్యకార్యములలోఁ గూడఁ జూపిన చాతుర్యము' నని విద్వాంసులు రిమార్కులు యాధిక్యరే గలఁ బలుమటకై వాదించుట యెక్కుడైనను గిడు, నేంపేయియు నెఱుంగు నని రాజులడించుచు గౌరవప్రేరేకుడై మాళవికను జూచుచు నుట్టుట లూఁడఁజొచ్చెను. తర్జినిచేసిక కృతీయొకటి మాళవిక నిర్ణయించుచున 'హృదయమా! యీప్రియుఁడు దుష్టభుండు, కాన వీరియానదిడువుము, ఏమి! నాయామికు న్నెలరుచున్నది! మఱల నీతని నెట్లు చూడఁగలను, నా భావనల బరీక్షితురాలనుగా నెఱుంగుచును నర్థముగలరానిది జెక్కిని మాళవిక యభిప్రాయించిన రాజు దానియొక్కాంభీర్వమునకు మఱింత వివేకుఁ డాయెను. పిదప మాళవిక యెవమమేయి నడుము నంటఁబట్టి కుడిచేయి క్రిందికి వాల్చి క్రిందికి జూచుచు నిలిచెను. పండితకాళికి 'నేను జూచిరనివలకు నగ్రానుభవముగ ననియభయములయం దశ్చేయము కనఁబడింది, నపోనిరముగ లయలోనీగ చాచవిన్యాసము కూడియున్నది, కనుమింతయును లేదని చెప్పిన నర్థవిక్రమంబు 'నాకు స్వస్థమయినందులగు గౌరవము పోయెననియెను. గణరాసుడు నాతనిపక్షము వారునంతినించిరి. మాళవికను గురునితో న్నాట్యకాలలోనికిఁ జనుచుని యాభ్యుచ్చిరి లానుకూషలనిన దంతియొకాన రాజు హరిచన్ద్రుఁడో 'నీవిన్నను లేవు పరీక్షించెమి' మని విని చెప్పి భోజనమున కేగెను. పరివ్రాజికవలన గణరాసుఁడే యన్నివిధముల నిర్ణయించిలేనిపిదప రాజేంద్రుడులేనకు మాళవిక మింపనిపడనుపాము మెట్లయో యని పగిలి గౌరమునతో

నింకొకమా తావనిత కనబడు నట్లు చేయుమని చెప్పెను. ఇరావతి యొక్క డగ్గి మిత్రు నుద్ధ్యోగవనమునందు బోవరింట విహరించుటకై రమ్మని నిపుణిక యనుతన దానిచే వార్తయంపియుండ నదివిని, గౌతముడు పూతపట్టకున్న యశోకమున కపు డు దోహదము చేయుటకై వెళ్ళులె నని తలంచు ధాటిదేవిమయ్యల మీఁదినుండి తనచపలత్వమున బడఁద్రోసెను, కాలునొప్పియెల్లీ యామె పూతతోటకుఁబో వలనుపడక తనకాలియందెలు మోవకెచ్చి 'నీవు కాంచనాశోకమునకు దోహదము చేసిరమ్మ, అయిదుదినములకుఁ బూతపట్టెనా నీయభీష్టము తీర్చెద' నని చెప్పి వకుళావళిక యనుచెరిని జతయిచ్చిరంపెను అప్పుడావకుళావళిక యొద్దకు గౌతముడు వచ్చి 'నేను రాజుగారి దీసికొనివచ్చి యశోకవృక్షము కడనున్న పొదలో దాచియుంచెదను. నీవు మనరాజు మోవకం బొగుగఁ జూచుటకుఁ దగిన పీలు చేయు' మని చెప్పి యేగెను. దేవియిచ్చిన యందెలు నానయమునఁ గాళ్ళకుఁబెట్టుటకుఁ బారాణి యుంబట్టుకొని వెనుక నకుళావళిక మెల్లఁగ నచ్చుమండ మోవి క ముందు నడచుచుండెను. గౌతముడు 'నీకొఱకిరావతి యుద్ధ్యోగమునఁ గాచుకొని యుండును గావున నక్కడికిఁ బోవునము ర' మ్మని విరహతాపమునవాడి యిరావతి యేమనుకొనునో యరి యనుమానపడురాజుం దీసికొని పోయి యా యీచములోఁ బ్రవేశపెట్టెను. ఇంతలో మోవకయొక్కతెచ్చి 'హా! యెచటివానిమఁగు కనిపెట్ట లేక వెజ్జిదాననైతిని, రాజశాపయ మెట్లున్నదో, ఈబాధ మన్యఁగుడు నాకలతి కాలము పెట్టునో! నే నీసంగతి చెలులతోఁ జెప్పటకు సిగ్గుపడుచున్నాను' అని యాలోచించుకొనుచున్నయామెం గౌతము డగ్గిమిత్రునకుం గనఁజాలెను. ఆతఁడ తిసంతోషముతోఁ జూచుచుండెను. వకుళావళిక యంతటవచ్చి కాళ్ళకు లత్తుక (పారాణి) పెట్టి తడియార్చి దేవిగారి పాదనూపురములు తొడిగి 'చెలి నీవిపుడు ప్రభువుగారి పజ్జకు నేగుదానివలె నుంటి' వనిన 'నోనీ నేనేమియు నెఱుంగను, నీవేలయట్ల నెద' వని మోవక మరుగుపఱపఁగా 'నమ్మాయి! నీవు చెప్పినన్న నీయవయనములు చెప్పవా' యని చెలికన్తియామెకుసమాధానము చెప్పెను. 'దేవివలని భయమున నేనేమి యుం జేయలేకున్నా ననిమోవకయనవుడు, 'సఖీ! తుమ్మెదలు మూగునని పువ్వుల నలంకరించుకొనరా, కావున నీవు భయము విడిచి యాయత్తుము చేయుము నేను నీకు సాహాయ్యము చేసెద' నని చెలియోదార్చివది. 'అయ్యో! దేవి నాకీయలంకారము నేల చేయించినది. ఇది మరణాలంకారమా వివాహాలంకారమా! అయిదునాళ్ళలోఁ బుష్పం పకున్న నన్నేమిచేయునో' యని మోవక విచారింప 'సఖీ! రాణిసీకిది కారణము లేనిదే యాతీమదు, పూనుకొయెడలఁ జెట్టుగుణములేనిదికాని నీకేమి దోషము

శ్లోకముది దేవియాజ్ఞ నెఱవేర్చ లేచి యశోకముం దన్నుచుని వకుళావళిక చెప్పెను. మౌళవిక యవస్థయు నకుళావళిక యుపదేశములును గాంచుచు జేదననొందుచు గాజుగారుండ నిరావతిఁ జూచుకొని దీసికొని యానైపునకై వచ్చుచుండగా రాజుచూచియును మౌళవికయందుఁ గలయనురాగమున తామరతీఁగలపైనున్నయాసచే మొసలిభాధ లత్యముచేయని యెనుఁగువలె నిశ్చింతుఁడై యుండెను ఇరావతి మౌళవికను జెలికఁజైను దూరమునుండియెచూచి యనుమానపడి సమీపముగావచ్చి దేవిగారి యాజ్ఞయని విని పొంచిచూచుచుండెను మౌళవిక యెడమకాలితో వృక్షముం దన్నినది. అది గౌతముఁడు చూచి 'మగువలారా! రాజిక్కడ నుండఁగనే దేవికిఁ బ్రియమైన చెట్టును దన్నితిరా' యని బెవరించుచు రాజుతోఁ గూడ నక్కడకు వచ్చెను. ఇదియు నిరావతీయు చూచుచునేయున్నది. మౌళవిక తొందరపడుచుండ వకుళావళిక 'ప్రభువా! దేవియనుమతిపైఁ జేసినందున నీచిన్నది నిర్దోషిత్వమింపు' మని తానుప్రేమిక్కి యామెచేఁ జూకించెను. అట్లయిన నీయందుఁ దస్వరే దపచేయిపట్టుకొని యామెను లేవఁదీయురాజుం జూచి యిరావతి గౌతముని తంత్రమువలన వకుళావళిక యామె నీకార్యమునకుం ద్రిప్పినది; ఎంతటి విరాగిక్తనను సమర్థునుగుణమైన యుపదేశము కోరికఁ బుట్టింపకమానదు; అని కోపముతోఁ జూటుచాటున సమీపమునకు వచ్చుచుండెను. నకుళావళిక మౌళవికం దీసికొని ధారణీదేవితోఁ దాము నెఱవేర్చిన దోహదముం జెప్పఁ బోవుచుండ, రాజు బహుకాలమునుండి యీవృక్షమువలె నంకురములేని నాశరీరమునకుఁ గూడదోహదముచేయు మనిన మౌళవికనడుచుచుండఁగా నిరావతి 'మౌళవికా! యట్లుచేయుము, వృక్షముపువ్వులనే యిచ్చునుగాని యీభూపతి ఫలములను గూడ నీయఁగలఁడు' అని చటాలున వారిలోనికి వచ్చెను. అంతయును గలవలపడితి. నకుళావళికం జూచి యిరావతి నీవుమంచిపనిచేయుచున్నావని, మౌళవికతో, నీవీయనయిచ్చుదీప్త్యనునన వారిద్దఱు నందుకు మేమెవ్వర మనిచెప్పుచు నావలకుఁ జనిరి రాజుంగాని నిన్నునమ్మివేటకాని సంగీతమును నమ్మిన మృగమువలె మోసపోయితిని, నీక్లిష్ట సంతోషసమయమిది యని తెలిసియున్న నేను భంగము చేయుచానం గానని యిరావతి కోపము నొందిన ప్రాణనాయకీ! నీవునచ్చట యాలస్యమైనందున వీరితో మాటలాడుచుంటినే గాని వేఱుకావని రాజు బలిమాలుచున్నను వినక యంతిపురమునకుఁ బోవుచుండ నొద్దాణమాడి కాళ్ళకుఁ జిక్కుకొన దానిపైఁగోపించి పాదములపైఁ బడు నాథునాకాంఠికతోఁ గట్టి యలుకమానకయే యేగెను.

ఉద్యోగమీఁదినుండి పడినప్పటి కాలనొప్పి యెట్లున్నదని కనుఁగొనుట కిరావతి దేవియొద్ది కేగింపుడు మనప్రాణనాథుఁడేలరారే' వని ధారణియడిగెను అందుక

నిపెట్టి 'దేవీ! యింకను మనప్రాణనాథుఁ డేమిటి? యని జగదీశుఁడగు యంగయను నామెతో నిరావతి చెప్పెను. అందుకు రాణి మోక్షవికను నకుఁబోవకను సంకలలు పగిలించి పాతాళగృహమున వేయించి తనవర్గమున్న స్వముద్రయుంగలముఁ జూపి సంగారి వారిని విడువవలదని మాధవిక యనుచుని కాఢ్యయిచ్చి యుచుటఁ గావలయుం చెను. ఈవృత్తాంతము గ్నిమిత్రుఁడు విని గౌతమునితో నెన్నుకొని పీఠి సంధింపఁచి న చెఱవిడువలయును నుపాయమే? మని యాలోచింపఁగా నానిఁడు దానుజేయుతం తము సంతయు జెప్పి నేనువచ్చునప్పటిక దేవి యెవ్వ నీవుండఁబడియును. కాలునొప్పించే మంచముమీఁదినుండి కౌశికచే గిళలువీనుచున్న ధారణియొద్దక రాణికి కొప్పుండఁగా గౌతముఁడు మొగలిమిక్కుతో చేతిబొట్టనప్రవేలిమీఁది గీనకొని జంకమును జాట్టఁబెట్టుకొని వడవడ వడవదు నక్కిడికిఁబచ్చి 'రాజా నేను దేవీసంఘమునకు రిక్తి హస్తములతో రాఁగూడదని నిమ్రుఁడొకటి తోఁడలఁ గోయఁబోఁగా వృశ్యుడే వత పామై నన్ను గఱచినది, నేనుబరుకను, పుత్రశోకిముతోనుండు మాతల్లిని చక్షింపుము; అదియేదువసాగెను. తనవలన నీతనికట్టి యపాయము నచ్చెనని ధారణి విచారంపఁ దొడఁగెను. రాజెత్తీగి యున్నాఁడు కావునఁ బాముకఁచుచుండఁ గాల్చిగాని యాయంగమునజకివేసిగాఁ గంటులోనుండి నెఱుఁతీసిగాని మిముఁ బోగొట్టఁబడును గాన వేగమున మిన్నెన్గుఁ డైవప్రాచినిదియొద్దనుఁ దీసికొని పోవచ్చు యీనాన్యమెతీగిన జయసేను దొడ్చి పంపెను. పోవుదు గౌతముఁడు 'హమ్మ! నేనువచ్చి పోవుదును, రాజుగారి నేవఁదెన్నెనందున నీయవల నేనుజేసిన నేరములను నీవుత్రమింపు' మని ధారణిం బతిమాలుకొని యీనలకు నచ్చి జయసేతోఁ జెప్పి 'దేవీయొద్ద నీశ్వరంబులోవేసి మిము రెగ్గించుట కెక్కివచ్చెన స్వముద్రయుంగలము న్నేద్యుఁడు కావలె, ననుచున్నాఁడని చెప్పించిన నామె యిదిగో నాయొద్దనే యున్నది నని తీవిన వెనుక నాకుమరలఁ జచ్చి యిచ్చుని గౌతమఁడు చనిపోవును భయముతో నిచ్చెను. దానిఁగని పాతాళగృహమునకు గౌతముఁడగి తోగోమ్మలు ప్రభువుగారికిఁ గ్రూరగ్రహబాధగలిగినదని చెప్పినందునఁ జెలలో వారిని విడువఁచిని రాజుగారి యానతియై చని దేవి చెప్పి, నని యుంగలము గానఁ బులించునను మాధవిక వారిని విడిచినది; తరువాత జయసేనతోనే యుంగలము ధారణిదేవికడకుంపి మిముగ్గించని యామెచేతనే చెప్పించి తాను మోక్షవికను నకుఁబోవకను సముద్రగృహములో నుంచెను. జయసేన రాజునకిదియెఁగింపచుట్టకై దేవా! మంద్రయేలినవారినిొక్కస్య వహారమునఁ దాలోచించుటకై చచ్చువీయఁగోరు చున్నాఁడని మఱియోఁ జెప్పఁగా దానిపై రాజుదైకికెచ్చి తెలిసికొని సముద్రగృహముపైనుండి గౌతముని సాహసమున

కన్యకాగ్రంథముం జూ యాతనిం గలసికొని సుతసించుచుండెను. చంద్రక యను నిరా
 వాస పక్షి యెట్లుం బువ్వలుగోయూచుండుగా దానికై భయపడి యొకటికి చా
 టును దాని వాక్యమును మాళవికను వశుభావళికలను జూచుచుండిరి. ఇరావతి
 సో నులమీదఁ బడినను రాజును లక్ష్మము చేయకుండు నట్లున్న పటము నాగృహ
 ముఖో మాళవిక చూచి యిట్లవాని నేనేల నలచితి, ఈమెపాదములమీదఁ బడి
 తినినా చున్నాఁ డని నిశ్చయై రాజునవలెఁ గాంచి కోపగించుచుండుగా, నతివా!
 పటములోని వానిపై నేల యుల్లివచ్చు? ప్రత త్తదాసుడను నేనిందుంటి, నని యగ్ని
 మిశ్రుఁడు మాళవిక యెదుటకి వెళ్లి సిగ్గుపడుచున్నయామెతో ముచ్చటలాపసాగెను.
 పుష్పములఁ గోనినోనిపోయి చంద్రకి యిరావతో రాజుగారు నమస్కృతప్రాంతము
 ననున్నట్లు పుడు వెంట నె యరావతిని పుణికితో దనపాదములమీదఁ బడి
 నపుడునేని యురావతికి రాజమును ముండునలయున ప్రార్థించవలెనని యచ్చట
 కు నచ్చుచుండఁగా రాజుని నేనుచుల నాదుఁడలప్రేమను బట్టి వశుభావళికను మాళవి
 కను జేతలో పోయిరి, నెట్లుండెనవేని రాజుగారికిఁ బ్రియము చేయుటకై లలఁ
 చుచుంటి నని నాక్షికంపెను. అట్లే చేయవచ్చును మీమాటలకు నేను గాదన నెంత
 టిరావతి, నని నేనుచు వెళ్లి ననుగ్రహమునైపునకుం జను మాళవికయు నందే
 గుండునెను. ప్రార్థించుచువుగాని నుజ్జీవ కోపమునకుం గాదెమైనది. ఆమెనుజూ
 చి యుండును నిట్లుండెడి. అప్పుడు గౌతముండు ఏకంత దీర్ఘక్రోధమేల? నిన్ను
 నాదెగానె రాజుగారికియు పోయిన యు యిరావతి నోదాపుచుండెను. అ
 ప్పదిగ్రుంకేవానుటకు నోరావతిండుగా బంసికొనుట పరుకెత్తిక్రోధిని జూచి నసుల
 క్కొని యుండునది, దొండబోగొన్నాన నానకుండుకయేదప్పుడుది ప్రభువువారు రావ
 తినిని నుండునది యిట్లుండెను నచ్చు ఆనకిమీద రాజుని పురమునకుం జనయెను.
 అదిరావతి నాదెని నినునోకిపోయెను. రెక్కనవారును వారివారి స్థానములకుం
 బయిరి. ధానిశితనైమి చేయునోయని మాళవిక భయపడుచుండెను. ఇరావతియొ
 క్కి నున్నట్లు ముగ్ధమునించు సాతాగ్నిహనునకుం బంపునన్నటికే యందుండు
 మాళవికయు వశుభావళికయు క్షుద్రులై నగారముని కృత్యముని రాణి లెనిసికొని
 యుండునా కోపముగానుచు సుగ్రాహవహలకురాలునచ్చి యశోకము మాళవిక నేని
 న దాని ముఖంబు బుచ్చుటెనని యామెతో మనవిచేసెను. ఆమాటలపై సంతసించి
 భయతో మాళవికకు నాంగి శిలంకారముచేయించి రెనతోగూడ కీనికొని పండితకౌ
 శినిహించెను. పండితకులు పండిరా నశోకర్షుత్ సమీక్షమునకీ నొచ్చుచే యీ
 పుష్పకర్షుని గాంధుట్ల రామునయిండునని నిర్ణయ మవయింపెను. గౌర

ముని వెంటనిడుకొని రాజకొడికివచ్చి స్రుత్యక్షమున నిర్భయముగా నున్న మాళవికంజాని సంకసించుచుండెను. అగ్నిమిత్రునాజ్ఞప్రకారముయజ్ఞ సేవనిఁబట్టుకొని మాధవ సేనుని వీరసేనుఁడు విడిపించెను. తరువాత మాధవసేనుఁ డిద్దఱున్నీరినగ్నిమిత్రుఁఁడగు గానికపంపి నెవ్వడిమీఁద తాను దర్శనమునకు వచ్చుచున్నాననివార్త పంపెను. ఆస్త్రీలు సశోకవృక్షముకడ నున్న రాజనొద్దకువెళ్ళిరి. ధారణిం జూచిరాజావీరిలో నీకన్యరిష్టమనియడుగనామె మాళవిక! వీరిలో నెవ్వరు నీకట్టమనియడిగెను. 'మాళవికా!' యనినినతోడనే యాస్త్రీలిరువురు రాజపుత్ర! రాజపుత్రీ! యని మాళవికకు నమస్కరించి వారుముగ్గురు గన్నీరు పెట్టుకొనసాగిరి. అంతఱు నాశ్చర్యము నొందుచుండిరి నరపాలుఁ డపుడు మగువలారా! మాళవికను మీరెల్లెఱుఁగుదురు? అని యడిగిన నయ్యా! యీమె మాధవసేనుఁడను మారాజు చెల్లెలు. అని మనవిచేసిరి. ధారణీదేవి మంచిగండవుకట్ట పాడుకలక్రింద నుపయోగించినట్లు మాళవికను నేను దాసినిగాఁ జూచితి నని వగవఁజొచ్చెను. అపుడు పండితకొళికి మాళవికచిన్నతనమున నొకసిగ్గుఁ దీమెయేఁడాదివఱకు దాస్యమునుభవించి పిదప మంచివరుని బెండ్లియాడు నని చెప్పి యున్నందున సీయేఁడు కాలము నిక్కడ జరగుట యుక్తమని యిట్లు రహస్యముగ నుంచిత నని తనయొక్కయు మాళవిక యొక్కయు సకలచృష్టాంతముంజెప్పెను. ఈ మాటలతో కొళికిని గూడ నానవాలుగట్టి యాచెలు లిరువురు సంభాషించిరి.

విద్యుదేశమును వరదానదికి పక్షిణభాగమును మాధవసేనుఁడు సుతరభాగము యజ్ఞ సేనుఁడఁ బాలించు కొను నట్లగ్నిమిత్రుఁ డుత్తరపు చేసి యెప్పటికీని వారివారి రాజ్యములలో వాకిరి స్థాపించుమఁ మంత్రితోఁ జెప్పెను. తరువాత యజ్ఞశాలలో నుండి యగ్నిమిత్రుని తండ్రి కుమారా! నే నశ్వమేధము చేయుటకై చిరంజీవి నామనుమఁడు వసుమిత్రుని రాజకుమారులం దోడ్చి గుఱ్ఱమువెంటఁ బంపితిని దారిలో ననేకులు యవను తెదిరించి గుఱ్ఱమును బట్టుకొనఁగా సంపజ్ఞింజయించి తెచ్చినాఁడు. నేనిపుడు దీక్షలోనుంటిని. కాబట్టి నీవు రోషముమాని భార్యాజనసహితముగ రావలయు నని కుభలేఖనాపి యంపెను. అది రాజు చదివినంతట సంపఱు సంకసించిరి. ధారణీదేవి తనభర్తతోఁ బ్రాణనాథా! నాకుమారుఁడు విరోధులను జయించి సుఖముగా వచ్చినాఁడని చెప్పినన్ను సంతోషపెట్టి నందులకు మీరీయహుమానము పుచ్చుకొండని మాళవికను కేళికందించెను అగ్నిమిత్రుఁడు సిగ్గుపడుచు నాబహుమానముం బ్రతిగ్రహించి యానందమునొందుచు నిరాపత్రి తానుకేసిన యపచారమునకై ప్రార్థించిన ననుగ్రహించి కొళికియును మాళవికయునచ్చట నున్నట్లుల మాధవసేనుఁడుగ్గరమువ్రాసి తండ్రిచేయు యజ్ఞము మాచివచ్చి చల్లగఁ బ్రజలఁ బాలించుమి ధ్యాయము సమానగౌరవమునఁ జూచుమి సుఖముండెను.

ఒకప్పుడమాత్యులైన భూరివసుండు దేవరాతుండు ననునిష్ఠులు తమచిన్నతనములో నొక్కబడియందు వివ్వనేర్చుచు “ బెడ్డవార మైనపుడు మన మిరువురము పియ్యమందనలయు”నని యనుకొనుచుండిరి. ఆసమయమున గామండుకి యనుయోగిని సాదామిని యను శిష్యురాలితోఁ గూడి పలుతావులు తిరిగి విద్యాభ్యాసమునకై యచ్చటికి వచ్చి వారి సహవాసము చేయుచున్నందున వారిద్దఱు నామెతో “ నమ్మా ! మేము మాసంతానములకు సుబంధము చేసికొనుటలో నీవు సహాయురాల వైయుండి నిర్వహింపనలయు”నని చెప్పిరి. పిమ్మట విద్యావంతులైన వయసురాఁగా భూరివసుండు పద్మావతీపురమురాజునొద్దను దేవరాతుండు కుండినగరమున విద్యభ్యాస నొద్దను ముండులైరి. కాలక్రమమున దేవరాతుండు గుమారుండు కలిగెను. వానికి మాధవుఁడని నామధేయము. పిదప భూరివసునకు మాలతియను కూతురు పుట్టెను. అంతనుండి కామండుకి మాలతియం దత్యంతప్రేమము కలిగి పాలువిడచినది మొదలు తానెరల్లినలెఁ గాపాడుచుండెను. దేవరాతుండు భూరివసునకుఁ దమపిన్ననాఁ డనుకొని ననూటలు భూషకము చేయుటకై నీరకాస్త్రమునేర్పట కనుమిషపెట్టి మాధవునిఁ బుచ్చురాతికఁ బంపించెను.

పద్మావతీపురాధిపతితో నతని స్మృతఖుఁ డైననందుండు తనకు మాలతినిచ్చి వివాహముచేయునట్లు భూరివసునితోఁ జెప్పమని యొకనాఁ డనఁగా రాజు తననంబ్రది నీకూతును నందనుఁకిగొనియొడఁగెను. మాధవునికిచ్చుటయం ద్విముగల నేపత్తియును భూరివసుఁడేమియుం గలనముగా నీరాకిరింపక దేవరవారి కన్యకాజనము విషయమున దేవరవారే స్వతంత్రు లనియెను. దీనిమధ్యమును గనుపెట్టక బాహుటమై రాటకపైఁ దనమాటకు ముంఁద్రినవృత్తిం చె నసిరాజుతలఁచెను. మాధవుఁకు జ్యాల్యము నుండియు మకరంగుడను సమాత్యుఁడనుండు ప్రాణన్నహితుఁడై యుండెను. మాలతికి నందనుని నెల్లెలుమందయంతియు లనంగి యనువారికాంతియు నత్యంతమిశ్రురాండ్రై యుండిరి. పృథ్వీరాలైన కామండుకి బుద్ధిరక్షిత యనుచెలికత్తెయు నలలోకతయను నింకొక శిష్యురాలును గలరు. మాధవుని చెలికాఁ డగు మకరంగునకును మాలతిచెల్లిమైన మదయంతికును నన్యోన్యము వలపు గలిగియుండెను మాధవుని చేతునఁ డగు కలహంసునకు బొగ్గాలయసరిచాచకురాలైన వంపారికయనునది ప్రియురాలై యుండెను.

ఒక్కనాఁడు మాలతీమాధవులకును మదయంతికామకరంగులకును వివాహము చేయుటయం దిగ్గుముగిల కామండును దివిశిష్యురాలైన మలలోకినిను విచ్చి నీ నెట్లయి

మాధవునకును మాలతికిని బహుప్రసమావేశము కలుగునట్లును బ్రయము పుట్టి నట్లును కీ యవలయు ననియు జాగ్రత్తగా మాలతియభిప్రాయమును గమిపెట్టవలయు ననిచెప్పి బుద్ధరక్షితతోనీవనుక్షణమును మనయంతికి తోనుండి మకరంచుని వివాహమాడునయి త్నము చేయవలయు నని చెప్పి యుండెను. సాదామిని చాలానాశ్చక్రింపటనే కామం దకి యొద్దినుండి శ్రీశైలమున మంత్రప్రభావమున నాత్మర్యకరకార్యములు చేయఁగలిగి యై కాపాలికావ్రతము చేయుచున్నది. ఆశ్రీశైలముమీఁదనుండు సఖిగోళుఁడును పి నువాఁ డొకఁడు వద్యావతీనగరిము గావున నున్న శృణానములో కిరాతికక్కిరి నరని లి యిచ్చుటకై సమయమువేచి మించివారింగొనపోవుట నై మంత్రసాధనచేయుచున్నాఁ డు. వీనికి గపాలకుండలయను శిష్యుఁ డొక లెకిలఁడు. ఆది శ్రీశైలమునుండి ప్రేరే పము నెక్కిడికి వచ్చుచుండెను.

కామందకి నియోగించినవ్రతకారమవలోకితి మాలతియొద్దికిని మాధవునొద్దికిని ది రుగుచుండి మకరంచునితోఁ గూడ మాధవుని భూరిననునియింటికిఁగైకొనిరావచ్చుము గుంప దినదినముఁ బలుమాటలు నడిపింపఁ జొచ్చెను. మనయంతికాలవంగికిలతోఁగూడ మాలతి యామాన్గమునఁ బోవుచున్న మాధవునిని జూచుచుమనసుగిరిగి వాననాక్కిచు టములోఁవాసికొని యానందించుచుండెను. ఆనటమును లవంగికి యెట్లయిన వా యధవనియొద్దికిఁ జేరునట్లు చేయవలయు నని మందాంక చేసికొచ్చెను. శిశివృక్షుడు వంఁగాతి క్కతనప్రియుఁడైన కిలహంసునకు దానింజూపెను మదనోగ్ధానములో మిస్సొచ్చి చములు చేయమొందిడి యవలలోకితి యద్యానవనమున సఖియతోడఁ గూడి వచ్చుచుని యెంచి మాధవుని గొంచెము ముంచుననె యెక్కిడికిఁ బోయి యుండుచును వచ్చె ను. మాధవుఁ డియ్యెడకుఁ బోయి యొక్క పొగడిచెట్టుకింఁగ గొచ్చుట యాశ్చ ర్యమునుండి రానినపుష్పములను బంజీగుచ్చుచుండఁగా నాఁడత్యును గునెక్కిడి లవలతోఁ గూడ మాలతివచ్చి యున్నెముఁజూచి ప్రవృత్తుల కోనికొనుచు నటునిలఁగ దిరిగి మాధవుని సభీయుక్తియుగాఁ జూచుచు నానందియును పొందసాగెను. మాధవుఁ డు మాలతినఁ గాంచునభిలాష కిలవాఁడైనందున నామెను జూచుచుఁ జూచియుఁ జూడనట్లు పూరింపఁచునుగచ్చి కింకమున వేసికొనెనును. మాలతి పరిత నింటికిఁ బోవునపుడు లవంగికి చెబులతోఁగలిసికొనక పూవులుగోయుమిఁదఁగో వేసికొనిడి మాధవుని సమీపమునకు నచ్చి స్వాగిరి! మీయొకరిని మిక్కిలి నీ నుముగానన్న ది! ఆంధరికనుమకాండవిమయకవ్యాపారముల నేర్పి వానదకి లోగుగొఁ గొని, నీవంటి నిపుండు లా మెయ్యి ర నొంటికి; ఇది మా నాభి నీకలవలమున్నది; మని

చెప్పగా నామె వృత్తాంత మంతయుఁ జెలిసికొని రెనమెడలోని పూలదండకు లగని గకచేతి కిచ్చెను. అదిపుచ్చుకొని యావారకాంత పోయి మాలతికిచ్చెను.

పిదప మకిరందుడు మాధవునికడకు వచ్చిపూర్పుండి జరిగిన వృత్తాంతమంత యు వినుచుండగా మందారికయొద్దనున్న మాధవునిపటము కలహంసుడు గ్రహించి మాధవునియొద్దకు వచ్చి చూపి మాలతివానిన దని చెప్పెను. ఈమాటతోమాధవునికి మాలతియందు విరాళి మొదలై నలవంత వేగుచుండగా మకిరందుఁ డూగార్చి నీచంతకుఁ గారణమైన యాయువిదను (మాలతిని) గూడ నీపటములోనే నీవు వ్రాసి సంతసింపుమనిన నెట్లకేలకుఁ జేయవడఁకఁ గన్నులు బాష్పములచేసిండ్ మాట పోవ్వహువము నక్కడవలిఖించి క్రింద నెట్టి యర్థము గలపద్యమును గల్పించి వ్రాసెను. చంద్రకళ మొదలైనవి పెన్నులు మరలమరల మనసును రంజింపఁజేయునవి కలవు గాని నానుమాత్ర మీజన్మమున కెల్ల సంతోషకరమైనది మాలతీముఖవర్ణన మొక్కటియే యనివ్రాసి మకిరందుఁ డాచిత్తమువు లిఖించుటయంకను జటికిలోఁ జెదవ్వు ముగ్ధునిచ్చి వ్రాయుట యందును గలనెక్కువనుఁ బొగడుచుండెను. అప్పుడు తనయొద్దనుండు పటమునుగొని గలహంసుని వెంటఁజించి వచ్చుచున్న మందయానియగు మందారిక యిక్కడకు వచ్చి నాపటమును నాకిన్మని పుచ్చుకొని యంగు మాధవుఁ డు వ్రాసిన మాలతీప్రతిరూపమును జూచి తీసికొనిపోయి లవంగితోనిదిచెప్పి మరల నామె కాఘరికము నిచ్చిజేసెను. మకిరందుడు మదనోద్యానమున జరిగినచర్య కా మంఠితో నంతయుఁ జెప్పెను.

లవంగిక పొగడపూవులదండయు మందారిక యిచ్చిపటమును చిట్టుకొని వచ్చి యెంటిగా మేడమీదనున్న మాలతికిచ్చెను. తన్నుం జూచుచు న్యర్థస్థముగా మాధవుఁడుగ్రుచ్చిర పూలదండ నత్యాదరముతోఁ గంకమలోవేసికొని చిర్రేఖలకమున మాధవునిమీఁపమును దనగూపమును గాంచి యానందమునొంది క్రిందవ్రాయలు డిదనున్న పద్యమును జరుపుకొని హా! మాధనా! నిన్ను దర్శింపని మానవతులేమే లు చేసికొన్నవారు, నిన్ను నేను జూచి నన్నదుమాత్రము సాఖ్యము కలిగినది. పిదప దారుణసంతాపమునకుం గారణమైనదని పరిభాషమునంది దొడఁగెను. మేడమీద నిలుండి వీధింబోవువానిని జూచినపుడె పట్టలేని విరాళి దూరిన దుద్యానములో సమీపమునకుఁ బోయి చూచుటవలన నెంతటిమృత్యుభయన నొందియుండునో చెప్ప నలగుననా! ఈవిషయము నామె తల్లిదండ్రు లెఱుంగరు. తనకు నిష్ఠులలోఁ బొ గలిగినట్లుండి మరణమేని మాధనామేని నన్ను వేల పాయలు లేదని కుదుము

దు మాలిని లవంగిక యుపశమనవాక్యములచే ననునయించుచు నీసంగతి తల్లివండ్రులతోఁ జెప్పవలయును. గామందకి యనలోకితం దీసికొని యక్కడకు వచ్చెను. లవంగికబోధింపఁగా నపుడు మాలిని యోగిని ననుస్మరించి యమ్మా! మీకుఁ గుళల మాయని ప్రిక్షించెను. భూరివసుఁ డన్నమాటపై రాజు నందనునకు మాలినియను న్నాఁ డనువారితో విని మనసువ్యాకులముగా నున్న యాయోగిని సంసారులతోఁ నేని హముచేసిన సన్యాసుల కుళలమడుగవలయునా సంసారులతో సంబంధమే కలిగించుకొనకుండిన వారుసంబంధబాంధవ్యము లేకవిచారింపఁగలదు. లేకపోవును గదా! యని సందిగ్ధులమాట లాడెను. దానివలన మాలిని తపస్విసాయమును చెలిసికొని యమ్మా! మీరేలవిచారించుదు. నాతండ్రికి రాజుం బ్రసన్నుఁడీసికొనుట ముఖ్యముగాని నందనుఁడు కురూపి యొనఁగేమి పృథ్వియైన నేమి, నేనేమైన నేమి, ఇంతకు నాదిగి యిట్లున్నది. అని వగవఁ దొడఁగెను. లవంగిక తల్లి! మాలిని ప్రసికింపుమని ప్రార్థించఁగా గామందకి యోనీ! వివాహమునను దైవాధీనము, నానలననేమన్నది, మున్నెన్నె వివాహములలో నొకరికేఁబడినది కన్యలు వేరొకరికి భార్యలగుట మనము వినిలేదు, మాబోంట్లుపడేందుఁ జనదుగాని యీపనులు నాహుతక సాధ్యములని గ్రహింపుమనిచెప్పెను. ఆపుడనలోకిత యమ్మా! మాధవుఁ డిక్కడ వేదసపాలైయున్నాఁడు మనమిక్కడ నాలస్యముచేయరాదు పోనలయు నుంఁగా నె కామందకి లేచి మాలినితోఁ జెప్పి బైలు దేతును. లవంగికతో మాలినియు మేమిదిగి లోనికిఁ జనియెను.

ఒకనాఁడు సాభాగ్యవృద్ధి ననునట్లే మాలిని లెట్టి భంకరాలయమునకుఁ దీసికొనిపోననున్నదనియెఱిగి కామందకి యిక్కడికిఁగి మాలినితో నీవ్వరాలయోగినియను లోఁ బువ్వులు గోపికొనివర్తము రెన్నుని లవంగికతోఁ గూడ నామెను పంపినిదుకొని యందుఁబోవుచు వకరండునిచే మాధవుఁ డిక్కడకు వచ్చునున వారితో యంపెను. మాధవుఁడు వీరికన్న ముందుగ నచ్చటికిఁగి యుండఁగా మాలినిలవంగికలు కామందకితో వచ్చి పూలు గోయుచుండిరి. ఆపుడాయోగిని మాలినిని పువ్వుములు తోయుటవలన నలసితివి రమ్మనిచేరఁబిచ్చి కూర్చుండి బెట్టికొని రహస్యముగా సమీపముననున్న మాధవుఁడు వినునట్లు నిన్నుఁ బరిణయ ముగుటకై మాధవుఁడు మిగులవిరాళిచెంచుచున్నాఁడు; ఆరనిప్రాణములు నిలువనేమి! యనుననుమానము కలిగి యున్నదనిచెప్ప లవంగిక విని యమ్మా! మాధవుఁకంటె నెక్కుడు సంతపాలుగున్నదని మాలినియొక యంతర్ముఁ జెప్పవలయుగా మాధవుఁడవిని

యాచంసాగరమున నోలలాడుచుండను.

ఇంతలో బుద్ధరక్షిత పరుగెత్తుకొని వచ్చి రక్షింపుడు రక్షింపుడు మాచెలి
 గొయ్యె నుదయంతిక బంధుగులతోఁగూడ మదించి బోను బద్దలు గొట్టుకొని బైటలు
 డిన పెద్దపులి బారి కగ్గరుయ్యెనని యజచెను. మాలతీ లచంగికలు తొక్కువడిరి;
 మాధవుడు వెన్ను బైటికివచ్చి పులియెన్నట నున్న దని కేకలిడిన. మాలతీ సంతోష
 మును భయమును గదుల నాతనింజూచుచు లచంగికతోఁ జెలి యాయన క్రూరమృగ
 ముకడకుఁ బోఁడుగద! యనిచెప్పి భయపడినాడెను. కామండకి మాధవుని యెద్దికి
 నన్నీ నిలువబడి పులివంకఁ జూచుచుండఁగా మదయంతిక పులికి సమీపించెను.
 మాధవుడు తాను చూచుముగానుంటిని మదయంతిక యెద్దికి పులిచేరినది యెట్లుగనో
 యని చులబడినడుమంక రాజగృహములో మాలతీని నందుచుచ్చి వివాహముచేయుట
 నిష్ఠుమమైనవారలఁ విని యాయువుద్రవవారల మాధవునితోఁ జెప్పవలెనని యాశ్వ
 రావుముము దగ్గఁజకు వచ్చుచున్న మకరందుడు చూచి పులితోఁ గలియబడి పోరి
 చుంపి మదయంతికను విడిపించి తనపరాక్రమమును జనులుపొగడుచుండు నామృగ
 ము గోళ్ళచే నిండు గాయములపడి యొడలు తెలియక నేలబడియెను; మదయం
 తిక గూరినది బట్టుకొనియెను. అదిచూచి కామండకి మాలతీని మాధవుని లచంగికను
 దీసికొని యున్నట్టికిఁ బోయెను. స్నేహితుడు మూచ్చుండినది చూచి మాధవుడును
 సావ్యానిలి నేలవ్రాలెను. తక్కినవారుకామండకి వీరినెఱుఱికింపువాని వేడకొనిరి.
 మాలతి మాధవుఁడు బట్టుకొన్నది. కామండకి కిమిందలూచకమును మాధవమకరందుల
 డెఁగిల్లి వారినిచూచును మాలతీమదయంతికలచేత విసరించుచుండెను కొంత వేడి
 కష్టమును తెలిపిఁజె దిరి. మకరందుడును మాధవుడు నొకిరినొకిరు కొంగిలించుకొని
 రి. మదయంతిక బుద్ధరక్షిత యిదివఱకుఁ దనతో నపుడపుడు నిద్రించివెన్నమనన్వన
 నుకరందుడు తెన్నుంగాపాడినందులకును బులిచేఁ జెల్లలుతని జీవించియున్నందులకును
 ద్దనమును బొగడి యెక్కుడుగా ననురాగము నృదిపాంచ గిన్నలార దగ్గఱనుండి
 చూచుచుండెను కామండకి మకరందునితో వత్సా! వైవనశమును మదయంతికను ర
 గ్గించిని నిని పొగడి మాధవునితో బిడ్డా! నీవు మాలతీకిఁ బ్రీతివానము చేయువాఁ
 గా నన్నా! నాప్రియమిత్రుడు క్రూరమృగము గోళ్ళచే ప్రణేతిగాఢ్రుఁడైకం గాంచి
 మూచ్చుని సోప్రాణములు దేర్చిన యీమెకు నేను బూర్ణముగా నిధనుడ నైతినిని
 మాధవుడు మనవిచేయ నింతకంటె ముక్తమేమన్నదిని యిందఱును సంతోషించు
 చుండెరి ఇంతలో నొకపుక ఘోషకొనినది విని కెల్లెనా! రాగానా నాయును

యియుంచి మాలతిని నాకొనగివారు కావున వారిని సంభావించుటకు నీవు వేగముగ నింటికీ రావలయు నని నీయన్న నందనుడు నీతోఁ జెప్పు మనియెనని మనయంతిక తోఁ బలికెను. అపుడు మకరందుడు మాధవా! నేనీవర్తమానమునముంచు విని నీతోఁ జెప్పటకే వచ్చుచున్నంత నావ్యాఖ్రమువారలఁ బడనున్న మనయంతిక యొడ్డకుఁ బోవలసివచ్చె నని నుడివెను. మనయంతిక చెరీ! మాలతి మనమిరువురము నొక్క చావలోఁ బుట్టి పెరిగితిమి, నీవుపుడు మాగృహమున కలంకారము వగుచున్నానని యామెఁగొఁగిలించుకొనియెను. కామండకి, నీకు మాలతి పనినెగా దై నందులకు సంతసింపునని పైకిఁ దేటరడ నీక మనయంతికతో నెకసక్కము లాడ నామెయిదియంతయు ఏ యాశీర్వాదప్రభావమని యోగినిం బొగడి బుద్ధరక్షితా, రమ్మ మనము రాజుగారిని గౌరవింపఁ బోవు మని పిలువఁగా మకరందుని మరల నెప్పుడు చూడెదనో యనుకొనుచుం బోయెను

మాధవుఁ డీవారతా విని హా! మృత్యుశతంతువువలె నున్న నాయాననేటితోఁ దెగివడి విచారించిన నేమిఫలమని నిట్టూర్పు విడుచుచుండఁగాఁ గామండకి నీ తాన్! యిదివరగదు. రాజుగారి కొరులకన్యలపై నధికార మెక్కడిది? భారీననుడు గణికన్యకాజనముపైఁ బ్రభువులకు స్వతంత్రము కల దనినదాని కర్థమిదియే: నిజకన్యకలలోనిదా యీమాలతి? కావున నందునునకు మాలతి విచ్చుట కధిపతికేమి స్వతంత్రమున్నది. నీవు దైత్యముతో నుండుము, నేను నాజాగ్రతిలో నె యుంటిని, వాస్త్రాణములు భారవోషియైన మిమ్మిరువురను గూర్చక మానని చెప్పెను. మకరందుఁ డిమ్మా! చిన్నవార మైనమమ్మ రక్షించుటకు నీచే భారము! ఓషితతో మాయుడఁ బ్రసన్నురాలవు కమ్మని మనపిచేసెను. ఇంతలో రాణిగారి సెల వైన దని యొకఁడు వచ్చి చెప్పఁగా మాలతి కామండకి వెంట మాధవుని దిగితిరిగి చూచుచుం జనియెను. మాధవుఁడు నాకీజన్మ మింతటితో సరి, నెచ్చరీ! మకరందుడా! నీవుప్రాణమును రక్షించినందున మనయంతిక నిన్నె కాని యెరులఁ గామింపదు, మనము వరదాసింధుసంగమున స్నానముచేసి పోవుడము రమ్మని మకరందుఁ బిల్చుకొని పోయెను.

కామండకి యోదార్చిసను దనకు మాలతి దక్కడను నిరాశతో మాధవుఁడు ఘోరఘంటుఁడు మంత్రసాధనము చేయుచున్న కరాళశక్తియాలయము కడ నున్న భృకానములో, భూతములకు నరమాంసమమ్ముచు మాలతిం దలపోసికొనుచుండెను. అఘోరఘంటుఁడు లోకభృగరాలైన కపాలకుండలతో నేను మ్రొక్కుకొన్నరీతి నీచేవి

స్వగానామే పోయి మేడమీద నిద్రపోవుచున్న మాలతి నెఱుగొనివచ్చెను. ఆ మాలతికి వధ్యునిహస్తములుగల మేము వేసి యఘోరఘంటుఁడు దేవతార్చన చేయుచుండగా మాలతి హా! తల్లి నన్నిన్నిదినములు పెంచితివి నేటిలోనికి నీకంటి కగిపడ నని యేడునసాగిన మాధవుఁ డాకంఠస్వరము విని యానవాలుపట్టి యేమిది! మౌలితి యిక్కడికేల వచ్చినది? ఇంకొకమాటు చూడఁ గలిగితినిని యిక్కడికి బోవునప్పటికే బూదనాలించి యఘోరఘంటుఁడు కత్తిదూసి దేవీ! నీకుఁజెప్పకొన నట్లీకానుక నేచ్చుచున్నా నని మాలతిమెడ దగనఱకఁబోగా మాధవుఁ డుండుమందు ము పాపాత్మా! యిది యుజెఱుగ నుతీకి యాతఁడేతిలోని కత్తియట్లుకొనియెను అపుడుమాలతి నాథా రక్షింపుమని యాతనిం గొంగిలించుకొనియెను. నీవే ట్లిచ్చటికి వచ్చితి నని వానికరి నొకఁడిగొని దైవనగమున కిచ్చుకొనవచ్చుచుండెడిది. ఇంతలో మేడమీద నిద్రించుమాలతి కనబడక జెడకుకొనుచుండఁగాఁ గామంధకి నిద్రవృత్తిఁజూచు యఘోరఘంటుఁడు మాలతిం గరఁగి దేవాలయమునకుం గొనిపోయినాఁడు, మిఠాగుడిదుట్లు ముట్టిదవేయుడని వెదకువారలతోఁ జెప్పఁజూపెను నక్కడికి వచ్చిరి పొగ్గవుఁడు మాలతిని పాకకన్నుగించి యఘోరఘంటునితోఁ బోకి చంపెను.

పిదప నందఱుం డెండ్లికొడుకుం గావించి రాజుగారు ఘోరమనియింటికిఁ గర్తవరానిండిరి. కామంధకి మాలతినిఁ బెట్టికూడఁడు కేయుటకు ముందు కులచేవలెకొను క్కంఠవలయునని మిమిపెట్టి లవంగికితోఁ గూడ నామెను గుడిలోనికిం గొంపోవుచు, మకరండునితోఁగూడ మాధవుని గంభీరయములోనికి ముందుగాఁ జనియించు ననిచెప్పెను అట్లుపునిఁపు నిమిషముకేగి నిర్భలయములో నొక్కఁడనుండిరి. నాహా నీశశమలతోనేనుఁడు నేక్కుమాలతియగుడి నిగ్గిఱకు నచ్చలవంగికాకామంధకులతోడి గునప్పటికొకఁడు పశ్చరముతో పాపాహంకారములైన నగలు చీరలు పట్టుకొని వచ్చి కామంధకి కిచ్చి యమ్మా! రాజుగారేగలను మాలతి కలంకిరించవలయు ననిపెలివిచ్చి రనిచెప్పి సరియని యామె సమ్మతంప మరలనేగెను. కామంధకిలవంగికా నీవు మాలతిం దీసికొని దేవళములోనికిం బనుము నేను వీడుతెచ్చిన నగలను బరిక్షించుచు పిదప లోనికి వస్తుననియను. అట్లు లవంగికి లోనికేగి పువ్వులు పసుపు కంఠమి మాలతికిచ్చి దేవి బూజింపువానిన, “నోనీ నన్నేల పాదపెట్టెమని, దుష్టమోక్షని యట్లు నిరసి, కార్మిక్కి యాపనవలన నాయానమేకాని నామనస్సుకు సంతోషము లేదు, నీవినాయక బాణసఖివి, నాయందు దయగలరావ వైతివేది మాధవుఁడముఖమింకొక్కనివారి నాకింకొకఁడవు” మని లవంగికిం గొంగిలించుకొని వచ్చి గూర్చియున్న రా

రుఁడైన యాతనినికేము గృహింపకుండ జేయుము, నాప్రాణము నాకెంతో యిష్ట
 టి పెండ్లివారక తలంచుకొనిన బరువుగాఁ దోచుచున్నది, నన్ను రక్షింపనలయు
 నని యామె పాదములయొద్దబడి కిన్నులు నీరుగ్రమ్మి చూపుకనఁబడుకుండ నుండఁ
 గా మకంబుపిత్తోఁ గూడి యామాలతి చెప్పు వాక్యములు వినుచు నాకారముం గాం
 చుచు సంతసించు మాధవునికి లనంగిక తనవద్దలకు రమ్మని సంజ్ఞ చేసెను. వెంటనే మా
 ధవుఁడు లనంగిక యున్నస్థలమునకు వచ్చి నిలిచెను. లనంగిక దూరముగాఁ దొలఁగె
 ను. ఆపుడు మాలతి లనంగికయే యక్కడ నున్నదను నూహతో మాలతి సఖి యని
 గో నీవు నమస్కారము, నన్ను గరుణింపు మనుచుండిన నెమ్మదిగా మాధవుఁడు నీ
 వేమి యాయాసమునొందెదవు? లేచివేమతో నన్నాలింగనము చేసికొమ్మనియెను.
 త్వరగా మాలతి లేచి నన్ను సుగ్రహించితివి గదాయని కాఁగిలించుకొని ప్రాణనాథుని
 తో నిప్పు డాస లుడిగిన వని మనవిచేయు మాతనిచే గ్రుచ్చబడిన యాహుతిపాతక
 నామాయగాఁ జూచుకొనుచు నీకింకమున నెల్లపుడు ధరింపుమని తనమెడలోని పూలు
 దండదీసి మాధవుని గళమున వేసి ముఖమునంకఁ జూచి సిగ్గుచగి లనంగికా నన్ను
 మోసపుచ్చివా! యనిన మాధవుఁడు సఖి నీవేమి నీవు చూచుకొంటివిగాని నామొ
 లజడిని గనుపెట్టలేదుగదా! యనియెను. కన్యకలయాచారమునకు విరుద్ధకార్యముం
 జేయఁగూడ దని సంకయించు మాలతియొద్ది కపుడు కామంధకి వచ్చి బిడ్డా! యీతి
 గకొలుకు నీవును నీకై యీతఁడును బలుసంతలపా లగుచుండి యిపు డీహింసామేలు?
 మాధవా! యీకన్యం బరిగ్రహింపు మని పాణిగ్రహణము చేయించి యన్యోన్యము
 రాగముతో వధికాల్లుచుని దీవించి సజుపదేరిము చేసి, మకిరంగునకు మాలతీనిమ్మి
 మై రాజు పంపించిన వివాహాలంకారములతో మాలతినలె వేసమువేసి, పెండ్లిఁడు
 లపై మాలతినలెఁ గూర్చుండ నియోగించి మాధవుని మాలతిన మిరిక్కిపెనుండి నదిలి
 యీతోటకావలనున్న చెరువునకు సమీపమునఁ గల మాయాశ్రమమునములో నుండు
 డు, వివాహసన్నాహ మక్కడ యనలోకితచేఁ జేయఁబడుచున్న దని యంపెను. ఈ
 కరండునకు మాలతీవేషమువేసి కామంధకి నేర్పగా సంపదనికిఁ బెండ్లిచేసింది గృహ
 కేశాధిపము సంపదనియింటికిఁ బెట్టికూతుం దీసికొనివచ్చిరి పిదప కామంధకి చేయ
 నలసివాని బుద్ధరక్షితాలవంగికలతోఁ జెప్పి తనయాశ్రమమున కేగెను. నాటిరాత్రి
 శయ్యపై నుండి సంపదండు మాయామాలతి నెంత బలిమాలినను సమృద్ధింపఁజేయునఁగొం
 తరాత్రి యైన పిదప లనంగికయు బుద్ధరక్షితయుఁ దప్ప సంపదలు బగులుచేసిక గుం
 టెనునునందరిని గాఢ నిద్రయందుండఁగా “నీరుప్పుాలు చిన్నరసమున నె యింటిని

కావున దీనింగలసిన నొట్టని లోపగించి యెవరికిం జలియనండు గృహము జెలెలిపోయెను. అది కనుపెట్టి బుద్ధుఁడైత మదయంతిక యొద్దకు మెల్లఁగఁ బోయి నందనుడు మా లతిపైఁ గోపించి లేచిపోయినాఁ డని చెప్పి మనము మాలతికి బుద్ధులు చెప్పినలయను, నప్పుని యాపహతింటిలోనికి బిల్చుకొని వచ్చెను. వారిరాక చూచి మాటలాడనం డి ముసుగుఁ జెట్టుకొనియుండుమని గుమ్మమునొద్దఁ గాచుకొనియున్న అనంగిక మక రండునకు బోధించెను. మదయంతికతో బుద్ధుఁడైత యక్కడకు వచ్చి చెల్! మీయ న్నకోపగించిపోయినందునఁ గలతెనొంది వేదనచే నలసి మాలతి యిప్పుడు నిద్రపోవు చున్నట్లున్నది యని ముసుగుఁజెట్టుకొన మకరండుని మదయంతికకుం జూపి యీ మే లేయనకు నీవీ వంచముమీఁదఁ గూర్చుండు మని దానిపై నాసీనురాలిం జేసె ను. ఇప్పుడు మదయంతిక బుద్ధుఁడైతా! మాయన్న చిన్నవాఁడును వంచించెద్యలు తెలి యనివాఁడును గాఁడు; ఏదియో తెగినంత కారణము లేకయె యట్లు కోపగించెడు; మాధవునకు నీమెఁద గలనందంధమేమైన నెఱిగియుండవచ్చును; నాఁడు పులియల్ల దిలో మూర్ఖవోయినమాధవుని నాశ్వానించుటకై యీమె కాగిలించినది; ఇట్టి రే మేచి నతఁడు విని యుండవచ్చుని మాలతిపై నేచిములు చెప్పమండ, అనంగిక మాచె నిట్లు నేరముజేగు. నూతనవ్యావు లట్లుండరా! మాధవుని గొడవ యేలయెత్తెదవు, నాఁ డుననవునకుండు, బులిగొక్కచెట్టులు తినినపుడు కాగిలించుకొన్న డెంగులకో యె ణఁగివా! యని లోలోని నెవ్వఁడు నెత్తిబొడుపుగా ననియెను. ఆమాటపై మదియం దిగు మకరండునిపై ముసువాటి యహహా! యరఁడు మనిచివాడు లెనఁ దిమునంగు లక్కమునెఱుక నన్ను రక్షించినాఁడు; అతఁడుగదా నాఁడు నన్ను గాఁడొనఁగి వాఁ డని యూహ్యతచ్చి జేసె నభివయింపనానెను. అనంగికయిప్పుడు మకరండు కొలుకే గి దా నీవీయనట నింగుచున్నానని నోసే మాలతి యొక్కైన స్థిభివయించితఁ గారి వేయికాచని మదయంతిక మృగముగాఁ బలికెన “నీవు నాయొద్ద దాపరికము జెట్టకము, ఇక్కడనున్న మనమందఱము నొక్కటియే కావున నీవు మకరండునియిందెట్టి యపు ప్రసాదమును గలిగి యుంటి”నిని బుద్ధుగించి సదృశినాయమును మకరండుడు ముసుగు లో నుండి విని సంపదించునట్లు పలికెచెను. బుద్ధుఁడైత యిప్పుడు నీవు నాయుండు న వ్యాధిము గల్గువాన వై నయివల నొక జేళి మకరండుండు నీయెరుటఁబడిన నీవేమి చేసె చుటఁ జెప్పమని మదియంతిక నడిగినఁ గన్నుల నీ నాయుటఁబట్టినగాని యానందిం

యాతనికి స్వాధీనురాలనయ్యెద నని సంతసించుచుఁ జెప్పి చెల్లరమ్మ, మాయన్నను వె
చకి బలిమాలి యిక్కడికిఁ దీసికొని వత్తుచుని లేవబోయెను. మకరందుడు ముసుఁగు
తీసివేసికొని యామె చేయిపట్టుకొనియెను. సఖి మాలతీ లేనినావా! యని మదయం
తిక యానైపునకుఁ జూచి భయపడిన నీవేల బెదరెద నని మకరందుఁ డోదాచెను. నీ
నిమిత్తమున నీమె పటుపరితాపమునఁ గుంచుచున్నది గాన దీనిం బరిగ్రహింపు మని
యాతఁ డామె కొప్పగించిబుద్ధుఁడైత మరమిపుడు మాలతియన్న చోటికిఁ బోవుదమని
మాలతియు నిట్లే తనపంతమును నెగ్గించుకొన్నదా యని మదయంతిక యడుగఁగా నా
నని యామెచెప్పెను. అందఱునచ్చటికిఁ బెరటిరారిని వీధినిబడి పోవుచుండఁగా
నారత్నకథలులు మకరందునియం దనుమానముగలిగి పట్టుకొనిరి. ఇంతలో మాధవు
నిచే నందఱునింట నేమి జరుగుచున్నదో తెలిసికొనుటకై పంపఁబడిన కిలహంసుఁడు
కాతరపడుచున్న బుద్ధరక్షి తాడులంగలసికొని వారినివెంటఁబెట్టుకొని మాధవుఁడన్న
తావునకుఁ ద్వరగాఁ దీసికొనిపోవుచుండెను.

అట నాశ్రమవనములోఁ జెలుపుగట్టిననున్న తాత్పర్యముపై మాధవుఁడు మా
లతియు నవలోకితయుఁ గూర్చుండియుండిరి. ప్రణయకలహముచే మాలతి మాధవుని
తో మాటలాడక మానమునుబూని యుండఁగా నామెను మాటలాడింపు మాధవుఁడు
నవలోకితయుఁ జనుతొక్కిరముగాఁ బ్రయాసించుచుండిరి. అమాట లధోరణిలో లుం
గకమాట రాఁగా మాలతి యేడువఁ జోచ్చెను. వీల యేడ్చుచున్నామని వాడుడుగని
నాప్రాణసఖయగు లవంగిక ద్రుగ్ధుఁడమునఁ బడియున్నది. ఇంకిమి నామెరా లేదేమి
చిక్కునొందుచున్నదో యని దుఃఖించుచున్నానని చెప్పెను. నందునంట జరుగుచు
న్నదిశేషములు తెలిసికొనివచ్చుటకుఁ కిలహంసునిఁ బంపియుఁజేయిమిగదా! యింతలో
నే విచారమేల యని మాధవుఁడు పలికి యవలోకితం గిని మనచుకండునకు మాయం
తికామాధము కలుగుటకేమైన సందియముకలుదా యనియడిగెను. మరచిట్టరక్షితియు
ట నిపుణుఁగా నందునఁ బగిన ప్రయత్నముచేయుచుండ మదయంతిక లోభముకలుగు
ననుటకు సందియమేమని యవలోకితపలికెను.

మకరందునకు మదయంతిక లభింపన పని చెప్పివారికి నాచేగునంటి పా
యగఁపురి పరస్పరానురాగమునకు మూలకమునైన యానందమునకు మూలమునకు
గా నిచ్చెనని మాధవుఁడు చెప్పించిరి. నవలోకిత యవలోకిత ముచు

చప్పుడు విసవచ్చుచున్నదనగా మాధవుడు ముందుజూచి కలహంసుడడె వచ్చుచున్నాడనిపలికెను. మాలతియుఁ గలహంసుఁడు వచ్చువైపునకుఁ దేటిపారఁజూచి కలహంసుని వెంటఁబడి వచ్చుచున్న మదయంతిక నానవాలుపట్టి యదిగో! మందయంతికా లాభముననైన యానందాతిశయము మీకుఁగలుగుచున్నదని మాధవు నుద్దేశించి పలికెను. అందుల కారఁడు సంతసించి తనకాశుభవాతఁడెల్లినవారికి వకుళ మాలను బహుమానము నిచ్చెనని నుడివియున్నాఁడు కావున నాప్రకారముగా నా పూలదండను సంతోషిస్తూవుకముగా నామె మెడయందునైచెను. పిమ్మట బుద్ధరక్షి తరొక నెనలొకిత లక్షించి బుద్ధరక్షిత తనప్రయత్నమును బాగుగాఁ గొనసాగించినదని పలికెను. అంతట మాలతియును దనప్రియస్థు యగు లవంగికకూడ వచ్చుచుండఁ గాంచి యదిగో నాప్రాణస్థు లనంగికకూడ వచ్చుచున్న దని యానందముతో నుడివెను.

ఇంతలోఁ గలహంసుఁడు మదయంతిక బుద్ధరక్షితాలవంగికలు తత్తరపాటుతో నదిటికి వచ్చిచేరిరి. ఆపుడు కలహంసుఁడు తస్వ దక్కినవారు మాధవునితో రక్షింపనలయు రక్షింపనలయు మకరందు నాకక్షకభటులు ముట్టడించిరి; ఈకలహంసుని నెలన మేము మిమ్ముచేరఁగలిగితి మని విన్నవించిరి. కలహంసుఁడు స్వామి! తరువారఁ గలకలము వినఁబడినది, కొంతసేరనిచ్చి యాయాకక్షకభటులను గలసికొన్నట్లు రెలఁచెననిచెప్పెను. ఆపుడు మాధవుఁడు మదయంతికతో నీకుక్షేమమా! నీవు మాయంటి కలంకాలము కైతివి గదా! యనిబుజ్జగించి మీరెవ్వరును భయపడకుండు నిజఁఖరవిదారీతిమహాక్షూరతార్థ్యులుండగు మామకఁడనుని నెండలు ముట్టడించినను నాతనికింఁదయు హాని కలుగనేరదు. ఆయినను నేను నాచెలికానికి సహాయముగా నేనెదనని కలహంసు వెంటఁ గొనిపోయెను. ఈవృత్తాంతమును గామందకిఁక డెలియఁ జేయుండనియవలొకితా బుద్ధరక్షితలను బంపి లవంగికతోమాధవునకు విరోధులమిఁదిజాగ్రతగా దుముకివలసినదని నార్తచెప్పిపంపి మదయంతికయు దాసుగొంతనే పటఁగూర్చుండి యుండి, లవంగిక యింకనురాజే, ముందుకుఁబోయి చూచివచ్చెనని మాలతి కొంచెము చెట్టలోనికి నడువఁగా నదివజ్రకుఁడనగుచున్న యఘోరఘంటుని జంపి తన్నవమానపఱచిన మాధవున కేమి యపకారము చేయుదునా యని వెదకుచున్న కపాలకుంఠిల గూమె యెంతిపాటుగ నుండుటమాని యాకాశమున కెత్తుకొనిపోవుచు నీ

కంతయేడ్చినను సరే నిన్నువిడువక శ్రీపర్వతముమీదికిం గొనిపోయి ముక్తియుక్తులుగాజేసి చంపి మాధవుని కర్మసేయకమాన నని బెరరించుచు బోయెను. నేనొక్కతె నక్కడనేల మాలతియొద్ది కేపోయెద నని ముదయంశికలేచి ముంచుకు నచంచుచుండగా అనంగిక వచ్చినది వాదభయలును మాలతికై వెదకిరిగాని యెక్కివను గనఁ

నందనుని వివాహమున కడ్డువెట్టెననియు ముదయంతికం గొనియె ననియు రాజా మిగులఁగోపించి యరసిం బట్టుకొనుటకై నేననంపియు వారువారు చేయుచున్న యుద్ధము మేవమీదినుండి వెన్నెలలోఁ జూచిచూచి రసనేన మాధవుని హయఁదైన మకరందదు పరాక్రమమున తోర్వక క కాశికలగుటకు సంతసించి మాధవమకరందదు దిల్లిచి వారి వారి కులమును జన్మయును విని ననినర్థము మీఁకంభావించి బహుమానము లొసంగి పంపెను

పిదప వార్తలు తోఁటలోని దమతహనియలగుఁ దమజయహాళ లెల్లు నుత్సాహముతో నాపూఁదోట కుప్పొంగుచుచున్నది. అప్పుడు ముదయంతికాలంగకులు కనబడి మాలతియెందోపోయెనని చెప్పిరి కాశికవాసఁజేరించుచునొక కేళఁగానాంకి యొద్దికేసినదేమో యని యిచ్చటికిఁజని యక్కడనులేమిని నడవులందు పోవుచు విచారించుచు లేడట నెమిళ్ళలోనగు జంతువులను మట్టాలనుగనబడిన వానినెల్ల నొడలు మఱచి మాలతి యెండు బోయెనని యడుగుచుఁ బిచ్చినారితెరిగగుచుఁ గుచకు బృహద్రోణిపర్వతముమీదికిఁబోయి నర్చేష్టించియు మాధవుడు పడిపోయెను. పిదప గుఱుమునాపుకొనలేక మకరందదుఁడు నెట్ల మాధవుని కంటె ముంగి నిచ్చినొందెదను, నేనీరక గుఱుముచు జూడజాలన; ఈపర్వతముమీదినుండి ప్రవ్రసనహించుపాటొకవిధిబిల్వం బడిప్రాణము విడుతునని నివసించుచుండెను. అప్పుడు నాగావని శ్రీకృష్ణ లపర్వతముమీద నడవ్వుచుండ్ర ప్రభావముతోనుండి కానుంకి యందు గొంతుకు లిగి యున్నదికావున మాలతీం గొనివచ్చిన కపాలకుండలంబును మాలతీనక్కివనేయించి యామెయిచ్చిన పొగడదండ నానాబలుగావట్టుకొని దివ్యజ్ఞానముచే మాధవు నుకించులు బృహద్రోణిపర్వతమున నుండరం తెలిసికొని యక్కడనున్న కానభిన్న మకరండుని యుద్ధముచు మార్పినరకు మాధవుని నిగిలెత్తి యక్కడకామెను వేసమునగి విడిచినట్లును అచ్చటికిఁ జచ్చిగాలి రెట్టిదనుచు మాధవుడు మేల్కొనిన న్నిచ్చగులే

పినాను మాలతిగా య దిక్కలు గాదుచుండ సాదామిని యాపాగడపువ్వులవండ్
 చేసియున్న చనుసంగతి యంతయునుజెప్పి మాలతిబ్రతికియుండినదనిన శుభవార్త
 కాగుగాఁ జెలియఁజెప్పి తనమంత్ర స్రభానమున మాధవుని మాలతీనుంచినచోటి
 కే కొనిపోయెను. అందులకు మకరండు నర్జునండును నుద్భావనములోనున్న
 కామంకి ముదయంతికానుల కీవారతఁదెప్పనలయునని బయలుదేలి మాలతి లేచు వి
 చారముతో కామంకియు ముదయంతికయు లనంగియుఁ జిన్న నాటినుండియు
 జరగినవర్ష జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని యేడ్చి యేడ్చి మునుపటిఁదిలోఁ బడిప్రాణములు పోఁ
 గొట్టుకొనునంతగా నక్కడకువచ్చి వారిమాలతీ మాధవులు బ్రతికియున్నవారితయు
 యోగినిప్రభావమును చదివెను. ఇంతలో భూరివసుకు మాలతికానందున వారతఁ
 తెలిసి నందునఁడు రాజును బాదములపైబడి యోదార్చినను శాంతినిొందక శివాలయ
 ముకివచ్చి నుండిమునఁ బడుచున్నాడను గ్రహించి మాలతీమాధవులు గామంకి
 యొద్దికిఁ దెచ్చుచున్న సాదామిని యంతలో నప్యంతై యుక్తికాతనినివారింపఁ
 బోయెను. భూరివసుడ గొల్లోఁ బడఁబోవుచున్నవాడను కలకలముచిని మాలతి హా
 రిండ్రి నానిమిల్చిమై నీశోభనశరీరమును నెహ్ని పాలుచేయుటయు సిగ్గులేనిదానను నేను
 ప్రాంతయే యున్నానని కేక వేసిమూర్ఛిల్లెను చేతులమీఁదవేసికొని మాలతినీ నెమ్మది
 గాఁ గామంకికి మొదలైనవారున్నచోటికి మాధవుఁడు కొనివచ్చెను. అప్పటికి సాదా
 మినియు నక్కడికిఁబచ్చి కామంకికి నేనమ్మా నీపూర్వకృష్ణురాలనై సాదామిని నని
 ప్రొక్కనఁ గామంకి యామెం గొంగిలిండుకొనియెను పిదప దాను గి పాలకుండల
 ను బంపిమాలతియొద్ది పొగిపిపూలవండ్ యానవాలుచెచ్చి మాధవుని మకింపని ప్ర
 శంకంబును భూరివసుని భూరప్రయత్నము మాన్పుట మొదలన్ని నృత్యంతములుచెప్పిన
 గి. మాలతీయంకిఁ దెలివినొంది యెంతిగ్దలవోయితిని లేచి చేరవచ్చుననిలచు కా
 మంకి పాదములపైఁ బడియెను. లెంపొసంతోషముతో రాజుగారు భూరివసుకు
 మాధవుఁడు గుణములును సర్వంశమును విద్యయుంబరాక్రమమును గలనాఁడు నీకుఁదిగి
 న నుక్తియొద్దఁదాతనిన్నేహితుఁడు మకింపఁడు నట్టివాఁడెకావున మాధవునకు
 మాలతీని నంపఁడు సమ్యక్తించినాఁడు కావున ముదయంతికను మకింపనకు నచ్చి
 పెండ్లి నేడునని జూబు వ్రాసె ననియు నది మాధవునకుఁ జూపుమని భూరివసుడి
 చ్చెననియుఁ జెప్పి సాదామిని యాయొద్ది నును గామంకి కెచ్చెను. దానిం బడివి

నతోడనే యందఱును మహానందమును నొందిరి. ఆపుడవలోకితయు బుద్ధరక్షితయు
 గలహంసుఁడును సృత్యగానములొనర్చి మొక్కిరి. సోగామిని పలన నింతశుభము న
 కుఁ గారణమైనదని యెల్లవారు నామెనుబొగడి యిట్టిమహానుభావురాలును శిష్యురా
 లునుగాఁ గాంచిన కామంధకి మహాత్మురాలని స్తుతించిరి. నిరాటంకముగా మాలతీమా
 మాధవులకు మదయంతికామకంచులకు వివాహసౌభాగ్యములు జరగెను. ప్రజలందఱు
 అు సత్తజ్జీవానందమునొందిరి.

భరతవంశస్థుఁడు వత్సరా జనునామాంతరము గల యువయనుఁడను నృపాలుఁడు కాశాంబీనగరమును బాలింపుచు నవంతీశ్వరపుత్రి వాసవదత్తయను పట్టపుడేవివలన సకలసుఖములననుభవించుచుండెను. ఈసత్పురిపాలకునకు సమర్థుఁడైనమంత్రి యాగంధరాఁయనుఁడను వాఁడుకలఁడు. రత్నములకు మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కిన సింహశర్దీపాధిపతి వాసవదత్తకుఁ దినతండ్రి. అతనికి రత్నావళి యనుకూతురు జన్మించినది. ఒకసిద్ధుఁ డామెనుజూచి యీకన్య నెవ్వరు పెండ్లి చేసికొండురో వారికి సర్వాధికారము వచ్చునని చెప్పియుండెను. అదివిని యాగంధరాయణుఁ డెట్లయినఁ దనరాజున కామెను పెండ్లిచేయవలెనని యెంచి సింహశ్రభుని యొద్దకుఁబోయి నీపుత్రకుమరయనున కిచ్చుని యాచించెను. వాసవదత్తకు సవతిసంభవించు ననునూహతో రత్నావళి నిచ్చుటకు సింహశ్రేంగుఁ డిష్టపడలేదు. పిదప బాగ్రభవ్యుఁ డనుకంచుకిని వాసవదత్త మృతినొంద నని చెప్పియక్కడకుఁ బంపించెను. దానిపై సంబంధము దూరమగు నను తలంపున రత్నావళిని దనమంత్రియైన ననుగూఠితో బాధ్యవ్యవసెంట నొకయోడమీఁద నువయనునియొద్దకు సింహశ్రపృథువుపంపుచుండఁగా సముద్రమధ్యమున నోడపగిలిపోయినది రత్నావళి సముద్రతీరములలోఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండఁగా కాశాంబీనగర పతాకుఁడు సింహశ్రవ్యమునఁడి వచ్చుచుఁ జూచి పట్టుకొని మెడలోనున్న రత్నహారముచేత నీమె యెవ్వరో గొప్పయింటి బిడ్డయను తలంపున మంత్రియైన యాగంధరాయణునకిచ్చెను అతఁడాకన్య నదివల కఱిగి యున్నందున నువయనుఁ డంతఃపురమున కేగినపుడు చూచుటసంభవించు ననియెంచి యతనికిం దెలియకుండ రత్నావళిని వాసవదత్తకు సమర్పించెను. రాణియాకన్య తనపితండ్రికూతురని యెఱుంగదు కావున సముద్రములో దొరకినందున సాగరికయను పేరుఁబెట్టి తనకడనుంచుకొనిప్రాణనాథునకుఁ గనఁబడకుండఁ గాపాడుచుండెను.

వాసవదత్త నసంతోషవములలో నుద్యానవనమునందుఁ దనకుఁ బ్రియమైన రక్తాశోకవృక్షముక్రింద మన్మథుని స్థాపించి పూజింపఁ బోవుచు నక్కటికిఁ దాముదయ చేయవలసిన దని వత్సరాజునొద్దకు మనవిపంపి తానును జెలికత్తెలును బనికిత్తెలును వెంటరా సాగరిక పశ్యేమనింపఁ బూజోపకరణములు పట్టుకొని కూడవచ్చుచుండనా చెట్టుక్రిందకున్న యంతకాలమునుండి నాపతికిఁ గనఁబడకుండ నీసాగరికంధాఁచి యిపుడేల యెవరు బెట్టినదియు ననిపించుచు "సాగరికా! మహాపానమురంధ్రైన పరి

చారికలయొద్ద గోరువంకపిట్టను బెట్టివచ్చితివి, కావున పశ్చేమిక్కడనుంచి నీవక్కడకు వేగముగఁబో"మృనిచెప్పి సాగరికను బంపివేసెను. అంతటరాజును దనవేడుకచెలి కాఁడైన వసంతకుని వెంటఁబెట్టుకొని రక్తాశోకము దగ్గలకు వచ్చెను. రాణి రాజున కదురేగి తీసికొనవచ్చి పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి సంతోషముగా సుతస్యము గావించి మన్మథునితోఁ బాటు తత్సమానుడైన తనపతికిఁ గూడఁ బువ్వులతోఁ బూజచేయుచుండెను.

రాణి యానతిపై సాగరిక నగదులోనికిఁ బోవుచు మాతండ్రిగారియూరిలోని మన్మథోత్సవములకును నిక్కడికిని భేదమేమో చూచి తరువాత పిట్టకొలుకుఁ బోవచ్చునని యొకపాదలోనుండి తానును మన్మథరూపము నొక్కదాని నక్కడనుంచి పూటించుటకై పూవులఁగోయుచు నావైపున దేవి రాజును బూజించుటచూచి 'అహా! మాయూరిలోఁ గామదేవునిప్రతిమను బూజించుచువచ్చిరి, ఇక్కడికిఁ మడుగుడు సాకారముగావచ్చి పూజఁ గొనుచున్నాఁడు' అనిసాగరికవంతపడి యోదేవా! నీదివ్య సంకర్షణము నాకుఁగూడ దయచేయుమని యచ్చటినుండియే యర్పించి యాలసియాకృతిచే మరసుచలించి విరహవేళమై యానోటువిడిచిపోఁ జాలక చూచుచుండెను. ఇంతలోవైతాళిపండు "నత్సరాజా! సాయంకాలమైనది, దర్శనమునకై నానాదేశాధిపతులు సభలోనికి వచ్చియున్నా"రని హెచ్చరించెను. వస్సరాజనుమాట వి నతోడి నె సాగరిక తన్నీతనికి యిచ్చుటకుఁ దనతండ్రి యంపియున్నాఁ డనుకంఠము ప్లిపికివచ్చినంతట నలవిగానిమోహమాతనియంకఁ బుట్టి యెవ్వరును జూడకముందె యచ్చటినుండి పోయి యొకచిత్తరువువ్రాయుపలకయు లేఖనియుఁ జేతఁబట్టుకొని కచ్చి. స్మరములోనికిఁ జని కూర్చుండి "హా! హృదయనూ నీవాద్యద్దభపుకపు యం దానవిడఁపుము! పుట్టిరచ్చటినుండియు నెడఁబాయని నన్నుఁడిని యొక్కమాట చూచినంత మాత్రమున నె యారనినేల యాశ్రయించెదవు!" అని కన్నీరుకెట్టుకొని యతనిప్రతిరూపమును జిత్తరువులకపై వ్రాసి చూచుకొనుచుండెను. చాలసేపయి తనచేతికి గోరువంకనిచ్చి యొకనువచ్చుటలేదని సుసంగత సాగరికను వెదకుదుఁ బంబదము చేతఁబట్టుకొని యచ్చటికివచ్చెను. సుసంగత చూడకుండవలయు నని పటమును దాఁచెనుగాని యది బలవంతముఁ బుచ్చుకొని చూచి "సఖీ! యీనీవువ్రాసిన వాశాన"రని యడిగెను నేఁడుమదనమహోత్సవములోఁ బూజింపఁబడిన మన్మథుండని సాగరిక బదులుపలికెను. నీరేవేదలేకుండ మన్మథుండఁ బూజింపఁ దన సుసంగత తూలికపుచ్చుకొని యొక్కచిత్ర సాగరికను సిద్ధుతోఁ దలంపఁకొనెను వ్రాసెను. అనిచూచి బుద్ధిలో

భీ! సుసంగతా నన్నిండేలవ్రాసితి"వని సాగరిక యడుగ నీవెట్టికాముని వ్రాసితివో
వానికి దగిన రలియునుడుట న్యాయము గనుక నేనిందు నిన్ను వ్రాయవలసివచ్చెను,
నన్నితరప్రీతిగాభావించి నాయొద్ద నీరహస్యములు దాంపవలదని బుజ్జగించి యుండు
యనుని యందామెకుఁ గల యనురాగమును దెలిసికొనియెను. నాకులజ్ఞ యధికమగుట
చే భయపడుచున్నాను. నీవెవ్వరితోడ నీసంగతిచెప్పకుమని సుసంగతనామె బతిమాలు
కొనెను. నీవంటిసుందరికి నట్టివాసపై మనసు తగులుట తప్పులేదు, నేనెవ్వరియొద్దను
జెప్పునుగాని మనదగ్గజనున్న శారిక బహుగ్రహణకైకల దగుటచే మనమనుకొన్నవి
పరులున్న గోటఁ గూడ మాటలాడునేమో యని సుసంగతయనుమానించి విరహతాప
మున నలందురుచున్న సాగరికకుఁ దామరాకులు లేతచివుళ్ళుడెన్ని శయ్యపట్టిని దా
నినిఁడఁ బుంపఁడెట్టి శీతలోపచారములు చేయుండెను ఉపచార మొనర్చికొలఁదిఁ
దాపమెక్కుడై "నభీ! దుర్లభపురుషులయందనురాగమున వచ్చుఫలమిదియే, నాకీక
మరణముతప్ప జేయలేదు, నీవేలయాయాసపడెద"వని చెల్లినవారిందుచు సాగరిక పొ
టుచుండఁ గోటలోని పెద్దక్రోతి గొలుసు తెచ్చుకొని యంతఃపురములోనికిఁ జొ
చ్చుచున్నవని యలబలముపెరిగి జనులు తత్తరపాటునొందుచుండిరి. అదివిని సుసంగ
త యటుఁ జూచునప్పటి కానానరము కదలిగృహమువైపునకు వచ్చుచున్నందున సాగ
రిక నామెబోధించి తొందరగాఁ జిత్రఫలకమును శారికాపంజరమును దీసికొనమఱచి
యదియావలకుఁ బోవువఱకుఁ జీకటిచెల్ల మఱుగునకుఁ దీసికొనిపోయెను. సాగరిక
కుఁ జిత్రఫలకము మాటజ్ఞప్తికివచ్చి సుసంగతతోఁ జెప్పునప్పటికిఁ గ్రోతి పంజరము
లోని పెరుగునన్నము దినవలెనని మూతతెఱచినందున పక్షియెగిరిపోవుచున్నది. అని
యొక్కడ నై నితరులకడఁ దమరహస్యముఁ బలుకునేమో యనుభయమునఁ జిత్రఫలక
మును నవలి దానింబట్టుకొన వలెనని యిద్దఱును బోవుచుండిరి.

క్రికంఠదాసుడను నొకఁడు చెప్పిన దోహదముచే నకాలమున రాజుగారుపెం
చునవమాలిక రాణిగారు ప్రియముగాఁ జెంచుదానికంటె మిక్కిలిగాఁ బూసినందున
నదిరాజుతోఁ జెప్పలయునని తోఁటలోనుండి వసంతకుండు వచ్చుచుండఁగా నుచ
యనుఁడు నిపుణిచే దేవియొద్దకు నవమాలికను జూచుటకు రావలసినదని వాత్సల్యం
పి యావైపున కొక్కఁడును వచ్చుచుండెను వసంతకుండు దపుడతఁగలసికొనియెను.
తానికను జూడకున్నను జూచినట్లై సాగరికను ముందుఁ జూచుటవలనఁ గలుగుఫల
మును దెల్పుకొని "వలపులుగొలుపుచుఁ గుసుమాయాధానస్థను బూనియున్న యీలత
కుంగు నేను జూచుటవలన దేవికిఁ గోపముగల్గించినవాడని నగును" ననుచు దోహ

దవిశేషమున కచ్చెరువడుచు చెలికానింగూడి నడచుచుండ నొక్కచెట్టుమీఁద గూటిలో నుండి పాజీపోయిన గోరపిట్ట సాగరికా సుసంగతలు మాటలాడిన వన్నియుఁ బలుకుచుండెను. ఆపలుకు లెవ్వరిపై వలపుగలిగి యేస్త్రీయన్నదో యని వారిద్దఱు నక్కడ నిలువఁబడి వినివిని యందులో నిపుడు జరగిన మన్మథోత్సవమునఁ బూజింపఁబడిన మన్మథుఁడనుమాటవలనను, జిత్రఫలకము మీఁద నెట్టి మన్మథుని వ్రాసినావో యట్లువంటి రతీదేవిని వ్రాసితీ ననుమాట వలనను రాజులోనించి యెవ్వరో కాంతతనప్రియుని సాంగత్యమభిలషించి చిత్రఫలకమున వానిని వ్రాసియుండును; ఆకన్య యెవ్వరై యుండునో యని వసంతకుఁతోఁ జెప్పెను. ఉత్సవసమయమునఁ బూజింపఁబడినవాఁడవు నీవే! ఎవ్వరోకాంత తనప్రియునిసాంగత్య మభిలషించిన దని నీవు మర్మముగాఁ బలుక నేల నాసంగత్యమే యభిలషించెనని స్పష్టముగా నేల చెప్పురాదని వసంతకుఁడు చేతులుతట్టి కేకలు వేయగా పక్షిపలుకుటమాని యెగిరిపోయెను. అదిమరలఁగదశీగృహముపైపునకె యెగురుచున్నందున వారిద్దఱు దానివంక నెచని యదికనఁబడనందున విశ్రమార్ద్రము కదశీగృహముం బ్రవేశించిరి. అందుఁ బద్మదళములతోవేసిన శయ్యంగాంచి యుదయనుఁడు విరహవేదన నెవ్వతెయో యిందు శయ్యించె నని చూచుచుండు సమయమున వర్షింపంజరము కనఁబడినది దానివలనవారు క్రోధివలనఁ దెలువఁ బడినందున శారకపాటిపోయినట్లును గూటిలోనున్నపుడు తనసమీపమున నున్న చెలులిద్దఱు పలుకుకొనిన మాటలిదివిని యిచ్చటికగిరినచ్చి పలుకుచున్నదనియు నెంచుచుండఁ జిత్తరువుపలక కానఁబడినది. అందు వ్రాయఁబడిన పురుషుఁడు తానే కాని తనసమీపమున వ్రాయఁబడిన కన్యయెవ్వరో యని విస్మయమొందుచు హృదయమున నామెయొకారముగాంచి రాజుసంతసించుచుండెను.

గోరువంక తమమాట తెవరియొద్దనైనఁ జెప్పిపోవునఁ భయపడుచు దాని బట్టుకొన నెంచిన సాగరికా సుసంగతలదికనఁబడక విసిగి చిత్రఫలకమైనఁ బోకుండఁ దెచ్చుకొందమని కదశీగృహమువంకకు వచ్చి పటములోని సుందరినిగూర్చి రాజును సఖుఁడును ముచ్చటించుకొనుట విని యామెను సుసంగత యొకపాదలోనికిఁ గొనిపోయినది పటములోని పనితను బ్రత్యక్షముగాఁ జూడవలయు నని తనరూపమును వర్ణించు రాజునకై సాగరిక సంతసించి గైర్మములెచ్చుకొనెను. అనురాగాధిక్యముచే యుదయనుఁడు పరపక్షుడై యసంబద్ధాలాపము లాడఁ జొచ్చెను అప్పుడు సుసంగతఁ సఖీ! నీవేనస్తువుకొఱకక్కడకు వచ్చిపో యావస్తువు నీయందేయున్నది, కొనుమని రాజునను నర్థముతోఁ జిత్రఫలకమును దెలుపునట్లు సుసంగత పలుక నామెగ్రహియిం

చి నీనిపుణభాషణములు నాకర్థముకావని యందునుండి వెళ్ళబోయెను. ఆమెను ని
లిపి సుసంగత తానే వెళ్ళి చిత్రఫలకముతెచ్చెదనని వెళ్ళగా రాజుచూచి నేనిండు
న్నాననీకెట్లెటుకపడినదని యడిగెను. నీవిండుండుటయేకాదు చేయుచున్న చిత్రఫల
కవృత్తాంతము మొదలు సర్వమును దెలిసినది, నేనిపుడే యేగి దేవిగారితో మనవిచే
సెదనని బెదరించెను. నిజముగా నదియట్లుచెప్పనని భయముతో బహుమాన మీయఁ
బోయెను. కాని యదిపుచ్చుకొనక, స్వామీ నేనురక యట్లంటిని, చిత్రరువు
లలో దను సన్నిధానమున సాగరికము వ్రాసినండులకు నాపైఁ గోపగించియున్నది, కా
వున నామెను మీరూరడింపవలయునని మనవిచేసెను ఆమెయెంచున్నదని యాదరము
తో నడిగి సుసంగతతోఁ బోయి వత్సర్యపాలుఁడు సాగరికం గాంచెను. చిత్రఫలకము
ను వసంతకుండు పట్టుకొనెను. సాగరిక 'సఖీ! యీచిత్రరువుబల్ల నా నీవుతెచ్చినదని
సిగ్గును భయమును గదురఁ జనసాగిన 'రాజా కోపగించినయీమెను జేయిపట్టుకొనికాం
తపఱచు'మను సుసంగత దెల్పు నాతఁడు పట్టుకొని 'ప్రియురాలా! పరిజనముపైఁ బంత
కోపమేల చేసెదవు? అని యోదాచెను. వసంతకుంఁడీమె కోపమునకు రెండవవానవ
దత్త'యనుటకుగాఁకేవలము వానవదత్తయన'వానవదత్తవచ్చుచున్నదను భయముతో
రాజు సాగరిక చేయివదలెను. అస్త్రీలియవురను నావలకుఁ బోయిరి. అంతలో నిజ
ముగనే వానవదత్త కాంచనమాలయను పసికత్తె ముందునకువగా నకాలములోఁబూ
తపట్టిన రాజుగారి పూలచెట్టుకడకు రాజుజ్ఞ పైనచ్చుచుండెను. ఉదయముని మాటధ్వ
నివిని కాంచనమాల 'దేవీ! ప్రభువువారు మీరాక నిర్జీంచుచుఁగడగిగృహములో నున్న
ట్లున్నారు ర'మృతి యక్కడికిఁ గొనిపోయెను. దేవి నాథునకు నమస్కరించి దోహదవి
శేషముచేఁ బూవులుబాగుగాఁ బూసినదాయని యడిగెను. రాజుపటముగప్పిపుచ్చు
మన వసంతుండు దానింజంకలోఁబెట్టుకొనియెను. ప్రాణేశ్వరీ! నీవురారేదని నేనింకను వె
ళ్ళి చూడలేదని యేలికయనినమాటలలోనె గ్రహించి నాథా! మీముఖవికాసము వ
లన లెస్సగాఁ బూచినట్లు నేనునమ్మితినిగాన నేను రానని రాణి పలుక వసంతకుం డ
ట్లయిన నీవు మాకోడిపోయితివని చంకలుగొట్టుకొనఁగాఁ జిత్రరువుక్రిందఁబడినది. దా
నిని గాంచనమాల దేవికిఁ గనఁబఱచినందున నామానవతికాపలకను జూడగనె యధిక
కోపము వచ్చెను. ఏమనుటకును ప్రభువునకు వలనులేక 'దేవీ! కోపగింపకుము వసంత
కుంఁడెవ్వఁడుఁడనకుదానైతనపటమును వ్రాసికొనలే'డని పలుకఁగాఁబంతగించినన్న
నేఁట్లువ్రాసి నామనస్సులోఁ దోచినట్లు క్రొత్తరూపము నీప్రక్కనువ్రాసితిని. ఇట్టి
కన్యను మున్నెన్నఁడుమేము చూచియుండలేదని వేడుకొనెను. కానిక్రోధమెచ్చును

టవలన వాసవదత్త నాకుదీసి గాంచినంతనుండి శిరోవేషనగానున్నది. నేనింటికిఁబోయెద నని రాజు కొంగుఁ బట్టుకొనినను నిలువకుండ నేగెను. ఆమెక్రొథశాంతిచేయుట తప్పనా కితహోపాయములేదని రాజును వెడలెను.

వాసవదత్త చిత్రఫలక వృత్తాంతమును బట్టి సాగరికను జగత్తగాఁ గాపాడు మనింసుసంగతతోఁ జెప్పిదానికి దానుధరించు కోకలు నాభిరణములిచ్చి తాను గోప గించి వచ్చిన పిమ్మట నాథుఁడెట్లున్నాఁడో యని కాంచమాలను జూచిరమ్మని పంపెను. అది తిరిగివచ్చుచున్నట్టికి రహస్యముగా వసంతకుండు సుసంగతతో సాగరికమిఁ దివిరాళిచే రాజు చిక్కులనొందుచున్నాఁడు కావున నెట్లయిన నామెను రాజునకుఁ గనబడు సాధనము చేయుమనఁజేసెను. తనకుదేవియైన యాభరణములు వస్త్రములతో సాగరికకు వాసవదత్త రూపమువేసి తాను గాంచనమాలావేషము ధరించి నేటిసాయంకాలము మాధవీలతామండపములోనికి సాగరికం దీసికొనివచ్చెను నీనందు రాజును దోడితెమ్మని సుసంగత యుపాయము వసంతకునితోఁ జెప్పుచుండెను. ఈమాటలు విని దేవియొద్దికిఁ జని కాంచనమాలచెప్పెను. సాగరికను దలంచుకొనుచున్న రాజు కడకు సంతోషముగా వసంతకుండు వచ్చి సుసంగత సాయంకాలము సాగరికను దీసికొనివచ్చుచున్నదనుచెప్పి మాధవీలతామండపమున కాయనిదోడ్కొనినని చీకటిపడ నున్నపుడింకను సుసంగత యేమిచేయుచున్నదో కనుగొని వత్తునని చిత్రకాలాద్వారముకడకు వచ్చెను. సుసంగతతో సుసంగత చెప్పుచున్నమాటలు కాంచనమాల వాసవదత్తతోఁజెప్పినందునతక్రొధమున రాజునొద్దకు దేవిరావలయునని కాంచనమాలతోఁ గూడ నక్కడకువచ్చుచుండెను. వారిద్దఱిని రాజసఖుఁడుజూచి కాంచనమాలను సుసంగతయను భ్రమతో నీవు సాగరికకు దేవివేషము సరిగా వేసినావని పొగడి రంజని వారిని రాజునొద్దకు గొనిపోయి ‘సఖుఁడా సాగరికను గొనివచ్చితి’ నని యెను సాగరికయొక్క డెక్కడనని యువయనుఁడు వేగిరపాటుతో వాసవదత్తను జూచి సాగరికా ప్రియురాలా! యుడికియున్న నాహృదయమును జల్లంబడఁ జేయుమని వాసవదత్తను వేడుకొనియెను. నాథునిమనఃసన్యకాంతపైఁ మరలిసంధులకు వగచుచు వాసవదత్త నిచియుండి యుండి నాథా నీకిప్పుడు ప్రపంచమంతయు సాగరికామయమై కనబడుచున్నదా! యని తనమేలి ముసుగు దీసి నిలువబడఁగా రాజగృహధ్యక్షయములచేఁ బట్టబడి యేమియుఁ దోచకప్రియురాలి పాదములమీఁదబడియెను. నీమనస్థితి యెఱంగియు నీపైఁ గోపమువహించుట యెలయని యక్కడనుండి బరిమాలుచున్నను నిలువక వాసవదత్త కాంచనమాలతో సంతిపురికేగెను.

తరువాత వాసవవత్తాపేమును ధరించిన సాగరిక బ్రాహ్మణుడేతే నేనెక్కడ నేమిచేయను. దేవిగారిదివినిరా పరాధవము తప్పదు, కావున నేనీలతాబాలముతో నీచెట్టు నకురిపెట్టుకొని మృతినొందుట యుక్తమైన పని యని మాధవీలతామండపము ప్రక్క దీక్షలు ముడివేయుచుండగా వసంతకుండరాచప్పుడువిని రాజుతో మిశ్రుఁడా! సద్వింశభవయగుటచే దేవి పాదములపై నీవు వ్రాలినపుడు నిరాకరించి వెళ్ళియును నిన్నుబ్రసన్నునిజేసికొనుటకు మరల వచ్చుచున్నట్లున్నది, ఏదో కాలిచప్పుడు వినబడుచున్నది యైటికివచ్చి వెదకి లతాపాశమును గంఠమునకు దగుల్చుకొను మాటు చేసెనుతో నున్న సాగరికను వాసవవత్తయనిశంకించి 'రాజా! దేవి యిక్కడప్రాణ త్యాగము చేయుచున్నది త్వరగా ర'మ్య పిలిచెను 'దేవీ! యంతటిసాహసమేలచేయవలయునని' రాజువారిం చెను. 'నేనుపరాధీనురాలను గావున ననువారింపకుము, నాకిట్టి సమయమింకొకప్పుడు దొరకుట దుర్లభ'మని సాగరిక వేడుకొన మాటలచే నామెను సాగరికయని గుర్తుపట్టి లతాబంధనమును దెంపి బాహుయుగముచాచి యామె కంఠాశ్లేషముగాఁచి సఖుఁడా! యిది నాకు మేఘములేనివర్షమువంటిదిగా నున్నదని హాయింకొక్కచుండెను. అకాలవాయువువలె వాసవవత్త యిప్పుడిచ్చటికి రాకుండెనా నీన్నట్లే యగునని వసంతకుండు పలుకుచుండ నాకుని బ్రసన్నుఁడేసికొనుటపై వాసవవత్త నిగూలుకొన్నదకు వచ్చి రహస్యముగ వారాడుకొనుమాటలు వినుచుండెను సరపాలుండు సాగరికతో నాప్రేమచుంతయు నీయందేయున్నని సవ్యంశ భవయగుటచే వాసవవత్తకు పేదచేసెనుగాని యామెయెడలఁ గడఁబడచుప్రేమము కి పట్టప్రేమమన విని రాణి మేలు నాథా మేలుచు నెగుటికొచ్చి యింతలో సర్వవృత్తాంతమును గ్రహించెను. దేవీ! మేఘసాక్షిశృంగున నేను మోసపోతివని రాజు మ్రొక్కెను. ఇంతియఁ జూచు! నీవురిపెట్టుకొనుచున్నానిని ద్రుమపడి యాలని బిలిచిన వచ్చినాఁడు గాని ను కేమియు నెఱుఁగిని యామెను ప్రార్థించెను. వసంతకునివలన నీపని జరగిచదని కినుక పుట్టి యురిపెట్టుకొన సాగరిక ముడిచిర తీక్షణతతో వానితొక్కలుకట్టిం చి వసంతకుని ముందరండిపించి సాగరికను సంతోపురమునకుఁ గొనిపోయి యుద్ధయనికెఁ జంపినట్లు వసంతిపుట్టించి యెవరికెఁ దెలియకుండ సంతోపురములో సంతలలువేసి పడవైచి రాజమిత్రుఁడని గౌరవముతో వసంతకుని మరిల విడిచిపంపెను. లనకిక జీవించుటయును వాసలేనిదై సాగరిక సుసంగత చేతికిఁ దనమెడలోని రత్న హారము విచ్చియెన్నిదైన నొకప్రాహ్మణుఁడ కివ్వని నియోగించెను. ఏప్రాహ్మణుఁడకత్తు సుసంగతిగాఁ జేసికొని గావ్యునివాసము తిప్పించినది

తసింపు వసంతకుఁ డగపడినందున సాగరికసతరదేశము పంపుటచెప్పి నీవీహారమును బుచ్చుకొమ్మని యిచ్చెను. విచారించుచు నాహారము నాతఁడుపుచ్చుకొని యోసీ! యిట్టి విలువగలనగ సాగరికకక్కడిదని యడిగెను. నేనీవిషయమే యడుగగా నిపు డానృతాంతమేల యెత్తెనవని విచారింప సాగినది, యేదో గొప్పవశమందు జన్మించిన ది కాకపోయిన గిట్టివి దొరకునా యని సుసంగతచెప్పి పోయెను. వసంతకుఁడు త నప్రియమిత్రునికడకుఁబోయి తన్ను విడిపించినదియు, సాగరికను బరదేశముపంపుట యు మనఁజేసి సాగరికావియోగమునకు దుఃఖించు సమయమున నూరటమునకైయు పయోగించునని తనయొద్ద నున్నరత్నహారము నిచ్చెను. దానివలన నతఁడు గొంతవఱకు నూరడిలి తనకన్నుల యెదుట నెపుడు నాసరము కనఁబడునట్లు వసంతకుని కింత ముఁద దగిల్చెను.

వింధ్యకుద్దమున నున్న విరోధియగు కోసలరాజును జంపవలయు నని రుమణ్వుం తుఁ డనునాతనితో నేనయిచ్చి యిదివఱకే వత్సనరపాలుఁడు పంపియున్నాఁడు. ఆరు మణ్వుంతుఁ డాచోటికిఁ బోయి రాజాజ్ఞానుసరణముగఁ గోసలేంద్రుండునచి సంఘ యవర్తయనువాని రాజునుజేసి గాయములతోనున్న యేనుఁగుల గుఱ్ఱములను గాఁచి లమును మెల్లగానడపించుకొని వచ్చుచున్నాఁడన్న వాతఁ విజయవర్తయనునతఁ డువచ్చి యేలినవాని యొద్దమునవిచేసెను ఈవాతఁ చెప్పినయతనికి బహుమానమి ప్పించుటకు మంత్రియొద్దకానతిఁ బంపెను. మంత్రి బంధములలోనున్న సాగరికను రాజునకుఁ గనఁబడు నట్లుచేయుచుపాయ మాలోచించి వాసవదత్తపుట్టినింటియూరు నుండి సంవరణసిద్ధియను వైద్రజాలికుని బిలిపించి తనవాడని గారించునను నూ హతో నతనిని దేవియొద్దకుఁ బంపెను రాణి రాజాగారి యొద్దకా సంవరణసిద్ధి నంపెను. వాఁడు సభలో రాజుతో నేను భూమిపై స్వర్గమును గగనమునఁ జెట్లు ను నీళ్ళలో నగ్గియు మొదలయిన చిత్రములఁగనఁబఱచెదనన నాప్రదేశముక్రొత్త వారు లేకుండఁజేసి వాసవదత్తనుగూడఁ రప్పించి యింద్రజాలివిద్య నుదయనుఁడు చూచుచుండెను.

ఇంతలో నాఁడు సముద్రములో నోడ బద్దలయినపుడు తమకు దొరకిన యొ కపలకపట్టుకొని దైవవశమున నొకయొడ్డు చేరిన సింహశేంద్రమంత్రియగు వసుభూ తియు యాగంధరాయణుఁడు పంపిన బ్రాధ్రవ్యుఁడును గోసలరాజును జయించి ప చ్చు నేనను గలసికొని వచ్చిరి. మంత్రి వారినిద్దఱిగ్గననాథుని యొద్దకు నేను గా ర్యశేషము ముగించి దర్శనమునకు వచ్చుచున్నాను, ముందుగాఁ దమరీయరువురకు

దర్శన మీయవలయు' నని మనవితో సంపెను. పీఠక్కడికి పగిలకారము వచ్చినవెంటనే యింద్రజాలమును గంతసేపు నిలుపుచేసి యుపయనుడు కాంచనమాలతో నింతనకుఁ జూచిన విచిత్రముల కిచ్చెరువునడి బహుమానమిప్పించుమని సంవరణసిద్ధిని మంత్రయొద్దకసేపెను.

యాగంధిరాయణుఁడు వసుభూతియు భాద్రవ్యుఁడును రాజు దగ్గఱ సింహశేంఢుని వృత్తాంతముచెప్పెరవు గావున సాగరికు నైటఁ బెట్టవలయునని సంవరణసిద్ధితోఁ జెప్పెను. వసంతకుని మెడలోని రత్నహారము నానవాలుపట్టి తత్సానియొక్క హారమింటల వచ్చెనని సంకయించుచుండిరి. వత్సరాజు వసుభూతినుద్దేశించి మంత్రపుంగవా! సింహశేంఢునకుఁ గుశలమే యని యడిగెను. వసుభూతియు భాద్రవ్యుఁడును విచారించుచు జరిగిన తనవృత్తాంతమును మనవినయ రాజు విషాదమున మునిగెను. వానవత్త చెల్లెలేమయ్యెనని యేడువసాగెను. ఇంతలో నిది కనుపెట్టి యింద్రజాలినుండంతఃపుర మన్నజ్వాలలచేఁ గప్పివేసెను. లోకులకు మేడలమిదైలు సర్వపదార్థములు తగులబడుచున్నట్లు గాఁప రాజు శుద్ధాంతములో వానవత్తయసాయమును బొందుచున్నదని విచారించ సమీపమున నున్న దేవి నాథా నేనిగున్నాను గాని కాళ్ళకు బంధమువేసి సాగరిక సంతిపురిలో విడిచి యుంటి నామెను గాపాడుమని యెద్దెత్తెను. సాగరిక కట్టియాపవ తటస్థమైనందులకుఁ దత్తరపడి సాహసముతో హంటలోనుండి సాగరికయున్నచైపునకు సాశుసముచేయకుమని యెందఱుద్దానడిసెను నిలువక పోయి కట్టచేఁ గడలలేక యింతటితో నాకష్టమంతరుగును, అన్నిహోత్రుఁడు నాయందురయచేనినా' దనిసంతసించు సాగరికును బట్టుకొని యతివ్రతుముతోఁ గంఠముఁ గొనికొంచుకొని యొక్కింతసేపు కన్నులుమోడ్చివిప్పిచూచునప్పుటి కద్యుతియగా నెక్కిడియంటలక్కుడ నడగినది. సాగరిక నీనలకదయనుఁడు తచ్చెను. వసుభూతి యగమెను వసంతకుని మెడలోని హారమును జూచి రత్నావళి యని గుర్తించి రాజా! యీకన్య యొక్కదవని యడుగిగా వానవత్త యాగంధిరాయణుఁడు సముద్రములో దొరకినదని నాకిచ్చినాఁడు, ఆకాలముననే సాగరిక యనిపిలువఁ బడుచుండె' నని చెప్పెను. రాజు నాకుఁజలియకుండ నీలిడ్డును ముంత్రదేవి కేలయిచ్చెనని యనుకొనఁదొడఁగెను సముద్రములో దొరకినదను మాటలననకమె రత్నావళియని నిశ్చయముచేసికొని వసుభూతి 'రాజపుత్రీ రాజపుత్రీ! నీకీను' నన్నా' యని సాగరిక యొద్దికి వెళ్ళెను. ఆయ్యా! మంత్రీ! వసుభూతీ! యి

త్నావళి' యనిన తెల్పినందున 'హచ్చెల్లెలా! కఠినశృంగాయముగల నన్నా లింగనముచేసి కొమ్మని కాగిలిండుకొని ప్రాణనాయకా! నేనాచరించిన క్రూరకర్మమునకు నాకు మిగుల సిగ్గుగా నున్నది, కావున నీమె బంధములను వదలించుమని కోరెను, రాజుట్లు చేసి మంత్రి తనకుఁ దెలియనీయక యిట్లానర్చిన దెండుటకోయని యాలోచింపఁ జొచ్చెను.

అప్పుడు మంత్రి 'నావలననే రాజుగారికి పత్నివియోగమును దేవికి సపత్ని ప్రాప్తమునైనను సార్వభౌమత్వము ప్రభువునకు లభించుననుగాదా యింతపనిచేసితిని రాజునకుఁ దెలియకుండ నొనర్చిన యీ పనులకై తుమాపణవేడుకొనుట తప్ప నాకు వేఱుపాయము కనఁబడదు; అని తలపోసి దేవా! నన్ను తుమింపవలయు నని యెరుఁదికివచ్చెను. వత్సరాజు 'మంత్రి నీవేమియపరాధముచేసితివి! నన్ను తుమింపవలసిన దెండుల' కని యడిగెను. ఆసమయమునుగాంచి 'ప్రభువరా! రత్నావళి పుట్టినపిదప సిద్ధుఁడు చెప్పినవాక్యమువంతునాకు నమ్మకమెక్కుడై సార్వభౌములు తాముగురుగాక యని యిందఱికిన్ని కష్టములుతెచ్చిపెట్టినాను, బంధములలో నున్న రత్నావళి యీవలికివచ్చినగాని వసుధౌతి చూచుటతటస్థింపదు గావున సంవరణసిద్ధిచే సంతాపరమున నన్ని పుట్టినట్లు జాలముగావింపించితి నని మఱచిచేసెను వాసవవత్త యాతనియభిప్రాయము కనిపెట్టి 'మంత్రి! ప్రత్యక్షముగా నీమెను రాజునకిమ్మని వాతోనేల చెప్పకపోయితే' వనిపలికి చెల్లెలా! నాతోడఁబుట్టువ వయినందులకు ఫలమునుభవింపు మని చేరఁ బిల్చి 'రాజా! యీరత్నావళిని గ్రహియింపుము' తల్లి దండ్రులు దూరదేశమున నున్నారను మాట నాచెల్లెలికి లేకుండు నేలుకొమ్మని తనపెనిమిటి చేతికొప్పగించెను. రాజునుమహానందముతో సమ్యక్తించి పట్టమహిషియగువాసవవత్తనువలె రత్నావళినిగూడఁ జూచుచు సకలమహిషిక్రమును నిర్వక్రముగఁ బాలింప జనులు ముఖముగ నుండిరి.

౬ నాగానందము.

విద్యాధరవంశమునందు జీమూతకేతుఁ డనురాజుకలఁడు. తీర్థానికి ముసలితనము రాగా భార్యతోఁగూడఁ దపోవనమునకుఁ బోవుచుఁ దమయం దధికప్రేమమును భక్తియును గలిగిన కుమారుఁడైన జీమూతవాహనునకు రాజ్యాభిషేకిము చేసెను. జీమూతవాహనుఁడు రాజ్యమేలుచు వనమనందుండు తలిదండ్రులఁ గనుటకై ప్రతిదినమును స్నేహితుఁ డయిన యాత్రేయుని వెంటఁ బెట్టుకొని పోవుచుండును. ఇట్లుండ నొకనాఁడు తన్ను దర్శింపవచ్చిన కుమారుఁగాంచి తపశ్శాలియైన జీమూతకేతుఁడు 'నాయనా! ఇందలి కంఠమాలఫలాదులు సరిపడినవి కనుక మలయపర్వతమున నొకపర్ణశాలను నిర్మింపుము.' అనిసెలవిచ్చెను. అమాటను శరసావహించి జీమూతవాహనుఁడు మలయపర్వతమునకై యేగుచుఁ గూడ వచ్చునాత్రేయునితోఁ 'జెలికాఁడా! ఈసంసారము నాశనసహితమైనదియు ననురాగముతోఁ గూడినదియు యావన మశాశ్వతసౌఖ్యమిచ్చుచుదియు నని యెఱిగియుం దల్లిదండ్రులపేరించి యందువలన నిష్టిఫలముఁ బొందుదనని యిట్లు చేయు చున్నాఁడను.' అనియెను. అందులకాతని హితుఁడు 'రాజా! పనసానాయాసమున నికనో యికనో మేనులు చాలించుకొననున్న పీరితో నీకేమి? స్వేచ్ఛగా నీవు రాజ్యమును భోగము ననుభవంపు' మని చెప్పిన జీమూతవాహనుఁడు 'నాకుఁ దండ్రుడొద్దఁ గూరుచుండిన సౌఖ్యము సింహాసనమున నున్నను నుండదు, తండ్రిపాదము లాత్మసౌఖ్యమును జరకుఁడు తిఁవిడిచిన దానిం దినును. ఖమును నాకు రాజ్యమువలన గలుగవు. జననిజనకులను వదలితి నా రాష్ట్రము నాకెంతయో బుచ్చగా నుండును' అనిచెప్పెను. అత్రేయుఁ డాపలుకులకు సంతోసిల్లి 'నీ పన్నది సరియే కేవలరాజ్యభోగవిషయముననే నేను జెప్పలేదు, నీవురాజ్యభారమునంతయు నీమంత్రిపై నుంచి యింపు నందుఁ దినుగు చుంటివా నీవిరోధియగు మతంగుఁడు నీకు రాజ్యము పక్కినీయఁడు. నీమంత్రియొక్కఁడు నాతని నడచులేఁడని మనవిచేసిన నావిద్యాధరవంశ సోమఁడు 'నెయ్యఁడా! సుమతమును భద్రపఱిచి యేల్పుడికి మేలును గూర్చి వచ్చితిని. నీచనినట్లు మతంగుఁ డంతవని జేయునేని నంతకన్న నేమున్నది! మాతండ్రియాజ్ఞచొప్పున నాచేతనొకరి కీయఁబడదు కాని నేనందులకు సంతసింపుచునే యుంటి' అని నడుమ మ మలయగిరినెక్కఁను. జీమూతవాహనుఁడు కుడికన్నులు ముట్టించి పనకుఁ గోరిక యేదియు లేున్నను దానచే గాఢసౌఖ్యమును నని పెట్టుచున్న నూతయందలి గౌరవమున నుండి ముందొకయౌదివామును జూచు

శింస నందుఁ గూర్చుండఁ బెట్టి ' రాజా మీరిచ్చట విశ్రమింపుడు. మీకు స్వాగత మిచ్చుచున్నదానను. ' అనఁచతురిక వారలగురువుర నొక్కచోఁ గూరుచుండఁ జేసెను. అపుడు మలయవతి తనచెలిమికత్తెతో ' నోచతురికా యిట్లుచేయునుము. ఎవ్వరయినఁ దాపసులు చూచిరా నన్ను నీతిలేని దనిచెప్పఁగలరు ' అనుచుండ నొక తాపసుఁడు మలయవతికి దండ్రీసెలవుపై మధ్యాహ్నస్నానమునకుఁ బిలిచికొనిపోవ గౌరీదేవాలయసమీపమునకు వచ్చి యచటి బూడిదయందు చక్రరేఖలుగల యడుగుజాడలను జూచి యివియేవారివో! యని తలపోసికొనుచుఁజని యామెసమీపమున నున్న రాజుంగనుఁగని ' యాయనవే యాచక్రరేఖలుగల యడుగులు. విద్యాధర చక్రవర్తికాపదమును నైకొనుటకైన నీతఁ డప్పుడ' ని యూహించుకొనుచు వారిని సమీపించి మలయవతికి తండ్రీమానతిఁ దెల్పెను. మలయవతి తండ్రీ యనతి జనకాటాటకుఁగాని జీమూతవాహనుని సౌందర్యమును జూడకుండుటకుఁగాని యిష్టములేక నునస్సురంబుల్లూటలూచుచు నక్కడినుండి పోయెను రాజును శైలికాలితో నెంతో సంతోషింపెను.

కొశికుండు తనకూతురు మలయవతికిఁ దగినవయసి వెడకుచు విద్యాధరవంశమునందలి ప్రసిద్ధుఁడు జీమూతకేతుని కుమారుఁడును జీమూతవాహనుని కీయందలఁపి యారంభింపకుం ఁనకుమారుఁ డగు మిత్రాననుఁ డంపుచుఁ 'గుమారా! జీమూతవాహనునికి పుత్రుని నీవేగ నాచెల్లెలగు మలయవతిని నీవు పెండ్లి చేసికొనుచునికోరుము. అతఁ డిప్పుడు మలయవత్వతముమీఁదనే యున్నాఁడని చెప్పెను. తండ్రీసెలవు ననుసరించి మలయగిరికారండు సనియెను ఇంట మలయవతి తనయన్న విద్యాధరకుమారునికడ నుండి యింకను రాలేదని యెరుగు చూచుచు జీమూతవాహనునిపై విరహమునఁ దాళఁ జాలక రసపరిచారికతో నోసీ! పూలుగోయుటచే నాకాయాసముగా నున్నది. కనుక నెన్ను నీవుద్యాధరము నందలి లతాగృహమునకుఁ దీసికొనిపొమ్ము. అని యామెతోఁ గూడ నడుచుచు 'నోహృదయమా! గౌరీగృహముకడ నీ వన్నడు సిగ్గుపడి మొగము వెనుకకుఁ ద్రిప్పి యీవలకువచ్చి యిప్పు డాయనంగూర్చి యలజడఁబడియున్నది. నిన్నేమగు' ననిదారిచూపుచున్న దానిని నవలి యాలయమునంకితుఁ డనఁదొడఁగెను. అదిచూచి పరిచారిక 'యోయమ్మా! పువ్వుబీరమునకుఁ గొంపొమ్మని చేనతాగృహమునకై యేగడవు! నీవిటులన్ము' నెను. తనయభిలాషచు చేనగృహముకడనుండుటకుఁ గానే లబ్ధించి యాయువిషితో లతావాటికకుఁజని కూర్చుండి 'యింగునను నాతాపము స్థలంబుటలేదు. ఓవున్నుఁగదా! నీకన్నఁ బక్కనైనవాని

నేమియుం జేయలేక నాడుదానిని నన్ను బాధించెదవా' యనుకొనుచుండెను. అంతః జతురికవచ్చి మలయవతితో 'నమ్మాయీ! నీ సంతాపమునకు నీకు దేవియిచ్చిన వరమునకు దృష్టాంతముగ వెంటనే నీకంటఁ బడిన మన్మథుడే కారణము. నేనే నతురిక నైతి నా యాతనికిం గూడ నిపుడీయవస్థఁ బట్టించకుండునా' యనెను. అందులకు సంతసింపి మలయవతి తా నాదేవాలయముకడకు జీమూతవాహనుఁడు వచ్చినపుడు మాటలచేతనైన నతని సంభాషింపనికారణమున నాయనకుఁ గోపము వచ్చునెవోయని విచారించుచుండఁ జతురిక యెట్లులైన నిచ్చటికా మహాపురుషుఁడే యీమె పరితాపము తగ్గదని యోజించుచుండె.

జీమూతవాహనుఁ డంతటఁదాను గౌరీనిలయముకడఁ జూచిన మలయవతినే మనస్సున నుంచుకొని నిద్రించుటచేత స్వప్నమునం దొక్కయువద మలయవతిం బోలినదే తనపైఁ బ్రణయమునఁ గోపించి లతాగృహమునఁ జంద్రకాంతశిల్పిఁ గూర్చుండి తన్నునిందించుచు విచారించుచున్నట్లు కనఁబడి నిద్రఁదెలిసి పొదరింట నింకనామె యుండు ననుభవితాంతో నక్కడకే పోవవచ్చుచుండఁగా నాత్రేయుఁడు చూచి యాతనివనస్సునందలి విరహవేదనమును గనఁపెట్టి వేటుమాటలతో 'న్నేహితుఁడా! తల్లిదండ్రులను బూజించి యంతవేగముగా నెక్కడికేనుచున్నా' వనెను. తనస్వప్నవృత్తాంతమును జెప్పి మలయవతి యున్న పూవుటీరము కైపునకుఁ జేయిచాచి యీమెయే—అని సగము చెప్పి స్వప్నమునం దేనంద్రకాంతపుత్రాతిమీఁదఁ గూర్చుండి యాచిన్నదిన న్నుపాలంభించినదో నేనక్కడికేపోయి కొంచెముసేపు కూర్చుండుమని వెళ్ళుచున్నాను. కాబట్టి నీవునురమ్మ' ని జీమూతవాహనుఁడు నడచుచుండెను.

అక్కడనిజముగానున్న మలయవతియుఁ జతురికయు నెవ్వరోవచ్చుచున్నారనిధ్వనివిని చాటుచాటుగ నొంకొకపాదమాటునకుఁ బోయి వీరిని జూచుచు నాకన్నెలిద్దఱును నిలువంబడిరి. కొంతసేపు చూచి చతురిక మలయవతితో 'నమ్మ! ప్రాణనాథుడే యీతఁడని చెప్పెను. అదివిని యొడలు నడఁకి దొట్టువడుచు 'నేనక్కడనుండలేను' అనియామెనడువఁదొడఁగినఁ జతురిక 'యీరక్తాశోకము మఱుగుననున్ననిన్నెవ్వరుఁ జూడరుండు' మనయిద్దఱు నక్కడఁ గూర్చుండిరి. మలయవతి యట్టివలను వచ్చిన తరువాత నాత్రేయునితో విద్యాధర కుమారుఁడు ప్రవేశించి స్వప్నములొక గనఁబడిన కన్నెనెన్నుచు 'నీపలకమీఁద నామెకూర్చున్నది గనుక నేనును దానిమీఁదనే కూర్చుండును' అనికూరుచుండెను. మలయవతి యది భని 'యోసీ! యామెయనుచున్నాఁడు గదా యెవ్వరో' యనెను. మగము చాటుననుండి వారిని

జూచుచున్నటులనే వారును మనలను జూచునుండి చూచుచు నిన్ననుచున్నారేనో యని చతురిక చెప్పెను 'ప్రణయమునఁ గోపించిన దనుచున్నందున నేనుగానని నిన్ను హతో మలయవతియుండఁ జతురిక తల్లీ! స్వప్నవృత్తాంతమును జెప్పుచున్నాఁడు. కలలోఁగానఁ బడిన దానవునివే' యనియురడించెను. జీమాతవాహనుఁ డామెరూపమును ధ్యానించుచు నాచంద్రకాంతశిలయందే చక్కగాఁబటమునువ్రాసి విసోదించుచుండినంత నాతనిచెలికాఁడు 'నీకంటియెదుట నాయింతిలేకున్నను సరిగాఁవ్రాసితివి. మిక్కిలివింతగానున్నది' యనెను. జీమాతవాహనుఁడు రెండవము లిచ్చనట్లు 'సఖుఁడా! దీననాశ్చర్యమేమి? తలఁపుతోఁ గూడ నాకన్నుల యెదుట నిలిచి యామోహనాంగియుండుటచేతనే చూచివ్రాయఁ గలిగితి' ననె. మలయవతి యాపలుకులు తనపరముగా నథ్యక్షజీసికొని సంతసించుచు నన్నగారేమి శుభవార్తఁ దెల్పుతో మాతమని చతురికతో వెళ్ళుటకైయత్నించుచుండ నామిత్రావసువే తనతండ్రిగారు జీమాతవాహనుఁడు చక్కనివాడని తానెఱుంగును గనుక గూఁతునీయఁదలంచి యాతనియభిప్రాయమునడుగవలయుననిపంపిన నారాజ కుమారుని వెదకికొనుచు బోదరింటనున్నాడని విని యందుఁ బ్రవేశింపఁ బోవ నాత్రేయుఁ డావిద్యాధనునితో 'స్థిరయువరాజైన మిత్రావసువు నీయొద్దకునమ్ముచున్నాఁడు కనుక నీయరఁటాకుతోఁ జంద్రకాంతశిలపై నున్నపఃముఁ గనఁబడకుండఁ గన్నునుదయిట్లుచేయించెను. ఆయువరాజంతటవచ్చి నమస్కరించి తనతండ్రి యానతిపై నీనునాచెల్లెలినిచ్చి వివాహముచేయుదుననియె. జీమాతవాహనుఁడు సిగ్గుపడియును 'స్థిరకొశికుల యానతిమోఱరాదు, కాని నేనిదివిఘ్నకారకముగనను బ్రేమించుచుండుటచే మీచెల్లెలిని బరిగ్రహింపఁజాల' నని తాను గౌరీదేవాలయముకడనప్పుడు చూచి యిప్పుడు విరహవేదన నేమనవతికైకడఁచున్నాఁడో యామెయు నీమెయు నొక్కరుగాడను భ్రమతోఁ బలికెను.

ఈమాటలువినుచున్న మలయవతి మూర్ఛనోయెను. చేటికయోదార్పణమండెను. అత్రేయుఁడు మిత్రావసునితో వివాహవిషయమై యీతఁడు స్వంతంత్రుఁడుకాఁడు తండ్రిగారి నడగు మఁచెప్పించున నతఁడు తండ్రిగారియనతిదాటఁజాలఁడు వారినేను సమ్మతిపఱచెదను, నామాటలువినని కారణమునఁ బిదపయీతఁడు పశ్చాత్తాపమునొందుననుకొనుచు గౌర్యాశ్రమమున నున్న జీమాతకేతుని యొద్దికేగెను. అన్నగారి ప్రార్థన నిరాకరించిన జీమాతవాహనునిపై మలయవతి నిరాశచే తనచేదినీ 'అన్నగారు వెళ్ళిపోయిందీరేని మఁచును బోవలయును గానఁజూచిర'మృని మిపపెట్టి యావలకుఁబియి యతిముక్తితలుఁజేపెట్టుకొన ముడివైచి 'ఓగౌరీ! ఈపుట్టుననాయందు నీక

నుగ్రహము రాలేదు, ముందటిజన్మమున నైన నిట్టి కష్టములు నాకుఁ బెట్టకు' మని కింఠమున దగుల్చుకొనుచుండఁగా మనసిమితములేని మలయవతి యొంటిపాటున నేమి చేయుచుండెనో యను ననుమానము గలచేటివేగముగ మరలివచ్చుచు మరుగునుండి చూచి 'అయ్యారక్షింపుము! మాచెల్లిప్రాణము పోఁగొట్టుకొనిపోయిందనుచున్న' డని కేక వేయ జీమాతవాహనుఁడు పువ్వుటీరము వెలువడి వచ్చి యామెను జూచి తాను స్వప్నమునఁ గాంచిఁదియు నీమెయు నొక్కరే యగుట కచ్చెరువడి 'పువ్వులుగోయ నాయాసపడు నీకాస్తమిట్టి కఠోరమున కెట్లు శక్తురాలైనదని తీరగలనుండి చేయివదలింబొట్టుకొనిన ' నాచేయివిడుపుఁడు, మరణము నొందుటకుఁగూడ మిమ్మేవేడుకొనవలెనా! యని వినిల్చికొని 'హఠములఁగించుటకుఁ దగిన నీకంఠమున దీఁగలు తగిలించి యపరాధియైన యీ కాస్తమును నేనువిడువ'నని యుండెను ఆత్రేయుఁడు మలయవతి చేటిక 'నీమెతెగింపునకుఁ గారణమే' మని యడుగ 'మీసఖుఁడెవ్వరితనో నాచ స్మరనంచుకొని నాచెల్లెలిపచ్చెననిని ప్రాక్షింపిన యీమె యన్న గారిని నిరాకరించినందున' నని యదిపలికెను విశ్వానసుని పుత్రుఁడయీమెయని తెలిసికొని చంద్రకళ ఘండములోఁ గానిపుట్టదని రాకుమారుఁడనందరించుచుండెను ఆత్రేయుఁడు నాచెలికాఁ డీమెను నిరాకరింపలేదు, మిత్రానువు ప్రాక్షింపిన దింకొకచిన్నదాని కొఱకని యట్లుచెప్పినాఁడు, అనుమానమేల? ఇతఁడు వ్రాసిన చిత్రప్రతిమను జూచి తనా మీచెలియెడ మాహితుఁడు నిరపరాధియని తేటపడు ననుచుండ చేయివిడిపించుకొనఁబోవు మలయవతిని విద్యాధరకుమారుఁడు 'నేనుకల్యాణమున వ్రాసిన ప్రతిమను జూడకుండ విడువనని' తీసికొనిపోసాను. అంతయు నక్కడికి వెళ్ళిపోయె యర్చటాకును దీసివేసి పటము నాత్రేయుఁడు చూడెను. తనకుఁజేయందు వ్రాయఁబడి యుండుటకుఁ బొడమిన సంతోషమును మలయవతి తనచేటికకుఁ గనఁబడెను. ఆపుడాత్రేయుఁడు 'మీయిరువురకును నిట్లుగాంధర్వవివాహమైనది. యెవ్వతెయో యీవైపునకు వచ్చుచున్నది కావున చేయివిడుపు' మని తనసఖునితోఁ బలుకనతఁడట్లునచ్చెను.

పిమ్మట మిత్రాపసువు జీమాతకేతునితో నాచెల్లెలిని నీకొమరునకుఁ బెండ్లిచేయుటకు సమ్మతించుమని యొడింబజచినందున వివాహముహూర్తము నిర్ణయించి విశ్వానసువు మంగళస్నానార్ఘ్యము మలయవతిని బిల్చుకొనిరమ్మచుటచే నొక్కతె యిక్కడకు వచ్చి చేటితోఁ గూడ మలయవతిసంబంధిక గొనిపోయెను. సంతోషముతో నీమూరవాహనుఁడు తండ్రియొద్దికి వ్రేలుసఖునితోఁ గూడఁ జనియెను. సులత, ణము.

సంతోషపూర్వకముగ వివాహమైన పిమ్మట నుద్దానవిహారాదులచే మనసుక కానంద
 నుకల్గించుకొనుచు వధూవరులున్నయంత మతంగుఁ డనురాజు జీమాతవాహనుని
 ముఁద్రుల నెట్టి రాజ్యముగొనియెను. అపుడు మిత్రావసువు 'బావా! నాకుసెలవిచ్చి
 తివా మతంగు సంఘీర్షితు నన నీకేల యట్టిశ్రమ! యదియునుగాక పరోపకారమున
 కై నాప్రాణములీయనన్న నేను మతంగుని మృతినొందింప నిన్ను బంపఁజాలను, నే
 నాలోచించి చెప్పెద నని జీమాతవాహనుఁ డప్పటికిఁ దగుమాటలు చెప్పియుంచి
 యొక నాఁడు తనవెంట మిత్రావసుంగొని సముద్రము చూడఁబోయి యక్కడఁ గూ
 ర్చుండి యాప్రదేశము సమస్తకార్యములకు ననువుగానున్నది గాని పరోపకారముచే
 యుటకు మాత్రము వలను లేనందున న్యర్థముగాఁ దోచుచున్నదిగదా యనుకొనుచుం
 డెను. అంతనెదుటఁ దెల్లనిగుట్టలుచూచి 'బావా! శరణ్యేఘములచేఁ గప్పబడి పీ
 ఘవశ్వర్షమువలె నీమలయసానువు లెంతభాసిల్లు చున్నవోయనెను. మిత్రావసువు
 పాముల యెమ్ములుగాని మలయసానువులు గావనెను. అదివిని బాలిగొని యిట్లాక్క
 ఁలో నాగములకు సంఘమరణమేలకట్లె నని జీమాతవాహనుఁడడఁగ గరుత్మంతుఁడు
 పృథివీనిమును నాగిలోకిమురకుఁ బోయి పాముల నెత్తుకొని వచ్చి యిక్కడఁ గను
 చుండెను. ఇట్లుండ వాసుక 'గొర్రుండా! నీయొక్క మేగముకు నాకారముకు
 వేరుని యనేరదు న్నొనినొండు చున్నాను. కొద్దిదికము లిట్లున్ను బాతాళము నాశన
 నుగను దానినలఁ నికాహానిను గూడ దొరికదు కావున నీకొఱకు నిత్యము నొక్కి
 ని భూలోకిమురుకుఁ బంపెను, వానిందిరి తృప్తి నొందుమనిన నాతఁడు సమ్మతించెను;
 పతాంగిరణమున నీయొముకుల గుట్టలు పగ్గరములవలెఁ దెరుంగుచున్నవని మిత్రావసు
 వు పరోకెను. 'అయ్యో! వాసుక పండువేలనాలుకలతో నొక్కినాలుకయైన నొక్కి
 గిరిశీండుటకుఁగా నన్న నినుచుని పలుకఁ బాలినది లేకపోయెనా! పంకియుతిము
 పతాంగిరణమునైన యీదేహము' కై లోకిముఱు నెంతెంత పాలెకిములు చేయుచున్నా
 ను. ఆహా! ఈపంకిములకు వచ్చిన యోపదయండు నాశనమునిచ్చి యొక్కజీవముపై
 నఁ గాపాడుదునేమో యని యెందుకొనుచుండఁ బ్రతీహరియొక్కఁడు వచ్చి నూలన
 సమీపములకు దీనుప్రతిఁదోర్చెనయన నేమైన నిహుమానము లిచ్చుటకై చేయఁబడిన
 కార్యములున్నవి గావున నిన్ను నాయుఁగాను నిమ్ముమిన్నానని మిత్రావసుని బిలిచె
 ను. ఆపుడాలఁడు 'బావా! నేనువచ్చితిను. నీవైనను నాటంకసహితమైన యిచ్చ
 లుకొనని తప్పగా నిమ్మని చెప్పిపోయెను.

అంత నావాహుఁ డొక్కఁ డిను నము గ్రుండును. అంత నావాహుఁ డిను నము

కాహారముగావలసిన సంతకవచ్చిన యొక్క శంఖచూడుడును సర్పమునుగొని యొక వాసుకి భటుఁడెట్టిపంచలచాపును జేతఁబట్టుకొని యొక్కడికి వచ్చుచుండెను. శంఖ చూడుడు తనతిల్లి కొకఁడే బిడ్డఁడు. ఆహేతువుచే వృద్ధురాలైన నాగమాత హా! కొడుకా! శంఖచూడు! నిన్ను నేనెట్లు ముఱుతును నాయేకపుత్రుఁడే తనకాహారముకా నలయునా! హా! గరుఁడుఁ డెంతనిర్దయుఁడో? యనియేడ్చుచు వెనుకవచ్చుచుండెను. అమ్మా! యేల యేడ్చెను! దాదివలె జీవులనిత్యతకనిపెట్టుకొని యుండును. ఘుండునిత్యతయును దరువాత మితయును గాన నశాశ్వతమైన నాదేహమునకు నీవు దూఱించుము నీవిచారమునాకు బాధనుగలిగించుచున్నది నీవు వెనుకకు మరలిపోయ్య ని శంఖచూడుఁ డోదార్చుచుండ భటుఁడునవ్యశలయొద్దకుఁ బెచ్చి యెట్టిబట్టలిచ్చి పీనిని ధరించి యారాయి యొక్కము పక్షిరాజు నిన్నయెట్టిబట్టల యానవాలనపట్టి తినును, ముసలిదానితో మాటలాడుచుఁ బ్రభువుగారి యానతిని ముఱవకుమని చెప్పి పోయెను. అయ్యో! నాగలోకప్రభువైన వాసుకియే నాకొడుకును రక్షించలేక పోయెను. పరులెవ్వరికరక్షించఁ జాలుదురని యేడ్చు నాగమాలంగించి జీమూతవా హనుఁడు భయపడినవాని బంధువులచే విడువఁబడి చావనీర్థముగానున్న వీని రక్షింపలేననో నాజన్మమెంతలకని విచారించి 'నేను నేను రక్షించెద' నని వారియెదుటికి వచ్చెను. గరుత్మంతుఁడే యొక్కడికి వచ్చెను భయమున వృద్ధురాలు కొమారునిపై వస్త్రముతో ముసుఁగువేసి అయ్యో! వాసుకిచే నీకాహారముగాఁ బంపఁబడినదాన ను నేనే నన్ను భుజింపు మనియెను. శంఖచూడుఁ డహమ్మా యీతఁడు పక్షిఁగఁడు కాఁడు నాగకులభయంకరమైన ముఖముగల యాతఁడెక్కడ సౌమ్యమూర్తి యగు నీ తఁడెక్కడ! కావున నీవు భయపడ వలదనెను. అమ్మా! యీయెట్టివస్త్రములు నాకమ్మ! వానినిగట్టుకొని గరుడునకాహారముగా నేను బోయి నీకుమారుని రక్షించు నని జీమూతవాహనుఁడడుగ 'నాయనా! పక్షిరాజు నందుఁగలభయముచే లోక మెల్లనుగరుడ మయముగా నేనుదలఁచుచున్నాఁటి! నాకు శంఖచూడునకంటె బ్రుము మైన పుత్రుఁడవు నీన్నేలచంపుకొందును తండ్రీ!' యని నాగమాత యేడువసాసెను. 'మహాత్మా! నీసాహసమున కేనేమని పొగడుదును! నన్నురక్షించుటకు నీజీవమిచ్చె దనన్నది నాకుఁ జాలును, నావంటి పాపపువ్వులు పెక్కులుపుట్టును జచ్చునుగాని నీ యట్టి సస్పృగుఁడుఁ డొకఁడు గల్గుట యరుదు కావున నన్నాటంకపెట్టక గరుడున కాహారముగ నన్నుఁ బోనిమ్మని శంఖచూడుఁడు జీమూతవాహనుం బ్రతిఘోషఁ నోయన్నా! చిరకాలమునకు లభించిన యీప్రాణక్షణము నాకు వక్కనిమ్మని నీ

చూచి మాంసమును రక్తమును గలసిన యొక శిరోరత్నము వారిపాదముల దగ్గరఁ బడుచుండుటఁగాంచి యిది యెవ్వరిదైయుండునో దీనిఁగాంచిన నాకు దుఃఖకారణము గలుగుచున్నదనియెను. అందఱును దానిం గనుఁగొనుచుండఁ దల్లి యిది నాబిడ్డగదీ కాదుగదా ! యని కలతనొంద మలయవతి యుమ్మలింపసాగెను. ఇదిగదాత్మంతుఁడు వచ్చి పాములనాకాశమునకెత్తుకొనిపోవు సమయము గాన నేపాము శిరమునుండియోయిది పడియుండును దీనికై మీరువగవకుఁ డనిచెప్పి సుండుండు వారిప్రేరణము మీఁద నత్తవారింటికి జీమాతవాహనుఁడు వచ్చెనేమో చూచిరాఁబోయెను, ఈమణి నాగులదా జీమాతవాహనునిదా యను సంశయమున వారు మువ్వరు నచ్చటనుండిరి. అప్పటికి దక్షిణగోకి శ్లేశ్వర దేవాలయములోని కేగిన శంఖచూడుండు తిరిగివచ్చి వధ్యశిలమీఁదనెక్తురుగాంచి యయ్యో! నేను పాపాత్ముఁడను నానిమిత్తమై పరునిప్రాణములు బోఁగొట్టితినిగదా యని తన్నుగాననిందించుకొనుచు జీమాతవాహనుఁడు పక్షిరాజునకాహారమైనట్లు నిచ్చయించిన నక్కడక్కడఁబడిన రక్తప్రవాహలను బట్టి నేను వానిపోయిననోటికే పోయెనని దుఃఖించుచు వారివైపునకు వచ్చెను. వానిఁగాంచి ఈవచ్చనానడిగిన మనయనుమానము తీఱఁగలదు; అయ్యో! నాహృదయమునందున్నట్లుఁదలనే వీనిముఖమునను గలఁరనొడవి యున్నదేలనో దైవమేమిచేయునన్నాఁడో వీఁడెవ్వఁడో మొగమెట్టివార వచ్చుచున్నాఁడు వీనిదే యీచూడఁబడి కావచ్చునని నృధంపతులు తలచి యేడ్చుచున్నకొడలిని దలఁచి! నీయాకారము వైధవ్యమునను భవిష్యదని యోదార్చి నీవెవ్వరని శంఖచూడు నడిగిరి. ఆలయముచేసినవో దారివెంటఁబడిన నెక్తురుపై ధూళిపడి ముండుమార్గము తెలియదుగావున వీరియొద్ద నిట్లుచెప్పి పోయెనని నేను శంఖచూడుఁడను నాగుడను నాకొఱకొక విద్యాధరకుమారుఁడు గరుడునకుఁ దన ప్రాణము లిచ్చినాఁ డని చెప్పిపోసాగెను. అంతట మనపుత్రుఁడేకానిచో నింతటిసాహసముచేయఁ డని దంపతులును నాయూహ నిశ్చయమే యైనవని మలయవతియు నేడువఁ జొచ్చిరి. అయ్యో! దుర్మార్గుఁడను వీరికేవలఁ చెప్పి దుఃఖపెట్టితిని, విషధరుని నోటినుండి విషముగాక వేఱొకటి వెలువడదుగదా నన్ను గాపాడిన వానికి మంచి మలుమేలు గావించితిని, ఇప్పుడు నేను బద్దుటమేలా వీరినోదార్చుట మంచిగా యని యెంచి వాతినాశ్వాసించుచుండెను. అట్టికొడుకు వృథుఁడైనందులకు వారగ్నిప్రవేశమునకై ప్రయత్నించుచుండ మలయవతి నాభిక్షాంతో నీచాగమునము నేతుండునుగాన నాకలది చూడఁబడి యింకని ముగ్ధిమామలను బ్రాణంప

సాగెను. అపుడు శంఖచూడుడు 'నాయనా! అమ్మా! అమ్మాయీ! మీరిట్లుతొం
డరపడవలదు నాగకులమువాడు కాడని తెలిసికొనెనేని నాగవిరోధి జీమాతవా
హనుని విడిచిపెట్టునేమా వెదకుదమురండుని శాంతపటప దైవవశమున నొకప్పుడటై
కావచ్చునుగాని యగ్నిచేలియందుంచుకొని వెదకుటమంచిది గాన పర్ణశాలలోనియగ్ని
తెచ్చెద'మని వాదమువ్వురుఁ బ్రాణములపై నిరాశతో బోయిరి. శంఖచూడుడు జీ
మాతవాహనుని వెదకుటకై మలయపర్వతమెక్కినను.

అక్కడ గరుత్మంతుడు విద్యాధరకుమారు నెదుటఁ బెట్టుకొని యిదివఱకుం
డతినో చంపితింటినిగాని యిట్టివింత యెన్నడునులేదు, ముట్టిపోటునకీతఁడు సంతసిం
చుచున్నాడు! నరములుకొఱికిన బాధఁజెందఁడు! చూడగానీతఁ డెవ్వఁడోపరోప
కారియై యుండును, కావున వీనినింక నేను దివను. అని యూరకుండఁగా 'స్వామీ!
నాశరీరమున నొకను మాంసమున్నది భక్షింపు'మని యాతఁడు బలిమాలెను. 'నీశరీరము
నుండి నేను రక్తమాంసములు తీసితినిగాని మాటలవలన నారక్తమాంసములు మరి
లతీయుచున్న నీవెవ్వఁడని పక్షిపుంగవుఁ డడుగఁగా 'నాకలిగానున్ననీవు నావిషయ
మై వినఁ జాలవు కావున నామాంసమును దివనరరువాత నీతోఁజెప్పెనను భక్షింపు'మ
ని జీమాతవాహనుఁడు చెప్పెను. అది విని శంఖచూడుడు 'పక్షినాథా! సాహస
ముచేసి చంపకుము నీకుమేతగా వాసుకి పంపివఁడను నేనని యెదుటఁబడియె, తన
ప్రయత్నమున కాటంకముగా శంఖచూడుడు వచ్చుచున్నాడని పరోపకారి యై
యాకుమారుఁడు న్యసనపడి జొచ్చెను. మీయిద్దఱును నెఱ్ఱబట్టలను ధరించిరి మీ
లోనెవ్వరు నాగవంశమహరోసిశ్చయింపఁ జాలనను గరుడునకు శంఖచూడుఁడు తన
యాకారము గనఁబఱచెను. నీవు సర్పము వైనచో నీతఁడెవ్వరని గరుత్మంతుఁ డడుగ
నాతనినైత్తాంతము నతఁడు చెప్పెను. నేనెంతపాపముచేసితిని వీనికికీ హిమాలయమం
డర సోమమలయాచలములపైఁ జారణులు పాదుచుందురుగదా వీనిఁజంపఁ జొచ్చితిని
ని నాగవిరోధి చింతించెను. జీమాతవాహనుఁడు 'శంఖచూడా! నీవేలయింత వెఱ
చుచున్నాననఁ గనుమారా! భయకారణములేదా! నీవు పన్నుగాశనునకు హరమై
నన్ను బాతాళము కంటెను గ్రిందికిఁ ద్రొక్కివైచితివి!' అనిచెప్పెను. ఇట్టి పాతకము
చేసిన నాకగ్నిలోఁ బడిప్రాణములు విడుచుటకంటెఁ బ్రాయశ్చిత్తములేదు, నేనువృ
తినొందెదనని గరుడుఁడగ్నికై చూచి పర్ణశాలలోని యగ్నిఁగొని జీమాతకీతుఁడు
భార్యను గోడలిం గొని నచ్చుచుండ వారివగ్నియడుగవలెనని యుండెను, తల్లిదండ్రు

అందు నచ్చవచుటగాంచి జీమాతకేతుడు భంభమాదా! మాయవ్య నాశకిము ను జూచినా రుఖించును గావున నీనస్త్రిమతోఁ గష్టమనయెను, వారుముగ్ధులు నచ్చటికి వచ్చిమాచిరి. వారిలోఁ దండ్రీ బిడ్డా! నీకొక్కరినిబ్రతికించుటకై ముగ్ధుని జంపుట మంచిదని తోచినదా! యని యేడువసాసెను. కోడలివల్ల యూజడించుచుండెను.

ఇంతటి యపకారము వీరికిఁ జేసి వీరియొద్ది యగ్నిని నేనడుగఁజాలను గనుక న ముద్రములోని బడబాసలమునఁ బడి చచ్చెననిగరుడుఁడగుచో బోయెను జీమాతవా మానుడు ఓగరుఁడుఁడా! నాచల్లివంఁదులకు నేనుమొక్కవఱకు నీవిక్కడ తఱుకాలనుఁడుమరి యాచ నతఁడుచేతులు జోడించుకొని మోకాళ్ళవీడ నిలిచియుండెను. ఆపుడు జీమాతకేతుడు స్వర్గురాలైన లనభార్యను గోడలిన మీఁదనుఁడు నాబిడ్డకి బ్రాణములున్నవి, నేవకునిచలెం బక్షిపుంగవుడు చేతులుజోడించి వానియొకట నున్నాఁడని యూరార్చెను భంభమాదుడు గొంచమాసలవార డాయెను అంతట నాయనా మీయవ్యను గౌఁగిలిండుకొమ్మని స్వప్నసాలెయనుచుండె మిలయవతి యీ తఁడు నానాగుడని నామఁస్సు నవ్యుఁడాలకున్నాని విచారింపఁబడయముల వారి యొద్దకు లేచి రాబోయి యింపఁబడి కుమారుడు మూర్ఖుడోయెను. నానింగాంచితే డప్పుగుడ్డను భంభమాడుఁ దూజడించుచుండె నియ్యంతఁడు లనతొక్కిలతో వాని కి పెరుగుచు వెనుకముందు లాలోశింపక నేను జేసిక కావ్యమునఁ గలిగిన భవిష్యిదా! యని చుఁభించసాసెను. జీమాతకేతుడు తలవీచిచ్చుకొని కొడుకుఁజూచి బ్రదికియుండుట లెఱసికొని భర్తతో మఱకొపఁబడు ధర్మముతో నున్నాఁడనీచు విచారింపకుమనెను; ఆమ్మా! కీడుతొలగిపొవునుగాక, నేనెఱుఁగనగునుగాక నీవు ను మానవని కోడలిసోదార్పచు తలఁపరిచితిమును చూచి ఓపిష్టంగా! పాపాత్ముడా! నవయోధ్యోధుల నాబిడ్డని భర్తమునెక్కి పొందె దాన్ని నీవెను. అదిగి కుమారుడమ్మా! యెమ్మకులును భర్తవంఁదముతోఁ జేసిక మానవనిమనెను. శోభయొక్కజిది కీ నిఁదింపకుమనియెను. సుకర్మడు కుమారా నేనొప్పిన పాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము పెరిపెన్నున నతఁడు తలవెండ్రెనడిగెను. జీమాతకేతుడు నక్షికులనాథా! ప్రాణహింస యింకఁజేయకుము, నీవెనినతఁడ జేసికదా! కై పశ్చాత్తాపమును బొందుము, జీవుల కిభయదానమొనర్చి పుణ్యము గడించి పాపమును నశింపజములోఁ బడిన యువ్వకండ్లవలెఁ గదలించుము' అని, లీకెను. నేనెంతటిచుండి నీకహిం

నవేను నాగకులము నిర్భయముగా నెల్లడవిహరించునుగాక నాగాంబనలు మీక్కి
ననవరతము గీత్రప్రబంధములఁ బాడుదురుగాక యని గరుడుడు పలికెను. సంతోష
ముతో జీమూతవాహనుడు శంఖమాడుని 'మీయమ్మ సంతోషించుటకై యింటికిఁబో
వ్వు'నియెను. పిదప విద్యాధరకుమారుడు శరీరమున బాధవొడమిండున నేను మాట
ఁబడలేకుంటిని, చెవులు వినరాకున్నవని మెల్లఁగఁబలికి యారకుండెను. అప్పుడు పలు
పురుషులవితముల నేడ్చుచుండఁ బల్లి 'దేవతలారా నాకుమారుని కప్పుకొమ్మిచ్చిస్తాన
బ్రదికింపరాగా'యని యేడ్చిన 'చక్కఁగా భూపతిముచేసిడి, నేనపుడు స్వర్గమున నెం
ద్రుని యాచింది యన్యుతముజేచ్చి యీతని నడిచుటకు నావలన జచ్చిన పాములను గా
జుదికించెద'ని గరుత్మంతుడు చెనియెను.

ఎట్లును గుమారుడు జీవింపడను నూహతో వృక్షదంపతులు 'శంఖమాడా!
మీయమ్మ యొంటిగా నుండలేడు దారువులతోఁ జితివేర్చినమ్మను వానియొద్దకుఁ
బంపుచునొకరిక నేనుమీతోడ నె వత్తును మీయాతి గాఁటనని చితివేర్చియుండ పం
పుయనని గా! నాకువిద్యాధర చక్రవర్తి పెంమిటియగునని నమ్మిచ్చి మందభా
గ్యులను గావించి యచ్చ నాడితివినదా' యని వివరించెను. అప్పుడు పార్వతి వ
చ్చి నీవూరికేతా నీకీసాహసము వలచిని చితి నెక్కవానిని మాన్పి'మలయనతీ!
'నేను వృషానననమాగాని' జీమూతవాహనుని యొద్దికే గుమారా! నీసాహసమునకును
బహిష్కారమునకును మెచ్చిని లెమ్మని నెలవిచ్చిక వెంటనే యాతఁడు లేచి పార్వతి
కడ ముగ్ధునించెను అందఱునామె పాదములపైఁబడితి. అప్పుడు మింట మేఘములు
లే వానఁ గురియుచుండెనని వారాశ్చర్యపడ భవాని! గరుత్మంతుడు తానుజంపిన
పామును బ్రదికించుటకై యన్యుతము గురిపించుచున్నాడని చెప్పెను. ఎమ్మలగు
స్థిలిన్నియుఁ బాములై నన్నిందిన యన్యుతమును తనవిడిచి వెండునాలుకలతోనాకుచు
నముద్రమునఁ బడిపోయెను.

అప్పుడుపార్వతి నీవానర్పి సాహసమునకిదిచాలను. ఇదిగో నీకు విద్యాధర చ
క్రవర్తి పదములిచ్చితిని యభిషేకించి యీబంగారుచక్రములుగల తేరును నాలుగువంత
ములుగల తెల్లయేనుఁగును వెల్లగుట్టుమును మలయవతియు నెప్పుడును నీయెరుటనుండు
ననిచెప్పియిచ్చి యింక నీకేమికోరికయున్నదని యడిగెను. అమ్మా! నీవయవలన
శంఖమాడుడు జీవించెను. చచ్చినపాములన్నియు మరలఁ బ్రళికృతం. గరుడుడుడు

జీవహింసమానినాఁడు నాతల్లిదండ్రులుసంతోషించిరి చుర్యార్థమున నేనులేనిసమయమున నామంత్రినిదోసి నారాజ్యముకొనిన మతంగుఁడునాకుపశమయినాఁడు నాకునీపర్చన లాభముకలిగినది. అయినను మంచివానలతోఁగూడి భూమిఫలించునట్లును మిత్రుల తోఁగూడి పుణ్యాత్ములు వర్తిల్లునట్లును వరమిమ్మనికోరిన నట్లగుంగాకయని యిటు యంతర్ధానమునొందెను. అందఱుసంతోషించుచు స్వస్థానములకేగిరి.

2. ప్రియదర్శన.

పత్నీదేశమును బాలించుటచే నత్సరాజును పేరుపొందిన యువయసుడు పరాక్రమముచే న్యాయముగఁ బాలనము చేయుచున్నంత నుజ్జయినీపతి యగు ప్రద్యోతుఁడు వానింబంధించి చెజలోపై చెను. ఆసమయముననే కళింగుఁ డనురాజు దృఢవర్త్యపాలుని నీ కూతురు ప్రియదర్శనను నాకిమ్మని కోరెను. కాని నేను పత్సరాజునకుఁ దప్ప నితరులకియవనినందునఁ గళింగుఁడు కోపించి యాపత్సరాజు చెజలోనుండుట తెలిసికొని దృఢవర్త్యను దనకారాగృహమున వేసెను. పిమ్మట నువయసుని వంత్రి తననిపుణతచేతఁ బ్రద్యోతనపుత్రికయైన వాసవవత్సకు బంధనములలో నున్నతనప్రభువు (పత్సరాజు) చే వీణావాద్యము నేర్పుఁజేర్పుటచేసెను. నాకూతురు బాగుగ వీణవాయింప నేర్చినయెడల విడిచిపెట్టెద నను ప్రద్యోతనుని వంచింది సాహసమున వాసవవత్సను హరించి పత్సరాజు బంధనునుండి తప్పించుకొని తనయింటికిఁ జనియెను. అంత దృఢ నమ్మని కించుకి యెట్టులైనఁ గళింగుని బారినుండి తప్పించి ప్రియదర్శననుపత్సరాజక దళకుం జీర్వలయునని యామెంగొనివచ్చుచు మార్గమధ్యమున నరణ్యాధిపతి యగు వింధ్యోతుఁడు తనప్రభున్నేహితుఁ డనునమ్మకముతో నతనియొద్దనుంచి యగస్త్యతీర్థము నను స్నానమునకుఁ బోగా పత్సరాజు నాజ్ఞచే విజయనేనుఁడు వింధ్యకేతుని దుర్గము నాక్రమించి పట్టుకొని సరివారుఁ డగువానిం జూపి యతఁతో నాతనభార్యలు సహగమనము చేయ నొక్కతె యింటనేఁడుప్రియదర్శనను వింధ్యకేతుని కుమార్తెయను నూహతోఁ గొనిపోయి పత్సరాజు వెరుటం దెట్టెను. ఉదయముఁ దాకగ్గవు వాసవవత్సకుడఁ , కీమెకు నీచెల్లెటికివలెఁ గన్యకోచిత మైన విద్యాబుద్ధులు నేర్పి వివాహము యమున మాకుఁ డలియపడదనలయు' నని పంపించెను. అక్కడనాకన్యక యాఁజ్యైక యనుపేరఁ బెరుంగుచుండెను. వాసవవత్సయొక నాఁడుపవాసవ్రతముననుండు నామె యందలి పిరహమున వినోదార్థము రాజు భారాగృహోద్యానమునకుఁ జెలికాఁ డగున సంతకునితోఁ గూడ నేగి యచ్చటిరామణీయకములఁ గాంచుచుఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండెను. అపుడు రాణి యగస్త్యాగ్నిమునకుఁ బుష్పములుతెమ్మని యిందివరికమును పనికి నైనఁ గొలిచిలోని పద్మములను దెచ్చుటకారణ్యకను నచటికిఁ బంపెను. అఁజ్యైక తనవృత్తాంతమును నొరులకుఁ దెప్పని దగుటచే 'నేనిట్టిదాన నని వీరికిఁ జెలియఁ జేయ కపోవుటచేత నొకరిచేతఁ బనులుచేయించు నేను పరులుచెప్పఁగాఁ జేయవలసినవచ్చెను ఇది నేనాత్మహత్యచేసికొనని దోషముకాని వేఱుకాదుగదా' యని విచారించుచుఁ గొల నెట్టునకు వచ్చునప్పటికిందీవరిక వచ్చివలసికొనియెను వారిరువురిసంభాషణమును జూటునుండి రాజుని యామె విధ్యకేతునికూతురని తెలిసి సంతసించుచుండెను. ఇందీవరిక పూవులు కోయఁ గొంచెము దవ్వుగావెల్గినవిదవ అఁజ్యైక కొలినిలో దిగి ప

దృశ్యములు కోయుటకు మొదలుపెట్టి తుమ్మెదలు ముఖమున మూగి తొందరచేయుగా
 'నిందీవరికా రమ్య నన్ను రక్షింపు' మని కేక వేసి కన్నులు మూసికొనెను. అపుడు పా
 దలో దాగియున్న రాజు వసంతప్రేరకుండై మాటాడకుండ దగ్గఱకుఁజని చేయిపట్టు
 కొని తుమ్మెదల బెదరించుచు 'నీముఖము పద్యమును శంకచేఁ జేటులు మూగిగవి
 భయపడకు' మనిమును పలుకుటలకించి యిందీవరిక కావని కన్నులు తెరిచి చేయి
 విడిచించుకొని సఖీ! రక్షింపు మని కేక వేసెను. అంతవసంతకుఁడు 'అమ్మా! సమస్త
 లోకమును రక్షించు వత్సరాజే నీయొద్దనుండఁగా నిందీవరిక నేల పిలిచె' వనిపలు
 క నతఁడు తన్ను దనతండ్రియిచ్చెనన్న యువయునుఁడు గదా యని తలంచుకొని
 హృదయమున మువనాగ్నిరాజువెట్టుచు వీగ్గుతోనిలువబడినంతట నిందీవరిక వచ్చు
 చుండెను. దానింజూచి రాజు వసంతకుఁడు గూడి యదిచూచెనా రాజితోఁ జెప్పెను
 భయమునఁ జాటుచుగ్గమున నింటికిఁ జనియెను. పూలుకోసికొన్న తరువాత నాస్త్రిని
 రువురు సంతిపురికిఁబోయిరి. దేవియొద్దనున్న సాంకృత్యాయని యనుసరివాజిక వత్సరాజు
 ప్రద్యోతనునిచెఱుఁగుండి వాసవదత్తకు వీణ నేర్పిన ఘట్టము నాటకముగా వ్రాసినది. దా
 నిం దేవి యొకనాఁడు చూడఁ దలంచి యారణ్యకకుఁ దనవేషమును మనోరమయును
 దానికి వత్సరాజు వేషమును వేయించి యాడించి చూచుచుండఁ గొలనిలోఁబద్యములు
 గోయుచు చూచినరాజునందుఁ గలమనసుచేఁ బరవకురాలై సరిగా నారణ్యక యభిన
 యింపలేదు. దానికిదేవి కోపించి మలునాఁడు మరలఁబక్కినభాగమును బ్రవర్తింపిం
 చి చూడఁదలంచి సందున 'నిన్నటివలెఁ గాక నేఁడుశ్రద్ధగా నటించుమని యారణ్య
 కతోఁ జెప్పవలయు నని మనోరమ యామెను వెదకుచు నుద్యోగవనములో విరహవే
 దనఁ బడుచున్న యారణ్యకకడకు వచ్చి చాటునుండి రాజునుకూర్చి పలుకుకొను మా
 టలనువిని రాజుగారియం దామె మనసుండుటయు నాయన యచ్చటఁ జేయిపట్టుకొ
 నుటయుఁ దెలిసికొని యొకటబడి సఖీ! సందేహింతుము నీహృదయ మనురూప
 పురుషుంఁ గోరుమన్నదని యూరార్చి తాప నివారణమునకై తామరాకులు గోసి
 మీఁదవేయఁకుండెను. అప్పటికి రాజు మరల తెలులైన నొక్కసారి యారణ్యకను
 తాడవలయు ననియుఁ గనఁబడకున్న నాచిన్నది తాఁకినందునఁ జల్లవైన తామరపం
 చునైనఁ గొనితెచ్చనియబంపిన వసంతకుఁడు వెదకుకొనుచు నంతఃపురములోఁ గనఁబ
 డలేధజ్ఞానవనమున నుండునని తలఁచి యక్కడకు విచ్చి 'యొక్కడను గానరాదు. ఆ
 మె స్ఫులింపిన తామరాకు మాత్రము వాకెట్లులేలియు' నని భగచుకుండెను. మనో
 రమ యిదిని వసంతకుండుని యెఱిగి యారణ్యకకుఁజెప్పి రాజుగారికామెయండుఁగల
 యనురాగమును దెలిసి 'వసంతభా! నేను దెలిపెదను రమ్మని పిలిచి యాదెలి యవ

స్థనతనికిం గానిబుటచెను. వసంతకుండు దానువచ్చినకార్యము నెఱవేఱునని సంతసిం
చుచుండ నారణ్యిక తనమీఁది పద్మదళములఁ దీసివేసి సంతోషముగా లేచి కూర్చుం
డెను. ఇట్టి యీ మెను నాసఖునితోఁ గరగ్రహణమెట్లు చేయింపఁ గలనని వసంతకుం
డు పలుకఁగా మనోరమ నేఁడు మేమాడబోవు నాటకములో నువయనుని వేషము
నేన్మధురించెదను, గాఁబట్టి రాజుగారువచ్చి తనువేషము తామే తాల్చెదరని కాఁగ
ల' దని యుపాయము చెప్పెను. ఈయలోచన మంచిదని వసంతకుండు రాజనొద్ద
కుఁ జనియెను మనోరమ తడుచితవరకానకై యామెంగొని పోయెను.

సాయంకాలమున నాట్యశాలయొద్దకు సాంకృత్యాయనితో వాసవదత్త వచ్చి
యక్కడనున్న యారణ్యికకుఁ దననగల నిచ్చి తనతండ్రి నలగిరియను నేనుఁగును బ
ట్టుకొన్నపుడు మెచ్చి వత్సరాజున కిచ్చిననగలను మనోరమకు నిచ్చి వేషములు వేసి
కొనిరంచని పంపి కూర్చుండెను. పిమ్మట నారణ్యిక వాసవదత్తారూపమును దాల్చి
కాంచనమాల వీణవేఁగొని కూడరా నచ్చటకు వచ్చి కూర్చుండి వత్సరాజింకను రాతే
దేమని యడుగుచుండఁ గంచుకి వచ్చి 'రాజపుత్రీ నీవీణావాద్యమును నాయనగారు
వినెదము కావున నీదముగా నుంచుమని నెల విచ్చినారు. ఇపుడేవత్సరాజుం బంపెద'న
ని చెప్పి పోయెను. రాజువేషమును దాల్చుమనోరమ తాను వసంతకునితోఁ జెప్పి పం
పినను రాజు రానంచులకై చింతించుచుండ నతఁడు తన చెలికాంతో వచ్చి తా
నా యలంకారములను దొడిగికొని యారణ్యిక 'కాంచనమాల! వీణను వాయించి
తస్మానందపెట్టినయెడల నువయనుని విడిచిపెట్టెద నని నాయనగారు చెప్పినారా! ఆ
ట్టియిన నీంకను నాథుండు రాఁడే' మని యడుగుచుండ 'నాయాచార్యత్వమున వా
సవదత్తచే వీణవాయింపించి ప్రద్యోతనుని సబంధకముగా నాశ్చర్యమున ముంచి వా
సవదత్తను హరించెదననుకొనుచు వచ్చెను. అపుడు నాట్యము చూడవచ్చిన వాసవ
దత్త నిజముగాఁ తనభరతయే యనునూహతో లేచి 'నాథా! వందనములనియెను. ని
జముగా రాణితన్న గుర్తుపట్టెనని రాజుసంకయించెనుగాని సాంకృత్యాయని ఆహ్వా!
యిది నాటకము; మనోరమ యట్లు నటించుచున్నది తొందరపడవలదని యాడిగింమట
వలన ధైర్యముతెచ్చుకొనియుండఁగా వాసవదత్త నేను నాపతి బంధనములలోనుండి
నపుడు నేర్చికొంటిని గావున నిపుడు మనోరమకు నాపుష్పదామముతో సంకలవేయు
మని యావ్రకారము చేయించెను. పిదప కాంచనమాల రాజా! నీశిష్యురాలిపీకము
మీఁదనే నీవునుకూర్చుండు దోషములేదని కూర్చుండఁబెట్టి యారణ్యికచే వీణవా
యింపించెను. చాలసేపు వాయిందినందున నామెచేతులు నొప్పియైతి యలసినదిగావున
వడఁకుచున్నయామెసొస్త మెను బట్టుకొమ్మని కాంచనమాల యన రాజాస్పృశించెను

ఆరణ్యిక సిగ్గుచే చేయి వదిలించుకొని కాంచనమాలా యిక్కడనుండి నీవు లేచి పొమ్మని కోపించెను. అదిచూచి వాసవదత్త 'అమ్మా! సాంకృత్యాయనీ! నే నపుడు పతియర్హనమునఁ గూర్చుండలేదు. మీరెక్కవఁగాఁ బెంచి వ్రాసినారనిపలుకు నాటక మిట్లులుండుటయే లెస్సమని సాంకృత్యాయనియచుచున్నది. నీకు నేనుండుట సమ్యక్తము కాదేని వెళ్ళిన నని కాంచనమాల పోఁబోయిన నారణ్యిక వెళ్ళకు మిది గో చేయి యిచ్చుచున్నానని రాజునకు హస్తమిచ్చినంత నిరువురును బరవశులైరి. వాసవదత్త యీయసత్యమును నేను గనుఁగొనవని లేచి యిది గాంధర్వవిధికావున నడుపు సంభంగముచేసి పోకు మని సాంకృత్యాయని యాపినను నిశ్చయక పోవుచుండెను.

మనోరమయు వసంతకుఁ డును జిత్రకాలలో నుండి నాట్యముచూచుచుండినంత వసంతకునికి నిద్రవచ్చి పరుండెను. అది యిందీవరిక చూచి వాసవదత్తతో 'అమ్మా! వసంతకుఁ డిందు నిద్రించుచున్నా'డనెను. ఇట్లయిన రాజుగారు నీక్కడనే యుండు రని వచ్చిదేవి వానిలెఱపెను. వాఁడు మనోరమా! వాఁడెరికాఁడు నాట్యము చేసి వచ్చినాఁడా లేదా యని పలవరించెను. నాట్యమునేయువాఁడు రాజైనయెడల మనోరమ యొక్కడనుండెనని దేవియనుచుండ నిద్రఁబోయి వసంతకుఁడు కార్యముచేడఁదీసివాఁడని వగచి యెడటికి వచ్చి 'అమ్మా! నేనేమియు నెఱుఁగను, నాయుద్ధియలంకారము లీతఁడు పుచ్చుకొని రాజునకిచ్చి నన్నిక్కడ బలవంతముగా నిల్పినాఁడు నేనెంతయెడ్చి యఱచినను మృదంగాది వాద్యముల ధ్వనులనుండడిచి నెవ్వరును నామెఱ విఁపించుకొనలేదని యదితప్పించుకొనియెను. రాణి కోపముతో రాజునొద్దకుఁ జని 'నాథా! మనోరమ యనునూహతో మీకు బంధము వేయించితిని, త్నమించు'డని కట్లువిప్పి 'యారణ్యికా! నిన్నుభరణగా రనునయించుచున్నారు కావున నీవు కోపముడుగు' మని యాతని సమీపమున కామెను దెచ్చుచుండ రాజు నన్నుత్తమింప వలయు నని వేడుకొనినను గ్రోధావేశమున లక్ష్మ్యముచేయకయేగి యారణ్యిక నేనేమియు నెఱుఁగనని ప్రాథికాంచుచున్నను వినక యామెను బంధించి యంతఃపురమున వైచెను. నాటకము వ్యత్యస్తముగాఁ బరిణమించినదని సాంకృత్యాయని వెళ్ళెను.

మనోరమ బంధములలోనున్న యారణ్యిక విరహముచే జీవితమునందలి యాసలేక యున్న నోదాగ్ధుమ వసంతకునిదాగ్ధురా రాజునకీవరణమానమంపెను. ఇంతట దృఢవర్యభార్యయు వాసవదత్త పెద్దతల్లియు నగు సంగారవతి వాసవదత్తకు నీపెదతండ్రి కరింగునిచెఱులో నుండఁగా సమర్థుడగు నీపెసమిటి సమీపమున నుండియు విడిచింపకున్నాఁడు నీవైనను నాతనితోఁ జెప్పకుండుట తగునా యని యుత్తరము వ్రాసెను. అదికాంచనమాల చూచుకొని దీనిం బదివికొన్న దేవి దుఃఖించును, రాజుగారి

నృత్యంత మామె కెఱుంగనీయరా దని యాజ్ఞాపించి యున్నారు. అని నిశ్చయించుకొని లేఖను గనబడుకుండఁ జేయుయ్యించుచుండఁ జేవి దానింగాంచి యదియే మని బలవంతమున లాగికొని చదివి దుఃఖించుచు సాంకృత్యాయనిం బిలిచి లేఖనాని సంగతిచెప్పి 'అమ్మా! నానాథునకు నాతోనే పనిలేనపుడు నాపెదతండ్రితో నేపని యుండును, నేనెఱిగియున్న నుపేక్షచేయుదానంగానని మాతల్లి తెలిసికొనకుండ నాకట్లుద్రా యుట యామెనుఁ దగునా!' యన సాంకృత్యాయని బిడ్డా! రాజును విరియుండిర నుపేక్ష చేయువాఁడు కాఁ' డని యోదార్పుచుండెను. అంతటఁ గోపగించిన దేవిం బ్రసన్నురాలిం జేసికొని యారణ్యికను విడిపించుటకు వత్సరాజకృడకు వచ్చెను. విచారించుచున్న దేవి వానిం జూచి వీఁముమీఁదనుండి లేచియాతనికిం బీఁముచూపి క్రిందఁ గూర్చుండెను. ఏల నీవు క్రిందఁ గూర్చుంటివని రాజును నేలమీఁదనేకూరుచుండఁ దేవీ! నన్ను నేనొచ్చిన పక్షైక్షమించి కోపముబీదము నీవేల యిట్లేచ్చుచున్నావని పాఠిణిఁగించిన 'వీరుగుఱులై యున్నారు, ఏద్యువారిని మఱిత యేలయెడ్పించెదర, మీమీఁద నెవరు కోపగించిరని వాసవవత్త పలుకఁగా సాంకృత్యాయని 'ఁజా! యీమొక నీపైఁ గోపములేదు; అంగారవతి వ్రాసినయుత్తరమువలన నీమె విచారించుచున్నది'యని చెప్పెను. అపుడు వత్సరపాలుఁడు నేనీసంగతి యంతకుముందే విని తగిన విధానము చేయ నియమించితిని, దేవిని సంతోషపెట్టుటకంటె నాకుఁ గావలసినది లేదనుచుండ వాసవవత్త సంతసిల్లనట్లు విజయనేనుఁడు కలింగుని సహరించి దృఢవర్తన వదలించి రాజ్యమున నిల్చి ప్రియదర్శను వింశ్యకేతునింట విడిచి కానక పెదకు కంచుకితోఁ గూడ నక్కడకు వచ్చి యిరువురును వారికి నమస్కరించిరి. దృఢవర్తన కంచుకి వాసవవత్తతో దేవీ! నీపతి నలన మాప్రభువు మరల రాజ్యమున నిల్పఁబడెనని మనవిచేయఁ నాతఁడు తనయొద్దకు మున్ను పెదతల్లిగారంపిన బొమ్మలుతెచ్చిర వాడగుటచే రాజియానవాలుపట్టి సంతసించెను. అప్పుడు వసంతకుఁడు రాజు పొంగునట్లుగా 'నమ్మా! యీసమయమున వీణనేర్చుకొన్నందులకు రాజుగారికి గురుపూజ నాకు బ్రాహ్మణసత్కారము, నారణ్యికకు బంధమోక్షణమును గావించవలయునని నవ్వుచు విన్నవించెను. సాంకృత్యాయనియు నాకన్యకను బంధించినందున నేమిలాభమని విడిపించెను. పిదపకంచుకి రాజుతో నాకురాజ్యమిచ్చిన మీకు నాప్రాణము లర్పించితిని గాని మీకీయఁదలంచిన నాకూఁతురు ప్రిథుదర్శన యేమయ్యెనో కనఁబడ నందులకును మీసంబంధము దూరమగుచున్నందులకును వగచుచున్నాను. అయినను వాసవవత్తసంబంధముచే నావిచారముడిగితి నని మాయేలికమీఁద విన్నవించుమనియె నని పలుక వాసవవత్త కంచుకి వ్రాచెల్లెలేమైనది యని యడిగెను, నేనక్కడకుఁ దీసి

కొనిరావయినను యెంచి కొనివచ్చుచు మార్గమధ్యమున వింధ్యకేతునింటనిడితి నాతం
 దు విరోధులచే కాతుడయ్యె నాటినుండిప్రియదర్శన కనబడలేదని చెప్పికంచుకి
 విచారింప నంత మనోరమ 'యమ్మా! ఆరణ్యిక ప్రాణాపాయమున నున్నదని' చెప్పినచ్చి
 న వాసవదత్త 'యోసీ! ప్రియదర్శన వృత్తాంతే మేమైన వింటివా' యని యడిగెను. నే
 నెఱుగనుగాని చలిదిను మిషతో విషము దిని యారణ్యిక విషవేగమున బాధభదురు
 న్నది రక్షింపుమని మనోరమ మనవిచేయ నయ్యె! లోకులు నన్ను నిందింతురు కా
 వున నాగలోగమునుండి గ్రహించిన విషవైద్యనిపుణులగు భరణాగారిక్కడనేయున్నా
 రామె నిక్కడకుఁ దీసికొనిరమ్ము. ఆరణ్యికావృత్తాంతము వలనఁ బ్రియదర్శనయంద
 లి దుఃఖమును మఱచితిని. అని యామెనక్కడకు రప్పించెను. దృఢవర్యునికంచుకి యా
 రణ్యికంగాంచి 'యమ్మా! యీకన్యయొక్కడిది' యనియడుగు నది వింధ్యకేతుని కూతు
 రని దేవిచెప్పెను. వింధ్యకేతునకు గూతురొక్కడిది! ఈమె ప్రియదర్శనం బోలియు
 న్నది! నిశ్చయముగఁ బ్రియదర్శనయే! హా! మందభాగ్యుడనని నేలబడెను. నా
 థా! నాచెల్లెలిని రక్షింపుమ రాణికోరిన నతఁడు 'మనోరమా! తెలివిగానున్నదే
 మొ యడుగు' మనియెను. సెళ్! నీవు ధైర్యమున్నదా యని' యామెయడుగు నిట్టిపమ
 యమునఁ గూడ మహారాజాగారగపడలే మని సగము చెప్పి కన్నులు మూసెను. చెల్లె
 లా! మహారాజాగారిక్కడనే యున్నారు, నీకున్న బాధయేమి? నేనుసీతాసర్పిని య
 పకారమునకై మాటలాడవా! సైమా! ప్రసన్నుడవు కమ్మని యామెపైబడి దుః
 ఖింపసాగిన రాజు వసంతక్రేరితుండై నీరు మంఠించి విషవేగము తగ్గించెను. లేచిప్రియ
 దర్శనకూర్చుండి రాజుం జూచి సిగ్గుపడియున్న యామెకడకు కంచుకి వచ్చి రాజువు
 త్రి! యిదె నీతండ్రిగారి కించుకి యని యెల్లెలెను. ప్రియదర్శన వానిం జూచి 'హా!
 కంచుకి! హా నాయనా! అమ్మా! యని యెడ్డివఁ గంచుకి 'అమ్మా! నీతండ్రి మరల
 రాజ్యమునకు వచ్చెను. అందఱును మేమముగా నున్నారని' యోదాడెను. వాసవదత్త
 చెల్లెలిని గొంగిలింపఁజొయెను. వసంతకుండు 'దేవీ! వైద్యనిబహుమానము మఱవ
 విల' దనిన 'నేను మఱవలేదు, వైద్యరత్నమా! యిదిగో నాచెల్లెలిహస్తము బహుమాన
 ముగొను' మని బహుకృప్తమున నీవు బ్రసన్నురాలవైతిని, దీనితో నేమిప్రయోజనము
 ని సంఘంతు రాజును మారండ్రితే నీకిదివఱకే యీబడిన యామెను నీవువలదన్నఁ
 దప్పదనినఁ బ్రతికూలముచేయఁ జాలక బహుమానమును బరిగ్రహించి 'దృఢవర్య మర
 ల రాజ్యమున స్థాపింపఁ బడియెను, నీవు నాపైఁ గోపముడిగితిని, కావున నేమి
 యుఁ గొంతలే! దనిసంతసించి రాజువాసవదత్తాక్రిందదర్శనలతో గుఱుబుండెను.

౮. విద్వసాలభంజక.

భూమి కలంకారం బగున్జయినీపురం బేలువిద్యాధరమల్లం దనురాజు త్రిశూక
 కసుంపరి యగురత్నసుంపరి యనుభార్య యంపలివల్లభ్యంబున రాజ్యతంత్రములు వ
 దలి సర్వదా తదధీనండై యుండు భాగురాయణుం దనునతనిమంత్రి తనయొడయగు
 రవ్యసకము మాన్యుటకుం దగినయోజ యోజించుటకు మేనయల్లుండగు సోమవత్తుం
 డను దానును నిర్జనప్రదేశమునం దుండఁగ నంతకమున్న దేశములవృత్తాంతము లరయఁ
 గ నంపిన చారులలో నొకడు వచ్చి యిట్లు విన్నవించె. దేవా! లాటదేశాధిపతియ
 గుచండువర్మగృహ మృగాంకావలి యనునొకకూతురు గలదు. దానిం బెండ్లాడినవాఁడు
 సార్వభౌమం డగు నని యొకముని వరంబొసంగెనట! ఆరాజునంజన్మ లంపలు సేక
 సంతతివా రగుదు రనుతోల్లిటికాపంబునం గుమారులు లేనవాఁడు రాజ్యము శత్రు
 క్రాంత మగునని తలంపి యాచండువర్మం డక్కన్నియను మృగాంకవర్మ యనుపేరి
 తోఁ గుమారుం డనియే రహస్యభేదంబు గాకుండఁ బెనుచుచున్నవాఁ డని వచింపఁగ
 విని మామతో సోమవత్తుం డిట్లనియె. మన మృగాగిసైన నక్కన్నియ నిటకు రప్పి
 చి రాజుననం బామెయంచును లగ్నంబొనరించి రత్నసుంపరియందలిప్రేమ నొకింత
 పాఠుకవలించిపోమేని క్రమముగఁ జక్కపడు నని చెప్పఁగ భాగురాయణుండును ద
 దుపాయంబునకు సంతసిలుచుఁ జండువర్మ రత్నసుందరిఁ బినతల్లిమగఁ డగుటయుఁ
 గొంతయూలోచించి మృగాంకావలి నుజ్జయినీపురికిఁ దోడ్పొనిరాఁగల పన్నిక యొక
 టి మనంబునఁ బన్నికొని రత్నసుందరికడకుంబోయి యిట్లనియె.

అమ్మా! నీపినతల్లిపెండ్లి యగుచుండవర్మనితో యుద్ధ మొనర్పఁ గొంపలు శ
 త్రువులు సన్నగ్ధులై యున్నారు మనదనసుండి తత్సాహాయ్యార్థము కొంపలుపైనివల
 నంపించుట యావశ్యకము కావునఁ గొంతపరివారమును బంపుచున్నాను. కాంకాల
 మెటువోయి యెటు వచ్చుకో మీపినతల్లిమారునిమాత్ర మిటకుం దోడ్పొనివచ్చి
 మనగృహంబున సురక్షితముగాఁ గాపాడవలయు నని నాయభిప్రాయమని మనవిఁజేసి
 న రత్నసుందరియు వెంటనే కన్యవ్రాసీ యంపింది మృగాంకానని రప్పించిమంత్రి
 యింట నె సురక్షించు మని నియోగించెను. మంత్రియు నారహస్యము లేనకును దన
 మేనయల్లునకుం దక్కఁ దక్కినవారికిఁ జెలియకుండ నమ్మృగాంకావలిం దనయింట
 నుంచుకొని భావ్యర్థానుకూలముగ రాజున కొకపడుకట్టిలు కట్టించెను. అపడుకట్టింటి
 గోడలవధ్యమునంచు మనుష్యులు దిరుగుటకుం దగినంతయంతరాశ్రమదేశముంచి దానఁ
 గండుకీర్తిమున్నగు నాట లాదుసాలభంజక లఘువు మఱియు ననేకచిత్రంబులచే
 నలంకరించి యటసుండి తనయింటికడ కొకప్రచ్ఛన్నమార్గం బనుసంధించె.

ఇది యట్లుండ విద్యాధరమల్లం దొకనాఁ డాకస్మికముగ రాజ్యభ్రష్టుడై తి
 న్న శరణు చెందవచ్చిన ఓంతలెంద్రునికూతు రగుమలయవలిఁ జూచి దానియందు
 మనంబు పగిలి చాగంబెండ్లాడినాఁడుఁ దగినయగ్నమును మిత్తుం డగుచాంయణుని

ద్వాపరమున జేయించుచుండుట రహస్యముగ దాసీముఖులున రత్నసుందరిని యక్క...
న్నియును రాజునకుఁ దెలియకుండఁ దనపినతల్లికొడు కనుకొనుమృగాంకావళిఁ బెండ్లి
చేయుటకుం దగినయత్నములు జేయుచుఁ దనకప్రియముఁ జేయఁ దలపెట్టిన చారా
యణబ్రాహ్మణుని వంచించఁదలంచి యొకనాఁ డాముసలిపాటునిం బిలిచి యిట్లని
యె. మనమృగాంకవర్మగారి పురోహితుం డగు శశిశృంగునకు మృగల్పస్థయందు బ
నించిన యంబరమాల యనుకన్నియను మీకిచ్చి వివాహముచేయవలయు నని యావధూ
వసులకుఁ దలంపు. నేఁటిదినుననే వివాహముహూర్తము తక్షణకరణము లన్నియు
నాయత్తపఱచితి ననఁ జారాయణుండును జుకలుదాటించుకొనును రాజానొద్దికిఁ జని
నాకు నేఁటిదినున దేవిగా రొకకన్నెను బెండ్లిచేయుదు రనిచెప్పిన రాజుగారా వృద్ధ
బ్రాహ్మణుని యనిపరిహాసించఁ గాదు కానును నాబాలికలెల్లఁడ్రులపేరును గు
లనోత్తామలను వక్కాణించెను. దేవియుఁ దనవరిచాటలలో నొకని కాడఁపేరును
వేసి మేఖల యనుదాదితో నుపవనంబునకుఁకట్టి వచ్చు రాజు చారాయణునితోఁ గ
ర్పూరపుంజమును కదలికాకుంజముం దుండు తెలుంగి యచటఁ గురింగి యనుపారిక
నంపించెను. రాజును జారాయణపరాధము నహింస వాఁడయ్య దేవమాట కడుగు
దాటులేక మిక్కిలితోఁ గూడ నవటి? విచ్చేసెను. దేవియు మేఖల (జూచి యులుడు
గారిమొగముఁ జూచితివా య యడుగ నది ముగ్ధులువంటి తెల్లనితల పయి కెత్తి
మిగులఁ జక్కనివాఁ డని సంతసించెను. పిదప నానాయకస్యకును జారాయణునకు
ను, బెండ్లిచేసిరి విమానుకుండును పుష్పపుతో సప్తర్షిమండలమున నరుంధ?నిఁ గనుఁగొ
టివా యనివలక నమ్రయాబాలిక చూచినవాడైనైతి ననగా 'వెట్టి గానాచుఁచినదా
ననైతిను' మన నవ్వధువు నిజరూపము బయలుపెట్టినంతఁ జారాయణుడు మేఖలను
రత్నసుందరిని నోటికిరానిమాట లన్నియు నని కుపితుండై యటనుండి కడలి కదలికా
కుంజంబునం దూఱికూర్చుండెను. దేవియుఁ దానొద్దనుండియుఁ జారాయణునిచేర ది
ట్టించె నని రాజుపైఁ గోపగించి కోపాగారముఁ జేరెను. రాజును చారాయణునొద్ద
కుం బోయి తానానాయకృత్వములో లేనని చెప్పి యొప్పించి యనునయించి మరల
మేఖలకుం దేవికిని దగినపరాధమముఁ దప్పక చేయుద మని విగతకోపునిఁజేసి ప్రొద్దు
గ్రుంకుడు సమయోచితకృత్యంబుల నెఱవేర్చుకొని శయనాగారంబునం బోయి ర
త్నసుందరివిరహితుండై శయనించెను.

మంత్రియగుభాగరాముండును రాజుగారికి మృగాంకావళీదర్శనముఁ జేయిం
చుట నిదియే తటి యనితలచి మంత్రివేదిని యగుకళావతి యనుదాసిం బిలిచి మృ
గాంకవర్మని నిజచరితంబుఁ జెప్పి యిట్లనె. కళావతి! నేఁటిరాత్రి మృగాంకవర్మ
మృగాంకావళిం జేసి యాదారిని రాజుగారిపడుకటింటి గోడలలోపలికిం బోయి ర
త్నసుందరివిరహితుండై శయనించియున్న నృపతిమెడలో నీముత్యాలహరంబు వేయిం

చి యతఁడు పాణిగ్రహణంబుఁ గావించిన రత్నసుందరికి వెఱుకు నని యంతమాత్రము
 నివించి మరల గోడలోపలనుండి యిచ్చుటకై దోడికొనిరమ్ము. నీకుం దగినపారితోషిక
 మిచ్చెన నని చెప్పఁ గళావతియు భాగురాయణుం డుపదేశించినప్రకారంబున సరస్వం
 టును నెఱవేర్చెను. రాజునీ ప్రభాతమున వందిమాగధస్తోత్రప్రార్థనంబుగా మే
 ల్కొనించి యథార్థముగ జరిగినవ్యాపార మంతయు స్వప్నంబుగా భావించి యంతకు
 మున్ని ద్వారమున వేచియున్న చారాయణుం గాంచి యిట్లనియె. మిత్రమా! నేటిరా
 త్రి యద్భుతం బగుకలగంటిని. త్రిలోకైకసుందరి యగునొకపదాఱుసంవత్సరముల బాలి
 క యెదుటం బొడనూతి తనమెడలో నున్న ముత్యాలహారము నామెడలోఁ దగిలించె.
 నేనును గౌతూహలంబుతోఁ గరగ్రహణం బొనరించిన నది రత్నసుందరికి భయపడు
 చుంటి నని చెప్పి యంతర్వీతయయ్యె. ఇది కలయో యథార్థమో నిర్ణయించుటకు శ
 క్యము గానున్నది. నిక్కమైన నచ్చెలి యంతట నెట్లు మాయ మగును. కలయైన న
 క్కెల్లి యిడినముక్తాహార మిప్పటికి నెట్లు మెడలోనుండును. అని చెప్పిన పిదపకుం
 టును రత్నసుందరియందలి ప్రేమ తగ్గుట కేదియో యొక యారాటము దొరకను గదా
 యని సంతసించుచు నీమెడలోని హారమే యాచెలి యిడిన దని భ్రమించితివేమో య
 ని పరీహసించుచుఁ ద్రిలోకసుందరుడ జగు ని న్నొక కామిని వరించుటబ్రమా యని
 నుడిఁజేయుచు రాజుతోఁ గూడ మరల నావాసమందిరమును బ్రవేశించి గోడలోపల
 బంతియాడుచున్న యొక సాలభంజికం జూచి 'యొకదేవత యిచ్చు నున్నది. చాతము
 పుష్పముచు రాజు నీవచ్చుకొని పోయెను. సచేతనవలె బంతియాడు బొమ్మనుజూచి రా
 త్రి నామెడలో హారముపైచిన పుణ్యరేఖ యిదియే యనుచు నాకంఠమక్రీడఁ బరిపరి
 విధములఁ గొనియాడి నాల్గదిక్కులకుం జూడ నెవటఁజూచిన నచట నట్టిసాలభంజి
 కలే కన్పట్రెను. విజేయు వింతవింతపనులఁ జేయుచున్న సాలభంజికల నిక్కుపుఁగా
 మినులుగాఁ దలంచుచు లోపలికిం జొచ్చుటకుఁ దారితెలియక యల్లాడుచుండ నాలో
 పలిమండి యీమాటలు వినఁ బడియె. 'చెలీ! పండినతాటియాకువంటి వదనమును
 గన్నీగు దొరఁగు నేత్రంబులు కేళిపచ్చములు వాడఁజేయు నిట్టూర్పులును జూచిన
 నెవఁడో యొక సుందరుండు నీచిత్తమును హరించునట్లు తోచుచున్నది. నే నసర్వ
 మాడిన యెడలఁ బావ్యతీదేవితోడే; బూడిదలోఁ బొర్లాడునాటనుండి చెలికత్తెల
 మగుమాబోంట్లకు దాచుట మంచిదిగాదు.' అనుపలుకులు విని విదూషకుండు రాజా!
 పినుపిను యేవియో యాకాశవాణి పలుకులు వినఁబడుచున్న వని 'నెవనినో నలు
 చెప్పనిస్సగండు చెలిని జెలులు నిర్బంధపఱచుచున్నారు. ఇవి యీగోడపాటు మాట
 లె కాని యాకాశవాణిభి కా' వనిరానినుచుండఁ జెలులారా! అసత్యమేల యూహించె
 నరనుమాటలు మరల వివఁబడినఁ బారాయణుండు రాజుం గాంచి యిట్లనియె. పండి
 టులు వంతుమంచుకొల్పితినిలే లేనిజ్ఞాని పిక్కుముసలే జెల్లు ముసలేక్క-కుండఁ

జిగు రందుకొందురు. మూఢులు పనసతోఁటకాపరులవలె మూలమువదలకయే ఘటముఁ గొందురు కావున నేనెఱుంగకపోయినను నామాటలకు వ్యాఖ్యానము చేసెద. ఇవి నిన్నగుఱించి చెప్పమాటలే గాని సామాన్యజనవచనములు మాత్రము కానిన రాజును గనిలేనిరత్నములవలె నున్నవని యచ్చెరువొంద మీరల ఁ జెలియా! కాటుకలేనికన్నులనుండి యప్పుడు విడిసముతైపుఁజిప్పలలోని ముతైములవంటి బాబ్బకణములు జూఱ నేలవిచారిం చెదవు. రసముమింగినబంగారమువంటి నీమేనిచాయఁ జూచుచు నెట్లారతుండఁగలము నిట్టూర్పులవలె గేళిపంకేరుహవళంబులు వాడిపోవుచున్నవి శరీరదౌర్బల్యంబునఁ బోకముడియు నై కముడియు సడలిపోవుచున్నవి. ఇవి యన్నయుఁ జూడ విద్యాధరమల్లదేవునియం దాసవడియున్న దాన వని తోచుచున్నది. చందురుఁడు గాక శేఫాలికాకుసుమంబు లింకెవ్వరు వికసింపఁ జేతురు, అనుమాటలు విఁబడిన విమాచకుఁ డీయుయ్యాల యూఁగునదియు బంతియాడునదియుఁ బడువునదియు వ్రాయునదియు నీకుస్వప్నమునందుఁ గన్పట్టినకామినియేగాని వేఱుగాదు మనకుమాత్రము విష్ణుసంచారితంబులగు సాలభంజికలవలె ననేకరూపంబులఁ గానపచ్చుచున్న దని ప్రసంగించుచుండ మరల ఁమృగాంకావళి! దౌత్యముఁ జేయుమనచుంటి నా! యను మాటలువినఁబడ నేను స్వప్నమున విన్నపే రిదియేసుమీ మిత్రమా! యని రాజును గుఱువాలపడ మరల ఁజెలీ! నీవాకామినీమన్మథునొద్దికిం బనుకొన్నచు చదునఁదగిన వని రెండుశ్లోకములు రచించితి వానియర్థమును సావధానముగ వినుము ఁవినోదార్థము మంచిగందవమచే వ్రాసిన చందురునిఁ బెదవికాఱికికొనుచుఁ దుడిచివేయుచున్నది. మదనుఁడు కుసుమబాణుఁడుకదా యని పూవులు త్రుంపివేయుచున్నది. కొనియాడఁదగిన చందురునిఁ జిట్టమిడుచుచు నిందించుచున్నది ఓసుధగా! నీచేత నావ్రాలిక కేవలము దూదికంటఁ జేలికచేయఁబడినది. పుడిసిళ్ళం బట్టినఁ గాలునంతవేడిగఁ బెనుటనీరును తూముకాలుపలఁ బోఁదగినంత కన్నీరును దీపముల నట్టిటుఁ గదల్పఁజేయునంతటి నిట్టూర్పులను తెల్లపాతిన మేనును గలదై రాత్రీయంతయునీవు నచ్చదారిలోనున్న కిటికీలో వెన్నెల పయిసోఁకతుండఁ జేతితో నివారించుకొనుచు పరహినుగ్నయై యున్నది! అనుమాటలు వినంబడఁ జారాయణఁ డోనరేంద్రా! నిక్కముగా నెనెఱుంగుదు బంగారుచతుష్కికలయందుండి బ్రహ్మరాక్షసులు మాట్లాడుచున్నారు. మన మిచట నిలువరాదు పోదమురా యనునంతలో నైతాళికులు సాయంసంధ్యాకాలమును జలుప రాజు చారాయణద్వితీయుండై యచ్చొట్టువిడిచి చని సులక్షణ యనుదాసి నేకతమ పిలిచి మళ్ళికవివాహంబునఁ జారాయణఁడను మిగుల లజ్జితుఁడై యున్నవాఁడు గావున మరల మేఖలం బరిభవించుటను నేనొకయుపాయ మాలొందించితి దానికై నీసహాయము కావలయునని బలిపూలి యిట్లుచెప్పెను. నీవిష్ణువచని యుపవసంబునందలి యశోకమెక్కి కూర్చుండి మేఖల యాదారిం బోవు

చుండ నేటివై కాళిపూర్ణిమనాడు నీకవశ్యము చచ్చుగండముగలదని బిగ్గరగ నుడువు
ము. అమాటవిన మేఖల భయంపడుచు గండముతప్పిపోవునుపాయ మడుగును. అడిగిన
నీవును గంధర్వవేద మెఱింగిన బ్రాహ్మణుని దక్షిణాతాంబూలములతో బూజించి
యతనికాళ్ళసందునుండి తూటితివేని నీకాగండము తప్పు నను మనియనిజిన నదియట్లా
నరించెను. మేఖలయు మఱునాఁ డుదయంబున దేవిలో నున్నరాజాగారిసమీపంబున
కు నచ్చి జరగినసంగతి విన్నవించుకొనెను. రాజును నిదియొక బ్రహ్మాండమైనపనిగా
దృష్టిబ్రాహ్మణుఁడు మనచారాయణుఁడే యున్నాఁ డతఁడే గావించు మని చెప్పి
యంతిపురివపలి స్వప్నదృష్ట కామినీజనవిషయకం బగువిరహంబున నున్మాదుండఁనుఁబో
తఁ జారాయణునొద్దకుఁ జనుడెంచి యాయావిషయంబులు తలపోసికొనుచుండ నా
డవై కాళిపూర్ణిమ యగుటంజేసి దేవియు మేఖలయు సులక్షణయుఁ బూజాద్రవ్యంబు
లతోఁ గూడఁ జారాయణసహితుం డగురాజుపాలికిం జనుడెంచిరి. మేఖలయు మహా
త్యా! నన్నుబ్రతికింపు మని శరణుఁజెందుచు నాపూజాద్రవ్యంబుల జారాయణం బూ
జించియతఁకాళ్ళసందునఁదూటి అమృతయోగి బ్రతికెతి! నని సంతసించినఁ జారాయణుం
డోన్మథదాసీ! బ్రాహ్మణున కతికవివాహ మొనరించిన ఫల మనుభవింపితివిగదా య
ని యొకసక్కమాడ మేఖలయుసిగ్గుచే నేమియు ననలేక యేడ్చిన దేవి చారాయణా!
నాచెలి నట్లు మోసపుచ్చుట తగునా చనువుగలవాఁడవుగదా యని య ట్లానరించితి.
మనఁ జనువుగలదిగదాయని యట్లు చేసితినిచారాయణుండనియె. ఇట్లన్మథవాక్యో
పవాక్యంబులం గ్రోధంబు హెచ్చి దేవి యాయపరాధమంతయు దనకురాజుచేసినగతిఁ,
దలంచుచు సపరివారయై లేచిపోయెను.

రాజును చారాయణద్వితీయుండై విరహాతిశయం బోర్వలేక యపవనంబుచెం
తకుం బోయి మలయానిలచంద్రోదుల భుజుకుచు మరలి! వాసమందిరంబున కరిగి య
టఁ దొల్లిటియట్లు విరహనూచకంబు లగుకామినీవచనంబు లాలించియు నెచటం బో
డగానక విసిగిచేసారిమరల నుద్వాసవనంబున నుండఁగఁగళావతి చనుడెంచిన గాని దే
విపక్షముగలదానిఁగానుహించి యనుకొనుచున్న రహస్యంబు దాఁపఁ గళావతి
యి ట్లానియె. ఓరాజేంద్రా! ఏలనాయెడ నీరహస్యగోపనము? నీమెడనున్నముత్యాల
హారము నాచేయార గ్రుచ్చినది కాదా యని మృగాంకావళిచరిత్ర యాద్యంతముఁ జె
ప్పి యార్కభాగురాయణుండు రత్నసుందరిచేతనే మృగాంకావళిం దమకుఁ బరిణయ
ముఁ జేయింపఁ గలయుపాయ మొకటి నాకుపదేశించి పంపించె నేను దాని నొనర్చు
టకై పోయెద నని రాజును వీడ్కోని రత్నసుందరిపాలికిం జని యి ట్లానియె. 'ఓదే
వీ! భూపాలుండు చారాయణునిచే మేఖలయును నెపంబున నీకుం గావించిన లజ్జాకర
మగుకార్యము విన్నదిమొదలు నామన మెరియుచున్నది. దానికి మనమందఱము కలసి
యతని కొక ప్రత్యపకారముఁ గావంతము, ఏదనఁగా-మనయింట నున్న మృగాంకపర్వ

ని కొకచెలియలు గల దనియు దానిం దమకు నేటిదినంబునం బెండ్లిగావితే నని యుం వాతకపంపుము రాజును దూరవిచారము లేనివాడుగావున నది నమ్మును పిదప మృగాంకవర్మనకు స్త్రీవేషము వేసి తీసికొనిపోయి పెండ్లిగావితము మనమృగాంకవర్మకు స్త్రీవేషము మాజినట్లు మఱియెవ్వరికిని మాట దని దేవికే విశదము. అని చెప్పిన దేవియు నశేంద్రుని బరిభవించుటయే మదిలో గోరుచున్న భగుటచే నట్లు కానిమ్మని తనపరిచారికలచే నట్లు రాజునన్నిధికి వాతకనంపించెను. రాజును నంతకుమున్ను మృగాంకవర్మ మృగాంకావళి యనియెఱిగి యున్నవాడే కావున దేవి తలంచిన పని కిన్యథాయోనరించుట శక్య మగునా యని యతికష్టములచే నొప్పుకొని నట్లాపుకొనియె. పిదప సపరివారముగా దేవి మృగాంకవర్మన కాడువేషము వేయించి సమస్తసంభారములతో రాజునకు వినాహముగావించి బాజహోమాదులను స్వయముగాఁ జేయించుచుండఁ జందవర్మనృపాలు నొడ్డనుండి యుత్తరము తెచ్చిన దూతయు భాగురాయణుండును బ్రవేశించిరి. దూత తనతీసికొనివచ్చిన జాబు దేవి కిచ్చెను. దేవియుఁ బరివారముచే నదిచదివింప నొదిల్చుండె. 'నువోలక్ష్మీసమానురాల వగునోరత్నసుందరి నేటికి నాలుగుదిశములక్రింద నీకొకచిన్నతమ్మండు గలిగె. ఇదివఱకు మీపురంబుననున్న మృగాంకవర్మ మృగాంకావళిగాని పురుషుండుకాఁడు. అప్పటికి పుత్రసంతానము లేనికతన నక్కవ్యయే పుత్తుండని ప్రచురపఱచితిమి. అకస్మిం బెండ్లియాడినవాండు సార్వభౌముం డగు ననియొకమునివరంబు గావున దానికిఁ దగినవరునిఁ దెచ్చి పెండ్లిజేయు భారము నీదే' యని ఆయుత్తరమువిని దేవిగుండెలు జల్లమన మ్రాన్పడియె. భాగురాయణుండు తననీతిలత ఫలించె నని సంతసించె గతజలసేతుబంధన మేల యని మేఖల దేవిననుచుంబె. పరాధవింపఁ బూనిన వారికిఁ బరాధవమే కల్గు నని విదూషకుం డెత్తివోడిచెను. మీవంటి పతివ్రతాశిరోమణులు యదృచ్ఛగఁ జేయఁబూనుకార్యములైనను ఫలించు నని దూత దేవిని నుతించెను. సమస్తజనులును దమరాజు సార్వభౌముం డగునని సంతసించిరి. ఇట్లావివాహశాల సంతోషపూర్ణమై యుండ విదూషకుండు భాగురాయణుంజూచి 'యోయభినవరాణిక్యా! భాగురాయణ! నరపాలు నభివృద్ధిగోరి నీనీతివ్రతావంబున మృగాంకావళిని రాజువకుం బెండ్లిజేసితి వింకఁ గువలయమాలఁగూడఁ బెండ్లిజేయవలయు ననిన నదియు దేవిగారిపనియే యని మంత్రివలుక దేవియు మంత్రిచెప్పినట్లు చేయవలదా యని యనుమతింపఁ బారాయణుండు కువలయమాల హస్తమును నృపతిహస్తంబునం దుంచెను. అందఱును సంతోషసాగరంబునం దొప్పదోగిరి. విద్యాధరమల్లుండును రత్నసుందరీమృగాంకావళికువలయమాలలతోఁ గూడి సర్వసుఖంబులనుభవించుచు చతుస్సుముద్రముద్రితం బగుధరావలయంబంతయు సాధించి సార్వభౌముండై సమస్త సామంతనృపాలుండు గొల్వ సుఖంబుగ నుజ్జయిపుత్రం జేయించె.

చంపపాలుఁ డనునొకరాజు కలఁడు. అతఁడు దక్షిణాపథప్రభుని పుత్రికను బెండ్లియాడెను. ఒకనాఁడు తనదేవియుఁ గపింజలుం డనువేడుక చెలికాఁడును విచక్షణ యనువాసియుఁ దాను నొక వసంతకాలమునఁ బ్రేమదోహ్యవంబునఁ గూర్చుండి తచ్చతుసంపదను వర్ణించుచుండఁ దమకుం దోచినగతి దేవియుఁ గపింజలుఁడును, విచక్షణయు వర్ణించుచుండిరి. గపింజలుని కవిత్యమునందు దోసములు గలవఁ యు బాగు లేదనియుఁ గుక్షింభరుం డగు బ్రాహ్మణుండవు గావునఁ బూగుత్తుల నన్నపుముద్దలతోఁ బోల్చియు వెన్నెలను గేదెపెరుగుతోఁ బోల్చియు వర్ణించితి వని విచక్షణ యాక్షేపింపఁగా నయ్యిరువురకును బెద్ద వాక్కులహము జరగెను. ఆపోరాటమునందు రాజును దేవియు విచక్షణపక్షము నపొంది రనుకోపముచేత వారిసేమియు ననలేక విచక్షణను నాలుగు తిట్టి లేచిపోవుచు రాజుదర్శనమునకై వచ్చుచున్న యొకకప టేంద్రబాలికుం డగు భైరవానందుం డనుయోగితోఁ గలసి మరల రాజున్నచోటికిఁ గపింజలుఁడు వచ్చి భైరవానందుని యాగమనముం దెల్పిన రాజును భయభక్తులతో నెదురుగాఁ బోయి యాయోగిం దీసికొనివచ్చి యుచితాసనమునం గూర్చుండఁబెట్టి యోగీంద్రా! నీవు లోకాద్భుత మగుకృత్యములు చేయఁగల వని యొకవాడుక కలదు. దెనియోగింబున నాకు నీదర్శనము లభించినది. కావున నేదేని యొక యద్భుతమును జూపి నన్నుం గృతార్థుం జేయు మనినఁ గౌలాచారసంపన్నుం డగు నయ్యోగి యిట్లనియె. రాజా! స్వర్గమున నున్నదేవతల నిటకురప్పింపుమనన రప్పించెదను. ఆకాశమున నున్నచంద్రుని నలవేతఁ బెట్టుమన్నఁ బెట్టెదను. ఈప్రదేశ మంతయు మహారణ్యము చేయు మనినఁ జేసెను. లోకోత్తరసౌందర్యకాలిని యగు నీవుచూచిన స్త్రీరత్నమేదేశ ముం దున్న దానైన నిటకు రప్పించెద నీయభిప్రాయమును దెల్పు మన రాజు కపింజలునితో నాలోచించి విదర్భనగిరమండలి నేనుజూచిన యొకకన్య నిచ్చటికి రప్పింపు మనిన భైరవానందుడు తనచేతిలోని నెమలికుంచె త్రిప్పి యాకన్యను రప్పించెను. రాజును దేవకపింజలులతో నయ్యద్భుతకృత్యమునకు మిగుల సంతసించుచు నతనిని క్లాఘించెను. దేవి కపింజలుంజూచి , నీ వాచిన్నగాని కులగోత్రినామాదులు తెలిసికొను మనిన వాఁ డామె నడుగఁ గా నక్కనన్యకారత్న మిట్లనియెను:— విద్యార్థును నొకపట్టనము కుంతలదేశమునఁ గలదు. వల్లభుఁ డనురాజు దాని నేలుచుండును. ఆయన భార్య శశిప్రభ యనునది. ఆయిరువురకును నేను గూఁతురను నాపేరుకర్పూరమంజరి యందు'ని నుడువ దేవి యామెను దనపిన్నతల్లికూఁతుఁగా దెలిసికొని పరమానందముతోఁ గౌఁలించుకొని తానెన్నఁడుఁ జూడని తనచెల్లెలిని జూపించితి నని భై

రవానందం బొగడి యిప్పుడే పంపక పగునైదుదినము లిక్కడ నీమె నాఁపవలయునని యతనిం గోరి నాచెల్లెలి కలంకారము గావించును, నాకు సెల విమ్మని రాజు నడిగి కర్పూరమంజరితో నంతిపురమున కేగెను.

భైరవానందుడును దేవితోఁ గూడ నంతిపురమునకుఁబోయి యచట నివాసాస్థముగ నొక యిల్లు పుచ్చుకొని దానిలో విచక్షణయస్స యగు సుక్షుమారిక పరిచర్యచేయుచుండ సుఖముగానుండి యొకనాఁడు దేవి మొగలిపువ్వు కావలె ననఁగాఁ దనప్రభావముచే నవ్వసంతముతువునందు నొక మొగలిడొంకయందుఁ బువ్వుపుట్టించెను. దేవి సంతోషముతో దానిం గైకొని యందు రెండుత్రేకులను దనకుఁ బ్రేమాస్పదురాలగుకర్పూరమంజరి కిచ్చి తక్కినపత్రములచేఁ బార్వతిం బూజించెను. కర్పూరమంజరియుఁ దన కిచ్చిరెండుత్రేకులలో నొక్కదానిచే గౌరిని బూజించి రెండవత్రేకుపై నపుడు రాజును దాను జూచినది మొదలుకొని యాతనియం దభిలాష కలవగుటచే రహస్యముగా నతని కొక జాబు వ్రాసి విచక్షణచేతి కిచ్చి పంపెను. ఆవిచక్షణ కర్పూరమంజరి ని జూచినది మొద లామెయందలి యనురాగముచేఁ దపించుచు నుద్వాసవమున నున్నరాజు సమీపమునకుం బోవుచు దారిననుమఁ దనకు విరోధి యగు కపింజలుం జూచి యతనితో సుధిచేసికొనినఁ గాని యిక్కార్థము నెఱవేఱ దని యాయుత్తరముసంగతి వానితోఁ జెప్పి మంచుమాటలాడి యరువుగుం గలసి రాజుదగ్గఱకుఁ బోయిరి. రాజు సహజవిరోధముగల యగ్నియు నీరును బోలు మీ కేచెలిమి యెట్లు సంఘటించిన దని నవ్వుచు నడుగఁగా 'నీయుత్తరముచేతి నే' యని కర్పూరమంజరి వ్రాసిన మొగలిత్రేకును వారు చేతిచ్చిరి. చక్రివాక స్త్రీవలె నొంటిగా యింటనున్న దని మైన దయలేక యొక్కియింట నున్నవాడఁ దయ్యోకు గన్నలనిండఁ జూచుట కగపడకపోయినను గడకంటం జూచుటకుఁ గూడఁ దటస్థింపకపోవుట నేఁజేసికొనిన పాపముని వ్రాసిన యాయుత్తరముఁ బదివి మిగిలిన రాగాతిశయంబున నాకర్పూరమంజరి రూపు మనమునఁ దలపోయుచు వర్ణించుచు మీదేవి యటు లిక్కన్య నంతిపురికిం దోడ్కొనిపోయిన పిదపటి వృత్తాంత మేమని యడిగిన విచక్షణ యిట్లనియె.

ఆ ట్లంతిపురికిం దోడ్కొనిపోయి దేవియు ధూళిధూసరితం బగునామెనెమ్మేను బుడిచి సర్వాంశభూగారముగో నలంకరించి రత్నగృహంబున నుండఁబనిచి నన్నుం బరిచారికగా నంపించెను, నేనును దేవి నియోగంబునఁ గర్పూరమంజరికిఁ బరిచారికనయ్యుఁ జెలివలెఁ బ్రసరింతుమనుచు దేవరఁ జూచినది మొదలు దగులుకొనిన ప్రేమాతిశయంబునఁ బరితపింపి నక్కన్నియునునంబు భిషగీయగుణవ్యాపాదికములచే గాఢాను

రాగంబుఁ గావించితి. ఈనాటిపొద్దున జేవితే గౌరీపూజార్థ మిఁబడిన మొగలి పూజేకులలలో నొకట నీయుత్తరము వానిని తమతావునకు నన్ననిపించు జనుడెంచుచు మాగుఱుధ్యంబునఁ గపింజలుం జూచి చెలిమి సంపాదించుకొని యిట కరుడెంచితి. నేటిసాయమృతమున దేవి కర్పూరమంజరిచే దోలొత్సవముఁ జేయించును గావున నేవర్తకపింజలసహితులై రహస్యముగ నాయుత్సవముఁ జూడవలయు నని చెప్పి మగలి పోయిన వెనుకఁ గపింజలునితో రాజు మరకతపుంజ మనుమేడమిఁదికిఁ బోయి కూర్చుండి కర్పూరమంజరి యుమ్యాలయూఁగుటఁ జూచుచువచ్చించుచుఁ గపింజలుం జూచి తనమనోద్వేగంబును బరితాపంబున వెల్లడిచేయ విదూషకుండును కిశిగో పచారసామగ్రి తెత్తునని పోయి విచక్షణ కర్పూరమంజరికయి తీసికొనిపోవుదానిలో ని సగము శిశిరపదార్థంబులు పుచ్చుకొని రాజుగారు మరకతపుంజము మీఁద నున్నారనఁగ విచక్షణయుఁ నొకఁ గొలఁదికాల మచ్చటనే యుండుండు దేవినదేశముచేఁ గ కర్పూరమంజరి యచటియుద్ధానములోని లతాపాదపముల దోహదక్రియ చేయునిమిత్తి ము వచ్చు' ననిచెప్పి పోయెను. కపింజలుండును నావారతఁ రాజుతో విన్నవించి రాజుం దోడ్కొని యాయుద్ధానవనములోని యొకపొదరింట దాగియుండఁగా విచక్షణతోఁ గర్పూరమంజరియు నచటికివచ్చి కురువకవృక్షమును గొగిలించుకొనితిలకవృక్షమును గాలితోఁదన్నినంత నవిపుష్పించినం జూచి రాజును జెలికాఁడును మిగుల సంతసపడుచు నావృక్షముల మెచ్చుకొనుచుండ వైతాళికుడు సాయం సంధ్యా ప్రవేశముఁ జెలుపఁగా నెచటివా రచటికి నిష్క్రమించిరి.

వెన్నెలలో మరలఁ జెలికానిని రాజుపవనంబునం గలసికొని యొక కామిని తనసమీపమునకు వచ్చి తన్నుఁ గలువదండతోఁ గొట్టినట్లును దానిచెఱుగు పట్టుకొనినంత విడిపించుకొని పోయినట్లును రాత్రి కలగన్నసంగతిఁ జెలుపఁగాఁ దానును 'రాత్రి గంగాతీరంబునం బరుండియుండఁగా నానీటిలోనికి దొరలి పడి శిరస్కాల పర్చి యగుమేఘముచేఁ ద్రాగఁబడిన నీటితోఁ గూడఁ దాని కడుపులోనికిఁ బోయి స్వాతికాఠిఁయందు మరలపర్చించిన నీటిబిందువులతోఁగూడ సమాద్రమమునలి ముతై పుఁడిప్పలలోఁ బడి యానీటిబిందువులతో ముతైమైతిని. తరువాత నాముతైపుఁడిప్పల ను వలలవాండు' దేవి యొకసెట్టి కమ్మిరి సెట్టియో నవిపగులంగొట్టి యాముతైములన్నియు దండ్రుచ్చి కాన్యకుబ్జనగరంబునకుం బోయి రాజునకమ్మఁగా నతఁడాదంప తనభార్యమెడలో వైచెను' అనికలగంటి ననఁగా రా 'జిది యంతయు నబద్ధము నీకలయు నాకలవంటిదే యనుటకై యిట్లు కల్పినితి' పనిపరిహసిం చెను. రాజ్యభిప్రాయ

గురాజును నాకలిగలబ్రాహ్మణుఁడును నశిక్షితురా లగుబాలరంపయఁ గామిసీవి యోగముగల మనిసియు వంశలకొలఁది మనోరథంబులతో నాత్మను వృష్టిపఱచుకొ నుచుండు రని మాటువలుకుచుండఁగాఁ గర్పూరమంజరియు విరహతాపంబున కోర్వక చెలితో నుద్యానవనమును బ్రవేశించి రాజుంజూచి చంద్రిణి మన్మథుఁడా లేక యిది యింద్రిజాలమా యని యచ్చెరుపడఁగపింజలుండు రాజుణేయి తనచేతంబట్టుకొ ని నెక్కిమింద్రిజాలమేయని యెదురుపడెను. చెలియుఁ గర్పూరమంజరితో నెదురేగి రాజును గౌరవించు మనయె. రాజును గర్పూరమంజరిపాణిగ్రహణం బొస్పి యాయు ద్యానమునుండి భూగర్భద్వారంబున రక్షాగృహంబులోనికిం బోయియచటియొక్కకుఁ దాళలేక మరల నుద్యానవనముం జేరునంతలో దేవి కీసంగతి చూచాయఁగాఁ జెలిసి రాజును వెదకుఁ దని భటుల నియోగింప వారు కొలాహలముఁ జేయఁగా నెచటివా రచటికి లేచిపోయిరి. కర్పూరమంజరియు నాభూగర్భద్వారంబున రక్షాగృహంబులో నికిం బోవుచుండ దేవియుఁ జూచి యదిమొద లాగర్భద్వారముమూసి యారక్షాగృహ ము నలువంకల ననేకులఁ గావలియుంచెను. మఱునాఁడుదయమునఁ గపింజలునిచేఁ గర్పూరమంజరి వృత్తాంత మంతయుఁజెలిసికొని దేవికీవృత్తాంత మంతయుఁజెలిసిన దని భయంపడుచు దేవికిఁ గోపము లేకుండఁ జేయించి కర్పూరమంజరిని నాకుం బెండ్లిచే యింపు మని వెనుకటిభైరవానందుని శరణుఁజెందెను, భైరవానందుండును రాజు కొరి కి మనములో నుంచికొని దేవిచే సావిత్రీవ్రత మనియొకవ్రతముఁ జేయించుచుండఁగా దేవియు రాజుం జూడ రమ్మని సారంగిక యనుదాసి నంపించెను. రాజును జెలికాని లో నావ్రతముఁ జూచుటకై మరకతపుంజము నధిష్ఠించి చూచుచుండఁగా భైరవా నందుఁడు దేవిచేవ్రతముసంపూర్ణిచేయించి గురుదక్షిణగా లాటదేశాధిపతియగు వం డనేనుసికూఁతురు ఘనసారమంజరి యనునది కలవనియు దానిం బెండ్లాడినవాఁడు సా ర్వభౌముండగుననియు దాని నీధితకం బెండ్లిచేయవలయు ననియుఁ గోరఁగా దేవి యు భైరవానందునియందలి గారవముచే సమ్మతించి రాజునొద్దఁ జేరిత్రాత్రీ నాచేత మీ కొకకన్య వివాహముచేయఁబడును గాన దేవర రావలయు' నని మరల సారంగిక నంపఁ గా రాజిదియంతయు భైరవానందపరీభావ మని తలపోయుచు దేవీభవనమున కు వచ్చెను.

దేవిభైరవానందునితో వివాహసామగ్రి సన్నధిపఱచి కన్యకు దెప్పింపు మనవుడు యోగియు రక్షాగృహంబున నున్నకర్పూరమంజరి నటకుఁ దనప్రీభావముచే రప్పించెను. దేవియు నదికర్పూరమంజరి యని భ్రాంతిపడి తానా రక్షాగృహమునకుం

బోవునంతలో మరల నీకర్పూరమంజరి నటకుఁ బంపించెను. దేవియు నటకుఁ దనకై
లిని జూచి వివాహముఁ జేయఁబోవుకన్యక కర్పూరమంజరి కాదని నిశ్చయించుకొని
యిటకు వచ్చుచును మరల నాకర్పూరమంజరి యోగిప్రభావముచే నటకు వ
చ్చెను. దేవియు వివాహమునకుఁ గర్పూరమంజరిని గూడఁ దీసికొని రావలయునని త
లంచి భైరవానండునిం గోరిన నతడిదియే కర్పూరమంజరి యనియె. దేవియు నేనిప్పు
డు రత్నాగృహమునఁ జూచివచ్చితినే యని యాశ్చర్యపడుచు ఘనసారమంజరియేదియని
యడుగఁ వెట్టిదానా ఘనసారమంజరి యనఁగాఁ గర్పూరమంజరి కాదా నేను నిన్నద
క్షిణగాఁ గోరినది కర్పూరమంజరీవివాహమే యని చెప్పి కపింజలుని బురోహితునిఁగాఁ
జేసి దేవీచేఁ గర్పూరమంజరిని రాజునకు వివాహము చేయించెను. రాజును బురోహి
తునకు నూలురులిచ్చి భైరవానందుని మిగుల సంభావించి యిరువును భార్యలతోను
ఒకరివలెఁ యై పునమియేలుచు సుఖబుండెను.

కలహంసుఁ డనురాజు సూపరిపాలనముఁ జేయుచుండ నాతని మేనమామ యగు కమలాకరమహారాజును వంచిచి మాయకాఁడైన బకోటుఁ డాతనికూతుఁడగు మలినీ నామె పెంపుడుతల్లికొమరితను గూడ నెత్తుకొని యాకాశమార్గమునఁ బోయి మానసపురసమీపమున నున్న యన్నోర మనుసరస్సున నొకతామరపూవులో నాయుష్షులు బాలికల నుంచి (దాచి) యెంచేని బోయెను. ఇట్లుండ నీసంగతి కలహంసస్వభువునకుఁ దెలియవచ్చి తనరాష్ట్రమున నెల్లలను బాలించునట్టియుఁ దనపట్టపుదేవి యగు సారసీ కా దేవిగారి తోడఁబుట్టువు నైన సారసునకుఁ దక్షణము నీవు పరివారముతో బయలుదేలి మోసముచేసిన బకోటుని బట్టి పట్టార్చి యిరువురు బాలికలం దెచ్చి మామగారైన మహారాజులమనస్సులకు స్థిమితమును గలుగఁజేయు' మని యొక లేఖ వ్రాసి భ్రమరకు డను సేవకునిచే నంపించెను.

అంతఁ గొన్ని నాళ్ళకుఁ గలహంసమహారాజునకుఁ బ్రియుఁడును జిత్రవిద్యయు నింద్రిజాలమును దెలిసిన కారండవపుండనునొకఁడు దేశాంతరమునుండి యున్నోర సరోవరసమీపమున నడచినప్పుడు నాకొలనిలోని పద్మములయందుఁ బ్రీతిగలవాఁడై యొక్కతామరపూవును గోసి యింటికి విసోదముతోఁ దెచ్చి తనభార్య కిచ్చెను. ఒకపట్టణమందుఁ దానుజూచిన చక్కనికన్నీయను బటమునందు వ్రాసి రాజుగారివేడుకచెలికాఁడును బ్రాహ్మణుఁడు నైనచక్రివాకున కిచ్చెను, తామరపూవును కారండవపుభార్య యొకనాఁడు రాజపత్నిం దర్శింపఁబోయి యామె కిచ్చెను, దేవిగారిచేతి కిచ్చినపుష్పము ముకుళించుకొని యున్నందున నక్కడిస్త్రీలలోఁ గొందఁ జెల్లొ దానిని విప్పిరి. అపుడం దిరువురు సరసిజాతులు గానఁబడిరి, వారిని సారసీకాదేవి లాలించి చెలులారా! మీరెవ్వరు? ఎవలివారు? తల్లదండ్రులెవ్వరు? మీవేరులేమి? ఏకారణమున నిందుఁజొచ్చి రని యెంతయడిగినను జెప్పరైరి. అంతట నారాజు భార్య కమలమునం దుండుటచేఁ గమలజయని యొకతెకును మృణాలిక యని యొకతెకును బేరులుంచి తనయొద్దనే వారల నిర్దక్ష నుంచుకొని కమలజకు మృణాలికను జేలికత్తియనుగా నియమించి నాట్యాదివిద్యలు నేర్పించి గోమునఁ దెంచుచుఁ దనపినతల్లికొమరితయును నామెచెలికత్తియు నేమయిలో యనివిచారింపుచుండెను.

ఒకనాఁటిరాత్రి కలహంససూపాలుఁడు నిద్రించి స్వప్నమునం దొకకాంత కానఁబడి యామెతోనాతఁడు సరససల్లాపము లాడుచున్నట్లుండఁగాఁ గర్ణకశోరములైన తెల్లనాతెను లెమ్మను మాగధక్తుతి పాతములు వినఁబడి మెలఁకున వచ్చెను. ఆకలయందుఁ గాన్పించిన లలనయందలియునురాగమున విరాళిఁ బొందుచు నుద్భావన

మునం దొకపూజయందుఁ గూర్చుండి తనచెలికాండగుచక్రివాకునిఁ బిలువనంపెను. రాజు నానతి ననుసరించి తొందరగా జక్రివాకుఁడు వచ్చుచు నయ్యో! కారండవుఁడు తానెక్కడనో యేదేశముననో చూచినసుందరాంగి పటమును నాకిచ్చుచు దానిం గూర్చి చెప్పించుండఁ జెలికాని యాజ్ఞయగువలకును బోనైతిని. అని తన్ను బిలువవచ్చిన కంచుకోటఁ జెప్పుచు నడచి వచ్చుచుండెను. అపుడు కంచుకి అయ్యో! కారండవుఁడు పటమును గూడ వ్రాయఁగలుగునా? అపటమును మీరు మనరాజు గారిఁ జూపఁ దెచ్చుచున్నారా? యని యడుగఁగానాతఁడు చిత్రీభేషమునేకా దిప్రజాలమును గూడఁ జేయఁగలఁడు. పటమును నేనిపుడు తెచ్చుచున్నాను. పద యని చక్రివాకుఁడు నడచుచు మధ్యాహ్నకాల మగుటవలన సూర్యకిరణతాపమున కోర్వలేనియవియుఁ బోలె నీడలు చెట్లక్రిందకుఁ జేరుమింపఁగాఁ గంచుకోటఁ గూడ రాజునీడ నాశ్రయింపఁ బోయెను. రాజును మన్మథవ్యధ నభినయించుచుఁ జక్రివాకునికై యెదురుచూచుచుండగాఁ నాతఁడు వచ్చి చింతితకార్యసిద్ధిరస్తని దీవించి యిట్లుండుటకుఁ గారణ మేమని యడిగెను. కలహంసుఁడు సందేహింపక కలయందలి వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పి యుదయమున నాట్యశాలవద్దకుఁ బెచ్చునప్పటికిఁ జెలితోఁ గూడ నొకసుందరి తాను స్వప్నమునందుఁ జూచినయట్టిదే కానఁబడి తన్ను మహాగాఢనికనునన్నతోఁ జెలికత్తె చెప్పఁగా మనస్సునం దనురాగరస ముప్పతిల్ల ననుస్కరించి నాట్కాచార్యుని యనుమతిని లోనికిఁ బోయినదనియు నాకారణమునఁ దాను మన్మథవ్యధను బొందుచుంటి ననియుఁ జెప్పెను. అపుడు చక్రివాకుఁడు 'చెలికాడా! కారండవుఁడు వ్రాసియిచ్చిన యీచిత్రపటమునుం జూడు' మని యిచ్చెను. దానిఁ జూచి రాజు 'కారండవుఁ డీమె నెక్కడఁ జూచెనో యనెను. 'రాజా! ఆతఁడు మానసపురమునుండి వచ్చుచు నచ్చోపసరస్సునం దొకతామరపూవును గోసి దానియందీమెను జూచి ముడిగియున్న యాపువ్వును దనభార్యమాలమున సారసికా దేవిగారి కిచ్చించినాఁడు. అందీమె యెట్లు ప్రవేశించినదో యెన్వరికినిఁ జెలియలేదు.' అని చక్రివాకుఁడు పలికెను. కలహంసుఁడు పటమును జూచుచుఁ దననకుఁ గమలజయందనురాగమును నూచింపఁగా దాని? సందర్భశుద్ధిగాఁ జక్రవాకుఁడు కారండవుఁడిచ్చిన పటమునందే కలహంసుఁడు కమలజ పాదములపైఁ బడినట్లు వ్రాసిచూపి సంతోషపెట్టెను. అపటమును దనకు విసేదార్థముగా నెప్పుడైన నిచ్చుచు దేవకుంటఁ బడకుండ భరియింపరాదు మని రా జాతనిచేతికే యిచ్చెను.

అంతపురమునందు సారసికాదేవి మృతశాలికను బిచ్చి 'దీనీ! కమలజ చెప్పిన

వానిని గ్రహించుచు గురువులను గట్టపెట్టక నాట్యము నేర్చుచున్నదా' యని యడిగెను. వృశాళిక 'యమ్మా! యామె గ్రహించునేర్చును నాట్యమునందలి నేర్పును దామిరాశ్రీ ప్రత్యక్షముగాఁ జూతును గదా యనెను. వృశాళికా! బకోటుఁడు పట్టుపడినచో మిక్కిలి సంతోషించును మహారాజుగారితోఁ గలసి నేను నాట్యాచార్యులయొద్దఁ గమలజ నాట్యమును జూచెదను. నేఁడాకుటిలబకోటునిఁ బరిచూర్చు నుత్సాహము పుట్టింప మహారాజులయొద్దకుఁ బోవము పద' అని దేవి నడచి వచ్చి రాజవర్యునఁకుఁ జేయఁగా నామహాస్థువు ప్రాణనాయికకు డేమమే కదా యని యారసెను. బకోటుని యెడల మీరు వేరుచేయుచున్నంతకాలము నాకు డేమమేక్కడిద'ని సారసిక విచారించుచుండెను. అందులకు కలహంసుఁడు 'దేవీ! నీకుఁ బినతల్లిపెనిమిటియు నాకు మేనమామయు నైన కమలకరునకు దోహదమొనర్చి వానివిషయమై నేనెన్నడును కేతు నేయుటలేదు. వానిం బరిమార్చుటకు నీతమ్ముని కాజ్ఞ యిచ్చి భ్రమరకునిఁ బంపితిని నెను. ఆసమయమునందే భ్రమరకుఁడు వచ్చి సారసుఁడు బకోటునిఁ బంపితిని, కలహంసనృపాలుని నెప్పటికీని రాజ్యమునఁ బ్రతిష్ఠించితిని, చారులను బంపి వెనకించుచుంటిని గాని కమలినీవృత్తాంతము తెలియుటలేదు.' అని వ్రాసినయుత్తరమును రాజున కిచ్చెను. అంతట రాజును రాణియును సంతసించి భ్రమరకునికి బహుమానమిచ్చిరి. దేవి కమలజ యేమయ్యెనో తెలియకుండుటచే మనస్సు నిశ్చలముగా లేదనెను. నరపాలుఁడు కమలినీయే కమలజ కావచ్చునని లోనననుకొని త్వరలోనే నీవామె శుభమును వినఁగల వని యూహించెను. వృశాళిక యాసంగతి వెల్లడిచేయఁబోయి యుక్తసమయ మదిగాదని యూహకుండెను. సాయంసమయ మగుట నపు డెవరివిడిచెలకు వారు పోయిరి.

ఆచ్చటఁ గమలజ కలహంసుని నాట్యశాలయొద్దఁ జూచినదిమొదలు వానిపై విరహమున నుండి యాతని కొకయుత్తరమును వ్రాసి వృశాళికచేతి కిచ్చియంపెను. దాని నామె పట్టుకొని వెళ్ళుచుండ నొకచోటఁ జక్రవాకుఁడు తలఁపందఁ జిత్రపటమును బెట్టుకొని నిద్రించుచుండెను. అతని నామె చూచి సమీపించి తాను తెచ్చిన తాటియాకుపై వ్రాయఁబడిన యుత్తరము పండుకొనియున్న వానిబట్టకు న్రేలఁగట్టి తలక్రందింపటమును మెల్లగా సంగ్రహించి కమలజదగ్గఱకుఁ బోవుచుండఁగా నామె విరహనశమున నొడలెఱుఁగకుండ నుద్వేగవనమునకై పోవుచుండి వృశాళిక వెన్నంటి పిలిచి నేను గూడ నీతోవత్తునని యిట్లును నడచి పాదరుటిల్లుఁ జేరఁబోయిరి, నిద్రలోఁ గలతనడి చక్రవాకుఁడు లేచి తనపటమును

బోగొట్టుకొన్నందులకు దేవి యది చూచునేమో యని వగచుచు దనబట్టిన వ్రేలాడుచున్న కేళిను బామని భయపడి కఱ్ఱతో దానిని బాది యెంతకును విడువకుండుటచే నది పాము కాదని మెల్లగఁ దడవి తాటియాకుపై వ్రాసిన యత్తర మగుట నది చూచుకొని యాపని తాను లేచునప్పుటి కచ్చట మనలుచున్న మృతాళిక చేసినట్టి నిశ్చయించుకొని పోయి యాలేఖను రాజునకుఁ జూపెను. దానినిఁ జదివి యత్యానందమునొంది యెక్కుడుపరితాపమున రాజుఁ సఖుఁడా! సమానానురాగమును నూచించుచు దూరమున నుండఁగనే పద్మమునకును సూర్యునకును వలె స్నేహము గల్పించుచున్న యిది యెక్కడి' దని యడిగి యాతఁడవలనఁ దెలిసికొని కమలజనుగూర్చి వ్యాకులపడుచుండఁ జక్రివాకుఁడు 'చెలికాఁడా! నాట్యమువలనఁ బుట్టుశ్రమను బోగొట్టుకొనుటకై ప్రతిదినమును రాత్రియందు మృతాళికను దీసికొని కమలజ యుద్యానమునకు నచ్చుచుండు నని విందును. కనుక నందుఁబోయి చూతము రమ్మని వెంటఁబెట్టుకొని చనియెను.

కమలజయును మృతాళికయును బోవరింటఁ గూర్చుండియుండఁ జక్రివాకుని తలక్రింద నుంచుకొన్నపటమును దెచ్చితిని మృతాళిక యామెకుఁ జూపించెను. కమలజ రాజును బలముచందఁ దనపాదములపై వ్రాలుచున్నట్లు కని యిది మహారాజుల కుచితము కాదు లెండని కాళ్ళు ముడుచుకొనఁ జొచ్చెను. అంతటఁ బూవుటరముచాటుననువచ్చి చక్రివాకునితోఁ గూడ నిల్వవంబడి విని రాజుది యుచితమే నేను ధన్యుడ నైతి ననెను. అపుడామె 'యోసీ! మృతాళికా! నేనెంతబలిమాలినను వినుటలేదు. నీ వీయనను లేవఁదీయుము అని పటమనితెలిసికొని సిగ్గుపడి దానిలోనున్న యత్తరములను జరుపుకొని 'మృతాళికా యిది నిజము కాదు. నన్ను పరిహాసముఁ జేయుట కిట్లు పన్నితివి. అని కోపముతోఁ బోవుచుండఁగా రా జెదుటఁ గడి 'మృతాళిక చేసినకపటము గాదు సత్యమే' యని డగ్గఱకు వెళ్ళెను అపుడు మృతాళిక వచ్చి 'చెలియా! ఇప్పుడుఁగూడఁ గోపమేగద! 'అని స్పృహలునకును జక్రివాకునకును మొక్కిరిచి. కమలజయుఁ డొట్టువడుచు నమస్కరించినది. అంపఱు నొకరినొకరు చూచుకొనుచుండ మృతాళిక 'యయ్యా! యీస్వటికశలపైఁ గూర్చుండుచు.' అనిప్రాణింపెను అట్లు గూర్చుండి కమలజాకలహంసులు తమలోఁ గామొకరినొకరు విరహవేళమునఁ జూచుకొనుచుండ నాస్త్రిసమయమగుట దేవిగారు మండలమునను నిచ్చెనరు, కమలజకు వేడుము వేయించలేక, నెలమిండని మృతాళిక తీసికొనిపోయెను.

రాజు చక్రవాకునితోఁ గమలబ యేమిచేయుచున్నదో చూచిఁబట్టని పంపిన నాతఁడు వోయి కారండవ్రనితో మాటలాడి యొకమాయాకమలబను జేయించి తీసికొని యామెవలన రాజును సంతోషముతో వంచించవలె ననుతలంపున మృతాళిక ను దోడు రమ్మని పిలుచుటకై పోవుచుఁ జిత్రఫలకము నెక్కడనో పొఱునై నీతి నని విచారించుచు వచ్చుచున్నాళికను గాంచి యామె వెదకుసంగతిఁ దెలిసికొని మాటలాడుచుండ మృతాళిక చక్రవాకునిప్రక్క నున్న మాయాకమలబను గాంచి 'కిమలబా! గురువునొద్దనుండి యింతవేగ మేలనచ్చితి' వనెను, చక్రవాకుఁ డోస్తీ! యిదిమాయాపము, దీనివలన రాజును సంతోషపెట్టనలెను గనుక నీవు క్షణమాత్రము సహాయముండవలె' నని యొప్పించెను మృతాళిక 'చక్రవాకా! దేవిగారు కమలబనాట్యోత్సవమును జూచి మహారాజులు సంతసించవలయును గనుక వారిని దీసికొని పంపెదనని యనుకొనుచున్నారు. మర మంతకముం దీపనిఁ జేయవలయును. ఈని యిద్దఱు నాబొమ్మను దెచ్చి రాజు తండ్రియురాలివృత్తాంతమును తెలిసికొనిఁ గోరి నీక్షించుచుండఁగా నెఱిపించిరి, వారిని జూచి యేమయ్యె నని రాజుగా రడిగిరి. ఇంకామనె వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చితి నని చక్రవాకుఁడు చెప్పి చూడెను. నీ వెట్లు తేఁగిలిగితి వనిన నాట్యశాలయందు పరిజనముతో దేవిగారు కొలువుఁదీర్చియుండఁగా నాటలుచాటునఁ బోయి గుమ్మముదగ్గఱ కట్టబడియున్న పెద్దకోతిని విప్పితిని. దానిచే నంపలు నన్నిదిక్కులకుఁ బరువెత్తిరి. మృతాళికయు నీమెయు నెచ్చటికో పోవుచుండిన నేనింటఁదీసికొని వచ్చితిని చక్రవాకుఁడు బొంకెను. అంతలకు రాజు తనచేతికిడియమును దీసి బహుమాన మిచ్చెను. తరువాత మృతాళిక నమ్మరింపఁగా రాజు 'దెలియా! నీవుకఁ గుశలమేనా యనియెను (మాయా) కమలబ మృతాళిక 'దెలియా! జెప్పినట్లు నటించ నామె 'రాజా! సారసికాభతకాగారివృత్తముచేతఁ దని కుఁ గుశలమే యనుచున్న' బనెను నన్నిఁక గమలబాభతకా యని పిలువు మని రాజుగా రనిరి. కమలబ సిగ్గునఁ దలవంచుకొని నట్లుండి యంపలును గూర్చుండియుండ మరల మృతాళిక 'దెలియా! నేమో చెప్పచున్నట్లు నటించిన నరపాలుఁడు మీదలియేనునుచున్నదనెను. అంతటనామె 'చరేంద్రానాకు మారుపలక సిగ్గుగానున్నది. ఆ సిగ్గుదీర్చుటకు మహానుభవు లగుతమరే శక్తులనునున్న'ని చెప్పెను. కలహంసమహారాజు సర్వోత్తమతో నెఱిపించి కఱిగిలించుకొనిఁ జూచిన మృతాళిక యుం బక్తివాకుఁడును బక్తిపకనస్థితి రాజును బ్రీతిమ యని భావించి సిగ్గునడి యదియను గారంపపు బక్తివాడే నని తెలిసి, యింక నీరాస మంతనంబట్లుండను చక్రవాకా! యనెను.

సంకెలలు కాళ్ళకుఁ దగిలించువఱ కుండునని యాతఁడు బదులుచెప్పి దాని దగవలూ సగృహమునకుఁ బంపించెను.

సారసికాదేవి కమలజయొక్క నాట్యమును జూచుటకై భర్తను బిలువనూ హించి వచ్చుచు మీక్కిలిసంతోషముగా నోసీ! మధురికా! చక్రవాకసహితులై ప్రాణనాథు లచ్చటనుండిరి. నెమ్మదిగ నడచివెళ్ళి కంఃము గవుంగిలించుకొనియెడ నని చెప్పుచుండఁగనే మధురిక తొట్రుపాటుతో 'దేవీ! ఇదిగో నిచ్చట నేదో చి త్రశలక మున్నది. దీనియందేమా వ్రాయఁబడియుండెఁ జూచుమని మృతాళికపాఱు వైచి వేదకుకొనుచున్న పటమునే యిచ్చెను. సారసిక చూచి యందుఁ గమలజపా డములపైఁ గలహంసమహాస్రభువు పడుచున్న ట్లున్నవ్రాతవలన రోషముతో రా జునొద్దకు వచ్చుచుండెను. అసయమున రాజు చక్రవాకునితోఁ జిత్రపటము దేవి కంటఁ బడకుండ భద్రపఱచితివి గదా యఁగా నామాటనువిని యామె నాయొద్దనే యున్న దనిబదులుచెప్పుచు నెదుటనిలిచెను. రాజు మెల్లగాఁ జెలికానితో నించు కేమి యుపాయ మున్నదని దొంగిలించిసామ్యుతో దొంగ దొరకైన నేమియుపాయ మో యడియే నీకును నని నవ్వుచు రహస్యముగాఁ జెప్పెను. కలహంసుండు భార్య తో 'దేవీ! వేటకలగునఁ జింతింపకుము. కారంజివుఁ డేదే?ముననో చూచివచ్చి న స్త్రీరూపమును వ్రాసెను. దానిక్రింద నపుడు చక్రవాకుండు నన్ను వ్రాసినాఁ డ నెను. ఈయక్షరము లెవ్వరువ్రాసిన వని యామెయడిగిన 'నీయందలి నాచిత్రమొ రులపై యేలపోవును. విరజాజి ననుసరించిన తుమ్మెద కొండగోఁగుకిడ కేలపోఁజూ చును.' అనిచెప్పఁగా మధురికా పోవుచును రమ్మ. రాజా! నీకు నిద్రవలలే? న ని రోషముతో సారసికాదేవి యరుగఁజూచినఁ బట్టుకొని కలహంసస్వపాలుండు య మింపు మని పాదముల నొడుకొ నెను. 'వృత్తిమదినయములకేమి, చాలు' నని పాద ములను వెనుకకుఁ దీసికొని యారాజపత్ని చనియెను.

సారసిక సీతాకళ్యాణనాటకమును జూడఁగోరి మృతాళికకు శ్రీరామవేషము ను గమలజకు సీతావేషమును వేయింప నిర్ధమ గానుండఁగా నీసంగతి మృతాళిక రా జుతోఁ జెప్పి తనమగఁడు తనకు సంకెలలు తగిలించినాఁ డని మిగవెట్టి తనకుఁదా నె బండ్లములు వేసికొని రామభద్రవేషమును రాజుకలహంసులకు వేసి కమలజకు జా నకీవేషము వేయించెను. రామరూపము దాల్చినకలహంసుండు కమలజ హస్తము ను బలుమాటలు నాట్యమువేరుచెప్పి గ్రహించుటఁ జూచి దేవి మహారా డనికనిపెట్టి భర్తగా రపుడు బతిమానిన బ్రసన్నురాలై నట్లు నటించుచు నక్కడనుండి లేచి క

శ్రీ తన్నిట్లు మగఁడు వంచిచినాఁ డనియు దానికిఁ దానుగూడ నొకనెఱ
ము పన్ని యాతనిని వంచిపవలయు ననియు నెంచి కమలజకాళ్ళకు సంకెలు వే
యించి మధురికతో 'యోసీ! నీమగఁడు భ్రీమరకునకుఁ గమలజవేషమువేసి యాతని
తో రాజునకు వివాహము సేయువము. అపుడు వారిని మరము వంచిచినవార మ
గుదుము.' అనిచెప్పెను. ఈమాటను మధురిక సంకెలులును తెచ్చి కారంజవిక
తో బ్రసంగవశమునఁ జెప్ప నది చక్రవాకుని భార్యని తనపెనిమిటి కంఠయు విన్న
విందినది. చక్రవాకుఁడు వేగముగ రాజునొద్దకు వచ్చి యావృత్తాంతమంతయును జె
ప్పి యందుల కొకప్రతికియను దాను రచించి భ్రీమరకునిచేతి కొకయుత్తరము. వ్రా
సియిచ్చి యిది దేవి తనపినతల్లియుఁ గమలాకరమహారాజునకు భార్యయు నగుకమలా
లయకు ని న్నిమ్ము చెప్పినదని యఁపి మధురికయొద్ద కేగి 'యోసీ! క్షణమాత్రియు
నీవు కమలజకనీమగఁడగు భ్రమరకుని వేసము వేయుము. తనయంతరంగమున దేయి
భ్రీమరకుని నిజమైనవానిగా నెంచి మరల నీచేతఁ గమలజావేషము నాకృత్రమభ్ర
మరకునకు వేయించి రాజునకు వివాహము చేసినవంచింపఁబోయి తానే హెసపోవును.
అని చెప్పి యొప్పించి నరనాథునితో జరగఁబోవుసంగతిఁ జెప్ప నేగెను.

కమలజకుఁ గాళ్ళుబండుములువేయుమును దేవిసంగతి తొందరగావచ్చి మృతా
లీకరాజునకు విన్నవించెను. చక్రవాకుఁ డదివిని నీవు భయంపడకుము. మరకడనున్న
మానూకమలజను నీవు గొనిపోయి కట్టిపడవేయుము.' అనిచెప్పి యట్లు చేయించెను.

మధురిక భ్రీమరకుఁడకమలజవేషము తీసివేయఁగనే నిజమైన కమలజ నచ్చ
టకుఁ జెచ్చిరి. అది దేవిభ్రమరకుఁడే యని సంతసిలి మధురికతో 'నీవు పోయి నా
మాటగా నాథునితో మహారాజా! కమలజను సాముద్రకశాస్త్రాజ్ఞులు చక్రవర్తిని
యగునని చెప్పినందునను, మీకామెయందు నాట్యకాలమున ననురాగముకలిగినటుల
నాకుఁ దెలిసినందునను ప్రాణేశ్వరులమనస్సు పరివ్రతలగు ముఖ్యులుగుటను సవతిని
చ్చనను ననుమానము నైనను నేను వదలి యీప్రదోషసమయమునఁ గేళిమందిరమునఁ
దమకామెను బెండ్లిసేయఁదలఁచితిని కాన దయచేయవలయు' నని పిలుపును యం
పెను. మధురిక యీవార్త మహారాజునకుఁ జెప్పెను. అతఁడును సంతసించుచునేయు
న్నాఁడు గావున నీవు వెళ్ళి వచ్చుచున్నానని దేవితోఁ జెప్పు మని యామెను పంపి
తానును జక్రవాకుఁడును కేళి ప్రాసాదమునకు వచ్చుదుండిరి. అంతట రాజపత్ని మ
ధురికవంకఁజూచి 'యోసీ! నీమగని కమలజవేషము నందలిసిటు చూడవే' యనెను.
అమ్మా! మహారాజు గంజిని పాలని భ్రమరకునిఁ గమలజయనికొని

వంనింపబడును చూశుచును యది చేయి యడ్డము పెట్టుకొని చెప్పెను. కమలజ యీ మర్మమును గూడ సారసికాదేవి కనిపెట్టినదేమో యని భయపడఁ జొచ్చెను. వృణాళిక నీకు శుభమును నని భయముఁ దీర్చెను. సారసిక రాజునకు నాతనిచెలికానికె నెదురుగాఁజని తోడతెచ్చి కూర్చుండఁబెట్టి చక్రవాకునితో 'నమ్మా! నేఁడు గమలజచ్చి మహారాజునకు వివాహము గావించెద' ననెను. 'అమ్మా! పతివ్రతలు చేయవలసినపని యిదియే. ఏలయాలస్యము చేసెదరు' అనియాతఁ డనిన దేవిలేచి కమలజను జేయిపట్టుకొని లోనఁ జిలువగవుతో మహిపతిని సమీపించి యింతటినుండి యీ కమలజను నాతోసమానముగ జూడు మని కమలజ హస్తము నాయనచేతిలో నుంచెను. కలహంసమహారాజును భయము నొందుచుఁ గమలజచేయి వట్టుకొని యానందించెను. నాకన్నులు చల్లవడిన వని వృణాళికయు నేటితోఁ జరితార్థురాల నైతిని కమలజయు నానీతివృత్తును ఫలించిన దని చక్రవాకుఁడును రాజునకు మగవానిని బెండ్లి చేసి వంచించితి నని సారసికయు సమ్మాదము నొందసాగిరి.

దౌవారికుఁ డొకఁ డపుడు వచ్చి దేవితో 'నమ్మా! మీపినతల్లి కమలాలయాదేవి యొద్దనుండి లేఖను దెచ్చితి నని భ్రమరకుఁడు ద్వాపముకడ నిల్చియున్నాఁడు, అనిమనవిచేసెను. భ్రమరకుఁడే కమలజవేషధారి యనుతలఁపున నామె 'యిపుడు భ్రమరకుఁ డెక్కడనుండి యుత్తరముఁదెచ్చెను? నీవు సరిగాఁ జూడక భ్రమరకుఁ డని పొరపడితివి' అనెను. దౌవారికుఁ డనమ్మా! నేనాతని నెఱుంగకపోవుటకుఁ గ్రొత్త వాడను గాను, నెలవేసి వానిం దెచ్చి చూపెద' నని యెదుటికిఁ దీసికొని వచ్చెను. కమలజ యాతనిం జూచి దేవి యేమనుకొనునో యని భయము నొందెను ఇంక నింత కన్న నేమిసేయు ననివృణాళిక బెదురుదీర్చెను. మధురికతో సారసిక రహస్యముగా 'ఓదియేమే మోసముఁ జేయఁబోయి మోసములో మునిగితిమి!' యనెను. చెఱసాల లోఁ గట్టివైచిర కమలజ మాయమైన దని కారండవిక వచ్చి చెప్పెను. విదూషకుఁడు పరిహాసముగా భ్రమరకునితో 'నేమీ నీవడక! ఉదయమున నెక్కడబయలుదేఱి వెల్లిమరల వచ్చితివి? యనఁజొచ్చెను. భ్రమరకుఁడు దేవిఁ దాను దెచ్చినయంతయు నిచ్చెను. అదియామె యిట్లు చదువ నారంభించినది. 'వత్సా! సారసికా! మా చారులు బఱింతుఁడు హతుఁడైనవెనుక గమలినీని వెదకవచ్చి యామె చెలికలైతోఁ గూడఁ గమలజ యనుకేరతో నీయొద్దనుండె ననిచెప్పిరి. మిక్కిలి సంతసించితిని. జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రేతలు కమలినీ కొంతకాల మొకచోట నొకరియాధీనములో నుండి తుదకుఁ జక్రవర్తికాని యగు నని చెప్పిరి. కాబట్టి నీవెవ్వరికైన నొకమహారాజున కా

'మెనిమ్మ' అని. అదినుడువుకొనిన వెంటనే కమలినిని గవుంగలించుకొని 'యోసీ! నీవు నాచెల్లెలవు.' అని ప్రేమింప సాగెను. రాజు 'నామేనమామ కుమారి'తెయా యీకమలిని' యని సంతసించెను. సారసిక వృత్తాంతితో నిది కమలిని యనినీవు నా తో నెండులకుఁ జెప్పలే దని యడిగిన 'నీమె కొన్నిదినములు పరార్థసురాలై యుండునను శాస్త్రజ్ఞులమాటను బట్టి నీయధీనమందుండుట మంచి దని 'చెప్పలే' దనియెను. దేవి యపుడామహోత్సవమును భ్రమిరక్షిని మూలముననే తనపినతల్లికి విన్నవించు బంపి తనభర్తాయగు కలహంసునితో నింక మీకేమి ప్రియము గలదనిన 'నాతఁడు ప్రాణేశ్వరీ! నీవుప్రసన్నురాలవైతివి మేనమామరాజ్యము మరల నచ్చినది. బకోటునిఁ జంపించితిని మఱుదలని వివాహమైతిని. ఆపేక్షణీయ మేదియునునాకు లేదని చెప్పఁగా నందఱును సంతసించుచు నెనరివిడిదలకు వారు చని స్కఱులై యుండిరి.

సమాప్తము.

చిదానందనగరమును రాజధానిగా నిఖిలజగమును బాలించు నీశ్వరుఁ డనుప్ర
శువునకు మాయాదేవి యనురాణియందు మనస్సును కుమారుండు పుట్టెను. అతఁడు స
మస్తజగములను సృజించుటకై పృథ్వీ నివృత్తులను నిరుగురుస్త్రీలం బెండ్లాడి ప్రవృ
త్తియందు దుర్మార్గు లీగుమహామోహలను నివృత్తియందు సన్మార్గు లగువివేకాదుల
ను గనియెను. అయిరుతెగలవారును బిత్ర్యముగు రాజ్యమునకై కారవపాండవులవ
లె బోరిరిగాని తండ్రికిఁ గలపక్షపాతమున మహామోహదులు బలవంతులై వివేకా
దులఁదఱిమిరి. స్మృతానురిని కోడినయింద్రునివలె వివేకుఁడును దనబలఁగముతో
నెందోపోయి శత్రునికారకాలమును బ్రతీక్షించుచుండెను. మహామోహుఁడును ని
ష్కంఠకముగఁ గాముఁడు క్రోధుఁడులోభుఁడు మున్నగు తమ్ములతో రాజ్యమేలు
చుం గొలుపుండి యొకనాఁడు చారులచే వివేకాదులక్కడక్కడఁ గనబడుచుండి ర
ని విని వారిరూపుమాపుట కుపాయమాలోచింపుఁ డన నందు రతీసమేతుఁ డగుకా
ముఁ డిట్లనియె:— దేవా! నాకు మలయానిలము వసంతుఁడు పండువెన్నెల స్త్రీలు
పుష్పిలతలు మున్నగు బలచుగలిగి యుండ వివేకుని జయించుట కేమిలెక్క. ఎంత
టి చదువులునేరికిని స్త్రీలకడకంటి చూపులు తగిలినవెనుక నిలువవు. నాబాణములు
పుష్పములేకాని ముల్లకములు జయింపఁగలవి. బ్రహ్మాండ్రాదులు వావివరుసలులేక
సంచరించునట్లు చేసిన నాయాజ్ఞకుఁ దక్కువారెంత యనిపలుక భయమంది భార్య
యగురతి యిట్లనియె:— నాథా వివేకుఁడు మాత్రము సామాన్యుఁడా! యమనియ
మాసనాది మంత్రులతోఁ గూడినవాఁడు. అలఁతులపైబోలె సత్సహాయుఁడగు నా
తినిపై దాడివెడలుటకు మిగులసాహసంప వల దనిన నాయకి! నీవుస్త్రీస్వభావము
చేనట్లు దెవరుచున్నావు. యమనియమాదు లెవమండ్ర పాలింటికిని మనస్త్రీలే మృ
త్యువులు. నారింజామట యటుండనమ్మ చేరువినంత నె కలకనీటికిలను విడిచిపో
వుహంసలవలెఁ బాటిపోదురు. మాక్రోధుఁడహింసను నేను బ్రహ్మచర్యదులను మా
లోభుఁడు సూన్యతాస్త్రయులను నెడపఁజాలుదుము యమాదులెవమండ్రకును మనయధ
గ్ముడే మృత్యువు. మనమదమాత్మర్యదులకెదురేలేదుగదా! అని భయముదీర్చఁగా
'నన్నదమ్ములై యుండియ న్విలాసమొకంతవైర మేలకలిగ' నని ప్రశ్నించిన రతికిఁ
గాముఁడిట్లనియె:— పనితా వైరమాత్రమేకాదు, వ్యమ్ము వారు చంపఁజూచుచున్నా
రు. దురాశాపాశబద్ధుల మైనమేము రాఁబోవు కీడుమేల్ల రయిక పోరఁజూచుచుంటిమి
ఇది యిట్లుండ వివేకున కుపనిషద్దేవియందు విద్యయను రాక్షసి నంటి కూఁతురును బ్ర
హ్మచంద్రుఁ డనుకొడుకును బుట్టుదు రనియు వారు తల్లిసంక్రమల సహోదరుల మ

మృగగూడఁ జంపి వంశక్షయము చేయుదు రనియు నాకాశవాణి నుడివిన దని యొకవంతుకలిగె. అవిద్యాలలన పుట్టుటకై శమదమాదు లెదురు చూచుచున్నారట. అనిపలుకు భర్త పలుకులకు భయంపడి రతి పెనిమిటిం గొంగిలించుకొనియె. కాముండును నాగాధారింగనసాఖ్యమునకుఁ జొక్కి 'తరుణి యూరకయంటినిగాని మేము బ్రతికియుండఁగ విద్యయెట్లుపుట్టును' అనిబెదరుదీర్చిన ప్రాణనాథుంజూచి 'యార్యపుత్రా! కులనాశ మగు ననియెఱిగియు శమదమాదు లెదురుచూచుటకుం గారణమే' మని యడిగిన రతింజూచి కాముండు మరలనిట్లనియె. రెండు కష్టలారయఁ బుట్టిన యగ్ని వనమంతయుఁగాల్చి తానుం జెడునట్లెగ్గులతోఁ బుట్టినఖలుఁడు కులమంగూల్చి తానుం గూలు' నని కాముఁడు పల్కుచుండ నాసభలోనికి దురాచారుం డను చారుఁడు వచ్చి విద్యాప్రబోధంబులయ దయమునకు విఘ్నము కలుగకుండు వివేకుఁడు శమదమాదులచేఁ బుణ్యతీర్థములయందు దైవపార్థివనలు చేయించుచున్నాఁడని విన్నవింప మహామోహుం డదరిపడి యావివేకహతకుని యారంభముమాన్యుమని దంభుఁడనువానిని బుణ్యక్షేత్రరాజ మైన కాశీనగరమునకుం బంపెను.

వివేకుఁడు మతియును భార్యయునుండై కూర్చుండియుండ సదాచారుం డను చారుండు వచ్చి 'రాజా! దేవరయు దేవియు నడ్డులేని విహారముగల రాగాదులచేఁ బీడింపఁబడియుఁ గులమంతయు నశింపఁజేయుటకై విద్యాప్రబోధులు పుట్టుటకై యత్నించుచున్నారను మాట విని మహామోహుఁడు మిమ్ముఁ బలుతెఱంగులఁ జెజవనల యుననితనమంత్రులకానితిచ్చె' నని విన్నవింప వివేకుండును మతింజూచి 'సఖీ! వింటివా మహామోహుని దుండగము, నాతండ్రి, యహంకారుని సహాయమున బంభుర్యయుఁ దన జనకుఁడునైన యాశ్వరునిఁ గట్టిపెట్టి దానికంగీకరించె; తాతను విడిపించుటకై వీరినందఱిం దునుమంజూచిన నేను దోషినఁట వారు మంచివారఁట, మంచిచెడ్డలెఱుంగని గురువునుగూడ శిక్షింపవచ్చునని పెద్దలు చెప్పుదురగా! నేనెట్లు దోషినగుదును' అనిన 'సత్యప్రకాశుఁ డగునీశ్వరుఁడు మోహపాశముల నెట్లుతగుల్కొని యోసని మతియుడుగ నట్టివాఁ డయ్యును మాయచేయు బూటకములలోఁ జిక్కి యాశ్వరుఁడు బోధము చెడియున్నాఁడు' అని వివేకుఁడు చెప్పెను. మేఘరేఖ యడ్డువచ్చినను సూర్యునికాంతి తగ్గునా. మాయకు నింతపట్టు పరాత్పరుఁ డేలలోఁబడె నన వివేకుఁడు 'వారీ పితౄణామల పురుషుల నేమిచేయలేవు! వన్నెలు చిన్నెలు తరితీపులు జూపి తమదాసులఁగాఁ జేసికొంగలరు. ఇది యిట్లుండ మాయయొక్క కపటము వినుము. నేను ముల్లినాకను నాపురుషుఁడును సహజముగఁ బురాణపురుషుఁడు కావున

నీపరమేశ్వరపురమునకు నాకొడుకు మనసు నభిషేకించెద నని తలచిన తల్లియభి
 ప్రాయమెఱిగి మనస్సు తండ్రియొద్ద నెప్పుడు నుండువాఁడు గావునఁ దనకాపదవి వ
 చ్చునట్లైచుకొని నవద్వారములుగల పురముల నిర్మించి పెక్కురూపములఁ దానం
 దుఁజొచ్చి తానే యీశ్వరుడననుకొనుచుండె. ఈమనస్సు పెద్దకొడుకు నహంకా
 రుఁడు పరమేశ్వరుం గొఱిలించుకొనఁగా నామనుమవిషయముల ప్రేమచే నాతఁడు నా
 యిల్లది నాబిడ్డలువీరు వీరు మమములు నను సంసారస్వప్నములో మునిగియున్నాడన
 వుడు మతి 'యిట్టిమాయకులలోపడి నిన్ను దూరముగాఁ దోలి యీశ్వరుఁ డుండఁ
 బ్రబోధచంద్రు డెట్లుద్భవమందు' నని యడిగెను వివేకుఁడు బదులుచెప్ప సిగ్గుపడి
 మతికొపించు నేమోయని భయపడి యామెచే నీకదురుమాటాడనని యనునయింపఁబడి
 యిట్లని చెప్పఁదాడఁగాఁ— నీవు విషయవిముఖురాలకై యవస్థాత్రియముఁజేరక శ్రు
 తిమాత్రము దూరముగా నుంటివా చిరవియోగమున నున్న నీసవతి యుపనిషిద్దేవిని
 శాంతి విష్ణుభక్తి మున్నగువారు సమాధానపఱచి నాయొద్దకుఁ దెత్తురు. ఆమెయందు
 విద్యయుఁ బ్రబోధుఁడును బుట్టి మనవంశకిర్తకు బంధనములూడ్తురు. నే నిట్టిదు
 స్కార్యమొనర్చిన యీఖలులకు శిక్షయొనర్చెదను.' అని పలుక మతియందుల కీయ
 కొనియె. పిదప వివేకుండును హరిభక్తి శాంత్యాదులఁ బిలిచి యుపనిషిద్దేవిని దోడి
 తెమ్మనియంపె.

విద్యాప్రబోధచంద్రుల యుత్పత్తికిఁ బుణ్యస్థానములవెంట వివేకుని యనుమతిని
 శమాదులు చనియుండ వారి వంచింపఁ మోహుని హితులలోనొక్కఁ డైనదంభుఁ డా
 శ్రీమన్మాయములను బాడుచేయఁ గాశికానగరమునకేగి గృహస్థువలె నుండి యొక్క
 నాఁ డహహ! నామహిమ! రాత్రులువారకాంతలను మరగి పవలు నిష్ఠపరులవలె
 జపములు చేయుచు దాంభికులు లోకమునుమోసగించుచుండిరి.' అని సతనీంచుచుం
 డ దక్షిణ రాధాదేశమునుండి యహంకారుఁ డానగరమునకు వచ్చి చూచి 'యాహా!
 యాత్రిదండులు ద్వైతాద్వైతపడవిలోబడిరి, యీ యవధాను లర్థముతెలియకుండ
 వేదము చదువుచుండిరి. ఈసన్యాసి లిండికై తలబాడేసేకొనియెను; ఈ వీరు వె
 ణ్ణియర్థములుదెల్పి వేదాంతముం బాడొనర్చుచుండ బౌద్ధులనెల నిందిపవయును! వీరె
 ల్లరు దాంభికులై వృథాకమమూసి తావళములుత్రిప్పుచు నోరుమెదల్చుచున్నారు;
 ఈయింటిలోవీర్కావిదోపతులు హోమధూమము కృష్ణాజినము నతిథులు కనఁబడు
 చుండఁగాన నాకీ దినమున కిక్కడనిలువనీడ యగు నని దానిలోనికిం జొచ్చెను. వా
 నింజూచి మట్టిబొట్టు దగ్గలు తులసిదళములతో నొడలునింపుకొన్న దంభుఁడు శిష్యు

నకుసంక్షేపేనెను. వాడహంకారుని యొద్దకువచ్చి 'ధూళికాళ్లతో' లోపలికిరావద్దు మీరెక్కడివారు, మీయాచారాదులు తెల్పు' డని యడుగ 'నాబంగారుట్లు దక్షిణరాధాపట్టణముననున్నది. నాకులశీలములు పవిత్రమైనవి. నాతండ్రిసంతానములో నేను శ్రేష్ఠుడ' నని యహంకారుడు పలుక రాగిచెంబుతో బాదప్రస్థాశీనకుదకమిచ్చి తర్వాత నాచమనోదకమిచ్చెను. కాశ్యూగడిగిరిని యాచమనముచేసి యతఁడు దంభునిముద్దకేగ 'నీచెమటబొట్లు నామీడికి గాలిచేపచ్చునుగాన దూరముగానుండు మని యహంకారునిపై దంభుడు కోపించెను. వానికోపమునకు నాచారమునకు నా శ్చర్యపడిన యహంకారునితో శిష్యుఁడు మాగురులకుఁగల పరాక్రమ పితృదేవతలలోను లేదు, రాజాధిరాజులు వారిపాదములకు మ్రొక్కుదు' రని పొగడఁజొచ్చెను. అపుడహంకారుఁడు దాంభికలకుఁగాని యీలోకి యాత్రనడువదని యెంచి దగ్గఱనేపటి చియున్న దర్బాచనముపైఁ గూర్చుండెను. 'మాయాచార్యులవారి యాసనముమీఁద నీవుకూర్చుండుటకుఁ దగ' వని శిష్యుఁడు పలుక 'నాతల్లియలీనురాలగుటచే నేనుచండ్ర కంటే నధికుడను, నాబావముఱది యల్లుని పుత్రిపై నిరాపనింద రాఁగా నాభార్యను విడిచి శుభ్రుడనైతిని. ఇట్టి నేనీదర్బాచనముపైఁగూర్చుండఁ దగనాయని యహంకారుఁడు తిరుగఁబాటుచేసెను. దంభుఁడు తానొకపుడు బ్రహ్మలోకమునకుఁబోవ మునీంద్రులు లేచినిలిచిరనియు బ్రహ్మ గోమయముతో శుద్ధిచేసిన తనతోడమీఁదఁ దన్నెక్కించుకొనియె ననియుఁబలుక 'నీవుచూచిన బ్రహ్మలు నింద్రులునంటివారిని వేలకొలది చూనితిని. నాకువారెంతమాత్రము లత్యయలేదు, నాసంగతి నీకేమి తెలియునని యెదిరించు నహంకారుని పలుకులచే నతఁడు తన తాతగారని తెలిసికొని మ్రొక్కి నేనునీ మనుమడను దంభుడననియెను. అహంకారుఁడు వాని నాలింగనముచేసికొని బిడ్డా! నీతల్లిదండ్రులు తృప్తాలోభు లెందున్నారు, నేను నిన్ను ద్వాపరాంతమునఁ జూచితిని నాఁడు నీవుపసివాడవగుటచే నిన్నానఱాలు పృథ్వీకపోయితిని. మనమోహునకు వివేకునివలన రాబోవునుపద్రీపము నివారింపఁవచ్చితిని. వివేకుని జయించి మనరా జీపట్టనమును రాజధానిగాఁ జేసికొనవలెనని నేఁట రేపట్ల నిక్కడకు వచ్చు' నని చెప్పెను. 'ఇష్టపట్టనమునందలి యజ్ఞానులకుఁగూడ సంతమున నీశ్వరుఁడు తారకోపదేశము చేయునుగాని కామక్రోధాదులతోఁగూడినవారి కదిదుర్లభము, కావున మోహునికి జయుముగలుగుట దుర్లభమేయని. దంభుఁడుచెప్పుచుండ మోహుఁడానగరమునకువచ్చియుట్లు భేరినాదములు విని యిరువురు నావైపునకుఁజనిరి.

మహామోహుఁడు సభదీర్షి యందున్న సౌగతకాపాలిక త్తపణక జాగ్రాదుల

ను జూచి 'వింటిరా యీ స్రపంచము మూర్ఖపోయినది, తనవు నాత్మయువేఱ నుకుర, ఆకాశపువ్వమునలె జచ్చినవెనుక సుఖమనుభవించు మని నమ్ముచున్నారు. ఈసంచభూతాత్మికమైనదేవామే జీవుఁ డనువారు నాస్తికులంట చచ్చినవెనుక నాత్మనేలు గానుండుననువా రాస్తి కులంట! కాలుపేతులు మొదలగు నవయవములు సమానముగా నందఱునుండ జాతులు వేఱఱులువచ్చును, పౌరుషసీనులు పరదారాదులను హరించుట దోషమంచున్నారు! యుక్తులచే భేదముకల్పించి మూఢులను బలవంతులు మోసముచేయుచుండిరి. బలవంతులది చెప్పిన నది చెల్లునుగాన మేమిమతము నమ్ముము. లోకాయతికమేశాస్త్రిము దండనీతియే విద్య స్రత్యక్షమే ప్రమాణము శృధివాన్యదు లై దేతత్వములు. మరణమేముక్తి పరలోకములేదు. ఇట్లేవాచస్పతి చార్వాకునకుఁ గఱపెను. ఆచార్వాకుఁడు పెక్కండ్రు శిష్యునర్థముంగూర్చికొని యంతటను దనమతము నాటుచున్నాఁడు. నేనిచ్చట నున్నది తెలిసినా యిక్కడను వచ్చునని చెప్పుచుండ నాతఁడు వారణాసివచ్చి శిష్యులతోఁ దనమతము ప్రబలియుండుట చూపుచుఁ బ్రత్యక్షమైన కృషిగోచక్షణాదులకైన దండ నీతియే మంచివిద్యయని తెలిసికొనలేక కొందఱు వేదములనునమ్మి మూఢులై కన్యకలుచుండిరి. వానిని నమ్ముటచేఁ గడుపునిండగు పరలోకమురాదు, అబద్ధములను లోకులకుబోధించును. ఆవేదములిట్లు చెప్పుచున్నవి:- యజ్ఞముచేసినవాఁడును ద్రవ్యమును నశించిన పిదప స్వర్గమువచ్చునంట. అట్లయిన భస్మమైననృత్యమునఁ బండ్లుపుట్టనలయును నృతినొందినవాఁడు శ్రాద్ధముచేఁ దృప్తి పొందునంట, ప్రమిదెలోని దీపమాజిపోయినపుడు చమురుపోసిన వెలుగునా! యజ్ఞములోఁజంపఁబడిన మేఁకను స్వర్గమువచ్చునంట. అట్టివో మేఁకనుజంపక తనతండ్రినే పశువునుగా నేలఁచేయరు! అనిచెప్ప శిష్యుఁడొకఁడు 'ఇట్టివో నాకలములుతిని శరీరమునేల జనులు కృశింపఁజేసికొనుచున్నా' రని యడుగ మాఢులు ధూర్తులమాటలనునమ్మి చెడుచున్నారు; ఈజవతపసాదులన్నియు నొక్కసుందరిం గౌఁగిలించుకొన్న ఫలమునకుఁ బోలవు. ఊకయున్నదని భాన్యమును బాఱఁబోసినట్లు కుఱుముతోఁగూడిన దని దుర్బలులు విషయసుఖములను విడుచుచున్నారు; 'అని శిష్యులకుఁ బోధించుచు మహామోహసభలోనికిఁ జని యాతనికినమస్కరించి కూర్చుండి 'దేవా! నీబంటు కలి నాకగపడియెను వేదశాస్త్రములను మాపి విరోధులంబంపి కాని తనదర్శనమునకు ధాఁడంట. ఆహా! ఏలిక యాజ్ఞ నెఱవేర్చినబంటేబంటు. రాజ మహిమయే సేవకునికి జేవతెచ్చును. నీసెలవుపై నేనును గలియు వేదములఁ జెఱచుచున్నాము; ఉత్తరాపథమునందలివారు వేదములవేరే మఱచిరి. కొందఱుఱిగి యున్ననది

వారి పొట్టకూటికాధారమైనదిగాని శాంత్యాదులకు సహకారికాదు. కనుక విద్యా ప్రబోధచంద్రుల యుత్పత్తి కల్గయినమ్ము' మని మోహుని సంతోషపెట్టి మతియు నిట్లనియె:— వేటొక్కటికలదు, ఒక్కమహాత్మురాలయిన యోగిని కలివేతఁ బీడింపఁ బడుమండినను దాని శిష్యులయిన మేము లేటిమాడలేకున్నాము, నీవే యద్దానినడఁ పవలయు. అన విని మోహుఁడు అదివిష్టభక్తిదేవి, మొదటినుండియు నామీఁదఁ బఠిగించియున్నది. చిన్నదైనను దానిం బట్టచేకుంటిని. మనక్రోధాదులముందు దానిపనియెంత! అది కొంచెపుదియని యుపేక్షచేయరాదు, కాలిలోఁగ్రుచ్చుకొన్నముల్లు చిన్నదైనను దరుణముననూడఁదీయకున్నఁ జీముపట్టును. అని కామాదులకుఁజెప్పి తల్పియిత్తుమువై నుండెను.

ఇంతలోఁ బురుషోత్తమదేవాలయమునూడి మదమానులు, తల్లియుఁ గూఁతురు నైన శాంతిశ్రద్ధలు వివేకునకుపనిషద్దేవితో సాంగత్యమునకు దౌత్యముచేయుచున్నవారని యుఁ గామునిహితుఁడు ధర్ముఁడు వైరాగ్యాదులంగలసె ననియుఁజాబువాసిపంపిరి. అదివచువుగాని మోహుఁడు కోపించి, భయపడనేల, శాంతియొక్కడఁగలకు! బ్రహ్మ విష్ణుమహేశ్వరులే సరస్వతి లక్ష్మీగౌరులను విడువక యెల్లపుడు సశాంతులైయుండు ని తరులకు శాంతియొక్కడిది! కాముఁడా నీవుధర్ము నణిచివేయుము, క్రోధలోభులారా మీరుశాంతినిగొట్టుఁ డనినియోగించెను. అపుడుక్రోధుఁడు దేవా! నాప్రభావమున దిక్కులు చీకట్లును జీవనము లచేతనములు నగుచుండఁగా విష్టభక్తి శాంత్యాదులెం దు నిలుతురు! నేనాశ్రయించిన నరుఁడు నేర్పినవిద్య మజుచును, కన్నులండి చూడ లేఁడు, చెవులుండియు వినలేడనియు, లోభుఁడు నాప్రభావముచే లోగిళ్లు గజతురగాది వాహనవైభవము ధనము నెంతయున్నను నింకను గావలయుననియే కోరుదు రుగదా యికశాంతి పుట్టుట యెట్లనియుఁ గ్రోధుఁడు, నాప్రేరణముచే నీశ్వరుఁడు బ్రహ్మతల దుగించె నిందుగిఁడు వృకుగిందునిమే, విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠుఁడు పుత్రు లం జంపె నితరులు శాంతి నెట్లు పొందఁగలరనియుఁ బ్రజ్ఞలుకొట్టిరి. లోభుఁడు తన భార్యతృష్ణం జూచి నీవావేశించిన నరుఁ డొక్కటియున్న రెండుగోరును రెండు న్నవాఁడు పది పదియున్న నూలు నిట్లు కోటిశ్వరుఁడైనను గోరుచునేయుండును, అట్టివో నొక్కనిని శాంతియలవడ్డును నీవేశాంతిని జంపెదవని హెచ్చరించెనెను. క్రోధుఁడు తనభార్యయగు హింసను గాంచి నీసహాయమున నేనెందఱి నైనఁజంపెదను. గు డిమింగువానికిఁ దలుపులప్పుడము లైనఁ గావనునట్లు తల్లిదండ్రులను గూడఁజంపఁద లఁచునాకుఁ దోఁబుట్టువులూక లేక్కకాదు. పిల్లపిల్లతరము దాయాదుల నూర్చినుతఁ

బోయుదునని ప్రగల్భములు పలికెను. వారినలుపురను మోహుండు చూచి మీరున్న
 ఫలము నాకు నేడగపడ వలయు, మనతో వైరముగొన్న శాంతిం జంపుండని ప్రోత్సా
 హపఱచిపంపి యిట్లాలోచించుకొనియెను: శాంతిని జంపనక్కఱ లేదు, శ్రద్ధ
 యందతివేముము గలిది కావున నామెనుబట్టి చెఱఁబెట్టితిమా యాయెడవాపువలన
 శాంతిక్యశించి చచ్చును. శ్రద్ధం బట్టుకొనుటకు నాస్తికతతగిన దని విభ్రమావతీచే వార్త
 యిచ్చిన నామె రాజవర్చసమునకు బహుకాలమునుండి రాలేడు కావునఁగోపించునేమో
 యని సందేహింప విభ్రమావతీ నిన్నుజూడఁగనే మోహుండు వెనుకటిదిమఱచి త
 న్నేతానుమఱచును, భయపడక రమ్మనియెను. 'నాకుమహామోహుండు ప్రియమైన
 మగఁడు మితయు గామక్రోధాదులైన యావంశము వారందఱు నన్ను విడువనికార
 ణమున నిద్రాసుఖమెఱుఁగక యెఱ్ఱవాఠిన కన్నులతో నెట్లు మహామోహరాజు నె
 దుటికిరాఁగలనని భయముతోడనే నాస్తికత వచ్చినంతనె రాజు చటాలున నాయు
 వతిం గౌఁలించుకొని యనునయించి వివేకునితో నుపనిషద్దేవిని జాత్తింప నెంచుశ్ర
 ద్ధను బట్టి పాపండుల కప్పగించుమని నియోగించెను.

పిదప మిథ్యావృత్తి (నాస్తికత) శ్రద్ధతోఁ గూటన్నేహము చేసివేదశాస్త్ర)
 ములలోఁ జెప్పబడినది శరీరనాశన కారణమేకాని నిజముకాదు గానివనలమోక్ష
 మున్ననను విషయగుఱు రహితముగాన నేమిప్రయోజనము! అసితెక్కలిబోధలు చే
 సి చెవియుఁజెక్కుతెలియరాని దానింజేసి పాపండులకు సమర్పించెను. అవియోగ
 మునకోర్వక శాంతి తల్లి! ఉపనిషద్దేవితోడి యెడఁబాపును బాపండుసహవాసమును
 మామిదిఁ ప్రేమదూరమును శాస్త్రముఁబద్ధమును సమ్మిక్యము నీకెవ్వతెచేసినది! మా
 లపల్లియలోని కపిలాపువలెఁ బాపండునిలయములలో ఋష్యాశ్రమధర్మములు కులపర్వత
 ములు పుణ్యతీర్థములు తపోనిష్ఠాత్మ్యులనువిడిచి యెట్లుండిబ్రతుకఁగలవు, లేదు, నన్ను
 విడిచియింతసేపు జీవింపదు కావున నన్నిలోఁబడి చచ్చునని యేడువసాగెను. సఖియై
 నకరుణ యామె నోదార్చి 'మోహునకుభయపడి యేతాపసాశ్రమముననో డాగి
 యుండును వెదకుదమరమ్మని తీసికొనిబయలుదేఱు మార్గములో నెందునుగానకశాం
 తి యొక నెక్కడ తల్లి! యేయాశ్రమమునఁ గానరాదు, విధివశముతప్పింపలేము, నీ
 తనరావణుండు వేదములను సోమకుండు హరించెను, అట్టివారికేతస్పరిచో మాతల్లి
 సంగతిచెప్పనేటి, కానిమ్ము పాపండుగృహములలో మాయమ్మనువెదకెద నని కరుణ
 తోఁగలసి వెళ్ళుచు మార్గములోనొక దిగంబరసిద్ధాంతం జూచి వాడు మహామో
 హునివేఁ బంపఁబడినవాడని తెలిసికొని దిస్సమొలచానిం జూడఁగూడదని యోర

‘మొగమిడుకొని పోవుచు వీనివలన శ్రద్ధవార్త యేమైనఁ జలియునేమోయని చాటు ననిచి శాంతివినసాగెను. అపుడా దిగంబరుఁడు ‘నవద్వారపురమున జీవుఁడున్నాఁ డు వానిందెలిసికొనుటయే ముక్తి, నిర్మలముగాని యీదేహమునెంత కడిగిననుశుద్ధ ముకాదు గావున మనులను పేవించి వారుకొరినవన్నియుఁ జేయవలయును. అనితమ యొద్దనుండు తామసీశ్రద్ధనుహించి శ్రద్ధాయనిపిలిచి రప్పించినవెప్పుడును శ్రావకసంఘమును విడువకుమని నియోగించెను. ఆశ్రద్ధతనతల్లియేమోయని శాంతిచూచికా నందున బౌద్ధాలయములలో వెదుకవలెనని నడుచుచుండ నెదుట బుద్ధాగముఁడు పదార్థముల యందాత్మలేదు, అన్నియు త్తణభంగరములు సౌగతధర్మమున భోగ మోక్షములు రెండును గలవు, వనవాసాదులగు నాలుగాశ్రమములతోఁ బనిలేదు ని త్యమునర్హులము లనుభవించుచు నాత్మయస్థిరము గావున నొరులు తమకాంతలనడి గిన నిచ్చినంతసింప వలెనని శిష్యునకుబోధించుచు నిల్చి తనయొద్దనుండు బౌద్ధశ్రద్ధ నుద్దేశించి శ్రద్ధాయనిపిలిచి ‘నీవుపానకులం గొంగిలించు కొమ్మనిచెప్పి ముందట ది గంబరుం గలిసికొనియెను. ఈశ్రద్ధయుఁడనతల్లికాదని శాంతిగ్రహించి వారివాచ మువినుచుండెను.

దిగంబరసిద్ధాంతి బౌద్ధనిమతమున కచ్చెరువంది పదార్థములు త్తణవివాశకము లనియు సర్వజ్ఞుఁడగు బుద్ధుఁడు తమకీమత ముపదేశించెననియుఁ జెప్పబడినవా క్యములకు త్తణవివాశముఁడవగు నీవిట్లు మతప్రాబల్యమునకై తిరుగాడసేల సర్వజ్ఞుఁ డనుచిరుచునపు నీగురువునకు వానిమాటలే ప్రత్యక్షమైన యెవల నీవునాకుదాసుఁడ వని నేననువామాటలను బ్రత్యక్షముచేసికొన్న నేమియని వాదించ వారివారికిఁగలహ ముపెరిగి పిడివాదమునకు దిగిరి. ఇంతలో సోమసిద్ధాంతుఁడు వచ్చి త్రిమూర్త్యాశ్మ కుఁడగు భైరవుఁడేమాడేవుఁడు, శ్రుతానములేయిండ్లు పుట్టెలేకంచములు శ్రేవులన రములునే కంఠహారములు సిద్ధాంజనమువలన నొకదానితోనొకటి వేరైనను నీశ్వరు నితో మాత్రము వేరుకాదని కనుగొనుచుందుము.’ అనిచెప్పచు నిలువబడిన ‘నీ మతమెట్టిదని దిగంబరుఁడడిగెను. కపాలపాత్రికలతోఁ గల్లుత్రాగుచు నరులను జంపి వారిరక్తమాంసములు భైరవపీఠిగాఘోషము చేయుదు’మని వాఁడుపల్లక బౌద్ధు ఁడు భయంపడెను. జైనసిద్ధాంతి ‘ఇంద్రిజాలమునేర్పి నన్ను మోసము చేసిన వాఁడె న్నడురా’యని యాక్షేపింప ‘భైరవు నైంద్రదాల్లిపండువాయనికట్టిదీసి నలుకు నట్లుభయపెట్టి తనయొద్దనున్న కల్లుత్రాగించి తనతోనున్న రాజస శ్రద్ధను గొంగిలించుకొనునట్లుచేసి బాచుఁడును దిగంబరుఁడును వారివారిమతములు విడుచుట్లుచేసెను.

జేనునకుఁ గల్గుత్రాగునలవాటు లేక యొడలుదిరిగి క్రిందఁబడిన సోమసిద్ధాంతినతోటి
 లోని తాంబూలపుడమి పెట్టి నేదడర్చిలేవఁదీసి మేమిమహిమవలన విషయము
 లనుభవించుచు నైశ్వర్యములను బొందెదము. ఎంతదూరమునందున్న స్త్రీనైనను ద
 లంపుతోనే రప్పింపఁగల' మని నమ్మించుచు మనముచుగ్గరము నిపుడు మహామోహు
 నిభటులము, విష్ణుభక్తియాదరమున మహాత్ముల హృదయముల యందున్న శ్రీధనుబ
 ట్టుకొననలెను, ధర్మండు నాచాయలనే యున్నాఁడట వివేకుని మనముగెలుచు కొ
 నులాగుపాడకట్టుటలేదు. ఆయినను పాఠములున్నంత వఱకుఁబని చేయుట మానఁగూ
 డదు. అనివారికిఁజెప్పి తనఁత్రదేవతయైన భైరవిని శ్రీధనుబట్టితెచ్చుని పంపెను.
 ఆభైరవిపోయి శ్రద్ధనొకచేతితోను ధర్మనొకచేతితోను బట్టి యాకాశమున కెగుర న
 గివిష్ణుభక్తియెఱిగి యదలించిన బెగఁదొంది భైరవివారిని విడిచి నేలఁగూలెను. ఈ
 నార్తశ్రద్ధచెలియైన మైత్రీని శ్రద్ధకడకునచ్చుచుండ శ్రీధయేకనఁబడి తనపడ్డపా
 ట్లుచెప్పకొని మైత్రీంగొఁగిలింపుకొని మరలబ్రతికితినని సంతసించి యిట్లనియె: భైర
 విచేనన్నిట్లు చేయించినాఁడని మోహునిపై విష్ణుభక్తికిఁ గోపమువచ్చి భాగీరథీసమీ
 పమునఁ జంద్రతీర్థములో నుపనివత్సంగమునకై జపముచేయు వివేకునితో, నీవుకా
 నుక్రోధాదులను జయింపయత్నించుము. ఆపుడు వైరాగ్యండు వచ్చును. నేనునువటి
 యెఱిగి యమనియమాదులగు గూర్చుకొని వచ్చి సహాయమొనర్చెనను. ఋతంభండు
 లు ప్రబోధచంద్రిదయమునకుఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. అనిచెప్పటకై పంపుచుం
 డఁగాఁబోవు చున్నాను. అనఁగా మైత్రీ 'నేను మదిత కరుణ యుపేక్ష నలుపుర
 ను వివేకున క భ్యుదయముగోరుచు మహాత్ములయుల్లములనుండఁ బోయెదమని యిరు
 వురును జనిరి.

* శ్రద్ధచెప్పిన విష్ణుభక్తిచేని సందేశమువిని వివేకుండు సత్కార్యములు చే
 యువారికి జైవముతోడుపడునని సంతసించి లోకులు మోహుని చేష్టలకులోఁబడి
 మోసపోవుచున్నారని నగచి కామునిజయించుటకుఁ దనపరివారములో సమర్థుడైన
 వస్తు విచారునిబిలిచిచెప్పెను. ఆతండు లోకములో నిట్టికిది యని యుపతిహాగడి
 మాంసాస్థులచే నిర్మింపఁబడిన బొమ్మయనితెలియ లేక భ్రమపడుచున్నారు. పలు వే
 సములువేసి భూలోకమునకువచ్చిన నరకముఁజూచిరుర్మాగ్గుడైన మన్మథునిచే మోస
 పోవుచున్నారు. కామునిదుర్భుద్ధి యడంచెదను. అంటినవాడిపోవు శరముగలవా

నిజయించుటకు నాకుబాణములే యక్కఱలేదు. స్త్రీలశరీరములోని యేహ్యమును పైటఁ బెట్టితివా కామఁడు తనంతటఁదానే నశించును. వ్యాసప్రోక్తశాస్త్రములు పుణ్యతీర్థములునుండ తరుణియొక్కడ నిలుచును. వానికిఁబ్రధానాంగమైన వనితను దెగడి వానింజడిపెచననిన పిదప శ్రోధుంజయింప తమను నియోగింప నామె శ్రోధము గానున్నపుడు మందహాసముచేసియుఁ కూరిభాషణము లాడునపుడు కుశలవార్తలడిగియు నెదుటనిలిచితివా శ్రోధుఁడెందునిలుచును. వీఁడుచచ్చెనా మదమానమాత్మర్యాదులు వారేచత్తురని చెప్పెను. పిమ్మట లోభుని జయించుటకు సంతోషుని సిద్ధపఱచెను. ఆసంతోషుఁడు 'ఎవ్వరునడ్డుపెట్టని చెఱువులనిండనీళ్ళు చెట్లనిండఁబండ్లు నుండఁగా లోభులు ధనికులయిండ్ల నాశ్రయింతురు. ధనముగడించినడ్డికిచ్చిపెంచి యదిపోయినవెనుక విచారించుట మేలా! మొదట గడింపకుండుట మేలా! వెఱ్ఱులారా! మృత్యువు మీతోఁగూడఁ దిగుచున్నదిరా యని యందఱకు బోధించి లోభుని మడియించెదననియెను. ఇట్లు వారివారిం జయించుటకుఁ దగిన వారివారింఁద్రేరేపించి యుద్ధసన్నాహముచేసి శుభముహూర్తమున వివేకుఁడు తేరెక్కి రణమునకువెడలి చంద్రతీర్థము నుండి కనుఁజొప్పపాటుకాలములో వారణాసి నగరముంజేరి తమరాకయెఱిగి కామాదులు పడునలజడిగాంచుచు నాదికేశవాలయము లోనికి స్వామిదర్శనార్థమైపోయి యీతఁడేగదా మరణకాలమున నిక్కడిప్రాణికోట్లను దనలోనికిఁ జేర్చుకొనునని పొగడి గర్భమండపమున నివసించెను.

మోహుఁడును దగినసేనాసన్నాహము చేసికొనిన పిమ్మట రెండుతేగలవారును రంగస్థలమునకువచ్చిరి. ఆపుడు విష్ణుభక్తిజాలిగాని నేనువీరియుద్ధము చూడలేను, నాలగ్రామతీర్థమున నుండును. జరగిన యుద్ధవివరమంతయు నాలోనివువచ్చి చెప్పుమని శ్రద్ధకునియోగించి చనియెను. మహామోహుఁడు వివేకుని వలనఁ దనపరివారమంతయు నశింపఁ గాలూననిమ్మలైక యొక్కడికొ పాటిపోయెను. కామాదులు దుర్మాస్థలయినను వారుసహోదరు లగుటచేఁజావునకు దుఃఖముపట్టఁజాలక శ్రద్ధయాశోకము నాకు విష్ణుభక్తి దర్శమునఁగానిపోదని యొక్కడకుఁ బోయెను. అప్పటికి విష్ణుభక్తి వివేకుఁడు మోహునిచే నెట్లయ్యెనో యని విచారించుచు శాంతిమొదలగువారు చుట్టును భిన్నపదనలైయుండఁ గూర్చుండెను. శ్రద్ధవచ్చి విష్ణుభక్తికి మ్రొక్కి శాంతిఁగొనిరించుకొని యుద్ధవాక్త యిట్లుచెప్పుసాగెను:-

నీకోపమునకుఁ బాత్రుఁడైన మహామోహుఁడు తగినట్లు శిక్షనుబొందినాఁడు. ఉభయబలంబులును బాలికలన నిలివినపుడు వివేకుఁడు నైయాయకునిచేత నీవీపట్ట నమును విడిచి యొందెనఁబాటి పోయి దాగికొనుము. లేకున్న నీప్రాణములు దక్క వని రాయబారమంపఁగా నతఁడు వినక కోపించి పాపండ్లకాస్త్రాదుల వివేకునిసేన పైకిఁబెను. అదిగని సరస్వతి వేదపురాణేతి హాసాదులను శైవవైష్ణవ సారాగమాదు లను సహాయముగాఁగొని వివేకునిసేనలో నిలిచెను. ఏకస్థానమునఁ బుట్టిన వారొకపు డు వేరైయున్నను విరోధులచే నపాయమువచ్చి నపుడు కలసికొనుట సహజముగాన నాసరస్వతికి ముందుభాగమున మీమాంసాదేవి సాంఖ్యన్యాయ కాణాదాదులతో వచ్చినిలిచెను. వీరందఱికిని జన్మస్థానము వేరమేకదా! నెత్రిఁజేర్లువాఁడోబోరి సదా గమాదుల భయంబునఁ బాపండ్లచార్యాకాదులు మ్లేచ్చదేశముల నాశ్రయించిరి. ది గంబరకాపాలికాదులు పామరులైన యాభీరాదులలోఁ గలిసిరి. మీమాంస నాస్తిక తర్కాదులనడంచెను. వస్తువిచారుఁడు కాముని సంతోషుఁడు తృప్తాదులను దక్కిన వారు తక్కినవారిని దెగటార్చిరి. మోహుఁడైకడ్కిడికో పాటిపోయెను. వివేకుఁడు విజయలక్ష్మీ కరగ్రహణమునకై పట్టనముం జేరెను. ప్రబోధచంద్రిడింకఁ బుట్టును గాని మనస్సు జీవించునట్లుతోఁచదు. పుత్రశోకమగ్గులమై యున్నాఁడు. అనిశ్రద్ధచెప్పఁగాఁ, గూఁకటివేఱుండుఁగాఁ జివళ్లు త్రుంచిట్లు మహామోహునివిడిచి పరివారము నుడువించినారు. శత్రుశేషముండఁగూడు. అనివిష్ణుభక్తి మనస్సు మారార్చుటకై వేదాంతసరస్వతినిబంపెను. కామాదులగు పుత్రులకొఱకు హింసాదులగు కోడండ్లనిమిత్తము నసూయాదులగు కూతులకై యేడ్చి మూర్ఛవోయిన మనస్సునకు సంకల్పిండునచ్చి శైలోపచారములొనర్చి సేదదేర్చినంత దెలివవచ్చి ప్రవృత్తియను పెద్దభార్యనుబిలిచెను. పుత్రశోకముచేనామె మృతినందిన దనిపఱుకు సంకల్పించి మాటలకగ్నిలోఁబడి తానుంజాన బ్రయత్నించు సమయమునకు సరస్వతియక్కడకువచ్చి 'యింత సాహసముచేయనేల యాడవారికిఁగాని యిట్టిచాపు నీకుఁదగదు. పుట్టువునకుం జావునకెప్పుడును లంకెయనియెఱుంగవా! నూఱుకల్పములుబ్రదుకు బ్రహ్మమొదలగు వారెయెందఱో గతించుచుండిరి. అట్టివో పాంచభౌతికోమైన దేహమునిలుచునా! బ్రహ్మనిత్యము తక్కినదియనిత్యమనితెలిసినవో నీమఱుమంటడు. అనిచెప్ప 'అమ్మా! నీమాటలువినియు లోనిసంతాపముచే వివేకమునుబొందఁ జాలకున్నా' ననమనస్సు

పలుక 'వత్స! నీకెకాదు, ఈభ్రాంతి న్నేహదోషమున సమస్తజీవులకును మోహ సంపర్కమునవచ్చుచున్నది. ఇదియే యనర్థమాలము. నీవుమరణప్రయత్నముమానుము. పెంచుటకొఱకన్నియో కష్టములుపడినవారు చచ్చిన విచారమేలవొందెదవు!' అని సరస్వతి నుడువ 'గడుపునఁ గన్నవారు చచ్చిన నేడువకుండఁ జాలను, మఱియుఁ గడపట నీవర్జనమై కృతార్థుడనైతినిక నాప్రాణములు నిలువవు' అని వగచుమన స్సుతో సరస్వతి 'పిల్లి యింటికోడిని దిననప్పటిజాలి వేటొకదాసిందినప్పడుండిని నడువున నీవు గర్భనాసమునకై వగచెదవు. చిరకాలము పెనివైచి ముడివైచిన మోహగ్రంధివీడుటకును దుఃఖున్రణము మానుటకును నచింతయేమందని మునులుచెప్పిరి. ఇతరులకుఁ జెప్పరానిది నీవు దుఃఖములొందుటచే నీకుఁజెప్పుచుంటిని, బ్రహ్మసగాని హరినిగాని హరునిగాని త్రిమూర్త్యాత్మక పరమస్వరూపమునఁగాని హృదయమునందుంచిన నీదుఃఖతాంతియగును. పిదప హృదయకమలమున నీవారకూకమువంటి రూపమునఁ గనంబడు శలాకయందు భావనరత్నిముంగుచ్చుట, స్త్రీపురుషభేదములేక కోటి సూర్యకాంతిని వెలుగు వెలుగుంగనుట మొదలగు బ్రహ్మనందసాధనములనేకములు న్నవి. ఈమార్గమునలంబించితీవా జిహ్వాకు జిడ్డంటని విభమున నిన్ను మోహమువిడుచు ననిచెప్పిన పిమ్మట మనసు నిర్మలహృదయుండైన, వైరాగ్యుడు 'సృష్టికర్త కలువ తేకుకంటెను బల్చునైన తోలొక్కటి శరీరముపైఁ గప్పకున్న పైనమాఁగు గ్రద్దలను నక్కలను దోలుకొనశక్యమగునా! ధనము దేహము భార్య మున్నగునవి దుఃఖకారణములని మూఢులెఱుంగలేరని పల్కుచు సమాపింప మనస్సుకొఁగిలించుకొని 'కొడుకా! పుట్టినతోడనే నన్ను విడిచిపోయినందున నేనువెట్టివాడనై యుండి యిపుడు నినుగాంచి తెలివినొందినాడను. అనిన వైరాగ్యుడు 'నీవట్లుతలఁపకుము దారిలో బాటసారును సముద్రములో నావలను గలనీకొని విడుచుండునట్లై బంధువులు తల్లిదండ్రులు మొదలగువారు సంసారములోఁ గూడి యెడఁబాయుచుందురు! ఇదియొక వింతకాదు. అనితెల్పఁగా మనస్సువెనుకటికథలు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని యవియన్నియు నెండమావులనువలె భావించెను.

పిమ్మట సరస్వతి నీవు గృహస్థాశ్రమధర్మమును విడువకుము. సంసారయోగి భోగమోక్షములు రెండును గలవు. కనుక నె యీశ్వరుడు మాయాదేవిని బ్రహ్మ సరస్వతిని విష్ణువు లక్ష్మిని వీడరు. నీవు నివృత్తిగృహిణిగా మనసిచ్చదేవీసహితుడ

యిన వివేక్షకుడు యవరాజుగా శమదమాదులు పరిచారకులుగా విష్ణుభక్తి సహాయము గాగల మైత్రిమొదలగు సోదరీమణులకుఁ గనులపండువుగా నుండుము మరణమునొందిన వారికుదక్రయలొనర్చి స్థిమితుడవై యుంటివా జీవుఁడును నిజప్రకృత్యులగుఁడును. అని చెప్పించియెను.

దిన్యచిత్తమున విష్ణుభక్తి యీశ్వరైంతము గ్రహించి శ్రద్ధను జీవునికడకును శాంతిని వివేకునికడకును బంపెను, జీవుఁడు శ్రద్ధను వివేకునిదీసికొని రమ్మనిపంపెను. వివేకుఁ డుపవిష్టడైవినీ దీసికొనిరమ్మని శాంతిని బంపెను వారిరువురను మార్గమధ్యమునఁ గలిసికొనిరి. సంతోషముగానున్న శ్రద్ధను శాంతి నీసంతోషమునకుఁ గారణమేమి నీవెందుఁబోవుచుంటివని యడిగెను. మోహాదిదుష్టనిర్గతనాశనముచే జీవేశ్వరుఁడు సంతోషముగా నున్నందున నేను నట్లుంటి నని శ్రద్ధపలికెను. అపుడుశాంతి జీవునకు మనసుపై నిపుడెట్టియభిప్రాయమున్నది? రాజ్యముస్వామియేయేలునా? మాయాదేవిపై నెట్టియభిప్రాయము గలిగియున్నా? డనియడిగెను. పుత్రీ! చెజిలోనున్నవానికిఁ జెజిపెట్టి నతనిపై నెట్లుండునో యట్టిశ్వరునకు మరణమందున్నది. రాజ్యముతానేయేలును. మాయయే యనర్థకారణమని దానిని మొదటికేతునుమాడఁ జూచుచున్నాఁడు. నిత్యానిత్యచింతయను భార్యంకూడి వైరాగ్యుని క్షేమాముచేసి యమాదులొసన్ననర్తులు భమాదులు పరిచారకులుగాఁగా నిష్కంటకముగా నేలుచున్నాఁడు. వైరాగ్యోదయమైనప్పటినుండి పురుషుఁడు బంధమూలంబని పాపమునకువలెఁబుణ్యమొనరు వెజుచున్నాఁడు. నిష్కామమైనఁ గొంతసుకృతచింతకియ్యకొనును. ఇట్టి ఫీతిలోఁ జీవుని గాంచి ధ్యేయఁడు తానుగృతకృత్యుడనని విడివడినాఁడు, మోహుఁడు పలాయితుఁడై వివేకున కుపనిషచ్చింత వదలింపఁజూచి మధుమతితో దూరదృష్టి దూరశ్రవణములను జీవునికడకు నిపెను. ఆయింద్రజాలమువలన స్వామి దూరమునఁ గలిగినధ్వనివిని భూమిలోఁబాఁతఁబడిన నిక్షేపముగాంచి తలఁచినంత నె బహుమారము నడచు శక్తియల్పి యొకపట్టనముచేరి యందలిస్త్రీలుచేయునుపచారములకు లోపడి మాయావరణముకాఁబోఁగా సమీపమర్తయైన తర్కుండను మంత్రి యిది యింద్రజాలము దీనినప్పుకుమనిచెప్ప మధుమతింధిక్కిరించి స్వస్థానముననుండి వివేకునిబిలువనంప నేనేగుచున్నాను. అనిశ్రద్ధపలుక నేనుపనిషడ్దేవింబిలుచుటకై యేగుచున్నానని శాంతినుడివిన నిరుపురంజనిరి.

ఈశ్వరుడు విష్ణుభక్తివలన క్షేళము మమత క్రోధము తృప్తి సంసారపాశములు మున్నగు వానికిదొరకక సాఖ్యముగానుంటినని సంతసించు సమయమున వివేకుడు శ్రీ దత్తోవచ్చి పురుషునకు మొక్కినాడు. 'నీవుమాకుపడేశకుండవు నీకుమేము మొక్కినవలయును, ధన్యువిడిచి నవ్వుసంజ్ఞలై మున్ను మునీంద్రులు పుత్రులచే బోధింపబడినట్లు నీచేమేము మేల్కొంటిమి. కాననీవు గురువవు. అని స్వామి వివేకునిగొనియాడుచుండ శాంతిగీతాదేవికడ తర్కవిద్యాభయమున డాగియున్న విష్ణుభక్తికడకువెళ్ళి యింతకాలమువేక్షించియున్నాడని నీవు వివేకునిదూఱకుము, స్రబోధోదయమును సహింపని మోహదుఃఖానర్చిన కుట్రలచే నింతజరగినది. నాపాట్లు నీవు వినలేదు. కుతంత్రములుచేసిన వారునశించిరి. ఒండుతలంపక పిలిచినపుడే వివేకునియొద్దకురమ్మని పిలిచి కొనిపోవుచుండెను. ఆయుపనిపడ్డేవి 'నాతోభగవద్గీత నీపేనుమిటియు జీవుడునడిగిన ప్రశ్నలకుత్తరములు చెప్పితివా నీకుఁ బుత్రుఁడు కలుగునని వాక్రుచ్చె సిగ్గులేకమగవారి మాటలకెట్లు సమాధానముచెప్పదు' నని శాంతినడుగ 'నిదివఱకు విష్ణుభక్తి జీవునితో నిదియేచెప్పినది నీవువారిసందేహము దీర్చుమని చెప్పుచు సభలోనికిందొచ్చిన నామెస్వామికి మ్రొక్కి వివేకునియట్లై జీవుడునపడ్డేవిని గొనియాడినయంతరము వివేకునకు సమస్కరించి కూర్చుండఁ బురుషుఁ డిన్నా శృంగ డెక్కడనెట్లెట్లు గడపితివని యడుగ నతనికాయవిద యిట్లనియె:—

మతములు రచ్చెలు మొదలగు పలువోట్లగడపితిని. పురాణాథావేదులని వాదులని పెక్కుండ్రు పరధనావేక్షితులు నామాటలకర్థము తెలియక కొట్టుకొనిరి. పిమ్మట పుస్తకములకట్టలు మెండుగాంగల యజ్ఞవిద్యయొద్దఁ గొంతకాలముండవలె నని పోయి 'యీప్రపంచమెవ్వనిలోఁబుట్టునో, పెరుగునో, నశించునో, ఎవ్వనిప్రకాశముచేఁగనఁబడునో పుణ్యాత్ములెవనివలన భవవాశసులగుదురో యట్టి యీశ్వరునాశ్రయించి యుంటి' నని నేనుబలుక 'నక్రియం డగుపురుషున కీశ్వరత్వ మెట్లువచ్చె నిది మాకసమ్యక్తము. నీవిచ్చటనుండఁ దలచితివేని గర్తయు భోక్తయునైన పురుషుని స్మరింపుమని యామె యాక్షేపించినది. అనవుడువివేకుడునవ్వి 'హోమధూమకలు పితయైన యజ్ఞవిద్య దుష్టుడిత్యము! ఇనుము మాదంటుతాయించే గడలునట్టిశ్వర ప్రేరితమై మాయ జగంబులు సృష్టించును, దీనింగలుపాత్ములు కానలేరు. కర్మలచే పంసారాంధకారముచెడునా! అట్లయినఁ జీకటివలనఁ జీకటిపోవలయును. స్వ

భావముచేఁ దమోపయంబగు జగంబెవ్వనిచేఁ బ్రకాశించునో వానింఁడెరియుటతస్య మృత్యువుం గెలుచు నుపాయములేదు. అనియెను. 'అమృతమతీయుంజ్ఞవిద్య యే మన్న దని యీశ్వరుఁడడుగ నుపనిషద్దేవియిట్లులనియె:— ఓసి నిన్నజూచి నాహి తులు కర్మకాండవిడిచిపాడగుదురు కావున నీవుపొమ్మని నన్నబంపెను. పిమ్మటమీ మాంశయొద్దకేగి యజ్ఞవిద్యయొద్దనలె నని యుండఁదలఁచిన నామె తనశిష్యులంజూ చి యీమెంగొన్ని నాల్గిచటఁ గర్మోపయోగార్థముండనింపనియెను. అంతఁ గుమారి లుం డీయువిదయుపయుక్తకర్మయై న పూరుషుని బొగడవనియెను. యెడవాఁడు పు రుషు లిరువురుకలరాయనిప్రశ్నింప నొక్కఁడు కాంతులుగలిగినవాఁడును వేటొక్కఁ డునిష్కాముఁడును గలఁడని కుమారిలుండనియె. పిమ్మట నేనువర్కవిద్య కడకేగ నక్కడివారు కుశంకలుచేసి పరమాణవులో విశ్వముపుట్టెనుగాని యీశ్వరునిలోఁబుట్టె నంటివేమని నన్న నిందించిరి. అనవుడు వివేకుఁడు పాపాత్మురాండైన తర్కవిద్య లు మూఢులవలెఁ బ్రేలినవి, నిష్కళంకుడైన పూరుషునకు వికారమెక్కడి దనియెను. మరల నుపనిషత్తిట్లు చెప్పినది:— పిమ్మట వారునన్ను గొట్టితలుము దండకారణ్యమా ర్గమునఁబడిపరుగెత్తుచుండ హరిభృత్యులు తర్కవిద్యలం దన్న తఱిమిరి, గీతకన్యచచ్చి యమ్మాయనికొలిగించి నీవు విచారింపకుము నిన్న జిక్కుపఱచినవారిని స్వామిశక్తిం పకమానఁడని యాశ్వాసిం చెను; అని యామె చెప్పినదంతయువిని 'అమృత సీమాటల వలన నేనే పురుషుఁడనైనట్లు తేలుచున్నది, యిదినిజమేనాయని స్వామియడుగ 'జి క్కునూర్చుఁడె నీటిలోఁ బ్రతిబింబించి యిద్దఱుగాఁదోచినట్లు మాయవలన నీవుకెం డుతెలుగుతెలివిగాని భేదములేదని యాయతిడనుడువ వివేకునడిగి తత్వమనీతి వాక్య ములవలన నిశ్చయమని తెలిసికొని వారిరువురుచెప్పినవాక్యములు తలపోయిచుడివుం డుండ నిదిధ్యాసంబువచ్చి రహస్యముగ నుపనిషత్తుంబిల్చి 'వివేకునిసమీపవర్తిని నైన నీ గర్భమున విద్యయను కన్యయుఁ బ్రబోధచంద్రుఁడను పురుషుఁడునుగలరు. సంకర్షణవి ద్యచే విద్యను మనస్సునసంక్రమింపఁజేసి ప్రబోధచంద్రుని స్వామియందుంచి వివేకుని లో నీవునాయొద్దకురావలసినదని విష్ణుభక్తి చెప్పినట్లు చెప్పిపోయెను. ఉపనిషద్దేవి యలేయాచరించినది.

పురుషుఁడు ధ్యానముననుండ విద్యపుట్టిమోహదులంబుంజెను. ప్రబోధచంద్రుఁ డుప్పించి సకలసంశయములనుండి యుండును నేటినుండి విముక్తుగుడుగాక యంచువ

చ్చి పురుషునికి మ్రొక్కెను. వానింగొఱిలించుకొని జీవుఁడు శాంతిశ్రిద్ధాదులను
మీమీ యిండ్ల మునివృత్తి నుండి శుభింపుఁజేసిపంఁచెను. అంతట విష్ణుభక్తి నచ్చి మో
హుని దుష్కృత్యము వలన బహుశ్శాలమువజ్రతు నీవర్చవలాభము కలుగలేదని చెప్పి
నీకృపవలన నిట్టివాఁడనైతి నని జీవుఁడు కొనియాడిన పిదప సుజ్ఞానసింహాసనమున కత
నినిభిషేకించి వివేకుని మంత్రింజేసినఁ * రుపురుషుఁడు నిరుపమానముగ సదానంద
సామ్రాజ్యమేలుచుండెను.

* ఈశ్వరమునకే యీకథయందంతటను ఋషుఁడు, జీవుఁడు, స్వామి, ఈశ్వరుఁడు
మొదలగు శబ్దములు వాడఁబడినవి.

మిథిలాపురమేలు జనకునకు యజ్ఞఘోషి దున్నునపుడు సీతయును కన్యక దొరకెను. ఆమెను గూతువలెఁ బెంచినందున జనకునకు ధర్మపుత్రికయై జానకి యని పిలువఁబడు చుండె. మిక్కిలిచక్కని యక్కన్యఁబిల్లియగుచున్నప్పుడు, దేవతలపార్థివసంగీకరించి రాక్షససంహారమునకై శ్రీహరి దశరథునకుఁ బుత్రుఁడై యయోధ్యలో రాముఁడను పేర నున్నాడని విని యతనిమోహించినది. బలవంతుఁడు స్నేహితుఁడు నైన రావణుఁ డొకవేళఁదన కిమ్మని యడుగవచ్చిన నొకనిపై మనసుదగిలిన తనముద్దుకూతును రెండవవాని కిచ్చుట కిష్టములేనియు రావణునకుఁ గోపమువచ్చు నని భయమునుగలజనకుఁడు, బ్రహ్మతోఁ బ్రతిఘటించి రెండవస్వర్గమును నిర్మించినవిశ్వామిత్రుని సీతను రావణుఁ డడుగకమున్న రామునకు వివాహముచేయు మని కోరెను. ఇంద్రాదులు రాక్షససంహారము రామునిచే మొదలుపెట్టించుమని యావిశ్వామిత్రునేకోరిరి. ఈయిరువురి కోరుకులను నెఱవేర్చుటకై కాశీకుఁడు తానొకయాగము చేయుచున్నా ననియు నదిచూచుటకై వీవుసకుటుంబముగా రావలయు ననియు జనకునకు వాత్సల్యపెను. తత్క్షణము జనకుండును తమ్ముఁడగు కుశధర్మజు నింటనుంచి పుటోహితుఁ డగుశతానందునితో సకుటుంబముగా విశ్వామిత్రునియాశ్రమమునకు వచ్చెను. కాశీకుఁడు తనయాశ్రమమునఁ జెలులతో విహరించు సీతకు రాక్షసబాధలేకుండునట్లు రాక్షసాంధంకరణము లనుమణికంఠములను జేతులకుఁ దొడుగుకొమ్మనియిచ్చి దశరథునిగూడ సకుటుంబముగాఁ బిలుచుటకై తానే బైలుదేఱివెళ్ళెను.

రావణుఁడును జనకునియొద్ద సాంవర్యవర్తియైన కన్యకయున్నదని విని యక్కన్యవిషయములగు వృత్తాంతములారసి రమ్మని ముందుకుకుని ఒంపి పిదప జానకిని దనకిమ్మని జనకు నడుగుటకే సారణుని బంపెను. మిథిలనుండి వచ్చుచున్న శుకుని దారిలో సారణుఁడు కలసికొని తానును రావణుని నెలవుననుసరించి వచ్చుచున్నకార్యము జెప్పఁగా శుకుఁడు 'సారణా! సీతరాముని యందెక్కువ యనురాగమును గలిగియున్నది రావణుఁ డడుగకముందె సీతను రామునకు వివాహము చేయుమని జనకుఁడు కోరఁగా విశ్వామిత్రుఁడు జనకుని సకుటుంబముగాఁ దనయాశ్రమమునకుఁ గొనిపోయి తానుదశరథరాములను దీసికొనివచ్చుటకై యయోధ్యకు వెళ్ళెను. జానకి రావణుని నెఱుంగకున్నను లోకములన్నియు జయించినవాఁ డనుకథలు వినియెయుండును గావున, మనము రామునిమీది యనురాగమును రావణునిమీదికిఁ ద్రిపువలయును. రాక్షసులు స్త్రీలను బలవంతముగా హరింతురనువాడుక కలిగియున్నందున మనరాజు రాముడేమను దాల్చి సీతను హరించి లంకలోనికిఁ గొనిపోయినచో నతని

యైశ్వర్యముం జూచిన నామెయే వరించును. కావున విద్యుజ్జ్వల్యనకుఁ గోళిక వేషమును మనరాజునకు రామవేషమును వేసి జనకుని యొద్దకుఁ బంపవలయును. నేనీ వృత్తాంతము రాజుతో విన్నవించును. నీవయ్యోధ్యనుండి విశ్వామిత్రుఁడు రాకుండ మార్గము నిరోధింపఁ దాటకతోఁ జెప్పుమనియితనిం బంపి తాను లంకకుం పోయేను.

సారణుండును కుతుఁడు చెప్పిన యుపాయము చాలమంచి డని తలఁచుచుండఁ దాటకయే యానైపునకువచ్చెను. అబిడప గాంచి సారణుండు మ్రొక్కి యొక్కడికివెళ్ళుచున్నావని యడిగిన నిట్లనియె:—విశ్వామిత్రుఁడు, తనచేయుయజ్ఞమునకు భంగముచేయకుండ మారీచాదులను వారింపుమని తనమేనగోడలికొడుకగు పరశురామునిచేత మనయేలికకు వాతానంపెను. ఇరువురును శివభక్తులగుటచేఁ బరశురాముని మాట మనరాజును మన్నించి యజ్ఞభంగము చేయవల డని మారీచునితోఁ జెప్పటకు నన్ను బంపఁగా నేను బోవుచున్నాను. ఆనిన సారణుండు రావణుండు కోరకముందె సీతారాముల వివాహమునకై జనకుఁడు పన్నిన యుపాయము సుమీ యిది! యని తాటకతోఁ జెప్పఁగా నామెయు నేను సీతను బల్గిని హరించుకొని వత్తునా యని యెనుగాని బలాత్కారముచే సీతకు రావణునిపై ప్రేమము కలుగదనియుఁ దనన్నే హితుఁడైన జనధునిట్లవమానించుట మనరాజున కిష్టముండదనియు నిదియునుంగాక రంభయిచ్చిన శాపమున మనశ్రభువు స్త్రీలను బలాత్కారముగా హరియింపరా డనియు బదులుచెప్పెను. విశ్వామిత్రుఁ డయ్యోధ్యనుండి దశశత్రుని సమటుంబముగాఁ గొని వచ్చుమార్గమున రాత్రి నిద్రపోవుచున్నపుడు మారీచునిచేఁ జంపించితివా రావణుండు రామవేషమున జానకిని హరించునని సారణుండు తాటక కుపాయముచెప్పఁగా నొకరిని వంచించఁదలఁచినవారికిఁ బ్రతిఫంచన యిట్లే చేయవలయు నేను నీవుచెప్పినపని తప్పక యొనర్తు నని తాటకయు బదులు వెడలెను. ఇందుజయము నిశ్చయము కాదు కావున మారీచునకుఁ దోడు సుబాహుండు మొదలగు మాయావులనుగూడఁ బంపుమాయనితాటకతోఁ జెప్పి సారణుండును లంకకుఁ బోయెను.

రావణుండును విశ్వామిత్రువేషముతో విద్యుజ్జ్వల్యుండును లక్ష్మణవేషముతో సారణుండునురాఁగా తానురామవేషము దాల్చి ‘చీ! సీతకొఱకై బ్రాహ్మణజేతనైన నేనీవీరమూనెవరూపమును ధరించితిని శివభక్తుఁడగు జనకుని యెదుటఁ బ్రతాపముగా పనిపట్టడక వానిపుత్రికై యీయశార్యముచేసి లజ్జామానములు పోఁగొట్టుకొనుచున్నానని సిగ్గుపడుచుండ సారణుండు దమయంతికొఱ కిందాదులు మానవరూపములు తాల్చిదేహ! నుక నీడి వైచ్యముగా డని సరిపుచ్చెను. విద్యుజ్జ్వల్యుండును దన

లో దమయంతి యింద్రాదులకు దొరకనట్లు సీత యీతనికి దొరకధు కాఁబోలు ననుకొని రావణునితో సీతరామునిపై మక్కువగా నున్నందునను ష్టేహితుడగు జనకునియెడల నీవుప్రతాపమగపఱచినవాడ వగుటన్న మన కింతకంటె వేఱుపాయము లేదని చెప్పి విమానము మీఁదఁ గూర్చుండఁ బెట్టెను. నావలె నిదియును రహస్యవేషముగా నున్నదని రావణుఁడు తలంచునట్లవిమానమును మబ్బులలో నెవ్వరికిని గనఁబడకుండ సారణుఁడు నడిపింప గగనమున బయలుదేఱెను. కైలాసమునకు భుజాబలమును దిక్పాలకకు బాణబలమును జూపించిన నేను జనకుని కీమానవరూపమును గనఁబడఁజేయుచున్నానని రావణుఁడు తలంచుకొనుచుండ సారణుఁడత్రమగు విమానము కాశికీతీరమునకు వచ్చెను. అందఱు నక్కడ దిగి తాము తిరిగి వచ్చువఱకు విమానమెవ్వరికి నగపడకుండ భద్రపఱచి తిరస్కరిణీప్రభావమునఁ తామెవ్వరికంటఁబడకుండ లోకములొని జనుల మాటలన్నియు వినుచు రహస్యముగాఁ దిరుగుచుండిరి.

విశ్వామిత్రశిష్యుఁడును శతానందశిష్యుఁడు నైన సత్యవ్రతదేవవ్రతులు సమిదాహరణమునకైవచ్చిరి. జనకుఁడు కాశికాశ్రమమున నింక నెన్నివాళ్ళుండు నని దేవవ్రతుఁ డడుగ విశ్వామిత్రుని యజ్ఞావభృథస్నానమువఱకునని సత్యవ్రతుఁడు చెప్పెను. మాయావులైన రాక్షసులు కాచుకొని యుండురుగదా యాగమెట్లుచెల్లనని దేవవ్రతుఁడు ప్రశ్నింప ‘ప్రతిస్వర్గముచే దేవతలభయపడునట్లుచేసి క్రోధుఁడైన మాగురువుగారిని స్వయముగా విధాతవచ్చి చేయి పట్టుకొనెను. అట్టివానికి రాక్షసులేమిలెక్కయని కొశికశిష్యుఁడుత్తరమిచ్చెను. సీతను జనకున కీయఁ దలఁచెననియు రావణుఁడుగూడ నడుగఁ దలఁచె ననియుఁ బ్రసంగము తెచ్చి రావణుఁడు బలకాలి, సురీనుఁడు త్రిలోకములు జయించినవాఁడు కైలాసమును బంథివలె నెత్తినవాఁడు దేవతలను బండ్లవై చెను శివభక్తుఁడు గనుక లగిసవాడని దేవవ్రతుఁడు చెప్పి ‘రావణుఁ డెట్టి గొప్పవాఁడు? కాలకవీర్యుని కోడెను వాలిచంకలో నిమిడినా’డను సత్యవ్రతుని పల్కులకుఁ గోపించి రావణుఁడు విశ్వామిత్రశిష్యుని దెగడుచు శతానందశిష్యుని బాగడుచు తన్నుల్పఁడని చెప్పిన సత్యవ్రతుని పల్కులకుఁ దానే సమాధానముచెప్పకొనుచుఁ గాశికాశ్రమముచేరి జనకుని జూడవలెనని నడచి నందనోద్వానమువలెనున్న యచ్చటి వినోదములఁ గాంచుచుండెను.

ఒక్కచోసీత రాత్రిస్వప్నములో రామునిగాంచి విరహవేదనచేఁ బొడరింట శిలవలె సుచరిత్ర యను చెలులు వెంటనంటియుండ తైత్తిర్యపచారములచే పేదజేజ్జక దుఃఖించుచుఁ గలలోఁ జూచిన రూపమునే పటమునందువ్రాసి చూచి యానందించుచుం

దేను. అప్పుడు రావణుడు వారిమాటలు విని తిరస్కరిచీ ప్రభావముచే గనబడకుండి వారెవ్వరో కనుగొనఁ దలఁచెను. కాళికుఁ డిచ్చిన కంకణముల ప్రభావమున నీతకనఁ బడదుకాని తక్కిన యిద్దఱు నగపడుచున్నారు. శరీరము కానబడకుండ వినబడు నీతపలుకులు విని రావణుడు మునీశ్వరుల యాశ్రమవ్యవహారముల కచ్చెరువడుచు నామె యెవ్వతెయో విరహోత్కంఠిత యనిగ్రహించి చెలులసంభాషణవలన నీతయే నని యెఱిఁగి పటములో నామె వ్రాసిన దెవ్వరినో యనునూహతోనుండి తాను గాదను దుఃఖమును ముమ్మరముగానుండ క్రమముగా వారిసంభాషణయే నీతతనక గపడని కారణము దెలుప నెట్లయిన జానకిచేతికంకణములు హరింప సారణు నుపాయమడిగను. సారణుడు బ్రాహ్మణవేషమువేసికొని 'నేనయోధ్యావాసుఁడను బ్రాహ్మణుండను మాగ్ధాయాసమునొందియున్నాను నన్నునీడకుఁ బిలిచి నేదచేర్చనలయు'నని యాస్త్రిలున్నచోటికిగి నీవృత్తాంతమేమని వారదుగ దశరథపుత్రుఁడు రాముఁ డని యుండువాఁడు వానికి నేను స్నేహితుఁడననుమాట నీతవిని రాముఁడిప్పుడు లేఁడా యతని కేమియాపదవచ్చె నని తోట్రుపడుచున్న నోరెండినవానివలె సారణుఁ డూరకుండెను. దాహముత్రాగి రామునివృత్తాంతము చెప్పుమని జానకి మంచిసీరు దెప్పింప స్త్రీలిచ్చినసీరు త్రాగరాదని యేమేమో మోసముచేయ సారణుడు తిలపెట్టెను. నీతకు భయమెక్కుడై 'ఎవరైనను రాముని శుభివారతఁ చెప్పిలేని యీ నాచేతినున్న మణికంకణము లిచ్చెదనని పలుకఁ దానువచ్చినదందులకే కావున 'నేఁట లేపట రాముడు విశ్వామిత్రునతో నిక్కడకువచ్చుచున్నా' డని చెప్పివోడనె నీతకంకణములు తీసివాని కిచ్చుచుండఁగా 'నత్రిమహర్షి యననూయతో వచ్చినాఁడు వారికి నమస్కరించుటకై రావలయు' నని జనకుఁడు నీతయొద్దకు వారతఁయంపఁ దొందరగా నామె చిత్రీఫలకము నక్కడ మఱచి తండ్రియొద్దకుఁ బోయెను. కడియములుతీసి సారణునకిచ్చుచుండఁ జేయియును దిరిగిపోవుచుండ వేణియును మాత్రమే రావణుడు చూచెను. సారణుడు చిత్రఫలకమును మణికంకణములును రావణున కిచ్చెను.

అయోధ్యనుండి విశ్వామిత్రుఁడు దశరథుని సపుత్రబాంధవ పరివారముగాఁ దీసికొని వచ్చుచుండి మధ్యమార్గమునఁ దాటకయద్దమడ నది రాక్షసియైనను స్త్రీయని రాముడు సంశయింపఁ బొదిలొనిబాణము తనంతట నెసోయి సంకరించి మరలవచ్చి చేతు సుబాహుఁడు మాయాజాలము పన్ని మబ్బులచాటురనున్నను రామబాణము వానిం దెగటార్చినది. మారీచుని నొక్కశరము సముద్రములోఁ బడునట్లు నూ

తామడ విసిరివైచినది. కరాళుండు తప్పించుకొని పాటిపోయి సముద్రములో బడి న మారీచుండు జీవించియుండెనో లేదో యని మహేంద్రపరశ్రమముపై నెక్కి చూచుచుండ మారీచుండు సముద్రములోనుండి బైటబడి వచ్చుచుండెను. వారిష్టమును గలసికొని వారివారిపరాధవమును రామబాణశక్తియుఁ జెప్పుకొని యిట్టి నీతిలో రావణుఁ జూడఁబోఁ గూడదు రాముని సంహరించునుపామును లాలోచింపవలయునని యిరువురును విశ్వామిత్రాశ్రమమునకుఁ బెండుక్రోసులదూరములో విడిసియున్న రాముని యొద్దకు వెళ్ళిరి. మార్గశ్రమచే బడలి నిద్రించు తండ్రినిగాని తమ్ములనుగాని లేపక తానొంటరిగా రాముఁ డుదయమున ధనుర్బాణములు పట్టుకొని యడవిలోనికి వెళ్ళెను. అదిచూచి యతని చెలికాఁడు పింగళుండు కొంతపరివారమును సహాయముగా వెళ్ళుచుని పంపి వెనుకఁ దాను నెమ్మదిగా నడచుచుండెను. మారీచుఁ డాసమయమునఁ గరాళునకుఁ బింగళు వేషము వేసి తాను విశ్వామిత్రశిష్యుండు కాశ్యపాపముఁదాల్చి మాయాసీతను జెలులను బుట్టించి ముందుఁగొంతదూరములోనుండి కరాళునితో నీవెట్లయిన రాముని నాసమీపమునకుఁ దీసికొని రమ్మని చెప్పెను. అపుడు కరాళుండు 'చెలికాఁడా! నన్నడవియేనుంగు పట్టుకొన్నది. రక్షింపు' మని య అచెను. ఆరోదనము పింగళుఁడే చేసినట్లు రాముండు తలచి 'వచ్చుచున్నాను నేనేనుఁగు నిదిగో సంహరించుచున్నా' నని మాటుపలుకుచు నావైపునకుఁ బోయి యొకరాతిమీఁదఁ బింగళునివలె మూర్ఛవడియుండ సమీపించి యుత్తరీయముతోవిసరి పేదచేర్చెను. కరాళుండు 'సఖుఁడా! అడవియేనుంగు పట్టుకొని లాగి సింహగర్జనమువంటి నీకేకవిని నన్నిక్కడ విడిచి పాటిపోయినది. నీవెంట వేడుకచూడవచ్చి యిట్లయితిని' అని దుఃఖించెను. రాముండు 'నెచ్చెరీ! నీవుగజముచే జంపబడిన యెడల నేను వృతుండనే యగుదు' నని పలుక 'నీవిట్లనకుము స్వప్నమునందు నీతకు నీనకపడి నంజన మోహమగ్గలమై చివురుఁ బాన్పున నున్నట్లును గొలికఁబుడి మీయిరువురిఁ బెండ్లిచేయయత్నించుచున్నాడనియుఁ గాశ్యపుండు నాతోఁ జెప్పినాఁడు. అని నీతపై రామునకు మోహముబాగుగఁ గలిగించి మారీచుఁ డింకను మాయాసీతను దేకున్నాడేమి యని కరాళుం డెదురుచూచుచుండఁ గొంతదూరమున మాయాపనితలు 'చెలితామరతూండ్లు దెమ్మని' కేకలువేసిరి. 'నన్ను విశ్వామిత్రులు యాగముచూచుటకై పిలిచికొని వచ్చుచున్నట్లు పూజ్యకాశ్యపవచనము నాలకించితి. నీతతోవివాహమెట్లు జరగునని కరాళునడుగ నతఁడు 'విశ్వామిత్రుఁడిట్లు మిషచెప్పినాడ'ని యనియెను. అపలుకులు కాశ్యపవేషధారియైన మారీచుండుని

ని 'రాముడు వీని బూజ్యకాశ్యప యనుచున్నాడు, వీడు 'విశ్వామిత్రుని మిష యనుచున్నాడు, కావున రాముని యొద్దనున్నవాడు కౌశికుని మిషవలన నన్ను మోసపుచ్చుటకై పింగళరూపమును ధరించిన కాశ్యపుడే యని యెంచెను. కరాళుడు తనకు మారీచుడు కనబడక తామరతూండ్లు తెమ్మనియుఁ దెచ్చితినిని యు మాయావనితలు పలుకు నవి మారీచమాయకాదని తలంచి రామునితో నివసనదేన తల పలుకులనియెను. మారీచుఁ డదివిని 'వీడు కరాళుడే యైనచో నీతచెలు లిట్లనుచున్నారనక వనదేవతలని యేలచెప్పును! కాశ్యపుడే యిట్లువేసమువేసి నాడు, కరాళునిమాయ కౌశికఁడెఱిగి లక్ష్మణునిచేఁ జంపించె నని వగచి యిం దులకుఁ బ్రతీకారముగ నీరామకాశ్యపులను జంపవలయు నని యత్నముచేయుచుం డెను. రామకరాళులు చెట్టుచాటుననుండి యాస్త్రీలను జూచుచుండిరి. మారీచుఁ డు నీతనగపఱచెను. కరాళుడు మారీచమాయ యగునోకాదో యను సందేహము తో రాముని మఱికొంతసమీపమునకుఁ గొనిపోయి యచ్చట మారీచుం గానక లక్ష్మణుఁడు చంపి యుండె నని నిశ్చయించి యపుడు విచారింపక' సఖా! రామభద్రా! పరస్త్రీలను జూడరాదు వేటొకతావునకుఁ బోవువము రమ్మనియెను. రాముని మ నస్సును మర్చించిన కరాళునిపై మారీచుడు కోపించి కాశ్యపుడేకాని వీడు కరాళుడు కాఁడనితోచి వానింజంపఁ జూచి మాయాజానకిని చెలులను వారిద్దఱి సమీపమున నగపడునట్లుచేసెను. ఇట్టి సౌందర్యవతులు మారీచమాయవలననే కలిగిరి కాని మఱియొకటి కాదని కరాళుడపుడు నిశ్చయించుకొనెను గాని మారీచునకు మాత్రము కరాళుడు చచ్చెననియె నిశ్చయము కలిగెను. కరాళుడు 'రామా! విశ్వామిత్రాశ్రమ మిక్కడికి సమీపమగుటచే వీరునీతయును జెలులు నగుటకు సంశయములే' దన రాముడు కాశ్యపుఁడు చెప్పివాడన్నట్లు చివురుఁబాన్పుననుండుటఁ బట్టి యదినిజమనియే నమ్మెను.

అపుడునిజమైన కాశ్యపుఁడును బింగళుడు నిద్రఱును రాముఁ డేవైపునకువెళ్ళెనో యనివెదకుచుఁ జెఱియొక దారినివచ్చుచుఁ గాశ్యపుఁడు దూరమున రాముని జూచి యచ్చటికి వచ్చుచుండెను. వానిఁగాంచి మారీచుఁ డనుగ్రహముతోఁ గరాళుడు 'రామా! నీతావృతాంతమెఱిగిన కాశ్యపుడచ్చటనున్నాడు వానిందోడితెత్తు' ననివెళ్ళెను. కరాళుఁడావలకుఁ బోగా మారీచుడు పింగళవేషధారియైన కాశ్యపుఁ డావలకు వెళ్ళినాడు కావున నే నీకాశ్యపవేషముచే రాముని మాయనీతతో నగ్నిలోబడఁ ద్రోయఁగల ననిసంతసించుచు రాముని యొద్దకు వచ్చిన నీతఁడుకాశ్య

పుండ్రేనా యని సంభావించెను. ఆమాటకు మారీచుడు నన్నానవాలపట్టెనా యని భయపడియు నామాయుఁ డెలిసికొనలేదని గ్రహించి యీమె జానకియే యనియెను. రాముఁ డది విని పింగళుఁడు నట్లే చెప్పినాఁ డనెను. పింగళుఁడునట్లే చెప్పినాఁ డను రాముని మాటలలో నింతవఱకీతనితో నున్నవాఁడు పింగళుఁడేకాని కాశ్యపుఁ డు కఠాడనియుఁ గరాళుని లక్ష్మణుఁడు చంపెననియు నెంచి 'పింగళుఁ డెందుఁ బోయె' నని మారీచుఁడడిగెను. రాముఁడు వీరిరువురకును సంభాషణము జరగలే గాయని సంశయించి 'నీమొద్దకే వెళ్ళినాఁడు పాపము మరల నతనిని వనగజము పట్టు కొనలేదుగద' యనియెను. తన్నుజూచుటకే వెళ్ళియుండినందున నతఁడు పింగళరూపధారి యగు కరాళుఁడే యని సంశసించి యావనములో గజములులేవని మారీచుఁడు చెప్పెను. అంతట నిజమయిన కాశ్యపుఁడు నీతారూపమునుగని 'యేమి ది! నీతవిశ్వామిత్రాశ్రమములోనున్నది. ఇక్కడ నగ్నిరగుల్కూనుచున్నది. విరహోత్థితచే నీమె యానిష్ఠులలోఁ బడును గాఁబోలును, రాముఁడుగాని పింగళుఁడుగా ని కనబడువఱకు నేనీచెట్టుచాఁటున నుందునని యట్లుచేసెను. ఇంతలో నజ్ఞమైన పింగళుఁడు రాముని వెదకుచు వచ్చి శరశరాసన పాణియగు రాముఁగాంచి సమీపమున నున్న మారీచుని గాశ్యపుఁడే యనతలఁచి సమీపమున కేగుచుండెను. మారీచుఁడు వానింజూచి కరాళుఁడని సంశసించి రామునితో 'పింగళుఁడు వచ్చినాఁడనియెను. రాముఁడు వానింజూచి 'చెలికాఁడా నీవు చెప్పినమాట నిజమే' యనెను. మారీచుఁడు కౌగిలించుకొని 'కరాళా! బ్రతికియున్నావా' యని రహస్యముగానని యెను, పింగళునికి వారివ్దఱిమాటలు సంవర్ధింపక సమీపమున నీతను జూచి సంశయించుచుండెను. మారీచుఁడు వాని ముఖవైఖరింబట్టి 'వీడు పింగళుఁడేకాని కరాళుఁడు కఠాడని భయమందెను. భయకలితుఁడగు మారీచునిజూచి పింగళుఁడు 'వీడుకాశ్యపుఁడుగాఁడు కనుకనే నాతోరహస్యముగాఁ గరాళాబ్రతికియుంటివా యని పలికెను; యిదియంతయు మాయ 'ఓరామా! ఇదిరాక్షసమాయసుమీ! యనియెను. రాముఁడు మారీచుని గాశ్యపుఁడేయని నమ్మి 'యిదియేమి యీతఁడిట్లనుచున్నాఁడని యడిగెను. మారీచుఁడు 'వీడేరాక్షసుఁడు పింగళవేషముతో నీమాయాజాలమును బన్నినాఁడని రామునితోఁ జెప్పెను. నేను నిజముగాఁ పింగళుఁడనే, వీడే మాయావియైన యసుర కనుక జాగ్రతగానుండు' మని యెంతచెప్పినను పింగళుని మాటలు రాముఁడు వినలేదు. అంతటమాయాజాలక 'హానాకిది దుర్లభముగదా! యనిపగచుచుండ మారీచుఁడు 'నీరహోరికిఁ దీర్పులయు' ననిరాముఁగోరెను. అంత

లోకాకచెలి సీతను 'విశ్వామిత్రుఁడు నీప్రియుని దీసికొని రాఁగలఁడు గాన నీకిది దుర్లభముకా' దని యోదాద్యెను. రాముఁడామాటలకు సంతోషింపఁ బింగభుఁడు మాయచూటలు నీవునమ్మవలదని చెప్పఁదొడఁగెనుగాని మారీచప్రోత్సాహముచే 'నే నీపింగళ వేషధారియగు రాక్షసుని మాటలు విశ్వసించునని రాముఁడు సీతవంకఁ గనుఁ గొనుచుండెను. వేటొక్కచెలి 'నిన్న రావణుఁడడిగినాడని భయపడనక్కఱలే దనియెను. ఆవాక్యమును నిజమైన కాశ్యపుఁడు విని 'దశగ్రీవుఁడింకను జనకునడుగ లేదు కావున నీమాటయబద్ధము మాయయని యెంచుకొనుచుండెను. ఎన్నివిధములను దాను నిజమైన వాడననియుఁ దక్కిన దంతయు మాయయనియు రామునకు నచ్చఁజెప్పలేక పింగభుఁడు 'రాఘవా! యిందలిజనమును బాగుగఁ బరిశీలించుమని కోరెను, రాముని యొద్దనుండి కాశ్యపుని దోడితెత్తునని వెల్లిన పింగళరూపధారి యగు కరాభుఁడు నిజమైన కాశ్యపుని దగ్గఱకు వెళ్ళెను. కాశ్యపుఁడు కరాభుఁగాంచి పింగభుఁడనుకొని 'రాముఁడు నీకగపడెనా' యనియడిగెను. కరాభుఁడు 'రాముఁడు నాకగపడెను, నీవుపదేశించినరీతిగా నన్నదవియేసుఁగు పట్టుకొన్నదని దూరముగాఁ దీసికొనిపోయినా' నని మారీచుఁడను భ్రమచేఁ గాశ్యపునతోనన నాయనం దర్భపు మాటలకుఁగాశ్యపుఁడు 'వీడుమాయావి' యని గ్రహించియు 'రాముఁడిప్పుడెందున్నా' దనియెను. 'సీతనుగాంచుచు మామిడి చెట్టుక్రింద నున్నాడనియెను. 'సీతయేయని నీకెట్లు తెలిసిన' దని కాశ్యపుఁడన 'నేను నీమాయవలన జరగుచున్నట్లెఱుఁగుదును నాయొద్దదాఁపవల' దని కరాభుఁడు నవ్వునాగెను. 'అన్నన్నా! రాముని మాయలోబడవైచి మోసముచేయుచున్నారగుదా! యని కాశ్యపుఁడు లోనవిచారింపుచు భిన్నవదనుఁడు కాఁగా 'తల్లియైన తాటక వృతినొండెనయు రాముఁడు పరాక్రమముగలవాడనియు వగవతుమని కరాభుఁ డోదార్చఁ జొచ్చెను. ఆపలుకులలోఁ గాశ్యపుఁడు వానిని రాక్షసునిగా నెఱిగి భయపడి నేను మారీచుఁడనుగాను రక్షింపు మనఁగోపగించి కరాభుఁడు వానికంతము నులుమఁజొచ్చినఁ దప్పించుకొని కాశ్యపుఁడు రామునియొద్దకుఁ బరుగెత్తి 'మారీచహితుఁడైన యారాక్షసుఁడు నన్ను బాధించుచున్నాడని మొట్టివెట్ట రాముని సమీపమున నున్నమారీచుఁడు దగ్గఱనున్న కాశ్యపుని నన్ను జూడుము, మీడు మాయాజాలము నేర్చిన రాక్షసుఁడు సుమీ యనిచెప్పెను. కరాభుఁడు వచ్చిముందునిలువఁగా రాముఁడు మారీచునితోఁ , గాశ్యప! పింగభుఁడు వచ్చెను జూడుమనియెను. మారీచ కరాభులు తమలోదాము గుర్తుపట్టుకొని యెదుటనున్న పింగళకాశ్యపులు రాక్షసులనియు మాయాసీతనుగల్పించి నిన్ను

మోసముచేయుచున్నారనియు బోధించి రాముని నమ్మించి పింగళికాశ్యపులవాక్యములు నిరాకరించునట్లు చేసిరి.

అప్పుడు పింగళుడు 'రామచంద్రా! మేమేనిజమైనవారము. నీవుకాశ్యపుడని నమ్మిన రాక్షసుడు నాతో రహస్యముగాఁ గరాళాయనినాడనియుఁ గాశ్యపుడు 'రామా! పింగళరూపము దాల్చిన యసురుడు నాతో నీతల్లితాటక చని పోయినదని వగవకుమని పలికా ననియుఁ జెప్పి జాగ్రత్తగా నుండుము, రాక్షసులెవ్వరో నీచేలికాండ్రెవ్వరో తెలిసికొని మఱి యేపనియైన నొనర్చునునిరి. రామునకిద్దఱు కాశ్యపులు నిద్దఱుపింగళులును నెదుటనుండుటచే నందెవ్వరు న్యాయమైనవారో తెలిసికొనలేక యాయాపదయెట్లు నివారణమగునని యాలించించుచుండ మారీచమాయవలన నొకస్త్రీవచ్చి 'తానడిగినను జానకిని దనకు జనకుఁ డీయనందు రావణుడు జనకునిసంహరించి నీతనపహరిండుటకై యిటువచ్చుచున్నాడని యెలుఁగెత్తి యేడ్చెను. మాయనీతభయపడిన దానివలె బరుగెత్తిన రాముడు జానకీ భయపడుకుము, నేనపుడెక్కువెల్లినబాణము రావణుం గూల్చునని పలుక మారీచుడు భయమందెను. కాశ్యపుఁడా మగువ మాటలు నమ్మక రామాయదియంతయు నసత్య మనియెను. కరాళమారీచులొకరినొకరు చూచుకొనుచుండ మాయనీతపరుగెత్తి మండుచున్న యగ్నియొద్దకుఁబోయి వెనుక చెలులేడ్చుచున్నను వినక యందుఁ బడెను. పుష్పశయ్యకై నుండు సీతను రాముడు కణకణలాడు నిప్పులలోఁ జూడలేక మారీచకరాళులు పక్షపాతబుద్ధితో నోదార్చుమాటలు వినకుండ 'గత్తిని బోలియున్న యీతాయిపై నెక్కి నా ప్రాణముఁ బోఁగొట్టుకొందు' నని యొకశిలయొక్కుచుండ, నొక రాముడు చచ్చునట్లే సంతోషముతో మారుడు కరాళుడు వద్దనినను వినకుండ 'తాటకం' జంపినపాతః? రాయి యొక్కుచున్నా'డని కేకలు వేయసాగెను. కాశ్యపుఁ 'ఓరామా! నీచేలికాని పలుకు వింటివా' యన నతడు తిరిగిచూచెను. మారీచకరాళులు లేదులై పరుగెత్తుచుండిరి. అతని పాదమంచిన రాయి యహల్యయై నిలువఁబడి తనవృత్తాంతముచెప్పి నిన్నునంచిన రాక్షసులీమాయగావించి పరాభవమునొంది మృగరూపములతోఁ బాటుచున్నారు కావున వారిని జంపుమన 'సమ్యా నీవలన నేను నాన్నేహితులను బ్రదికించుకొన్నా' నని పరువిడి కనబడిన కరాళుజంపి తిరిగివచ్చెను. అహల్య నీవుతర్జులలోన నీతను బెండ్లియాడి రాక్షసవధమొనర్చగలవని దీవించి చనియెను. రాముడు పింగళికాశ్యపులం దీసికొని మార్గములొనున్న పరివారముతోఁ గలసి మధ్యాహ్నమున విడిదకువచ్చెను.

రావణుడు, జనకుని హజారముకడకేగి 'విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణుల
తో వచ్చియున్నాడే' డని ద్వారపాలకులచే వాతానందపెను. జనకపురోహితుఁ డై
న శతానందుఁడువచ్చి స్వాగతమిచ్చి మనుజురూపములతోనున్న రాక్షసులనులో
నికిందీసికొనియేగెను. ఉచితాననములంగూర్చున్న పిదప జనకుఁడు విద్యుజ్జహ్వన
కు నమస్కరించెను. 'దేవతలచే మ్రొక్కులుగొనుచు మందోదరికైన మ్రొక్కుని నేనీజ
నకునకెట్లు మ్రొక్కుదు' నని సంశయించుచు రావణుఁడు మ్రొక్క దీవించి
'మునిపుంగవా! ఈయరువురియందు రాముఁ డెవ్వఁడు లక్ష్మణుఁడెవ్వఁడని యడుగ
విద్యుజ్జహ్వఁడు మేఘశ్యాముఁడు రాముఁడనియు బంగారువన్నెవాఁడు సామిత్రియ
నియుఁ జెప్పెను. నీతతనకు లభించినట్లును దాటకదారిలో రామునిసంహరించునని
యు రాక్షసరాజు సంతసించుచుండెను. విశ్వామిత్రా! యింకమియ్యజ్ఞప్రయత్న
ము మీరుచేయుఁడు వివాహప్రయత్నము నేను జేసెద; ననజనకుఁడనియెను. శతా
నందుఁ డూర్మిశను లక్ష్మణునకీయఁ దగుననియెను. కుశధ్వజుని యనుమతిపై భరతిశ
త్రుఘ్నులకు మాండవీశ్రుతకీర్తల నిచ్చుటకుఁ గూడ జనకుఁడు సమ్మతించెను. రావ
ణుఁడు 'జానకీనాకు దొరకెనట్లే సారణునకూర్మిశ ప్రాప్తమైనది ఇంకనిర్దేశిని భర
తశత్రుఘ్ను వేషములతోఁ దీసికొనిరారేదుగదా' యని విచారించెను. కన్యలను కౌశకు
నకు మ్రొక్కుటకు రమ్మని జనకుఁడు పిలిపించెను.

యముఁడు, తనసగరమునకు రాముఁడు తాటకను సుబాహుని గరాళుని
వారిపరివారముతోఁ గూడఁ బంపినాడని యింద్రునిచేర జాబువ్రాసెను. దాని
పై రావణుఁడిపు డేమిచేయనున్నాడో తెలిసికొనిరమ్మని చిత్రాంగదుఁడను గం
ధర్వుని లంకకింద్రుఁడుపంపెను. ఆగంధర్వుఁడు రాక్షసవేషముతో నక్కడకేగెను.
రావణభార్యయగు మందోదరి పనికితై యాతనింజూచి కరాళుఁడను భ్రమతో 'నీ
పుత్రులకియున్నావా! నీభార్యగృధ్రముఖ నీపువృత్తి నొందినా నని యేడ్చుచు
గ్నదసెను. ఇట్లీరాక్షసస్త్రీవానికొక ప్రసంగమార్గము చూపినందున దానిననుసరిం
చి 'యామఃఖివారత నాయువిద కెవ్వరు చెప్పి' రని యడిగెను. లేడిరూపము
తో రాముని బారినుండి తొలగి మారీచుఁడు వచ్చి రావణునితోఁ జెప్పవలచియు
తఁ డగపడనందునఁ బ్రహస్తాదిమంత్రులతోఁ దాటకాసుబాహుకరాళులమృతం జె
ప్పి తనతల్లిని బంపినరామునకుఁ బ్రత్యుపకారముచేయఁ జాలక గోకర్ణక్షేత్రమునకుఁ
దపంబు చేయనేగెను. అందువలన నీసాణములు పోయినట్లు నీయిల్లాలికిందలిసి
నని రాకాసిచెప్పెను. చిత్రాంగదుఁడు 'మారీచునకు రావణుఁడల కనఁబడలేదు'

అప్పుడెదున్నాడో తెలుపుమన నామె 'యది రహస్యము దీసంజనకుని పక్షమువారు వినరాదు; మందోదరి యడుగఁబంపినందు నేను గోరగా విద్యుజ్జిహ్వాభార్య మాయానతి విద్యుజ్జిహ్వుడును రావణసారణులును విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణరూపములతో జనకుని యొద్దకేగిరనిచెప్పినది, నిష్కారణముగా నేడ్చు గృధ్రముఖికి నీవు బ్రతికియండుట నీకంటెముందుగా నేగిచెప్పి బహుమానముం జెందె' నని పరుగెత్తి 'నీవేలతోందరపడెదవు కరాళుడఁగాను నేను విభీషణానుచరుడనన నారాక్షసి కరాళుడు చచ్చినట్లెంచుకొని మందోదరి కడకుంజనెను. చిత్రాంగదుఁడు జనకుఁడున్నచోటికివచ్చి గగనమున నిల్చియే రావణుఁడు విద్యుజ్జిహ్వునకు విశ్వామిత్రవేషమును సారణునకు లక్ష్మణవేషమునువేసి తాను రామవేషముతో వచ్చియున్నాఁడు, జాగ్రతగా వలెంపలయు నని పలికి స్వర్గమునకుఁ జనియెను. గగనమును దివివాక్యమువలనన, శతానందుఁడు రావణాదులుగుసగుసఱాడుకొనుట కినిపెట్టియును వీరురాక్షసులేయని నిశ్చయించెను. జనకుఁడును 'దెలిసియుండియే విద్యుజ్జిహ్వుని 'మనంద్రా! యదియేమి' యనియడుగనతండు 'మాయావులైన రాక్షసులిట్లుచేయుచున్నారు, కనుక మేమిందుండరాదు పోయెదము అవచ్చ రామాదివేషములుదాల్చిన రావణుఁడు మున్నగువారిని బూజింపుము. కానివానికి జానకినిచ్చెనని మాత్రము చెప్పకుము. అనిలేని రావణసారణులతో నీవలకువచ్చి తిరస్కరిణీ ప్రభావముచే జనకిసభకే మరలఁజని యుండెను. గగనమునుండి మాటలాడినవాఁడిం ప్రసరిచారకుడని శతానందుఁడు జనకునకుదెల్పించుండఁగా విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు జ్వంధికాదిబాణములను సమంత్రకిముగా నుపదేశించి నీతపుట్టుకయు జనకునియొద్ద హరచాప ముండుటయు లక్ష్మణుడడుగుచుండఁ జెప్పుచు జనకుని సభయొద్దకు వెళ్లి ప్రతీహరిచే జనకునిఁ దమరాక దెలియఁబెను. శతానందుఁడతని యనుమతిపై నచ్చి స్వాగతమిచ్చి లోనికిఁ దోడ్పెట్టిన సుఖానీనులైరి. జనకుడు విశ్వామిత్రునకును రామలక్ష్మణులు జనకశతానందులకును వందనములు చేసినపిమ్మట విశ్వామిత్రుఁడు, రాముఁడు తాటకా సుబాహులు మున్నగురాక్షసులను సంహించుట మొదలగు నతని పరాక్రమము నుగ్గడింపఁ జాటుననుండి రావణాదులువిని దుఃఖింపసాగిరి. జనకుఁడు నిజమైన విశ్వామిత్రుఁడును రామలక్ష్మణులును వీరోరేక నింతకుమున్ను వచ్చినవారో, తెలిసికొనలేక విద్యాధుఁగుడగుంధర్వ రాక్షసాది దేవయోనులకు వంపశక్యముగాని తనయింటనున్న హరచాపము నెవ్వఁడెక్కుపెట్టునో వాఁడు నీతకుఁబతి' యనిపలికెను. అదివిని విశ్వామిత్రుఁడు మీకు మా

యందు నమ్మకము లేనట్లున్నది. మాకంటెముందే మిమ్మురాక్షసులు మోసపుచ్చి యుందురు. మీకిందుకామేల భనస్సును దిప్పింపుఁ డనియెను. వెండికొండనెత్తిన నాభుజాబలమున కీవిల్లెంతటివని రావణుఁడు గర్వించుచుండ శతానందుఁడు పూజించి యెనిమిది చక్రముల బండిమీఁద నేమాటుగురు జనులచే నీడ్పించి చాపమును దెప్పించెను.

జనకుని యాజ్ఞచే నలుగురు కన్యలును మానీంద్రునకు మ్రొక్కవచ్చి యొక యోరనిల్చిరి. సీత చెల్లెండ్రతో మాటలాడుపలుకులు చెవిని బడి రాముఁ డీమధురాలాపమెవ్వరిదో' యని సంతసముతో వినుచుండెను. శ్రుతకీర్తి నేఁడు రాముఁ డీయువతిని బరిణయముగు, స్వప్నగతుఁ డైనప్పటినుండి మాయక్కు యెక్కుడు పరితాపము నొందుచున్నది. నేటితోసంతయు నొడ్డెక్కునని నవ్వుచుండ రాముఁడు చాప మందిపుచ్చుకొని యెక్కిడఁబోవ నడిమికిఁ బెళుక్కున భీకరనినాదముతో విరిగెను. శతానందుఁడు జనకునకీ రెండవమాటువచ్చిన ముగ్గురును విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులని నిశ్చయించి చెప్పెను. విద్యుజ్జ్వల్వఁడు రాముని సారబలమున కచ్చెరుపఁడెను. సారణుఁడు రావణుని ప్రయత్నము వృథయయ్యెనని వగచెను. రావణుఁడు తనవంశస్థులను జంపి సీతసపహరించిన రాముని ముందుఁ జంపి పిదపజనకుని గెడపెనని పట్టుపట్టెను సారణుఁడు రావణునితో నేనిపుడే వీరినిమ్రొందను నెలవిమ్మన విద్యుజ్జ్వల్వఁడు రావణసారణులతో 'రాముఁడు బాహులబాణులము కలవాఁడు, మనములొందరపడరాదు, రాముఁడెట్లుచచ్చునో సీతయెట్లుదొరకునో యాలోచింపవలయు నని వారిని విమానముమీఁద లంకకుఁ గొనిపోయెను.

జనకుఁడు రాముని దగ్గఱకుఁ బిలిచినంతట సీతమొదలగు కన్యలు వచ్చి విశ్వామిత్రునకుమ్రొక్కిరి. వివాహమునకై పురమలంకరింప వియోగినిని జనకుఁడు స్వప్రీజనముతో దశరథునకడురేగి తీసికొనివచ్చి విడియించి మహానైభనముతో నాలుగు వివాహములు నొనర్పించెను. విశ్వామిత్రయాగమును నిర్వహింపఁ బడెను. కోడండ్రను గొడుగులను వెంటఁబెట్టుకొని దశరథుఁ డయోధ్యకుఁ జనుచుండ రావణుఁడు పరశురామునితో 'నీగురుని విల్లు రాముఁడు విరిగి నిన్నవమానపఱచెను. కాన వానిని జంపు' మని కోపముపుట్టింప నతఁడు దారికడ్డుగావచ్చెను. రాముఁడు పరశురామునిచేరిలోని విల్లందుకొని దానితోడన వానిశక్తికొంత తనలోనికిఁ బ్రవేశింప స్వర్గమున కాతఁడు కట్టినమెట్టులు నటికి భంగపఱచెను. పిమ్మట రావణుఁడు విద్యుజ్జ్వల్వదులను గొండఁజిని సాకేతమునకంపెను. వారు దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేక

ముచేయఁ దలఁచినపుడు మంధరయను దానియందును గైకేయీ దశరథులయందును బ్రవేశించి మంధరచే కైకకు నీకుఁదొడ్లి పతియిచ్చిన రెండువరములలో నొక్కటి నీ కొడుకు భరతునకుఁ బట్టముగట్టునట్లును రెండవది రామునరణ్యవాసము పడునాలుగేండ్లు చేయించుమని కోరినట్లు చేయించి కైకకోరగ నే దశరథుని సమ్యుతిపడునట్లునర్పిరి. తండ్రియాజ్ఞాప్రకారము రాముఁడు వనవాసమునకై జటావల్కలములుధరించి పోవుచుండ సీతాలక్ష్మణులుగూడ వెంబడించిరి. రాక్షసావేశముతోలగి దశరథుఁడు పుత్రవియోగముచే మృతినొందెను. భరతుఁడీవాతఁ రామునకువిన్నవించుపేగి తానుగూడ వనముననేయుంచుననఁ దనపాదుకలిచ్చి బలిమాలిభరతుని బంపివేసిన నతఁడయోధ్యలో నుండనొల్లక సమీపమునున్న నందిగ్రామమున నివసించెను.

రావణుఁడు, స్రుభుమంత్రోత్సాహశక్తులను దొలగించి నాడను కావున రాముఁడు నాకువశ్యుడని తలఁచి వనములో నున్నయతనింజంపుమని విరాధుని, సీతనెత్తుకొని రమ్యుని తనచెల్లెలు శూర్పణఖను బంపెను. విరాధుఁడువచ్చి కోకిలరూపము దాల్చి పర్వతాగ్రమున రామునితో విహరించు సీతఁగాంచి యిట్లుతలఁచెను. 'రావణుఁ డీరాముని సంహరించుటకు నన్నంపెను. రావణుఁడు బలిఖరుఁడు లవణుఁడు వీరొకరికంటె నొకరు బలవంతులు. వారందఱికంటెను నేను బలశాలిని. కేకసి యందలిగౌరవముచే నేనీరావణుఁడె రాజగుటకు సమ్యుతించితినిగాని సీతను హరించుటకు మాత్రమొప్పుకొనను నేనేయామెను బరిగ్రహింపవలయును.' అనియెంచి మోహంబుండై, యిట్లయిన రాముఁడు సీతను విడిచి మారము పోయియున్నపుడు జానకిని హరింపవలెననియుఁ దానురామవేషమువేసిన యెడల సీతదొరకుననియునెంచి వేషము వేయుట కొక్కపాదలోనికిం జేరెను. శూర్పణఖవచ్చి భరతపక్షిరూపమున రాముంజూచి వానియాకారమునకుం జొక్కి యతనితోఁ గ్రీడింప మనసుపుట్టి యాకోతిఁ సీతావేషమునలనఁ గానితీతదని యట్లు చేయుటకొకపాదరిల్లు చొచ్చెను. రాముఁడు సీతతోఁ బర్వతాగ్రమునుండి నేనువనవాసముచేయుచున్నను నీవుండటను దమ్యుఁడు లక్ష్మణుఁడుసహవాసముగా నున్నందునను నాకేవిచారమునలేదని చెప్పచు విరాధుఁడు దొంకలోఁ జొచ్చుటచూచి యారాక్షసుఁ డెవ్వఁడో యేలపాదలోఁ దూతెనోయన జానకి యింకొకవంకఁజూచి రాక్షసుఁడుగాఁడు రాక్షసియే యీరములోఁ దూటుచుండెనని శూర్పణఖను నిరూపించెను. కానీ! వీరేమిచేసెదరోకనుఁ గొందమని సీతారాములు చూచుచుండ లక్ష్మణుఁ డారాక్షసులనుగాంచి బాణబాణాసన పాణియై వారీ వెనుకనొక చెట్టుచాటుననుండెను. విరాధుఁడు రామవేషముతో

పైటికిరాగా లక్ష్మణుడు తనయన్నగారు పర్యతాగ్రమున నగపడుచుండుటచే నీతఁడు రాక్షసుడని నిశ్చయించి విల్లెక్కువెట్టుకొనియుండెను. అంతట శూర్పణఖ జానకీవేషముతో వచ్చెను. అదియును మాయయే కదాయను నమృతమృతో లక్ష్మణుఁడుండ విరాధుఁడు శూర్పణఖను సీతయని భ్రమపడెను, శూర్పణఖ విరాధుడే రాముడని నమ్మి దూరదూరముగాఁ దాను బూవులుకోయనేగసాగెను. వీరిద్దఱును లోననొకరి నొక రెత్తుకొనిపోవలయునని యేర్పఱచుకొనిరి. విరాధుఁడు శూర్పణఖ యొద్దకేగి యోజానకీ! పూవులుగోసి శరీరమునేల యాయాసపెట్టుకొందువు, చాలయలసితివి, నీకొఱకు నేనుగోనెడనని పలుక నది యీతఁడు రాముఁడు తనమాయవలన వీనిం దూరముగాఁ గొనిపోయి యిష్టభోగము లనుభవింపవచ్చు నని తలఁచి 'పాణినా.థా! యాయడవి కావల మంచి పుష్పములున్నవి, నాకింకను బూవులుకోయు వేడుకతీతలేదు కనుక నక్కడకేగి కోయుడము రమ్మని వానిం గొనిపోయెను. విరాధుఁ డీమెయేసీత నాకునిరభ్యంతరముగా దొరకినది గగనమునకెత్తుకొని పోవచ్చునని సంతసించుచుండెను. లక్ష్మణుఁడు వీరివెంటసంటియే పోవసాగెను. రాము నెత్తుకొని పోవలయునను నూహగలరాక్షసి యొకపృథ్వుమనఁ దనకందనికొమ్మనున్న పూవులు విరాధుని దనవీఁపుమీఁద నెక్కికోయుమనియెను. సీత నెట్లయిననెత్తుకొని పోవలయుననియున్న విరాధుఁడు, శూర్పణఖను నీవేనావీఁపుమీఁద నెక్కి కోసి కొమ్మని వంగెను. ఈయంపాయము బాగుగనె యున్నదని యామెవాని వెన్నెక్కి కాశ్యతోగట్టిగఁబట్టుకొని నంతటనె విరాధుఁడు మీఁదికిగెను. అన్యోన్యాభిలాష లుగలవారిరువురు నొకరికొకరు సహాయముగా నాకాశమునకెగిరి. ఆప్పుడెదురుగా లంకలోని తనయన్నయైన సంపాతి యొద్దనుండి వచ్చుచున్న జటాయువు చూచి 'ఓరీ! ఏనీచుఁడురా జానకినెత్తుకొనిపోవుచున్న'దని యఱచిన వాటిద్దఱును జటచుట్టుకొని నేలఁబడిరి. సీతావేషముచే నన్ను మోసపుచ్చిన యిదియొక రక్కసి కాకున్న నేనెగురునపుడు నన్ను బాదములతో మీఁదికెత్తఁగలుగదుగదాయని విరాధుఁడును నన్ను మోసపుచ్చుటకై యెవ్వఁడో రాక్షసుఁడువచ్చెనుగాని, కాకున్ననరుఁడు (రాముఁడు) మీఁదికగురలేడని శూర్పణఖయు ననుమానపడి యొకరినొకరు నీవెవ్వరని యడిగికొని యిరువురం దెలిసికొని సిగ్గుపడిరి. వారిమాటలవలన లక్ష్మణుఁడు, విరాధుఁడు శూర్పణఖయు ననితెలిసికొని 'నిన్ను జంపెడను దురాత్మా' యని వాంఠబట్టుకొనియెను. వెంటనేవాఁడు రాక్షసరూపముదాల్చి త్రిశూలముత్రిప్ప జటాయువువచ్చి వీని విడువకుని కువకుమనిన లక్ష్మణుఁ డాతనిం జంపెను. శూర్పణఖ మాయ

విడిచి ,అయ్యో! విరాధుడా రామునిజంపవచ్చి నీవేమృతుండవైతివా! సీతను హరింపవచ్చి వ్యధురాలనై నేను మాయన్నయొద్దకెట్లుపోదు నని యేడవ నామాటల యర్థముగనిపెట్టి సామిత్రి యామెముక్కును జెవులును గోసివిడిచి జటాయువు తోఁ గూడ రాముని జూడఁ బోయెను. వీరొసర్పిర పనియంతయు రాముఁడు చూచిపర్ణశాలయొద్దికి సీతతోవచ్చెను. అందఱునక్కడగలసికొని జరగినసంగతియంతయుఁ దెలియఁ జెప్పకొనిరి. విరాధుని దమ్ముఁడు చంపినందునఁ దక్కిన రాక్షసులను నేను జంపెనని రాముఁడు వంతువేసికొనియెను. శూర్పణఖముక్కిఁడితనము గాంచికోపించి ఖరుఁడు రామునపై దండెత్తివచ్చెను. అపుడురాముఁడు సీతనులక్ష్మణుని బర్ణశాలయందుంచి కవచముదొడిగికొని ధనుర్బాణములు ధరించి వెళ్ళి వైశ్యయతముగ ఖరునిజంపెను. జటాయువు కుంజవత్సర్వతముమీఁదికేగెను.

పిమ్మట రావణుఁడు మారీచుని బిలిపించి మాయలేడి వేసమువేయించి సీతను శ్రమపెట్టి రాముఁడును లక్ష్మణుఁడును బర్ణశాల విడిచిపోయినంతట భిక్షుక వేషముతో సీతనుహరించి మార్గములో జటాయు సద్దుపడి యుద్ధముచేయవారిం గొట్టి లంకకుఁబోయి యశోకవనములో జానకినుంచి రాక్షసస్త్రీలను గాపుఁచెను. రాముఁడు పర్ణశాలలో సీత యగపడనందున వెదకుచు గ్రమముగా ఋష్యమూకముఁ జేరి సుగ్రీవునకు స్నేహితుఁడై వారింజంపెను. అవతతఁ విభీషణాదులు విని రావణునితో నీవెవనిబలవంతుఁడనినమ్మి రాముంజంపఁ గిష్కింధలోఁ గాపుఁచితివో వానిని రాముఁడు సంచరించెను. గావున సీతనిక రామునకు సమర్పించుట యుచితమని దెప్పఁదలఁచిరిగాని యితఁడు సీతను బ్రార్థించి యామె సమృద్ధింప నందున విరహాతురుఁడై యంతఃపురములోనుండి రాజ్యపాలనముమాని మంత్రులక గపఠకున్నందున మాటలతో నతనికిఁ దెలియఁ జేయలేక సీతనుగానక రాముఁడు వెదకుట మొదలు వాలివధవఱకు శుక్రాచార్యునిచే నాటకము చేయించి య ప్సరసలచే వేషములు వేయించి యాడింపఁబోయి రావణుని నాటకముఁ జూడ రమ్మని ప్రాశ్నించె.

రావణుఁడు శాశికాశ్రమములో సంపాదించిన రాముని పటమును రాక్షసాంధకరణకంకిణములును విద్యుజ్జ్వహువుని చేతికిచ్చెను. అతఁడు వానింపసభార్య మాయావతికడదాఁచెను. అందు రాముని పటమును విభీషణపుత్రుకయగు ననలపట్టుకొనివెళ్ళి చెట్టుక్రింద గూర్చుండి విచారించు సీతనోదార్పమందెను. ఇపుడు నాటకము జరగుచున్నది యాయనియేమిని పటమును మాయావతికిచ్చి కంకిణములం

దెచ్చి రాముని జూడలేకున్నను రామవేషమును జూచియైనఁ గొంతయుఁజేడిల్లునని సీతకొకకంఠముదొడిగి తానొకటి తొడిగికొని సీతను నాటకస్థలమునకు దీసి కొనివచ్చెను. పుంజకస్థలరామవేషము ఘృతాచి లక్ష్మణవేషమునువేసి నాటకము ప్రారంభించి సీతను వెదకుచున్నట్లు నటించ రావణుఁడు 'సీతను నేను హరించిన పిమ్మట రాముఁ డెట్లు సంచరించెనో తెలిసికొనవలెనని తలంచువాఁడను. నేఁడీ నాటకము బాగుగా మొదలుపెట్టఁబడినది' యని సంతసించెను. సీతయనలయొద్దఁ గూర్చుండి నిజముగా రాముఁ డెట్లు తన్ను రావణుఁ డపహరించిన పిదప నాగతి ని విలాపించినాఁడు గావచ్చునని వేషధారియైన రాముని నటనంగాంచి దుఃఖించు చుండెను రాముఁడును లక్ష్మణుఁడును జానకిని బహువిధముల వెదకుచు సీత పెంచిన యేనుఁగుపిల్లను నెమిలిపిల్లనుగాంచి విషాదము నొందుచుఁ బట్టులఁ జెట్టుల గట్టుల నడుగసారిరి. అపుడక్కడిలేడిపిల్లలు కొన్ని తలలెత్తి బెదరిబెదరి డక్షిణదిక్కునకుఁ జూచుచుండ 'నేలయివియిట్లు చూచుచున్నవి. సీతయీవై పుననున్న దేమో' యని డక్షిణదిక్కున వెదకుసమయమున రావణుని దెబ్బలచేఁ బడియున్న జటాయువగపడెను. అతఁడు రావణుఁడు సీతనెత్తుకొఁపోయిన సంగతియుఁ దా నట్లగుటకుఁ గారణమును దెలిసి మృతుఁడయ్యెను. లక్ష్మణుఁ డాజటాయుకశేబరము నొకయోటియొద్దను దహనముచేసి వచ్చుచుండ రావణునిచే రామవధార్థముంచఁ బడిన యక్కడి కబంధుఁడను పాదపువేళులమొండెము పట్టుకొని లాగఁజొచ్చెను. 'అన్నయ్యా! నన్నీ సత్వములాగుచున్నదని కేక వేసి రాముఁడు తనయొద్దకు వచ్చున ప్పటికే వానిం దెగనేసెను. మూలశిరుఁడను మునికాపమునఁ గబంధుఁడై లక్ష్మణు నచే మోక్షమునొందిన యాతఁడు గగనమున నిలిచి 'రాఘవలారా! మీరీపంపా నదియొద్దనుఁ బడి ఋష్యమూకగిరిచేరి సుగ్రీవునితో స్నేహముచేసి వానియన్న వాలిం జంపి యన్నరాజ్యము తమ్మునకిచ్చితిరా జానకిని వెదకి మీకామెనుదిరుగఁ బొందునుపాయమాలెందుచెప్పవని పోయెను.

అమార్గమును బట్టి దాశరథులు పోవుచుండ భిక్షువేషధారియై హనుమంతుఁడు వారియొద్దకువచ్చి సంభాషించి సుగ్రీవుని కడకుఁ గొనిపోవుచుండ మార్గమున కడ్డుగనున్న పర్వతనిభంబగు దుర్దుభికశేబరమును బదియాముడ దూరము కాలితో నెగఁజిమ్మి సప్తతాళములను రాముఁడు నఱకెను. హనుమంతుఁడాతని బలసంపదకు మెచ్చి యాతఁడువాలింబంపఁగలఁడన్నవమ్మెను. అంజనేయుఁడు నెమ్మదిగా రామలక్ష్మణులతో వచ్చుటఁగాంచి సుగ్రీవుఁడును మంత్రియులముగాఁ నెదురుపెట్టిమొ

క్కిను. హనుమంతుడే యొకరినొకరికఱిగించిన పిమ్మట రాముడు చెలికాదా 'రావణునిగాని వానిపట్టనమునుగాని యెఱుంగుదుమా' యని యడిగెను. ఎఱిగియుండియు నీకర్వకాపకారణమున నెఱుంగననిచెప్పి యొకనగలమాట తమకుదొరకిన దనియు నది యొకస్త్రీ గగనమార్గమునఁ గొనిపోబడుచుఁ బడవేసెననియుఁ జెప్పి యిచ్చెను. అనగలు నీతవియగుట రాముడు గుర్తుపట్టెను. అంతట వారికి పీఠి రాక తెలిసి యుద్ధమునకురాఁగా 'భరతుని యనుమతిని వనమందలి దుష్టులసంహరించుట న్యాయము. ఇతఁడు తమ్మునిభార్యను హరించినవాడు కావున దండనకర్తుఁ డని వాలింగూల్చి సుగ్రీవునకుఁ బట్టముకట్టెను.

ఈప్రకారముగా నగపఱచిన నాటకమునుగాంచి రావణుఁ డేదిజుమ్మిన నగుఁ గాక వాలిదచ్చుట యబద్ధమనిన శుక్రాచార్యులు రచించిన నాటకములో నెంతమాత్రము ససత్వముండదని ప్రహస్తుఁడు చెప్పఁగా వాలింగూల్చి దుఃఖించి యిపుడు రాముడే మిచేయుచుండునో చూచిరండని తుకశార్దూలు అనువారిఁ బంపెను. వారంతయు విచారించి కపులను నీతను వెదకుటకు నానాదిక్కులను సుగ్రీవుఁడు పంపెననియు నందలి హనుమంతుఁ డనునొకఁడొరి సముద్రముదాటి లంకకు వచ్చుచుండె ననియు రావణునితోఁ జెప్పిరి. ఏయుపాయమొనర్చిన లంకలోనికాఁగొరిరాల్చెదో యాయో ర్పాటులు చేయుటకు లంకకు నెలివిచ్చి రావణుడంతఃపురమున కేగెను. కానిహనుమంతుఁడు నిరాటంకముగా లంకఁజొచ్చి నీతను వెదకి లంకాపట్టనముగాల్చి మరలసముద్రముదాటి కిక్కింధకువచ్చి నీతకుశలవారత రామునితోఁ జెప్పెను. అంతరము సముద్రబంధముచేసి దానిమీఁదుగా కపి పేనను లంకకు నడపించి రాముడు సర్వరాక్షసులతో రావణుంగూల్చి విభీషణునికి రాజ్యమిచ్చి మరలిరాబోవునపుడు నీతను బరిగ్రహించుటకనుమానించెను. ఆసంశయము జానకి యగ్నిఁజొచ్చి 'యీమెవెవ్విత్తురా లని యగ్ని డేవునిచే ననిపించి తీర్చిన పిపద కూర్పణ యచ్చటికివచ్చెను. ఆమెంగాంచి చెలులు నీవు ముక్కిడిదానవు నీతాప్రయాణసమయమురావలదని తఱిమిరి. అట్టి పరాభవమాయమర సహింపక రామలక్ష్మణులు లేచిధమునను దమకు దొరకక రావణాదులు ప్రాణములు పోఁగొట్టుకొన్నను దనకత్త కొలఁదివంచనచే భరతశత్రుఘ్నులనైనఁ జంపనలెనని ప్రయత్నించి రామునిజయవారతయు నాగమనవారతయుఁ జెప్ప నండ్రిగ్రామమునకు వచ్చు హనుమంతునికంటె ముందుగ బైలుదేఱెను.

అక్కడభరతుఁడు శత్రుఘ్నసహాయుడై రాజ్యమేలుచు గుహుఁడువ్రాసిన యుత్తరమువలన నీతరావణాపహృతమైన దని తెలిసికొని రామునకుఁ దోడు వెళ్ళుట

కు రాజులవంశజుఁ బిలిచెను. అంతలో మరల గుహుఁడు వ్రాసినయుత్తరము వలన సుగ్రీవుఁడు స్నేహుఁడైనందున లంకలో నీతను గనిపెట్టి యందుఁజొచ్చి రావణుంబంపి నీతను మరలఁ గొనియె నని విని రాజులోకమును వారివారితావులకుఁ బంపివేసి భరతుఁడు 'తమ్ముఁడా! యుద్ధమువేయకుండ రాజులసేల పంపివేసితి' వని యడుగ 'గుహునిరెండవ యుత్తరమువచ్చిన పిదప యవసరములేదు గదా' యని శత్రుఘ్నుఁడు మనవిచేయ 'శత్రుఘ్నా రామవియోగముచే నేనొకప్పుడు పరాకుగా నున్నను నీవు కనిపెట్టియుండుము. ఈవిషయమునే నేనును గొంతవిన్నాఁడను. ఒకమాటుకొందఱు గగనచారులు 'వాలి'తెగినను రాక్షసులు సంతరింపబడుచుండుటచేనిగుఁడుదుఃఖమునొందలేదనియు నదృశ్యముగా సముద్రము నూతామడ కట్టిరనియు వింటిని. ఇదియునుంగాక యొకనాఁడు వీచినచండమారుతమునకు శంకించి యిదియేమని వసిష్ఠునడుగ రామసఖుఁడైన పింగళుంబనుప రామరావణయుద్ధము లోనొకే మాచివచ్చు గరుత్మంతుని అక్కలగాలియని చెప్పినాఁడు. అనిచెప్పుచుండ కూర్చుని యోగిగీర్వాపముతో నక్కడకువచ్చి నాకేరుపర్ణాదిని, సుగ్రీవునిభార్యదాసి కూతునకు స్నేహితురాలను, సుగ్రీవుని హనుమంతుని నంగదుఁడు మొదలైనవారిని జూపి రాక్షసులు భరతుఁడు పంపినాఁడని మానవవేషములతో రామలక్ష్మణులను నమ్మించి సుఖాద్రమండలా గొంతులు తోపిరి. నీతయారిపెట్టుకొని మృతినొందినది సుగ్రీవునిభార్యయగ్నిబడినది. హితులు మడియుటచే నేను హిమవత్సవమునకుఁ బోయి తపంబు చేయవలెనని యహోబుడిచి వచ్చితిని నావుడు భరతశత్రుఘ్నులు విచారింపనాగిరి. అపుడామె వారినంతకుమున్నెఱుంగనిదానవలె నయ్యో మీరువినరాని దానింజల్పి తినని కల్లవగఘృజాప భరతుఁడు నేటితోఁ బరునాటగు వత్సరములయి రాముఁడు వచ్చుదినము వచ్చినదని సంతసించు నాకెట్టివారతావినబడినది. నేనికఁ జేయవలసినది యగ్నిప్రవేశమతప్ప వేఱులేదని నిశ్చయించి శత్రుఘ్నునిరాజ్యభారము వహింపుమని చెప్పెను. కానియారఁడును భరతునకంటె ముందుగానే రామునితో లక్ష్మణుఁడేగ నేనేమని జీవింతును! కాబట్టి నేనునగ్నిలోనే పడెదనన నిరువురకు నడియే కర్తవ్యమగుటం గాఢంబులుపేర్చి యగ్నిప్రజ్వలింపఁజేసి దానిలోనంబడనుండి కూర్చుని ను 'నీవీవారతా వసిష్ఠునితోఁ జెప్పు'మనిపంపిరి. ఆయన్నదమ్ములిరువురునిక మడిసెదరను నమ్మకముతో రాక్షసివసిష్ఠునితోఁ జెప్పబోయిన దానివలెఁ బోయెను.

మిథిలాపురమున నున్న జనకునకు నీతను రావణుఁ డెత్తుకొనిపోయె నన్నవారతా తెలిసి 'ఓయీ! శివభక్తుఁడా! నాకుస్నేహితుఁడవై యపకారమాచరించితి

నని రానణ నిందించుచు దుఃఖించుచు ఎచ్చుచుండు నతని జూరకుండు నన్నలోబడ రాచని భగత్తశ్రుతులు నిలిచిరి. కనకుడువచ్చి పర్ణాదిని చెప్పిగవాక్యములకు విమూర్ఛవోయి తెలిసి నిరాశమిత్తము సిద్ధముచేసికొనిన యగ్నిలో నేను బడెదనని సిద్ధపడెను. అప్పటికి హనుమంతుడువచ్చి వారిసాహసముచూచి యిదియేల? రాముడు రావణ భుంకకర్కండులను లక్ష్మణుఁ డింద్రజిత్తు మున్నగువారిని సంహరించి సీతనువెంటఁగొని విభీషణను శీవాంగదాదులతో విమానముపైన మహావైభవముతో వచ్చుచుండెనని యోదానాథు గారి కిష్కింధలోనుండివచ్చిన యోగి పర్ణాదినిలుకు బంధములు కావని భయతుడుపలుకఁ గిష్కింధలో నట్టిపేరుగల యోగిని యెవతెయులే డరియు నదియొక రాక్షసి కావచ్చు ననియు హనుమంతుడు చెప్పుచుండుగాముడు వచ్చిన కనకుసీతలత్కృతసహితముగ మౌక్తికము. భయతుడు రాముఁ పాపములనిఁడఁబడెను విశ్వామిత్రనసిప్రాదులచటికి వచ్చిరి. పిమ్మట జూరవల్కములుచిలి శుభ్రవస్త్రీ లొక్కఁడైన రామునకియోధ్యలోఁ బట్టాభిషేకముచేసిరి. విశ్వామిత్రుడు తన్నిం గ్రామముఁ కోరిందున రామునిచే రాక్షససంహారముచేయిని మరలనుఖముగా నయోధ్యలోఁ బ్రవేశపెట్టితి నీతఁడు చిరకాలము రాజ్యమేలుగాక యని సంకల్పించుచు ననియెను. సమస్తములకు సౌఖ్యకరముగా రాముడు పదనొండు వేలవత్సరములు రాజ్యపాలనముచేసెను

అపూర్ణము.

10957

